

UHBAB

Uluslararası Hakemli Beşeri ve Akademik Bilimler Dergisi

Cilt/Volume: 1

Sayı/Issue: 1

Yıl/Year: 2012

ISSN: 2147-4168



İÇİNDEKİLER

ANNA NİKOLAYEVNA YESİPOVA'NIN PIYANO ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ <i>Valeriya ÖZKAN, Bahar GÜDEK</i>	1-15	ÖĞRETMEN ADAYLARININ SOSYAL BECERİ VE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ <i>Yener ÖZEN, Fikret GÜLAÇTI</i>	83-101
MENKUL KIYMETLER VE SERMAYE PIYASASI ANALİZİ <i>Hacı Arif TUNÇEZ</i>	16-27	TÜRK DEVLET BÜTÇE GİDERLERİNİN BİR UYGULAMA İLE İNCELENMESİ <i>Murat KORKMAZ, Selami GÜNEY Nur DİLBAZ ALACAĞAN</i>	102-117
TÜRKİYE YÜZME FEDERASYONU ATLAMA KIŞ KUPASINA KATILAN KULE ATLAYICILARIN ZİHİNSEL YETENEKLERİ ÜZERİNE NİTEL ÇALIŞMA <i>Aylin ZEKİOĞLU, Cem GÖRGÜL, Ersin AFACAN</i>	28-36	DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİNİN İNTERNET KULLANIM VE DOYUM MOTİVASYONLARININ BAZI PAREMETRELER BAKIMINDAN İNCELENMESİ <i>Mehmet ACET, A. Serdar YÜCEL, Adnan ERSOY Yağmur AKKOYUNLU</i>	118-142
TÜRK TÜKETİCİSİNİN ORGANİK ÜRÜN TERCİH ETMESİNE NEDEN OLAN FAKTÖRLERİN UYGULAMALI OLARAK İNCELENMESİ <i>Setenay TETİK</i>	37-64	TÜRKİYE AKADEMİ LİĞİNDE YER ALAN FUTBOLCULARIN (U14 VE U15) SPORA YÖNELİMLERİ VE SOSYAL BECERİ DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ <i>Melih BALYAN</i>	143-152
İLERİ DÜZEYDE KAYGI VE ÖĞRENMEYE ETKİSİ <i>Evrin ÖNEM</i>	65-82		

BAŞ EDİTÖR

Murat KORKMAZ

BAŞ EDİTÖR YARDIMCILARI

Gülten HERGÜNER

Nurhayat ÇELEBİ

Nur DİLBAZ ALACAHAN

EDİTÖRLER

Nezahat GÜÇLÜ

Fatma Tezel ŞAHİN

Çetin YAMAN

Erdal ZORBA

Ayhan AYTAÇ

Murat ERCAN

Bahar GÜDEK

Mutlu TÜRKMEN

Hülya Gülay OGELMAN

Serdar TOK

Işık BAYRAKTAR

Gökhan DELİCEOĞLU

Şule Yüksel YİĞİTER

ALAN EDİTÖRLERİ

Fatma Nalan TÜRKMEN

Şahika KARACA

Fatih ÇATIKKAŞ

Ayhan HELVACI

Aylin ZEKİOĞLU

Sinem TUNA

Arzu ÖZYÜREK

Şükran Güzin ILICAK AYDINALP

Naim DENİZ

Selami GÜNEY

Serdar TOK

Birsen KOLDEMİR

Güliden ERTUĞRUL

Ramazan ERDEM

Serdar ERDURMAZ

Salih ÖZTÜRK

Neylan ZİYALAR

Havva YAMAN

Şakir BATMAZ

Nuray EKŞİ

Besim AKIN

DİL EDİTÖRÜ

Gökşen ARAS

TEKNİK EDİTÖR

Burhan MADEN

SİSTEM EDİTÖRLERİ

Serdar TOK

Işık BAYRAKTAR

Fatih ÇATIKKAŞ

ÖLÇME DEĞERLENDİRME

Gökhan DELİCEOĞLU

ULUSLARARASI DANIŞMA KURULU

Johann KIRSTEN

Sennye MASIKE

Alvaro ANGUIX

Gautam SENGUPTA

Stephen L.VARGO

Hing KAI CHAN

YAYIN KURULU

Murat KORKMAZ

Nalan AKDOĞAN

Nurhayat ÇELEBİ

Yener ÖZEN

Gülten HERGÜNER

Selami GÜNEY

Fatma Tezel ŞAHİN

Eva ŞARLAK

Nur DİLBAZ ALACAHAN

Bahar GÜDEK

Şule Yüksel YİĞİTER

Şahika KARACA

Aylin ZEKİOĞLU

Naim DENİZ



Dr.Gülten HERGÜNER

Değerli bilim dostları;

Yeni yayın hayatına giren, Uluslararası Hakemli Beşeri ve Akademik Bilimler dergimize ilk sayımızda gösterdiğiniz ilgi ve alakadan dolayı teşekkür ederiz. Malumunuz sosyal bilimler alanında yayın ihtiyacına duyulan talepler nedeniyle dergimize hayat vermiş bulunmaktayız. Dergimizde ulusal ve uluslararası alanlarda birçok bilimsel çalışmaya imza atmış bilim, danışma ve hakem kurulu üyesi bulunmaktadır. Ayrıca dergimizin editör kurulu ve yönetim kurulu olarak gelen çalışmaların adil ve hakkaniyet içerisinde değerlendirilerek bekletilmeden yayına alınması konusunda hassasiyet ile çalışmaktadır. İlk sayımızda toplam 09 makaleye yer vermiş bulunmaktayız. Ayrıca hiçbir sayımızda belirli bir makale yayınlanacak şeklinde program ve yayın limit uygulaması yapılmayacaktır. Hakem ve yayın kurulu onayından olumlu sonuç almış olan bütün çalışmalar bekletilmeden yayına alınacaktır. Dergimiz ilk sayısı ile birlikte yaklaşık 11 farklı indekse başvurmuş bulunmaktadır. Bazı indeksler bu başvurumuzu olumlu kabul etmiş ve değerlendirmeye almıştır. Her üç ayda bir yayın çıkarmak üzere toplam yılda dört sayı olarak çalışmalarımız devam etmektedir. Dergimiz toplam 101 farklı sosyal bilimler alanından ve disiplinden yayın kabul etmektedir. Ayrıca dergimiz bünyesinde alanında uzman olan 980 kayıtlı hakem bulunmaktadır. Bu hakemler bilim ve akademi dünyasına katkı sağlamak amacıyla hiçbir beklenti içerisinde olmadan gönüllü olarak çalışmalarımıza katkı sağlamaktadır. Dergimiz ücretsiz bir dergi olup, her kesimden gelen bilimsel çalışmaları kabul edip değerlendirmeye almaktadır. Dergimizde derleme, araştırma, çeviri ve sunum şeklinde yayınlar kabul görmektedir. Çok dilli bir dergi olan yaygınımızın ana dili Türkçedir. Ulusal ve uluslararası alanlardan gelen ve kendi kabul ettiği bütün disiplinlerdeki yayınları kabul etmektedir. Dergimizin ilk sayısına gelen olumlu talepler, yayınlar ve katılımcılar dergimizin daha üst safhalara taşınacağına bir göstergesidir. Bir sonraki sayımız 2012 yılının aralık ayı sonudur. Gelecek sayı ve sayılarda görüşmek üzere hepinize esenlikler diler sevgi ve şükranlarımı sunarım.

ANNA NİKOLAYEVNA YESİPOVA’NIN PİYANO ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ¹

ANNA NIKOLAYEVNA YESİPOVA’S PIANO PEDAGOGICAL METHODS

Valeriya ÖZKAN² Bahar GÜDEK³

Özet: Bu çalışmada, Anna Nikolayevna Yesipova’nın (1851-1914), piyano öğretim yöntemi incelenmiştir. Yesipova pedagojisinin kapsamlı bir analizi yapılmıştır. Onun uyguladığı metodun teorik ve pratik yönleri, pedagojik görüşleri ortaya konulmuştur. Yayınlanmamış eseri olan “Yesipova’nın Piyano Okulu”, inceleme ve araştırmayla gün yüzüne çıkarılarak önemli bilgilere ulaşılmıştır. Yesipova’nın icracılık tecrübesi, uzun yıllar boyunca eğitimbilimsel alanda etkili ilke, metot ve formların birleştirilmesine, bunun sonucu olarak da yetenekli piyanist ve eğitimcilerin yetişmesine imkân sağlamıştır. Bu sebeple Yesipova’nın pedagojik başarıları, metot yöntemi, çalışma tarzı ve tavsiyelerinin etkin bir biçimde çözümlenmesi müzik eğitim sürecinin teorik ve uygulamalı hususlarının geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Anahtar kelimeler: Anna Yesipova’nın piyano pedagojisi, Anna Yesipova’nın piyano metodu, Rus piyano okulu

Abstract: This is a study of Anna Nikolayevna Yesipova’s (1851-1914), piano pedagogical method. The practical and theoretical aspects of her method and her pedagogical ideas are emphasized. Her unpublished work, Yesipova’s school of Piano, discovered through a careful search, has helped reach some important information. Yesipova’s execution in the field of education that combined principles, methods, and forms has provided skilful pianists and educators with opportunities to flourish. The analysis of Yesipova’s methods, system, way of study and recommendations has contributed to the improvement of theories and practice in the course of music education.

Keywords: Anna Yesipova’s pedagogy of piano, Anna Yesipova’s piano method, Russian school of piano

1 *Bu çalışma, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü’nde hazırlanan yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir.*

2 *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi GSEB Müzik Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi*

3 *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi GSEB Müzik Eğitimi ABD, Samsun*

1. GİRİŞ

Sosyo-kültürel yaşamdaki hızlı değişimler, genel ve mesleki eğitim organizasyon ve metodlarında ciddi düzenlemeler ve farklılıklar getirme zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Eğitimde, kuram ve metodun mükemmelleştirilmesi için yapılan çalışmalar, müzik eğitimcilerinin önünde güncel sorunlar olarak çözüm beklemektedir. Genç müzisyenlerin yetiştirilmesindeki eğitim sürecinde geçmişin önemli müzisyen pedagoglarının deneyimlerine başvurmak ve onların en iyi olanı elde etmek amacıyla yapmış oldukları metodik miraslarına sahip çıkmak büyük önem taşımaktadır. Bu önemli pedagoğlardan biri de Anna Nikolayevna Yesipova'dır (1851-1914). Rubinstein'dan sonra dünya çapında tanınan ilk Rus piyanist olan

Yesipova, Avrupa çapında piyano pedagojisi alanında şöhret sahibidir. Yesipova Saint-Petersburg Konservatuarı'nda öğretmenlik yaptığı 20 yıla aşkın sürede çok yetenekli piyanistler yetiştirmiştir.

Onun öğrencilerinden birçoğu (Vengerova, Drozdof, Kalantarova, Prokofyev, Kreytser, Yudina ve diğerleri) kendilerini sadece konser salonlarında değil, öğretmenleri Yesipova'nın öğretilmesini daha da geliştirerek piyano pedagojisi alanında da başarıyla göstermişlerdir (Bertenson, 1960: 21). Eski piyano okullarında ağır, zorlayıcı sert sesleri çıkarma tekniği ve yeterince doğal olmayan, abartılı, yüklü seslerle çalma v.b. gibi unsurlar daha ön plandaydı. Anna Nikolayevna Yesipova'nın piyano pedagojik okulunda ise özgün yorum detaylarına büyük ilgi, mükemmel bir şekilde geliştirilmiş parmak tekniği ve seslerin bütün renklerinin çıkarılması için gerekli tüm yaklaşımlar ön plandadır (Berkman, 1948:15).

12 Şubat 1851'de Rusya'nın Saint-Petersburg'da şehrinde doğmuş olan Anna Nikolayevna Yesipova'nın mükemmel müzik kulağı ve aynı derecedeki müzik belleği daha altı-yedi yaşlarında fark edilmiştir. Eylül 1864 yılında Saint-Petersburg Konservatuarı'nda C.Czerni'nin öğrencisi olan R.O.Leshetitski'nin (1830-1915), piyano öğrencisi olarak müzik eğitimine başlamıştır. Yesipova'nın sanatsal kişiliği ve ilkeleri üzerinde R.O.Leshetitski'nin büyük etkisi olmuştur. Gerek öğrencilik yıllarında gerekse de sonrasında Avrupa, Amerika ve Rusya'daki şehirlerde vermiş olduğu konserlerle müzik dünyasının ilgisini ve dikkatini çekmiş, övgüler ve başarılar kazanmıştır. Yesipova'nın yeteneği ve başarılarına ilişkin kanıtlara örnek olarak, vermiş olduğu konserlerden birkaçının eleştirileri verilebilir.

Viyana konserleri ile ilgili eleştiri yazılarında, Yesipova'nın başarısı sadece dinleyiciler için değil, virtüözlere karşı son derece acımasız tutumlarıyla bilinen ve en önde gelen eleştirmenlerden olan Tanslik ve Schelle tarafından da müthiş bulunmuştur. Her iki eleştirmen de, olağan dışı, mükemmel gelişmiş tekniğini, fevkalade ince zevkini, herkeste sık rastlanılmayan zarafetini, müziğindeki sıcaklığını belirterek, piyanisti birinci sınıf virtüöz grubuna dâhil etmişlerdir (Tanslik and Schelle,1873:21).

1873 yılında Budapeşte'de Liszt'in sanatsal faaliyetleri ile ilgili olarak doğumunun 50. yıldönümü etkinlikleri gerçekleştirilmiştir. Yesipova bu konserlerin birinde, Liszt'in yıldönümünü kutlayanlarla birlikte sahne almıştır. Liszt, kendisini dinledikten sonra ona hayran kalmış, hatıra olarak şu yazıları içeren kendi portresini hediye etmişti: *"Anna Yesipova'ya 10 Kasım 1873, en içten sadık*

hizmetkârı Franz Liszt” (GIALO arşivi, fon kodu 361, katalog numarası 345, cilt 200).

1874 yılında Yesipova'nın katılımıyla Londra'da verilen konserler, filarmoni topluluğu tarafından en dikkate değer konserler olarak adlandırılmıştır. O “*erkek piyanistlere özgü güçle ve ekspresyonist tarzdaki müzik icrası ile dinleyicileri hayretler içerisinde bırakmaktadır*”. İngiliz eleştirmenler tarafından Yesipova, dünyanın en büyük usta piyanistlerinden biri olarak kabul edilmiştir (Shnnersohn, 1938).

1876 sonbaharında Yesipova Amerika'ya davet edilmiştir. Eleştirmen Kui, onun bu Amerikan turnesi hakkında söylemlerini şöyle ifade etmiştir: “*Sanatçılardan pek azı bu kadar kısa sürede, bizim yetenekli birinci sınıf piyanistimiz Bayan Yesipova gibi böyle parlak bir üne kavuşma imkânına sahip olmuştur. O, birkaç yılda yalnızca Avrupa'da değil, tüm dünyada ün kazanmıştır. Öyle ki, Amerika'da daha önce Rubintein'i dinlemiş olanlar bile, Bayan Yesipova'yı dinlemek istemişlerdir.*” (Kui, 1958: 105-107). Daha birçok konserinde Yesipova'ya yapılan olumlu ve övgü dolu eleştiriler, onun, dönemimde ne kadar beğenilmiş ve tanınmış bir sanatçı olduğunu göstermektedir.

Anna Nikolayevna Yesipova, Petersburg piyano ekolünün en önemli pedagoğ ve sanatçılarından biridir. Konservatuvarda kendi meslektaşları arasında lider bir konuma sahip olmasına karşın onun piyano sanatındaki pedagojik görüşleri literatürde hak ettiği ilgiyi görememiştir. Bilimsel çalışmalarda Yesipova'nın öğretisine pek fazla önem verilmediği görülmüştür. Berkman ve Bertenson'un kitapları hariç birçok kitapta, onun piyano eğitim metodu yerine sadece biyografisiyle yetinildiği görülmüştür. Bu nedenle

bu araştırmada Yesipova'nın piyanodaki zengin pedagojik deneyim ve yaklaşımları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2. YESİPOVA'NIN PİYANO ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

Yesipova'nın sadece bir eğitim bilimcisi değil, yetenekli bir piyano sanatçısı olması onun pedagojisine ayrı bir değer katmıştır. Yesipova'nın pedagojik yöntemleri Rus piyano sanat tarihinde önemli bir rol oynamakta ve çağdaş piyano eğitimi için çok değerli talimatlar içermektedir. Bu bağlamda çağdaş bir piyano eğitimcisinin, Yesipova'nın pedagojik alanda yaptığı çalışmalara başvurabileceği ayrıca bunlardan pratik yararlar da sağlayabileceği düşünülmektedir.

Yesipova o dönemin ilkeleri doğrultusunda, “A.N.Yesipova'nın Piyano Okulu” olarak adlandırıldığı yöntem çalışmalarında, kendi izlediği eğitim bilimsel yolları ve ilkeleri bir araya toplamıştır.

“A.N.Yesipova'nın Piyano Okulu” üzerinde yapılan analiz bu bölümün temelini oluşturmuştur. Bu bölümü yazarken arşiv verilerinden yararlanılmış (Yesipova A.N. *Zapisniye knijki*. Gosudarstvennyy tsentralnyy muzey muzikalnoy kulturi imeni Glinki (GTMMK arşivi, fon kodu 456, cilt 78), ayrıca T. Berkman (Berkman, 1948), Bertenson (Bertenson, 1960) ve Skorulsky (Skorulsky, 1970)'nin Yesipova hakkında yazmış oldukları kitaplar da kullanılmıştır.

2.1. Yesipova'nın Temel Piyano Eğitimi İlkeleri

Yesipova'nın eğitim bilimci olarak büyük bir popüleriteye sahip olmasının en önemli etkenlerinden birisi, kendi sanatsal ve pedagojik

otoritesini hiç bir zaman kötüye kullanmamış olması ile açıklanmaktadır. Yesipova her zaman ikna edici olmuş, öğrencinin tek başına çalışırken kendisini geliştirmesini, kendi öz düşüncesini yansıtmamasını, yaratıcı düşünceyi geliştirmesini benimsemiştir (Yesipova A.N. *Zapisniye knijki*. Gosudarstvennyy tsentralnyy muzey muzikalnoy kultury imeni Glinki (GTMMK arşivi, fon kodu 456, cilt 78).

Yesipova'nın icracılık alanında öğrencilerinden çok yüksek talepleri olmuştur. Onun için dikkatin yoğunlaştırılması gereken nokta, icra edilen esere ses yönünden hâkim olmak, ses kalitesinin üzerinde özenle çalışmaktır. Bu sebeple piyanoda tuşe kullanımına önem vermiş, tuşenin insanın doğasından gelen bir özellik olduğunu düşünmemiş, bu yüzden de piyano seslerinin melodik ve kaliteli olması için çok titiz çalışma yapılmasında ısrar etmiştir (GTMMK, 456, 78).

Yesipova, profesyonel piyanist olduğundan temel piyano müziğinin öğretilmesi üzerinde pek fazla çalışmayı sevmemiştir. Bu nedenle icracılık yönünde kendini daha fazla geliştirmiş olan öğrencilerle çalışmayı tercih etmiştir. Onun en önemli yöntemlerinden biri, öğrencilerine bütün eserleri piyanoda çalarak göstermesidir. Yesipova'nın öğrencilerine gösterdiği en önemli tecrübesi; kendine özgü müzik hissini, piyanoda mükemmel bir şekilde cantilena (lirik, melodik geçit) çalma özelliğini aşılayıp aktarmasıdır (GTMMK, 456, 78).

Yesipova'nın piyanoya karşı bakış açısı, kendisinin sarf ettiği şu cümlelerde gizlidir: "*Piyanoda çalmayı öğrenirken, mümkün olduğunca piyanoya has olmayan bir şeyi ondan çıkartmak için, örnek*

tonda, çok fazla ve düşünerek çalışma yapılması gerekmektedir" (Bertenson, 1960:124-125).

Birinci derecede önemli olan, piyano seslerine yumuşaklık ve cantilenaya (lirik, melodik geçit) melodik ses kazandırılmasıdır. Yesipova ellerin piyanodaki yerleşimi ve duruş şeklinin doğru olması üzerinde ısrarcı olmuş, çalmaya başlamadan önce piyanoya ilk olarak teknik açıdan başlamak gerektiğini önermiştir. Bunun için de bilek ve parmakların doğru konumda olmasını, bilek konumunun, ideal sesin elde edilmesini sağlayacak pozisyonda olması gerektiğini savunmuştur (GTMMK, 456, 78).

Yesipova, alıştırmaların her şeyden fazla parmakların gelişmesini sağladığını fakat bu alıştırmalarla öğrencilerin fazla zorlanmaması gerektiğini söylemiştir. Onun için alıştırma miktarından daha önemlisi kalitedir, alıştırmalara saatlerce zaman ayrılmaması gerektiğini vurgulamıştır, yani bilinçli ve doğru yapılacak olan alıştırmaların, sıkı sıkıya ses kontrolünün ve kusursuz ritmik disiplinin altında gerçekleşmesi gereklidir (GTMMK, 456, 78).

Çağdaş piyano eğitiminde eserlerin ultra legato yöntemiyle çalınması gerek görülmemektedir, fakat Yesipova'nın piyano eğitiminde bu tür yöntemin uygulamaya konulması, ilerleme için önemli görülmüştür. Böylece melodik yönden insan sesine benzeyen piyano çalış tarzına ulaşma arzusu, yeni bir piyanizm yöntemi ortaya çıkarmıştır. Bu yöntem, o zaman için Batı Avrupa okullarında ve Rusya'daki baskın olan öğretiyeye özgü, piyanonun soğuk instrumental yorumunun hâkim olduğu anlayışa karşı gelmiştir. Bu konudaki fikrini, Yesipova şu şekilde belirtmiştir:

“Parmakların söylemesi gerekir” (Bertenson, 1960:117-118).

Yesipova'nın, birçok öğrencisinin de şahit olduğu gibi eğitim bilimsel faaliyetlerinin son döneminde gitgide büyük bir dinamik bölünmeye doğru yöneldiği görülmüştür. O kısa nefeste çalınan parçaları ve sık sık cümleyi bölen nüansları sevmemiştir. Örneğin, çoğu zaman öğrencileri ile yapılan dersleri sırasında birden kendini tutamamış, onlara şu şekilde seslenmiştir: “*Nasıl olur da bu kadar kısa düşünceye sahip olursunuz!*” (Bertenson, 1960:115-117).

Yesipova'nın düşüncesine göre, agojizm'in (tempo değişikliği) dinamik de olduğu gibi, insan konuşmasına benzetilmeye çalışılan müzik icrasıyla kullanılması gerekmektedir. Ayrıca ona göre ritimli çalmak, sabit ritim elde etmek için metronoma göre çalınması anlamını taşımaktadır. Tam tersine, hareketlerde değişiklikler yapılırken bununla beraber simetrik olunması gerekmektedir.

Yesipova, icra edilen eserde duyguların aşırı derecede gösterilmesine her zaman karşı çıkmıştır. O, yalnızca piyanonun doğal ses sınırları içerisinde bulunan güç ve canlılığını sevmiş, piyano müziğinin geniş kitlelere basit ve anlaşılabilir olmasını sağlayan canlılık ve tazelik hislerine çok fazla değer vermiştir. Yüzeysel, aşırı mizaçta, sıkıntılı ve göstermelik olan, çok fazla abartılı serbestlikle çalınan eserler Yesipova'ya son derece ters düşmüştür. Aynı zamanda, yapmacık, kibirli ve abartılı zarıflıkta çalma onun tarafından kabul edilmemiştir (Berkman, 1948:40-42).

Birkaç kelime ile tüm bu yazılanları özetleyecek olursak, Yesipova okulunun taşıdığı en önemli karakteristik çizgiler aşağıda belirtilmiştir.

- a) Yüksek profesyonel kültür,
- b) Mükemmel geliştirilen parmak tekniği,
- c) Piyano sesini ustaca kullanabilme,
- ç) Sert, baskıcı seslerin görülmeşi,
- d) Ölçülü pedal kullanımı,
- e) Spontan unsurların olmayışı,
- g) Çalmada aşırı agojizmin (belirli bir tempounun, geçici olarak hızlanması veya ağırlaşması) görülmesi,
- ğ) Onun okulunun esas temelini oluşturan parmak tekniğine öncelik verilmesi,
- h) Klasik piyano tekniklerinin kusursuz kullanımı,
- k) Doğal müzik icrası,
- l) Ritim doğruluğu ve esnekliği,
- m) Artikülasyonun çeşitliliği,
- n) Kusursuz cantilena,
- o) Form bütünlüğüdür.

Yesipova okulunun en önde gelen karakteristik çizgilerini değerlendirirken, bazı eksikliklerinin olduğunu söylemek mümkündür. Bunlardan en önemlisi parmak tekniğine çok fazla dikkat verilmesidir. Yesipova, Leshetitski'nin nasihatlerine sadık kalarak, aktif parmak tekniğinin piyano çalmanın esasını oluşturduğuna ikna olmuş yandaşıdır. Onun tarafından kabul görünen bir diğer durum da parmakların hareketini birleştiren bileklerin de

parmak tekniği ile birlikte kullanılabilirliği. Bu alanda Yesipova ilerici bakış açısıyla beraber 19. yy. sonlarında mevcut olan öğretimi metotlarından tamamen kopmamıştır.

Yesipova'nın pedagojisi başlangıçta, eskimiş okul geleneklerinden elde ettiği küçük ses tonlarına karşı olan aşırı ilgisi nedeniyle sıkça yargılanmıştır. Fakat gerçekte bu duruma farklı yaklaşımlarda gösterilmiştir. Örneğin, Yesipova'nın icra ettiği piano eserlerinden çıkartılan anlam; karmaşık, dinamik ve agojizm ile örülmüş müziğinin, bir nevi insan konuşmasına benzemeye eğilim göstermesidir.

2.2 Piyano Öğretim Metotları

“Yesipova'nın Piyano Okulu”ndaki kayıtları birkaç bölüm altında toplanabilir (GTMMK, 456, 78):

- a) Yesipova'nın bir piyanistin çalışması ile ilgili genel talimat ve tavsiyeleri
- b) Oturuş, eller ve parmakların pozisyonu
- c) Gamlar
- ç) Akorlar ve arpejler
- d) Üçlü aralıklar ve oktavlara
- e) Atlamalar
- f) Legato ve stacato
- g) Melodi
- ğ) Ses ve ritim
- h) Pedal

2.2.1. Yesipova Piyano Metodunun Genel Yaklaşımları

Yesipova notlarına şu şekilde yazmıştır: “İyi bir piyanist olabilmek için müziğe karşı sevgi,

irade gücü, daha sonra akıl ve büyük gayretin olması gerekmektedir. Piyanistin gelişme yolunda ortaya çıkan en önemli engellerinden biri, amatör ruhluluktur (diletantizm). Diletant ruha sahip olan birisi ne kadar iyi olursa olsun, hiçbir eseri sonuna kadar çalamayacak, sadece ulaştığı seviyede sınırlı kalacaktır. Diletant eğilimi olan kişiler tedavisi olmayan bir hastalığı taşımaktadırlar. Diletantizm ruhunu kökiinden yok etmek, büyük gayret ve yüksek irade gücü ile mümkün olacaktır” (Berkman, 1948:123-124).

Yesipova'nın düşüncesine göre bir piyanistin tüm çalışmalarını en yüksek seviyede ve bilinçli olarak yapması gerekmektedir. O, çalışmaların mekanik olarak yapılmasına ve aynı sayfanın tekrar tekrar otomatik olarak çalınmasına kesinlikle karşı gelmiştir. Yesipova aşırı uzun derslerden kaçınılması için uyarmıştır. Günde en fazla üç dört saat, mantıklı ve sistemli bir çalışma yapılması gerektiğini vurgulamış ve yorgunluk hissedildiğinde ellerin dinlenmeye bırakılması gerektiğini savunmuştur (GTMMK, 456, 78).

O, eser üzerinde şu şekilde çalışmanın yapılmasını tavsiye etmiştir: “Eserin sanatsal düşüncesini kavradıktan sonra, baştan sona kadar okuyunuz, birkaç ölçü çalınız (eğer bu cantilena ise, mümkün olduğunca tümcenin tamamını alınız), bestecinin bütün, en ufak ayrıntılarına bile dikkatlice bakınız. Kendi çaldığınıza kulak vererek, pedalı da dikkate alarak güzel ses ve nüansları elde etmeye çalışınız. Devamında bir kaç ölçü daha çalınız. Daha sonra bunu birinci ölçü ile birleştiriniz v.s.” (Betrenson, 1960:82)

Yesipova'nın düşüncesine göre pasajların çok yavaş öğrenilmesi gerekmektedir. Parmaklarda ve notalarda güven hissedildikten sonra, hızı

artırarak daha çabuk çalma denenebilir ve yavaş yavaş tempoya ulaştırılır. Yesipova kısa pasajların uzunluklarına göre öğrenilmeleri gerektiğini tavsiye etmiştir: eğer pasaj iki ölçü uzunluktaysa, yarım ölçü ve bir nota ile başlanır ve devam ederek, bu notaya tekrar yarım ölçü ve bir nota ilave edilir v.b. Bütün bunlar, pasajın akıcı çalınması ve parçalara bölündüğünün fark edilmemesi içindir. Daha uzun pasajlara gelince Yesipova'ya göre onları şu şekilde öğrenmek gerekmektedir: 2 ½ ölçü ile başlanır ve bunları en yavaş tempoda nüansları ile çalınır. Bunu tamamladıktan sonra, bir 2 ½ ölçü daha ilave edilir. İlk günlerde yarım sayfayı geçmeyecek şekilde çalışılır. Bir sonraki gün ise yarım sayfalık çalışmaların aynısı tekrar edilir. Üçüncü günde ise eserin geri kalan bölümleri aynı sırayı takip ederek çalışılır (GTMMK, 456, 78).

Yesipova ayrıca, sıkça öğrencilerine konserlere gidilmesini, çünkü dinlenen her bir piyanisten öğrenilmesi gereken bir şeyler olabileceğini, özellikle üzerine vurgu yaparak söylemiştir.

2.2.2. Piyanoda Duruş, Ellerin ve Parmakların Pozisyonu

Yesipova, piyano başında duruş pozisyonuna çok fazla önem vermiş, alınan pozisyonun piyanonun doğru çalınması için gerekli olan şartlardan biri olduğuna inanmıştır. O, piyanoda tuşların serbest kullanımını, rahat hareketlerini ve ellerin gücünü doğrudan oturuş pozisyonu ile ilişkilendirmiş, dışarıdan bakıldığında el hareketlerinin rahat ve güzel görünmesini önermiştir. Piyanodan ses elde etmeden önce, kolların omuzdan parmak uçlarına kadar serbest hissedilmesine dikkat edilmelidir. Klavye üzerindeki ellerin pozisyonunun doğal durması, bileklerin, dirseklerle aynı seviyede

bulunması, parmakların da son ekleminden bükülü halde değil de birazcık yuvarlatılmış şekilde olması gerekmektedir. (GTMMK, 456, 78).

Yesipova ellerin esnek olması koşulunu öne sürmüştür; yani elastik parmaklarla eller aşağı yukarı doğru hareket edebilir. Parmakların klavyeye yatay bir biçimde, yana doğru değil de, dik olarak basmaları gerekmektedir. Bu kural, klavye üzerinde yan ve dairesel biçimde çalan birinci parmak için geçerli değildir. Ses elde etmede parmağın yönü ve doğru vuruş şekli büyük önem taşımaktadır. Tuşlar üzerinde hareket edecek olan parmağın hazır bulunması gerekir. Çalma sırasında parmakların birbirinden birazcık ayrılmış olmaları ve her birinin serbest hareket edecek şekilde ve eşit vurma gücünde olması gerekmektedir. Bu yüzden Yesipova, sürekli alıştırmaya ile güçsüz olan parmakların güçlendirilmesini önermiştir (Berkman, 1948: 74-76). Parmak alıştırmaları sırasında, ellerin gereksiz vurgu yapmamasına dikkat edilmelidir. Başlangıçta eller kasılmadan, parmaklar yüksek kaldırılmalıdır. Yesipova, özellikle, parmakların yüksek kaldırılmasının yalnızca alıştırmalarda yapılmasını, eser çalarken ise yapılmaması gerektiğini belirtmiştir.

Onun bir diğer kuralına göre ellerin pozisyonu ile ilgili olarak beşinci parmağın düz ve gerilmiş bir şekilde durması büyük hatadır. Piyanistlerde sıkça görülen bu hatanın, verimsiz kas kasılmalarına neden olmaktadır. Bunun için beş tuşa birden basabilen elin, parmakların uçlarıyla sanki dinlenmesi için piyanonun tuşlarına bastığını hissetmesi gerekmektedir (Skorulskiy, 1970:7).

Yesipova, alıştırmaların her bir el ile ayrı ayrı ve kesintisiz olarak yarım saatten fazla yapılmamasını vurgulamıştır. Ayrıca yorgunluk ya da elde ağrı

hissedildiğinde alıştırmaların bitirilmesini tavsiye etmiştir. Yesipova, ilk aşamalarda alıştırmaya çalışılırken yüksek sestten kaçınılması gerektiğini belirtmiş, başlangıçta forte alıştırmalarına özenilmemesi ve parmak kaslarının normal gücünü kazanıncaya kadar beklenilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ona göre alıştırmaya çalışmaları sırasında zamanla parmaklar sağlamlaşıp güçleneceklerdir (GTMMK, 456, 78). Bu tavsiye, özellikle çocuklarla yapılacak olan çalışmalarda büyük ve pratik bir önem taşımaktadır. Fakat sıkça rastlanıldığı gibi bazı eğitimciler daha ilk çalışmalarda çocukların forte elde etmeleri ve tam ses elde etmeleri için zorlamaktadırlar. Bu durum, daha sonraki aşamalarda giderilmesi zor olan kas kısımlarına neden olmakta, bazen de hayat boyunca kalıcılaşan ve piyanist hastalığı olarak adlandırılan durumun ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

2.2.3.Gamlar

Yesipova'nın düşüncesine göre, gamların öğrenilme aşamasına, parmakların yarı daire şeklinde durmaya alışmalarından ve elin doğru konumu almasından sonra geçilmelidir. Yesipova tarafından daha fazla detaylı ve ayrıntılı hale getirilen diatonik gamların öğrenilmesi ve bunların kusursuz icra edilmesi, parmak tekniğinin gelişmesi için esas önemli noktadır (Skorulskiy, 1970:15).

Başlangıçta gamlar yavaş tempoda icra edilir, öğrendikçe tempo hızlandırılır, fakat bu hızlandırma icra edilecek olan eserin çalma kalitesine negatif etki etmeyecek şekilde olmalıdır. Yesipova'nın gamlarla ilgili bir önemli uyarısı daha vardır. Öğrencilerde, özellikle ilköğrenim dönemlerinde, parmakların kaldırılması değil de, bunları doğrultulması eğilimleri mevcuttur. Parmakların

kaldırılırken hiçbir şekilde doğrultulmaması gerekir. Parmaklar, mümkün olduğunca, kaldırılırken konumlarını değiştirmemeleri gerekmektedir (Skorulskiy, 1970:17).

Gamları düz ve hızlı çalmaya başladıktan sonra, bunlara ses çalışması da eklenmelidir. Örneğin, pianissimo olarak başlamak ve crescendo yapılarak forteye kadar, ters yönde ise forteden diminuendo yapılarak pianissimoya kadar ulaşılmalıdır. Bu müzik nüansları tersine de icra edilebilir. Fakat bu durumlarda pianissimo ve fortissimo gamlarda ve parmak pasajlarında, parmakların eşit güçte olması, sadece ellerin tuşlara uyguladığı baskı gücünün değişmesi hakkında Yesipova'nın önemli talimatlarına dikkat edilmesi ve göz önünde bulundurulması gerekir. Elbette, bu baskı gücü omuzdan gelen bir güçtür ve crescendoda yükselmeli, diminuendo'da azalmalıdır (Berkman, 1948:78-79).

Yesipova, gam çalarken en zor teknik güçlüklerden birisi olan birinci parmağın alttan geçirilmesi konusu üzerinde çok fazla eğilmiştir. Birinci parmağın her hangi bir itme ya da sarsıntı yapmadan, tuşların üzerine yavaşça indirilmesi ve elin gergin olmamasına dikkat edilmesi gerekir. Dönüş gamlarında, birinci parmak üzerinden üçüncü ve dördüncü parmakları geçirirken, bu parmaklar hazır olmalıdır. Kol, gamların hareket yönünde kaydırılmalıdır. Gam ne kadar yavaş öğrenilecekse, parmakların o kadar yükseğe kaldırılmaları gerekir. Hızlı olan gamlar, parmaklar neredeyse kaldırılmadan, sanki tuşlar üzerinden kaydırılarak çalınır. Çok uçuşan, sesli pasaj ve gamlar için, Yesipova istisnai bir durum olarak, düz parmaklarla çalınmalarına izin vermiştir (GTMMK, 456, 78).

2.2.4. Akorlar ve Arpejler

Yesipova akorların kullanım tekniğine büyük önem vermiştir. Onun teknik esaslarına göre akora bütün elle basılmalıdır. Ayrıca gerekli ses tonu aramalarında, piyanonun yanında, ayakta durarak o akora basılmasını, daha sonra aynı ses tonunun oturarak elde edilmesini tavsiye etmiştir. Yesipova güçlü, yüksek sesli akorlar elde ederken, gergin ve abartılı sesin ortaya çıkmasına her zaman karşı çıkmıştır. Ona göre çok gergin sesli olan akorlar (force acord) sadece özel etkileme niteliğindedir ve bazen kullanılmaları mümkün olabilir ama hiçbir zaman eserin tümü bu şekilde çalınmamalıdır. Ayrıca güçlü bir akor tonunun, yumuşak, forte el yardımı ile elde edilmesine özen gösterilmesi gerekmektedir (GTMMK, 456, 78).

İki elle alınan akor sesinin daha güçlü ve aynı zamanda yumuşak olması için, Yesipova, sol eldeki akoru aşağıdan yukarıya doğru hafif bir arpej şeklinde, sağ eldeki akoru ise sol eldeki arpejin son notasına gelecek şekilde yapılmasını tavsiye etmiştir. Her zaman sağ elin çaldığı sesler, sol elin seslerinden biraz daha sesli olması gerekmektedir ve akorlarda, parmak alıştırmaya çalışmalarına büyük önem verilmelidir (Berkman, 1948:81-86).

Yesipova, arpej tekniğinde öncelikle birinci parmağın alttan geçirilmesi problemi üzerinde durmuştur. Birinci parmak, gamlarda da olduğu gibi, kendi notasını çaldıktan hemen sonra üçüncü parmağın altına geçer. Bu durumda birinci parmağın üçüncü parmakla daha rahat bağlanabilmesi için el hafifçe sağ yöne doğru bir eğim alır. Bir oktav dâhilinde olan arpej için, el esneklik açısından geliştirilmelidir. Yesipova bunun için arpejin yukarı aşağı yönlü, dalgalı el hareketiyle çalınmasını önermiştir. Böyle bir

durumda el gergin halde olmamalıdır. Örneğin, do, fa, la, do çalarken, ikinci parmakla fa notasında el hafifçe kaldırılır, la notasında daha da kaldırılır, do notasında ise birinci parmakla aşağı indirilir. Dönüşte üçüncü parmakla el kalkmaya başlar ve birinci parmakla birlikte aşağıya iner. Bu alıştırmalar ellerin esnekliğinin gelişmesini sağlamaktadır (Bertenson, 1960:85-87).

2.2.5. Üçlü ve Oktavlar

Yesipova ikili notalar üzerindeki çalışmalara büyük önem vermiştir. İki nota çalışmalarında parmakların daha fazla güç kazandıklarını düşünmüştür. Üçüncü parmağın dördüncü ya da beşincinin üzerinden geçirilmesi, üçlülerle, gamların icrasında yeni ve oldukça zor olan bir durum ortaya çıkarmaktadır. Bunu gerçekleştirirken azami bir legato elde edilmelidir. Yesipova üçlülerle, gamların öğrenilmesi için gamların özel bir yöntemle icra edilmesini tavsiye etmiştir. Yükselen gamda üst ses sert legato olarak, alt ses ise hafif stacato olarak çalınmalıdır. Dönüşte ise tam tersi, alt ses legato olarak, üst ise stacato şeklinde çalınmalıdır (Skorulskiy, 1970:17-19).

Oktavlar, Yesipova'nın önerisine uygun olarak yarı dairesel şeklini almış olan birinci ve beşinci parmağın ucu ile çalınmalıdır. O, oktav öğrenilirken, her hangi bir yöntemle göre değil de, elde edilmesi öngörülen sesin karakteri doğrultusunda farklı yöntemler kullanmıştır. Piano olarak çalınan oktavlar için serbest el atlamaları kullanılmalıdır. Burada hızlı oktavlarda tuşların hemen hemen sonlarına basılarak, bunlar üzerinde sanki kayı-yormuşçasına çalınır. Ağır oktavlar ise gergin, yüksek el ile çalınır, çünkü daha güçlü ses elde edilmesi için ellerin mümkün olduğunca yüksekte bulunması gerekir. Yesipova'nın şu önerisine

özellikle dikkat edilmesi gerekmektedir. “*Ok-tavlar mutlak surette güçlü ve hızlı öğrenilmesi gerekmektedir; başka türlü onlar hiçbir zaman parlak olmayacaktır*” (GTMMK, 456, 78).

Yesipova, kabul görülen genel düşüncenin tam tersi olarak, tüm stacato çalınan oktavların, hangi tuş üzerinde bulunurlarsa bulunsunlar, beyaz ya da siyah olsun, özellikle birinci ve beşinci parmakla icra edilmelerini tavsiye etmiştir. Onun düşüncesine göre, siyah tuşlarda, dördüncü parmağın kullanılması stacatolu oktavın icrasına bazı legato elementlerini de katmakta ve ağır çalma izleniminin doğmasına neden olmaktadır. Stacatolu oktavlarla uzun ve yorucu kısımların icra edilmesi sırasında, ellerin daha alçaktan yükseğe doğru ve tersi yönde de, kasların kısmi dinlenmesinin sağlanması için, kolların konumu değiştirilmelidir. Yesipova, sadece el ile icra edilen stacatolu oktavlarda, elde edilen ses gücünün büyük olmayacağını, bundan dolayı sesin yükseltilmesinin ön omuzun yardımıyla, fortissimo da ise sadece omuz yardımıyla sağlanacağını düşünmüştür (GTMMK, 456, 78).

2.2.6. Süslemeler

Yesipova alıştırmalarda kullanılacak olan tekniğe çok fazla önem vermiştir. Tril çalışmaları için, parmak eklemleriyle ve parmak hareketleri ile uzun süre yavaş ve güçlü çalışılması gerekir. Triller birinci ve üçüncü, üçüncü ve beşinci, en güçlü olan parmakla çalınır. Fakat hangi parmaklarla çalınırsa çalınısın düzgün ve hızlı bir trilin elde edilebilmesi için her bir parmağın gücünün eşitlenmesi gerekir. Triller üçleme olarak ve vurgu yapılarak öğrenilmelidir. Vurgu yapılacak olan notalardaki parmaklar kaldırılarak, forte olarak çalınır, bir sonraki iki nota ise parmaklar

kaldırılmadan eşit güçle ve piano olarak çalınır (Berkman, 1948: 92).

Forte olarak çalınan trilde el gerilir ve alçak pozisyonda tutulur. Piano trilinde ise elin yüksek pozisyonda tutulması gerekir. Yesipova, forte trilinde ise, ilk iki notanın birlikte alınmasını, bundan sonra da trile devam edilmesini önerir (Berkman, 1948:93).

Trilde ayrıca iki el arasında akorların dağıtılması metodu uygulanmalıdır. Bu, icranın sadeleştirilmesi ve bununla birlikte daha iyi bir sesin elde edilmesi için yapılır. Forshlang, baş notayla birlikte aynı zamanda çok kısa olarak çalınır ve parmaklar hızlı çekilir. Üstünde çizik bulunan nota ise her zaman piano olarak çalınır. Grupetto ise her zaman piyano ve pedalsız çalınır, istisnai bir durum ise, grupetto yavaş tempodaki melodinin bir parçası niteliğini taşıdığı anda pedallı çalınabilir. Bu durumda nüansla ile çalınması da gerekmektedir. Morden çalınmasında, uygun vurgu elde edilmesi amacıyla baş notanın güçlü parmakla çalınması gerekir (Bertenson, 1960:94).

2.2.7. Atlamalar

Legatissimo çalmanın tersi, hızlı ve uzun atlamalardır (bir notaya, oktava ve ya akora kadar). Yesipova bunu şu şekilde öğrenilmesini tavsiye etmiştir. Birinci notayı çaldıktan sonra el çok hızlı bir hareketle, tuşların üzerinden fazla kaldırılmadan, nota veya akor üzerine getirilir, sadece bir an duraklar ve önceden nişan alınarak tuşa basılır. Bu nişan alma için gerekli olan zaman dilimi, başlangıçta her ne kadar fazla olsa da, giderek azalır ve gerekli olan tempoya yavaş yavaş yaklaşılır. Bazı atlamalarda üst notayı beşinci parmakla değil de üçüncü parmakla almak daha

uygun olur. Bazen yukarı yönlü sağ eldeki atlamalarda, atlamamanın son notası, biraz doğrultulmuş ve geniş açı oluşturacak şekilde beşinci parmak ile yapılır. Bunun sonucunda beşinci parmak ile tuşlar arasında daha fazla temas noktaları oluşur ve atlamamanın daha emin bir şekilde yapılması sağlanır (Berkman, 1948:98).

Yesipova'ya göre küçük atlamalar elin yana döndürülmesi ile yapılmalıdır. Tabi ki, uzun olarak tabir edilen atlamalarda da elin döndürülmesi hareketi mevcuttur. Bu hareket elin büyük esnekliğini gerektirir ve legatoda uygulanır (Berkman, 1948:100).

2.2.8. Melodi

Yesipova melodi icrası ile ilgili konuya büyük önem vermiştir. Burada parmak eklemlerinin her hangi bir rolü yoktur, çünkü parmak gücü ile elde edilen ses kuru ve kısa olmaktadır. Cantilenada zengin, uzayan, nameli sese gerek vardır. Bu, ellerin yukarıdan aşağı hareket ettirilmesiyle sağlanır. Ellerin sarsılmaması gerekmektedir.

Melodinin düzgün olması için güçlü olan birinci, ikinci ve üçüncü parmaklarla çalınması gerekir. Cantilenada dördüncü ve beşinci parmaklar istisna olarak melodinin birinci parmaktan sonra beşinci parmakla çalınacağı durumlarda kullanılır. Birinci parmağı notanın üzerinde tutarak, elin yüksek kaldırılması ve nota üzerine beşinci parmak ile bırakılması gerekmektedir. Melodinin notaları her zaman bağlanmalıdır. Melodi, eşit sesle sadece noktalı notadan sonra daha hafif çalınmalıdır (Skorulskiy, 1970:29).

Yesipova'ya göre melodik sesin eşit olması kuralının uygulanması için başka sınırlandırmalar da mevcuttur:

- Daha kısa olan notalar zayıf çalınmalıdır.

- İki bağlı notadan her zaman için ilki ikincisinden biraz daha sesli çalınmalıdır. Çünkü ilk notanın ikinci notadan ses olarak daha uzun duyulması gerekir.

- Geçiş notalarının diğerlerinden daha zayıf olmaları gerekir.

- Aynı ölçüdeki, biri zayıf diğeri güçlü vuruştaki iki eşit notalardan, ilki ikincisinden her zaman daha az sesli olmalıdır. Zayıf vuruşa yapılan vurgu, istisnai bir durumdur.

- Armonik dizi şeklinde yazılmış olan hızlı nota gruplarında, her bir grubun yalnızca birinci notası vurgulu işaretlenir (Berkman, 1948:98-104).

Yesipova, aynı zamanda bu talimatların standarda dönüşmemeleri için de uyarıda bulunmuştur. Ona göre tüm durumlarda "tarz ve duymaya" göre hareket edilmesi gerekmektedir. Örneğin, crescendonun sonundaki notanın birden daha hafif bir şekilde çalınması güzel bir ses ortaya çıkarmaktadır. Bu da tüm tümceye yumuşaklık vermektedir. Genellikle, sol elle elde edilen sadece bir adet bas notasını belirten sesin, sağ elindeki seslerle karşılaştırılmayacak kadar daha zayıf olması gerekir. Sol el eşliği, sağ elle birlikte müziğin nüanslarının ortaya çıkarılmasını sağlar. Fakat ondan çıkan sesin hiçbir zaman sağ eldeki sesi bastırmaması gerekmektedir (Skorulskiy, 1970: 29).

2.2.9. Ses ve Ritim

Bu bölümünde Yesipova okulunun, melodi kısmının devamı olan ses ve ritim konuları ele alınmıştır. Yesipova bu konuda şu şekilde yazmıştır: "Müzikte iki adet renk tanımlaması mevcuttur, bunlar forte ve pianodur. Bunlardan

başka, müzik eserine renk ve gölge yapan, yani canlılık katan başka renkler de mevcuttur: bunlar crescendo; yani sesin aşamalı olarak yükselmesi, diminuendo; sesin aşamalı alçalması ve ayrıca vurgudur” (Skorulskiy, 1970:29).

Yesipova'nın düşüncesine göre gamdaki crescendo için yumuşak el hareketi ile yapılan pianissimo ile başlanır, sonra iki oktava kadar bu şekilde devam edilir, üçüncü oktavda ise el gerdirilmeye başlanır, parmaklar yardımıyla canlılık getirilir, dördüncü oktavda ise el daha gergin bir hal alır ve fortissimo çalınır. Dönüşte ise bunun tersi yapılır. Bunun yanında, Yesipova piano ve pianissimonun yanlış anlaşılmasından kaçınılmasını tembih etmiştir. Pianissimonun çok az duyulacak şekilde çalınmaması gerekir, çünkü bu şekilde ses yok olmaktadır. Piyano yapılırken, forte de olduğu gibi, tuşa derinden basılır, ama daha az güç uygulanır (Skorulskiy, 1970: 30).

Ona göre, aynı tip müzik tümcesinin tekrarlanmasında kontrast efekti uygulanabilir; ilkinde tümce forte, ikincisinde ise piano olarak çalınır. Fakat Yesipova bu metodun uygun yerde kullanılmasını ve o kadar da sık kullanılmamasını önerir. Nerede kullanılacağına ise eserin stiline göre karar verilmesini önermiştir. Pianodan forteye hızlı geçiş sık kullanılmaması gereken bir karşıtlıktır.

Yesipova'nın yukarıda belirtilen yöntemleri haricinde, çalmaya çok fazla renk veren bir diğer yöntemi daha vardır. Bu bağ olarak adlandırılan yumuşak bir çeşit vurgudur. Vurgu çalarken notaların sesi kurudur, bağda ise melodik ve şarkımsı yapıdadır. Vurgu, bir tonun işaretlenmesini yani bu notanın diğerleri arasından açık bir şekilde ayırt edilmesini sağlar (Skorulskiy, 1970: 32). Bağ ise seslerin bağlanmasını sağlar. Bağın başladığı

yerde nota hafif şekilde vurgulanır, bağın sonunda ise sesler hafifletilir (Berkman, 1948:106).

Yesipova'nın üzerinde durduğu diğer bir düşünce ise çalınan eserin genel nüanslara göre çalınması, vurgunun gücünün de bu nüanslara bağlı bulunmasının gerekliliğidir. Forte yerlerde, piano yerlere nazaran vurgu daha güçlü olmaktadır. Yesipova'nın sarf etmiş olduğu sözler doğrultusunda, çalmanın insan konuşmasına benzemesi için hal ve hareketlerin zenginleştirilmesi gerekmektedir. Ne kadar fazla hareketlilik ve ses rengi olursa, çalma bir o kadar daha zevkli olur. Ona göre eserin baştan sonuna kadar aynı hareketle çalınması imkânsızdır. Müzik tümcesinin bazısını uzatmak, bazısını da daha canlı çalmak gerekir. Ritimli çalmak, metronoma göre çalmak anlamını taşımamaktadır (GTMMK, 456, 78).

O, ritmi “simetriyi korumanın içgüdüsel hissi” olarak tarif etmiştir. Hareketlerde değişiklikler gereklidir, fakat bunların simetrik olmaları şarttır. Örneğin, ölçünün başında tempoda bir duraklama yapılmışsa, istenilen temponun değişmemesi için, temponun hızlandırılması gerekir. Diğer bir ifadeyle, öyle çalmak gereklidir ki, sonuç itibarıyla her bir ölçü eksiksiz bir tartı olmalıdır. Bu durumda, tüm meydana gelen duraklamalarda ve hızlandırmalarda sadeliğin ve doğallığın sınırlarının aşılmaması gerekmektedir. Ona göre sanat eserinin icrasında, yapmacık tavırlar ve ucuz etkiler hoş görülmemelidir (GTMMK, 456, 78).

2.2.10. Pedal

Yesipova, pedal geliştirme (pedalizasyon) konusu üzerinde çok fazla durmuş, daha eğitimin ilk aşamalarında bile pedala fazlasıyla önem vermiştir. Yesipova'nın düşüncesine göre pe-

dal, piyanonun en zor ve en fazla sorumluluk gerektiren hususlarından birisidir. Pedalın en ince ayrıntılarına kadar anlatılması imkânsızdır. İyi bir müzik kulağına sahip olan yetenekli bir piyanist her hangi bir talimat almadan da iyi pedal kullanma yeteneğini geliştirebilir. Pedal, piyano icrasının ayrılmaz bir parçası niteliğini taşımaktadır. Pedalın kullanım amacı, anlamsız gürültü çıkarmak ya da dissonansları bağlamak değil de, sesleri uzatmak ve yükseltmek, sesler arasında ahenklik sağlayarak bağ kurmak ve efektlerde yardımcı olmaktır.

Yesipova'ya göre pedalın daima orkestra şefinin çubuğu gibi ritmik olması gerekir. Pedalı yalnızca "bir" ya da "ve", ya da "iki", "üç", "dört" v.s. şeklinde her zaman tartıma göre kullanmak gerekmektedir. En basit uygulama biçiminde pedal, ölçünün güçlü vuruşlarında kullanılır. Örneğin, valste pedal sadece "bir"de kullanılır, "iki" ya da "üç"te kaldırılır. Eğer melodide üç tane dörtlük nota var ise, pedal mutlaka "iki"de kaldırılır, eğer melodide yarım ve dörtlük var ise pedal "üç"te bırakılır. Eğer melodi hafif ve sekizlik notalarla yazılmış ise, stacatoda "bir" de basılır, ikinci sekizlik ise pedalsız çalınır. Dört dörtlük sayımda, pedal "bir"de ve "üç"te basılabilir, "iki" ve "dört" te ise pedal kaldırılır. (Berkman, 1948: 94-101).

Yesipova tüm yukarıda belirtilenlerin genel bir şemayı ifade ettiğini ve pedalın basılması ve kaldırılmasında uygun zamanlamanın tespit edilmesi kulağın denetimine bağlı olduğunu vurgulamıştır. O, pedal kullanımının genel kurallarının yanında, eserlerin tarzına ve özelliklerine göre pedal kullanımı ile ilgili daha birçok öneri vermiştir. El ile melodinin notalarını bağlanmak mümkün

değilse, pedal yardımıyla bu yapılabilir. Eğer aynı nota birkaç defa tekrarlanıyorsa, tekrarlamalar pedalla ve mutlaka nüanslar ile çalınması gerekir (Berkman, 1948:106-112).

Her bir armoni değişikliğinde bastaki notada pedal basılması gerekir. Pedal ile bastaki nota üzerinde basılı kalınarak, basın ses devamlılığı sağlanabilir. Eğer aynı armoni birkaç ölçü devam ediyorsa, pedal değiştirilmez (Skorulskiy, 1970:33-43).

Pedal arpejlerde, gamlarda, aşağıdan yukarıya giden pasajlarda kullanılır, eğer pasajlar yukarıdan aşağıya giderse, pedal bırakılması gerekir. Bastaki pasajlarda pedal kullanılmaz. Bas tellerin titreşimleri uzundur, bastaki hızlı oktavlar ve pasajların net olmaları için, pedal kullanılmadan (ya da neredeyse hiç pedal kullanılmadan), hatta stacato çalınması gerekir. Aynı şekilde kromatik gamlarda da pedal sadece istisna durumlarında kullanılır. Pasajlarda ve akorlarda yükselen crescendoda, çeşitli armoniler değişirken de pedal kullanılabilir (Skorulskiy, 1970: 45-47).

Pedalın direkt ve senkop çeşidi vardır. Direkt pedal elin veya parmağın erişemediği notayla birlikte basılır. Eğer bas akordan ayrı olarak çalınırsa, pedal basla birlikte basılır ve akorun uzunluğu kadar pedal basılı tutulur. Senkop pedalı ise notanın yarım değeri olan noktada ve yalnızca el bu notayı tutuyorsa basılır. Yarım notanın, onun ikinci dörtlüğünde pedal basılır, dörtlük notanın ise onun ikinci sekizliğinde v.b. Senkop pedalın çeşidi olan gecikmeli pedal o kadar tanınmıştır ki, Yesipova tarafından kullanılmış yöntemlerin, günümüzde de kabul görülen yöntemlerle aralarında bir fark bulunmamaktadır (Berkman, 1948:109-113).

Yesipova bazı durumlarda “sahte” denilen pedal kullanmıştır. Bu yöntemde, bir pedalda birkaç farklı notalar veya akorlar icra edilir ve sonuçta sesin sahtelik hissini ortaya çıkmasına neden olduğundan, bu yöntemin çok dikkatli olarak kullanılmasını tavsiye eder. Sol elle yapılan yoğun armonik figürasyonlar, bir pedalla çalınan gamdaki sesin sahtelik hissini tamamen ortadan kaldırmaktadır (Skorulski, 1970:44-47).

Yesipova, genel anlamda pedal ile ilgili birkaç tekniğin üzerinde durmuştur. Onun tavsiyesi doğrultusunda, pedala ayak parmakların uçları ile dokunulması ve basılsın ya da basılmasın, bir saniye bile ayağın pedaldan ayrılmaması gerekir. Yesipova, pedalı kullandıktan sonra ayakların sandalyenin altına kaldırılmasının ve de pedala basarken ayak tabanı ile ses çıkarılmasının kötü bir alışkanlık olduğunu düşünmüştür. Bunları gidermek için iki, üç günde bir alıştırmaya çalışmalarında, ayağın kalın bir lastik bağ ile pedala bağlanılarak çalışılmasını tavsiye etmiştir.

3. SONUÇ

Sadece Rusya’da değil, yurt dışında da, en fazla üne sahip olan piyanistlerin arasında, haklı olarak Rus piyanist Anna Nikolayevna Yesipova’nın ismi de bulunmaktadır. Yaşadığı dönem boyunca onun özgün ve parlak sanat icrası Rus müzik kültürünün önemli olaylarından biri sayılmaktadır. Yıllar geçtikçe Yesipova’nın sanat olgunluğu, icra ettiği faaliyetleri, bir nevi yüksek derecede profesyonelleşmiş ve genç Rus piyano sanatının eriştiği büyük sonuçlarla, ikna edici bir gösteriye dönüşmüştür. Zira Yesipova sadece haklı olarak dahi piyanist ünvanını elde etmekle kalmamıştır. 1893 yılında, Petersburg konservatuvarında profesörlüğünü alarak, kendisini pedagojik alanda

da geniş kitlelere tanıtmış ve Petersburg piyano okulunun en önemli isimlerinden biri olmuştur.

Yesipova’nın bırakmış olduğu mirası sadece Rus piyano okulunun temelinde isminin yer almasıyla olmamıştır. Onun icracılık tecrübesi, uzun yıllar boyunca, eğitim bilimsel alanda etkili ilke, metod ve formların en iyi biçimde birleştirilmesine, bunun sonucu olarak da fazlasıyla ilgi uyandıran, yetenekli piyanist ve eğitimcilerin yetişmesine imkân sağlamıştır.

Günümüzde de piyano eğitimcilerinin karşılaştıkları birçok sorunun çözümlenmesi için yapılan başarılı girişimler, eski nesil piyanistlerin tecrübelerine ve ayrıca Yesipova’nın eğitim pedagojisine dayanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu yüzden, onun pedagojik başarıları, metod yöntemi, çalışma tarzı ve tavsiyelerinin etkin bir biçimde çözümlenmesi ve piyano öğretiminin çağdaş uygulamada benimsenmesi, eğitim sürecinin teorik ve uygulamalı kısımlarının geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. A.N.Yesipova’nın temel çalışma şekillerinin analiz edilmesi, onun kullanmış olduğu hem bireysel hem de grup çalışma tarzının, her bir öğrencinin azami düzeyde kişilik özelliklerinin ortaya çıkarılmasına yönelik olduğunu göstermiştir. Yesipova’nın öğrencileri ile resmi olmayan ortamlarda yaptığı dersler, sohbetler gibi iletişim kurma şekli, o zamanki pedagoji için bir yeniliktir. Bu, eğitimcinin öğrenci ile karşılıklı iletişim temeline dayalı bir ilişkinin kurulmasını sağlamaktadır.

Yesipova’nın, öğrencilerin bağımsız olarak yaratıcılık kabiliyetinin geliştirilmesi ile ilgili görüşleri de pedagojisinin bir parçasını oluşturmuştur. Yesipova’nın bir icracı, eğitimci olarak oluşumunu daha iyi anlayabilmek için, onun yaratıcılık kabiliyetinin kısa yaşam öyküsü ve

pedagojik görüşleri bu çalışmada aydınlatılmıştır. A.N.Yesipova'nın eğitim bilimsel görüşlerinin çözümlenme ve sıralanması, periyodik ve periyodik olmayan yaygın, arşiv verileri gibi çeşitli kaynaklar araştırılarak yapılmıştır.

Yesipova'nın eğitim bilimsel mirasına kesin sıralama yapılamamış ve bizlere, onun piyano eğitim yöntemlerini içeren bilgiler el yazısı ile ulaşmıştır. "Yesipova'nın Piyano Okulu"; piyano öğrenimi ile ilgili teknik tavsiyeleri, yöntem özelliklerini ve somut piyano öğretilerini içermektedir.

"Yesipova'nın Piyano Okulu" esas itibarıyla, Leshetitski ilkelerinin bir anlatımıdır. Yesipova uzun yıllar kendi uygulamasında Leshetitski'den edindiği ilkeleri yalnızca kullanmakla kalmamış, onun ilkelerini geliştirmiş ve birtakım değişiklikler de yapmıştır. Tüm bunlar, Yesipova'nın söylemlerine, örneklerine ve alıştırmalarına somut ve bağımsız değer katmaktadır.

Yesipova'nın çalışmaları Rus piyano okulunun gerçekçi ilkelerinin anlatımının bir ifadesidir. Rus piyano okulu her şeyden önce eserin doğru anlatımını amaç edinmiş, müzikte melodiyi kılavuz olarak değerlendirmiş, sesin kalitesinde ise piyanistin esas teknik kalitesini görmüştür. Tüm bunlarla birlikte "A.N.Yesipova'nın Piyano Okulu", Breithaupt, Steingauze'nın ve o dönemin "anatomî-fizyoloji" okulunun diğer ünlü ve şöhretli temsilcilerinin yapmış oldukları çağdaş ve daha sonraki dönemlerdeki çalışmalarından, kesin ve daha faydalı bir şekilde ayırt edilmektedir. Günümüz gerçekliği ışığında bir Rus piyanist olarak Yesipova, 19. ve 20. yüzyılın başlarında öncü batı piyano eğitimlerine nazaran çok daha fazla tercih edilen piyano eğitimci olarak ortaya çıkmaktadır. Tüm bunlar, Yesipova'nın, kıyaslama

yapılamayacak kadar yüksek seviyedeki piyano kültürünün yanında, piyano eğitiminin şimdisinde ve geleceğinde söz sahibi temsilcisi olduğuna da şahitlik etmektedir.

KAYNAKLAR

BERKMAN, T.L. (1948). A.N. Yesipova. Leningrad: Muzgiz

BERTENSON, N. (1960). A. Yesipova. Leningrad: Muzgiz

Gosudarstvenniy İstoriçeskiy Arhiv Leningradskoy Oblasti, (GİALO arşivi), fon kodu 361, katalog numarası 345, cilt 200.

KUI, S. (1958). İzbranniye statyi ob ispolnitelyah. Moskva: Muzgiz

TANSLİK, S. AND SCHELLE, M. (18.11.1873). Muzıkalniy Listok. s. 21

SHNNERSON, G. (12.10.1938). Muzıka v Londone 1888-1889 gg. Sovetskoye iskusstvo

SKORULSKIY, M.A. (1970). Elementami osnovi fortepiannoi tehniki v şkoli A.N.Yesipovoy. Kiyiv: Muzıçna Ukraina

Gosudarstvenniy Tsentralniy Muzeı Muzıkalnoy Kulturi İmeni Glinki, (GTMMK arşivi), Yesipova, A.N. Zapisniye knijki. fon kodu 456, cilt 78.

MENKUL KIYMETLER VE SERMAYE PİYASASI ANALİZİ¹**SECURITIES AND ANALYSIS OF CAPITAL MARKET***Hacı Arif TUNÇEZ²*

Özet: Finansal piyasaların globalleşmesi ve menkul kıymetleştirme uygulamalarının geniş bir uygulama alanı bulmasıyla birlikte, ulusal ve uluslararası düzeyde geniş yatırım imkanları doğmuştur.

Yatırımcılar, yatırım kararlarının verilmesi sürecinde tasarruflarını, çeşitli menkul kıymetler aracılığıyla farklı sektörlere yönlendirmektedirler.

Bireysel tasarrufların değerlendirilmesindeki araçlar geçmiş ile günümüz arasında farklılık göstermiş, bu anlamda menkul kıymetler borsasında yatırım önem kazanmıştır.

Sermaye piyasası, yatırım yapmak isteyenler ile tasarruf sahiplerini buluşturan bir piyasadır. Gelişmiş bir sermaye piyasası yatırımları artırır ve ekonomik kalkınmayı gerçekleştirir, ayrıca sermayeyi tabana yayar, girdi maliyetlerini düşürür ve likidite sağlar.

Bu çalışmada; finansal piyasa kavramıyla birlikte finansal yatırım finansal yatırım araçları açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Varlıklar, Sermaye Piyasası, Finansal Araçlar.

Abstract: By globalization of financial markets and the application of securitization practices in a broad area, national and international level has become possible investment, wider investment possibilities have arose in national and international levels.

The investors at the process of making investment decisions direct their savings to different sectors through different securities.

Way of the individual savings shows a deal of difference between past and today, so investment has become more important at securities market.

Capital market is a market in which saving holders and inverstors meet and cause economical development and cause diffusion of capital, decline in input costs and higher liqidity.

In this study financial investment, investment tools is explained with financial market terms.

Key Words: Financial Assets, Capital Market, Financial Instruments.

1 *Bu çalışma Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından kabul edilen “Menkul Kıymetler ve Sermaye Piyasası Analizi” başlıklı Yüksek Lisans Proje çalışmasının özetidir.*

2 *Selçuk Üniversitesi Akşehir Meslek Yüksek Okulu Öğretim Görevlisi Konya*

1. GİRİŞ

Finansal piyasa; bir ülkede fon kullananlar ile fon arz edenler arasında fon akımını düzenleyen kurumlar, akımı sağlayan araç ve gereçler ile bunları düzenleyen hukuki ve idari kurallardan oluşan yapıya finansal piyasa denir (Büker, 1997; 414). Finansal piyasalar fon sunu ve istemlerinin karşılaşması ve fonların el değiştirmesi ile var olurlar. Bu nedenle finansal piyasaların varlığı, bir ekonomide gelir fazlası fonlara sahip kişilerle, gelir açığı olan kişilerin varlığına bağlıdır. Bir ülke ekonomisinin belirli bir canlılık kazanması ve sanayileşme sürecinde alınan yol, o ülkede gelir açığı olan ekonomik birimlerin sayıca artmasına neden olur ve aynı zamanda açığın büyümesi sonucunu getirir.

Finansal piyasalar, bütün kurumları ve araçları ile birlikte hür pazar ekonomisinde, fon sunu ve istemlerinin karşılaşması ve fon akışının gerçekleşmesinde hayati bir rol oynamaktadır. Bu piyasaların bütün kurumları ile birlikte etkin bir işleyiş içinde olmaları tasarrufların etkin kullanımına yardımcı olarak ekonomik uğraşların etkinliğini artırma ve tasarrufları özendirme yönünde büyük yarar sağlar. Finansal pazarların işlerlik kazanmadığı, bu pazarın sağlıklı işleyişi için gerekli hukuksal ve ekonomik önlemlerin alınmadığı bir ülkede hızlı ve sağlıklı kalkınmayı gerçekleştirmek oldukça zordur. Finansal piyasalar, iki önemli görevi yerine getirmektedir. Bunlar (Sarıkamış, 1998; 20):

- a) Tasarrufu özendirmek ve artırmak, böylece sermaye birikimi sağlamak,
- b) Ülke fonlarının etkin kullanımını olanaklı kılmaktır.

Finansal piyasalar, borç vermek isteyen ile alıcının birbirini bulma olanağı sağlar. Burada buluşma genel olarak aracı kurum vasıtası ile birbirlerini görmeksizin fonların aktarımı sağlanır.

2. FİNANSAL PİYASA TÜRLERİ

Finansal piyasalar ikiye ayrılır. Bunlardan birincisi resmi pazar yerinin olup olmamasına göre finansal piyasalar, ikincisi ise piyasada kalış sürelerine göre finansal piyasalardır (Sarıkamış; 1998;16).

2.1. Resmi Pazar Yerinin Olup Olmamasına Göre

Resmi pazar yerinin olup olmamasına göre finansal piyasalar kendi arasında organize finansal piyasa ve serbest finansal piyasa olmak üzere ikiye ayrılır.

2.1.1. Organize Finansal Piyasa

Hukuki ve yönetsel kuralları saptanmış, ilgili kurum ve kuruluşların denetimi ve gözetimi altında çalışan pazarlara denir. Devletin denetim ve gözetimi altında bulunan piyasalardır. Ülkemizde kuruluş ve işleyişi yasa ile düzenlenmiş olan İstanbul Menkul Kıymet Borsası en iyi örnek teşkil eder (Kondak, 1999; 25).

2.1.2. Serbest Finansal Piyasa

Hukuki ve idari hiçbir kuralı bulunmayan, fiziki ve resmi bir mekana sahip olmayan işlemlerine örgütlenmiş pazarın dışında devam eden, ilgili kurum ve kuruluşların denetim ve gözetimden uzak olan pazarlara denir. Devletin denetim ve gözetim yapamadığı piyasalardır.

2.2. Piyasada Kalış Sürelerine Göre

Piyasada kalış sürelerine göre finansal piyasalar; para piyasası ve sermaye piyasası olmak üzere iki grupta incelenebilir. Bu piyasaları şu şekilde açıklayabiliriz.

2.2.1. Para Piyasası

Para piyasası, genellikle bir yıla kadar olan, bir diğer deyişle kısa vadeli fon ve arz talebiyle ilgili gereksinimler karşılır (Parasız, 2000; 90). Para piyasasından sağlanan fonlar, kredi olarak işletmelerin dönen varlıkların finansmanında kullanılır (Kondak, 1999; 25).

Para piyasasında işlemlerin yapıldığı özel bir yer yoktur. Para piyasasının üç temel özelliği bulunmaktadır. Borçların geri ödenme riski düşüktür, vadesi kısadır ve borcun paraya dönüştürülme maliyeti düşüktür. Özellikle enflasyonun yüksek ve kredi mevduat faiz oranlarının sürekli yüksek olduğu ekonomilerde, para piyasası her zaman ön plana çıkmaktadır. İşletmeler böyle ekonomik dönemlerde, geleceğin belirsizliğinden dolayı kısa vadeli programlar geliştirmek zorunda olduklarından, para piyasasına yönelmektedirler. Para piyasasının araçlarını çek, bono, poliçeler ve ticari senetler oluşturmaktadır (Büker, 1997; 414). Para piyasası organize veya serbest finansal piyasalarda görülebilir. Bu piyasayı ticaret bankaları ve devlet kurumları oluşturur. Organize olmuş para piyasasına örnek bankalardır (Bolak, 1994; 17).

2.2.2.Sermaye Piyasası

Sermaye piyasası, orta veya uzun vadeli fonların arz ve talebinin karşılaştığı piyasalardır (Nakip, 2001; 169). Sermaye piyasalarından sağlanan fonlar genellikle işletmelerin duran varlıklarının veya işletme sermayesinin finansmanında kullanılır.

Sermaye piyasasının kaynakları tasarruf sahiplerinin birikimleridir. Bu piyasadaki işlemlerin vadesi orta veya uzun süreli, risk ve faiz oranları yüksektir (Kondak, 1999; 25).

Menkul Kıymet (Finansal Varlık): Ortaklık veya alacak sağlayan, belli bir tutarı temsil eden, yatırım aracı olarak kullanılan, dönemsel gelir getiren, misli nitelikte seri halde çıkarılan, ibareleri aynı olan ve şartları sermaye piyasası kurulunda belirlenen kıymetli evraklara denir (İMKB Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, 2002; 154).

3. SERMAYE PİYASASININ YERİ VE ÖNEMİ

Menkul kıymet pazarları menkul kıymetlerin arz ve talebinin karşılaştığı bir pazar olup, tasarruflara hareket kazandırır. Sermayenin mülkiyetini tabana yarar, ekonomide barometre görevini görür, sanayide yapısal değişikliği kolaylaştırır, pazarda tek fiyatın oluşmasını sağlar, pazarda güvence işlevini yerine getirir, toplumsal uzmanlaşmayı sağlar ve enflasyonun düşmesine yardım ederek, ekonomik ve sosyal açıdan önemli bir yer teşkil eder (Kondak, 1999; 50).

Sermaye piyasasının önemi, ülke ekonomisi bakımından, tek başına ekonomiye yararlı olmayan küçük tasarrufların birikimlerini menkul kıymetlere yatırılarak, büyük yatırımlara dönüşmesidir. Sermaye piyasası, az gelişmiş ülkelerdeki yurtiçi tasarruf açığının kapanmasına yardımcı olabilir. Menkul kıymetlere sadece küçük yatırımcıların yatırım yapacağını düşünmek yanlış olacaktır. Menkul kıymetlere bilinçli ve bilgili olarak yatırım yapanlar gelecekteki belirsizlikleri önceden tahmine dayalı spekülatif kazançlarda beklerler.

Sermaye piyasası aracılığıyla bir yandan uzun süreli ve büyük yatırım projeleri, ekonominin diğer sektörlerinden oluşturulan tasarruflar ile gerçekleşme olanağı bulunurken, diğer yandan fonların sahipleri menkul kıymetlere yatırım yaparak daha yüksek gelir elde etme olanağına kavuşurlar. Bu ekonomide mülkiyetler ile bunların yönetiminin ayrılarak yönetilmesi fonların daha verimli bir şekilde kullanımına olanak sağlar. Menkul kıymetler için devamlı bir piyasanın varlığı ve yatırım alanlarının uzmanlaşmış kurumlara bakılması ile fonların daha verimli bir şekilde değerlendirilmesi sağlanır. Bu nedenle etkin bir sermaye piyasasının kurulup örgütlenerek işletilmesi ekonomik kalkınmanın hızlandırılmasında önemli rol oynayacaktır (Büker, 1997; 450).

4. SERMAYE PİYASASININ TÜRLERİ

Sermaye piyasalarını, alıcılar ile menkul kıymetleri çıkaran kurumlar açısından bir sınıflama yapıldığında, birincil piyasalar, ikincil piyasalar ve üçüncül piyasalar olmak üzere üç ana bölüme ayrılabilir (İMKB Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, 2002; 3).

4.1. Birincil Piyasa

Birincil piyasa; dolaşıma ilk defa çıkartılan uzun süreli hisse senedi ve tahvil gibi menkul kıymetleri ihraç eden şirketler ile alıcıların yani tasarruf sahiplerinin doğrudan doğruya, banka veya aracı kurum vasıtasıyla karşılaştıkları piyasalardır (Büker, 1997; 421).

Birincil piyasada fon kullanıcıların gereksinim duydukları fonları sağlamak için, fon sunuculara ilk kez, yeni sundukları menkul kıymetlerin satışı gerçekleşir. Bu pazarların temel amacı; orta ve uzun süreli fonların tasarruf sahiplerinden şirketlere

akışını sağlamak, tahvil ve hisse senetleri satışları ile şirketlere yeni sermaye girmesine sebep olur. Bir kurum birincil piyasadan doğrudan, dolaylı ve özel çıkarım yolu ile finansal varlık sunarak fon sağlar (Sarıkamış, 1998; 92).

4.1.1. Doğrudan Çıkarım

Doğrudan çıkarım; tahvil veya pay (hisse) senedi çıkaran kurum sermaye piyasasında yatırımcı bireylerle doğrudan doğruya ilişki kurar. Doğrudan çıkarımda, dolaşıma çıkarılan finansal varlıkların çok sayıdaki yatırımcıya satılmasını amaçlayabileceği gibi az sayıda yatırımcı ile ilişki kurmayı ve finansal varlıklarının tamamını az sayıdaki yatırımcılara satılmasını da amaçlayabilir.

4.1.2. Dolaylı Çıkarım

Tahvil veya pay senedi çıkarımı yolu ile sermaye piyasasından fon sağlamak isteyen anonim ortaklıklar ile kamu kurumlarının, sermaye piyasasında bu amaçla bulunan bir aracı kurumun hizmetinden yararlanarak çıkarımda bulunmasıdır. Aracı kurumun hizmetinden yararlanma, dolaşıma çıkarılan finansal varlıkların bir komisyon karşılığında yatırımcılara dağıtılmasını isteyebilir veya dolaşıma çıkarılan finansal varlıkların satış ve dağıtım garantisini isteme şeklinde de olabilir.

4.1.3. Özel Çıkarım

Özel çıkarımda finansal varlık çıkaran bireyin karşısında bir veya az sayıda yatırımcı bulunmaktadır. Birey bu yatırımcılarla çıkarımın koşullarını tartışma olanağını bulacağı için çıkarımla ilgili belirsizlikleri ortadan kaldırmaktadır.

Doğrudan çıkarımda bir veya az sayıda yatırımcıya satış ile anonim ortaklıklarda satış yaparak özel çıkarım yapılmaktadır.

4.2. İkincil Piyasa

İkincil piyasa; daha önce fon kullanıcıların piyasaya sürdükleri, piyasada mevcut menkul kıymetlerin alım satımına yönelik işlemlerin yapılması olmakla birlikte, işletmelerin menkul kıymetlerinin aracı kurumlar kanalıyla da satın alınarak tekrar piyasaya sürülmesi olarak da tanımlanabilir. Başka bir deyişle; birincil piyasada işlem görmüş yani daha önce alım ve satıma konu olmuş menkul kıymetlerin tekrar alınıp satıldığı piyasalardır. İkincil pazarın temel amacı; menkul kıymetlerin paraya dönüşüm hızını artırarak, birincil pazara talep yaratmak ve gelişmesine yardımcı olmaktır. Bu piyasadaki işlemlerin şirketler ile ilgili olmayıp, sadece ticari bir mal alım ve satımını içeren bir işlem niteliği taşımaktadır (Büker, 1997; 422).

İkincil piyasalarda yatırımcılara menkul kıymet alım satımında hizmet veren birey ve kuruluşlar; kendi nam ve hesabına alım-satım yapan tüccarlar ile komisyonculardır. Bu piyasayı menkul kıymet borsaları ile serbest sermaye piyasası oluşturmaktadır. Serbest sermaye piyasasında menkul kıymetlerin fiyatları pazarlıkla oluşur. Bir finansal varlığı kendi hesabına veya komisyoncu sıfatı ile müşteri hesabına satın almak isteyen bir firma, o menkul kıymet için vereceği fiyatı bildirir. Bu fiyata istem fiyatı adı verilir. Satış için yapılan fiyata ise sunu fiyatı denilmektedir. Sunu fiyatı ile istem fiyatı arasındaki fark sunu da ve istemde bulunan aracı kurumlar arasında pazarlık yapılarak sifra indirilebilirse alım satım gerçekleşmiş olur. Serbest sermaye piyasasında genellikle küçük ve riskli firmaların finansal varlıkları işlem görür. Riskin büyük olmasına karşın bu finansal varlıkların verimleri oldukça yüksektir (Sarıkamış, 1998; 99-101).

4.3. Üçüncül Piyasa

Üçüncül piyasa; borsaya kayıtlı menkul kıymetlerin borsa dışında alınıp satılmasıyla oluşur. Bu piyasanın yapısı organize olmamış (serbest) sermaye piyasası yapısına benzer. Piyasadaki araçlar her yerde pazar oluşturmaya çalışırlar. Araçlar borsadaki menkul kıymetlerden oluşan büyük stoklara sahiptirler. Bu piyasadaki araçlar borsadaki acentelerin komisyonlarının azalmasına neden olurlar (Büker, 1997; 423).

5. MENKUL KIYMET BORSALARI

Ekonomide fon arz edenler ile fon talep edenler arasındaki köprü görevi üstlenen finansal kurumlardan biri de borsadır. Borsalar finansal kurum olmanın yanında finansal piyasalara işlerlik kazandırmaktadır. Faaliyet alanlarına göre borsalar değişiklik göstermektedir. Ancak bütün borsaların temel işlevi arz ve talep arasındaki dengeye bağlı olarak işleme tabi olan kıymetin piyasa fiyatının belirlenmesidir.

Menkul kıymet borsaları; kota ettirilmiş ve daha önceden ihraç edilmiş menkul kıymetlerin alım ve satım işlemlerinin yapıldığı yerlerdir. Başka bir deyişle; menkul kıymetlerin alım satımının, örgütlenmiş bir şekilde belirli bir mekanda, belli kural ve yöntemlere uyulmak suretiyle menkul kıymet alım satım işlemlerinin yapıldığı yerlere menkul kıymet borsası denir (Kondak, 1999; 119).

Menkul kıymetler borsasında yapılan işlemlerle ortaya çıkan göstergeler, ülkelerin ekonomik anlamda gelişmişliklerini derecelendirmede bir araç olarak görülmektedir. Ülkelerdeki tasarruf miktarı ve bu tasarrufların ne kadarın sermaye piyasasına veya diğer alanlara yöneldiğinin

belirlenmesi önemlidir. Tasarrufların sermaye piyasasına yönelmesi, ekonomik istikrarı ve yatırımların hızlanmasına sağlamlaştırmaktadır. Menkul kıymet borsaları, tasarruf sahiplerinin ellerinde bulundurdukları fonları değerlendirmede bir araç olmakla birlikte, kurumsal tasarrufların da bu piyasalara çekilmesinde önemli rol oynamaktadır.

Genel olarak borsalarda işlem yapabilmek için ilgili borsalara üye olmak şarttır. Menkul kıymet işlemleri sadece borsa üyeleri tarafından gerçekleştirilir. Genel olarak borsa üyelerini borsa acenteleri, uzmanlar ve diğer üyeler olarak sınıflandırmak mümkündür (Bozkurt, 1998; 27).

6. MENKUL KIYMET (FİNANSAL VARLIK)

Sermaye piyasasında, yatırımcının tasarruflarını değerlendirebileceği klasik yatırım araçları olan pay senedi ve tahvile ek olarak çeşitli finansal varlıklarda dolaşıma çıkarılabilmektedir. Bunların sayıları zaman içerisinde değişmekte, dolaşımda bulunan yatırım araçlarına yenileri eklenebilmektedir.

Finansal piyasalara fon sunan özel yada tüzel kişiler, kendi kullanım gereksinimleri üstünde kalan fonları, bu fonlara gereksinim duyan kişilere piyasada belirlenen bir fiyatla devretmekte ve belirli bir süre veya süresiz olarak bu fonlardan uzak kalmayı kabullenmektedir.

Fon sunanlar diğer kişilere devrettikleri diğer fonlarının karşılığında fon isteminde bulunanlardan bir belge almaktadırlar. Bu belgeye genel olarak menkul kıymet veya finansal varlık denilmektedir denir (İMKB Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, 2002; 115).

Sermaye piyasasında en çok işlem gören finansal varlıklar tahvil ve hisse senedir. Ek olarak gelir ortaklığı senedi (GOS), kar ve zarar ortaklığı belgesi (KOB), katılma intifa senedi (KİS), varlığa dayalı menkul kıymet ve futures kontratlarıdır.

6.1. Tahvil

Türk Ticaret Kanunu'na göre tahvil; "Anonim şirketlerin ödünç para bulmak için itibari kıymetleri eşit ve ibareleri aynı olmak üzere çıkardıkları borç senetlerine tahvil denir" diyerek tanımlamıştır. Bu tanımlama tahvilin herhangi bir borç ödeme taahhüdünü gösteren borç senedinden ayrı, bazı özelliklere sahip olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Diğer bir deyişle; belirlenmiş bir dönem için, belirlenmiş faiz fiyatı üzerinden faizi ve dönem sonunda bir defada veya başka bir ödeme şekli ile anaparayı geri ödeme taahhüdünü belirten bir finansal varlıktır (Francis, 1991; 69).

Tahvil çıkarma yetkisi, Türk Ticaret Kanunu tarafından anonim şirketlere verilmiştir. Ancak anonim şirketler dışında bazı kamu tüzel kişilerin de tahvil çıkarmalarına olanak sağlanmıştır.

6.2. Hisse (Pay) Senedi

Hisse (Pay) senedi; Anonim şirketler ile sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerde çıkarılan ve anonim ortaklığın sermayesine belirli bir katılma payını temsil eden, yasal şekli şartlarına uygun olarak düzenlenmiş kıymetli evraklara denir (İMKB Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu, 2002; 156).

Hisse senetleri işletmelerin sermaye piyasasından uzun vadeli fon sağlamada kullandıkları önemli bir finansman aracıdır. Günümüzde anonim şirketlerin sayısı hızla artmaktadır. Ayrıca işletmeler kısmen

yeniden değerlendirme kanunundan yararlanarak kısmen de gerekli olan özsermayeyi sağlamak amacıyla sermaye artırımına girmektedir. Bu işlemlerin sonucunda, tedavüle çıkarılıp İstanbul Menkul Kıymet Borsası'nda işlem gören hisse senetlerinin sayısı ve işlem hacminde önemli artışlar kaydedilmiştir.

İşletme yıl sonunda elde etmiş olduğu kardan payları oranında hisse senedi sahiplerine pay dağıtılır. Eğer işletme zarar ederse borç verenler (pay senedi alanlar) kara da zarara da ortaklardır.

Gerek yeni kuruluşta, gerekse sermaye artırımında iştirak taahhüdünde bulunan bir ortak, taahhüdünü yerine getirmekle yükümlüdür. Hisse senedi sahibinin bu mali sorumluluğu kuruluşta ya da sermaye artırımına iştirak edenken, imzaladığı taahhütnameden kaynaklanmaktadır. Hiç taahhütname imzalamadan yalnızca portföy yatırımı yapan bir kişinin sahip olduğu tamamı ödenmiş hisse senetlerinden dolayı mali sorumluluğu sınırlıdır. Bu kişinin yüklediği bütün risk, işletmenin iflası halinde hisse senetlerine yatırdığı paranın kısmen ya da tamamen işletmenin borçlarının ödenmesinde kullanılması ile sınırlıdır.

6.3. Gelir Ortaklığı Senedi (GOS)

Gelir ortaklığı senedi; köprü, baraj, elektrik santrali, karayolu, demiryolu, telekomünikasyon sistemleri ile sivil kullanıma yönelik deniz ve hava limanları ile benzerlerinden, kamu kurum ve kuruluşlarına ait olanların gelirlerine, gerçek ve tüzel kişilerin ortak olması için, çıkarılacak senetlere denir.

Gelir tahvili genel adı ile tanınan bu finansal varlık türüdür. Yatırımcıya anonim ortaklığın ödeme yapmaya yeterli kara sahip olması durumunda gelir

sağlamayı amaçlar (Hougen, 1990; 15). Ödeme yapılmaması halinde, ortaklığın iflasının talep edilmesi olanaksızdır. Gelir ortaklığı senedi bu özelliği dışında tamamen tahvil özelliği taşır.

Devlet bütçesi dışında alt yapı tesislerine kaynak sağlamak, köprü, baraj adlarını kullanarak somut imajlı kolay kaynak sağlamak, sermaye pazarlarına kullanılacak araçların çeşidini artırmak, yüksek ve sabit faizli devlet tahvillerinin hazineye getirdiği yükü azalmak gibi nedenlerden dolayı menkul kıymetler arasına alınmıştır.

6.4. Kar Ve Zarar Ortaklığı Belgesi (KOB)

Kar ve zarar ortaklığı belgesi, anonim ortaklıkların çalışma alanlarına giren tüm faaliyetlerinin gerektirdiği finansman ihtiyacını karşılamak üzere, kar ve zarara ortak olmak üzere çıkardıkları bir tür menkul kıymettir (Sermaye Piyasası Kurulu'nun Kar ve Zarar Ortaklığı Belgeleri İle İlgili Seri: III, No: 11 Tebliği).

Değişime konu olan menkul kıymetleri çoğaltmak ve çeşitlendirmek amacıyla kar ve zarar ortaklığı belgeleri çıkarılmıştır. Bu belgeler, sahiplerine kar ve zarara katılma hakkı vermekle beraber, hisse senedi değildir. KOB sahiplerinin, şirket yönetimine katılma hakları vardır fakat şirket yönetiminde oy kullanamazlar.

KOB'ların tahvile benzeyen yönü belli bir vade ile çıkartılması, hisse senetlerine benzeyen yönü KOB sahibi kar ve zarara ortaktır. KOB çıkarılması, bir faiz ödeme yükümlülüğü değil, kar elde edilmesi halinde, kar payı verme yükümlülüğü getirmektedir. Zarar edilmesi halinde, zarar payının, KOB'un nominal değerinden düşülerek, geri ödemenin kalan tutar üzerinden yapılmasıdır. KOB'lar daha çok, tasarruf ve fonlarına faiz almak istemeyen,

birikimlerini ödünç verdiklerinde bundan kar payı almak isteyen yatırımcılar için çıkarılmaktadır. Parayı kullanan kurumun zarar etmesi halinde, ödünç verenin bu zarara katlanmasının da adalet kurallarına uygun olduğu düşünülmektedir.

6.5. Katılma İntifa Senedi (KİS)

Katılma intifa senedi; şirketler nakit karşılığında satılmak üzere ortaklık haklarına sahip olmaksızın kardan pay alma, tasfiye bakiyesinden yararlanma, yeni pay alma haklarını sağlayan senetlere denir (Kondak, 1999; 61).

KİS'ler özellikle halka pay senedi satarak halka açılmak istemeyen anonim ortaklıklarının, özsermaye sağlamlarına olanak veren bir finansal varlıktır. Katılma intifa senedini çıkaran anonim ortaklık açısından en büyük üstünlüğü, yönetim paylaşmak gereği olmaksızın, özsermaye sağlayabilmesidir. Vadesi ise esas sözleşmede hüküm bulunması şartıyla genel kurul kararı ile süresiz olarak çıkarılabilir. Katılma intifa senedi anapara geri ödemesine ilişkin vadeye sahip değildir. Ayrıca anonim ortaklık, ihraç ettiği KİS'lerden sağlamış olduğu fonu "KİS sermayesi" olarak bilançoda özsermaye içerisinde bir kalemde gösterme durumundadır. Bu hali ile KİS'ler öncelikli pay senedine benzemektedir. Farkı, öncelikli pay senedinde prensip olarak, sabit yüzdeli kar payı öngörüldüğü halde, bu finansal varlıklar için önceden kar payı taahhüdünün yapılmamış olmasıdır.

6.6. Varlığa Dayalı Menkul Kıymet (VDMK)

Varlığa dayalı menkul kıymet; ihraççıların kendi ticari işlemlerinden meydana gelmiş alacakları veya devralmış oldukları alacakları karşılığında,

ihraç edebilecekleri kıymetli evraklara denir (Kondak, 1999; 73). Genel esasları ile, çıkarıcının başkalarından devir aldığı alacakların sağlayacağı nakit akışları ile geri ödemek üzere çıkardığı finansal varlıklardır.

Varlığa dayalı menkul kıymetler, doğrudan doğruya veya alacakların devir alınması yolu ile ihraç edilebilir. Bu ihraç işlemleri bankalar, finansal kiralamaya yetkili kuruluşlar, genel finansman ortakları, finansman şirketleri tarafından gerçekleştirilir. Alacaklarını devir eden kuruluşlar ve genel finansman ortakları veya bankalar arasında alacağın devredilmesi yani "Temlik Sözleşmesi" yapılır. Yapılan bu sözleşmenin kapsamında alacaklarını devir eden kuruluşun, borcuna tanınan sürenin dolmasından itibaren 3 gün içinde ödenmemesi halinde borçlulara ihtar, protesto, icra takibi ve dava ikamesine gerek olmaksızın finansman ortağına veya bankaya ödenmeyen borç tutarını ödeyeceğiz ifadesinin yer alması gerekir.

6.7. Mali Gelecek Sözleşmeleri (Futures Kontratları)

Futures kontratları (Mali Gelecek Sözleşmeleri); belli nitelikteki ve belli miktardaki finansal varlığın sözleşme tarihinde belirlenmiş bir fiyattan gelecekte belirli bir tarihte alım satımını hükme bağlayan bir anlaşmadır. Sözleşmelerin alım yada satımıyla ilgili yapılan işlemede mali gelecek (futures) işlemi denilmektedir (Akgüç, 1998; 725).

Mali gelecek piyasalarında amaç, fiyat dalgalanmalarının getirdiği belirsizliği ortadan kaldırmak, belli bir vade için ilgili finansal varlığın fiyatını sabitlemektir. Belirsizliğin ortadan kaldırılması, gelecekteki fiyatların bugünden belirlenmesi,

karlılık hesaplarının daha güvenli ve sağlıklı bir biçimde yapılmasına olanak vermektedir.

Bu sözleşmelerin opsiyonlardan farkı, opsiyonlarda olduğu gibi satın alma veya satma hakları verme değil, kontrat sahibine satma veya satın alma yükümlülüğü yüklemiş olmasıdır. Futures kontratları kıymetli maden, döviz veya menkul kıymetlerden hangisi için düzenlenmiş olursa olsun vade sonunda kontrata konu maddenin satıcı tarafından alıcı tarafa devrini zorunlu kılmakla beraber, genellikle vade sonunda takas odası tarafından hesap kapanarak, tarafların marj hesaplarındaki bakiyeler kendilerine ödenir. Bu durumda konu maddenin el değiştirmesi söz konusu olamaz. Bu hali ile mali gelecek kontratları, yatırımcıların yatırımlarını verimli kılmak istedikleri bir sermaye piyasası aracı niteliğindedir. Bu durumlarda mali gelecek kontratları satıcısı vadeden önce kontratı satın alarak sona erdirebilirler (Ersan, 1986; 25).

7. SERMAYE PİYASASI ANALİZİ

Menkul kıymetlere yatırım yapanlar yatırım kararı verirken alacakları menkul kıymetin getireceği geliri, kolaylıkla paraya çevrilebilmesini ve paraya çevrilme sırasında paranın satın alma gücünde meydana gelen azalmadan dolayı zarara uğrama ihtimalini göz önünde tutmak durumundadırlar. Bu nedenle yatırımcıların menkul kıymetlerin gelecekteki piyasa fiyatlarını tahmin etmeye çalışmaları gerekir. Ayrıca, yatırımcılar yatırım yaptıkları şirketin sektörde nasıl performans göstereceğini piyasanın şirketin faaliyetlerine nasıl tepki vereceğini, şirketin ve sektörün davranışlarına sermaye piyasasının ne derecede uyum göstereceğini de tahmin etmelidir. Örneğin kısa dönemde bir şirket, faaliyetlerinde başarılı olabilir, fakat piyasa kötümser olduğu için veya

politik bir olay piyasayı durgunlaştırdığı için bu şirkete ait hisse senetlerinin fiyatı düşebilir. Uzun dönemde ise sermaye piyasasının davranışları ile şirketin davranışları birbirine uyumlu hale gelir. Yani sermaye piyasası etkin ise uzun dönemde hisse senedinin piyasa fiyatı gerçek değerine yaklaşır (Kepekçi, 1983; 78).

Hisse senetleri piyasası da arz ve talebe göre işler. Ancak piyasada alım satım yapan bütün yatırımcılar aynı hesapları yapmamaktadırlar. Yani alım satım yapanların hepsi tam anlamıyla bilinçli hareket etmemektedir. Menkul kıymetler piyasasında belli bir kıymetin fiyatının oluşumunu sağlayan arz ve talep hesaplanamayan faktörlerin de etkisindedir. Psikolojik yada spekülatif olabilen bu faktörlerin İMKB gibi işlem hacmi yönünden hala tam olarak yeterli olmayan piyasalardaki etkisi daha da büyüktür. Örneğin, bir hisse senedi şirketin yaptığı reklamlarla gerçek değerinden fazla bir fiyata alınıp satılabilir. Şirket hakkında çıkarılan bir söylenti hisse senedi fiyatının yüksek oranlarda artışına yada azalışına yol açabilir (Karşlı, 1989; 375).

Bir hisse senedinin piyasa değerinin gerçek değerine yakın olup olmadığını tespit edecek kesin bir formül yoktur. Ancak, bazı ekonomik faktörleri dikkate alarak ve değerlendirme yöntemleri kullanılarak piyasa değerinin gerçek değere ne kadar yakın olduğu hakkında bir fikir edinilebilir.

Piyasanın ve genel ekonominin durumu bütün yatırım kararlarını etkileyen genel bir faktördür. Ekonomik durgunluk, para sıkışıklığı, mali piyasalarda kriz, enflasyon, hammadde ve işçilik ücretlerinde devamlı artışlar menkul kıymetlerin değerini olumsuz yönde etkiler. Buna karşılık ekonomideki genel canlanma ve istikrarlı bir

büyüme ortamı ve düşük enflasyon genel olarak bütün hisse senetlerine yatırım yapılması için elverişli bir ortam oluşturur. Altın, döviz ve para piyasaları, hisse senedi piyasalarının alternatif piyasaları oldukları için yatırımcının hisse senedi alım satım kararını etkiler (Sevim, 2001; 348).

Ekonominin makro ekonomik durumunu tahmin edebilme yeteneği yatırımcının elde ettiği performansı büyük ölçüde olumlu etki yapabilir. Ancak normalden daha fazla kar elde etmek isteyen yatırımcı genel ekonomik durumu rakiplerinden daha iyi tahmin etmelidir. Yatırımcının ekonominin genel durumu ile ilgili tahmin yaparken dikkate alınması gereken göstergeler Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH), işsizlik oranı, enflasyon oranı, faiz oranları, bütçe açığı ve üretici ve tüketicilerin ekonomi ile ilgili iyimserlik yada kötümserlikleridir (Bodie, 1996; 495).

Menkul kıymet piyasalarında yatırımcı ve spekülörler, bu piyasaların kuruluşundan günümüze kadar daha karlı, sağlam ve emin yatırımlarda bulunmaya yönelik arayışlar içerisinde olmuşlardır. Bu arayışlar, yıllarca süren yoğun araştırmalar ve çalışmalar sonucunda meyvelerini vermiş ve temelde iki farklı yaklaşım olarak günümüz çağdaş yatırımcısının faydasına sunulmuştur.

Temel ve teknik analiz olarak adlandırılan bu birbirinden farklı yaklaşımlar, yatırımcı ve spekülörlerin “hangi hisse senedine ne zaman yatırım yapılmalı?” gibi bu en hayati önemdeki sorularına farklı çözümler getirmektedir.

7.1. Temel Analiz

Temel analize göre, bir menkul değer veya hisse senedinin fiyatını yalnızca temel ekonomik faktörler belirler. Dolayısıyla temel analizci bir

menkul değere ilişkin alım satım kararında bulunurken öncelikle, ekonomi, endüstri, iş kolu ve firma analizleri yapar. Bunları yaparken ekonomik konjonktürünün tespiti bakımından, büyüme hızı, üretim, enflasyon oranlarıyla birlikte para ve sermaye piyasasına ilişkin veriler, hazine, merkez bankası rapor ve planları gibi ekonomik endeksler incelenir. Buna ek olarak sosyal ve siyasal olaylar değerlendirilir. Sektördeki rekabet, firmaların sektör ve ekonomi içindeki konumu, pazar payı, üretim politikaları, ürettiği mamuller ve yönetici kadrosu gibi faktörlerde dikkate alınır (Şahin, 1992; 3).

Temel analizci ayrıca bilanço, gelir tablosu analizleriyle birlikte firmaların temettü politikası, sermaye artırımlarını da inceler ve bu çalışmalarla F / K (Fiyat / Kazanç), PD / DD (Piyasa Değeri / Defter Değeri) gibi bir takım finansal reşyolara ulaşır. Bütün bu incelemeler ışığında firmanın şimdiki durumu ve geleceğine ilişkin tahminlerde bulunur.

7.2. Teknik Analiz

Teknik analize göre, bir menkul kıymet değere ilişkin değerlemede bulunurken ekonomik faktörlerin incelenmesi zorunlu değildir. Dolayısıyla teknik analizci temel analizcinin yaptığı analizleri yapmaz. Buna karşın o menkul değer borsadaki performansını, piyasadaki fiyat ve işlem miktarı hareketleriyle ilgilidir. Diğer bir ifadeyle teknik analizci temel verilere göz gezdirir fakat hisse senedinin, piyasa endeksinin fiyatı, işlem miktarı hareketleri, trendi (oranı) kısaca onun arz ve talebidir. Yani teknik analizci için önemli olan, firmanın ne yaptığı değil o firmaya ait hisse senedinin borsadaki performansınıdır. Arz ve talep göre oluşan hisse senedi fiyatları, piyasanın

trendini yani fiyat hareketlerinin doğrultusunu belirler (şahin, 1992; 4).

Teknik analiz için kullanılan en yaygın analiz aracı grafiklerdir. Teknik analizci, bu alanda geliştirilen birçok analitik ve matematiksel yöntemlerle bir hisse senedine yada piyasaya ait bu grafikler vasıtasıyla fiyatların trendine ve bu trendin geleceğine ilişkin tahminlerde bulunur. Teknik analizcinin amacı fiyatların trendindeki değişimi, trend değişiminden önce yada değişim aşamasında belirlemek ve ona göre yatırım kararı vermektir. Yani fiyatların yükseldiği ve düşüş eğilimine gireceği tepe noktalarda satıp, fiyatların düştüğü ve yükseliş trendinin başlayacağı dip noktalarda alım yapmaktır.

Borsada, hisse senetlerinin genelde piyasanın trendi doğrultusunda hareket ettiği açıktır. Eğer piyasa yükseliş trendiyle hisse senetlerinin çoğunun değer kazandığı, yine piyasa düşüş trendiyle çoğunun değer kaybettiği gözlenir. Öyleyse, sağlıklı bir yatırım için, öncelikle piyasa trendinin belirlenmesi gerekecektir. Gelişmiş borsalarda fiyat endeksleri gibi, piyasanın genel eğilimini belirlemeye yönelik daha bir çok teknik göstergeler geliştirilerek yatırımcıların hizmetine sunulmuştur. Bizim borsamızda da bu göstergelerin bir kısmı mevcut olup diğer birçok teknik göstergede şüphesiz borsamızın gelişme süreci içerisinde zamanla ortaya çıkacaktır.

8. SONUÇ

Gelişmiş ülkelerde yatırımların fon ihtiyaçlarının büyük kısmı sermaye piyasalarından sağlanmaktadır. Bu nedenle tasarruf sahipleri de en karlı yatırım olanağını sermaye piyasalarından sağlar.

Gelişmemiş ülkelerin ekonomisinde ise şirketlerin fon gereksinimleri sınırlıdır.

Sermaye piyasasının etkin işleyişini sağlamadan ekonominin etkin işleyişini sağlamak mümkün değildir. Siyasi otoritenin piyasaların işlerlik kazanmaları ve sağlıklı işleyişleri için hukuksal ve ekonomik önlemleri alması büyük önem taşır. Sermaye piyasasında karlı yatırımlarda bulunmak doğru ve güvenilir analizlere dayanır. Doğru bir analiz ise önce piyasanın analiziyle başlar. Bu bakımdan bir hisse senedine ilişkin yatırım kararında bulunurken öncelikle piyasanın trendinin belirlenmesi gerekir. Çünkü, unutmamak gerek ki hisse senetlerinin çoğunluğu piyasanın trendi doğrultusunda hareket eder. Bir hisse senedinin F/K oranı ve diğer finansal raşyoları ne kadar iyi ve bulunduğu sektör ne kadar iyi ve bulunduğu sektör ne kadar karlı olursa olsun eğer piyasa düşüş trendindeyse o hisse senedi de değer kaybedecektir.

Piyasanın analizine önce piyasa endeksinin analizi ile başlamak gerekir. Bunun için önce piyasa endeksi fiyat formasyonları açısından incelenir. Trend çizgileri çizilir, destek ve direnç seviyeleri belirlenir. İşlem hacmi analizi yapılır. Ayrıca uzun, orta ve kısa vade hareketli ortalamaları çizilerek analizi yapılır. Bunlar asgari yapılması gereken analizlerdir.

Piyasanın analizinden sonra sektör analizinde ise öncelikle sektör endeksleri hazırlanır. Daha sonra sektör endeksleri kendi aralarında ve piyasa endeksine göre performansları değerlendirilir. Yine sektör endeksi fiyat formasyonları trend dalgaları başta olmak üzere, trend çizgileri ve ortalamalar gibi diğer analiz araçlarıyla analiz edilir.

Son olarak söz konusu hisse senedinin analizi yapılır. Bunun için ise, önce o hisse senedinin içinde bulunduğu sektöre ve piyasaya göre performansı güç analizi ile değerlendirilir. Daha sonra bu hisse senedinin fiyat grafiği yine, fiyat formasyonları açısından incelenir. Trend çizgileri çizilir, direnç ve destek seviyeleri belirlenir. Uzun, orta ve kısa vadeli hareketli ortalamaları da çizilerek analiz yapılır. İşlem hacmi incelenir. Gerek piyasa, gerekse sektör ve hisse senedi analizlerinin uzun, orta ve kısa vadeli olarak yapılması ve durumun yatırım yapılacak sürece göre değerlendirilmesi gerekir.

KAYNAKÇA

- AKGÜÇ, Ö., (1998).** Finansal Yönetim, Muhasebe Enstitüsü Yayın No: 65, 7. Baskı, İstanbul.
- BODİE, Z., (1996).** Investment Irrin, 3. Edition.
- BOLAK, M., (1994).** Menkul Kıymetler ve Portföy Analizi, Beta Basım Yayım A.Ş., 2. Baskı, İstanbul, 1994.
- BOZKURT, Ü., (1998).** Menkul Değer Yatırımlarının Yönetimi, İktisat Bankası Eğitim Yayınları, No: 4, Ankara.
- BÜKER, S., AŞIKOĞLU, R., SEVİL, G., (1997).** Finansal Yönetim, 2. Baskı, Eskişehir.
- ERSAN, İ., (1986).** Gelecekteki Pazar, Para ve Sermaye Piyasası Dergisi, Ağustos, İstanbul.
- FRANÇİS, J.C. (1991).** Investment, Analysis and Management, New York, 5. Edition.
- HOUGEN, R.A., (1990).** Modern Inverstment Theory, 2. Edition.
- İMKB Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu Eğitim Yayınları, (1995).** 17. Basım, İstanbul.
- KARSLI, M., (1989).** Sermaye Piyasası, Borsa, Menkul Kıymetler, Beta Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- KEPEKÇİ, C., (1983).** Sermaye Piyasasının Gelişmesinde Muhasebenin Rolü, Anadolu Üniversitesi Yayın No: 6, Eskişehir.
- KONDAK, N., (1999).** Menkul Kıymet Pazarlarına Giriş, Der Yayınları, İstanbul.
- NAKİP, M., AKDOĞAN, A., ÇELİK, A., (2001).** Açıklamalı İşletme Terimleri Sözlüğü, Literatür Yayıncılık, İstanbul.
- PARASIZ, İ., (1994).** Para Banka ve Finansal Piyasalar, Ezgi Kitabevi Yayınları, 5. Baskı, Bursa.
- SARIKAMIŞ, C. (1998).** Sermaye Pazarları, Alfa Basım Yayım Dağıtım, 3. Baskı, İstanbul. **Sermaye Piyasası Kurulu, Seri III, No: 11. Tebliği**
- SEVİM, Ş., (2001).** Mali Tablolar Analizi, Kütahya.
- ŞAHİN, M., (1992).** Borsada Teknik Analiz, MOM Yayıncılık, İstanbul.

TÜRKİYE YÜZME FEDERASYONU ATLAMA KIŞ KUPASINA KATILAN KULE ATLAYICILARIN ZİHİNSEL YETENEKLERİ ÜZERİNE NİTEL ÇALIŞMA¹

A QUALITATIVE STUDY OF MENTAL ABILITIES OF PLATFORM DIVERS PARTICIPATING IN THE WINTER CUP OF TURKEY SWIMMING FEDERATION

Aylin ZEKİOĞLU², Cem GÖRGÜL³, Ersin AFACAN⁴

Özet: Bu çalışma, kule atlama sporu yapanların zihinsel beceri yeteneklerini ölçmek için amaçlanmıştır. Yöntem olarak amaçlı örnekleme yönteminden kolay ulaşılabilir durum örnekleme kullanılmıştır. Çalışmada odak grup görüşmesi yöntemi kullanılmıştır. Verilerin bilgisayar ortamında metin şekline dönüştürülebilmesi için içerik analizi yapılmıştır. Aynı zamanda betimleme analizi de kullanılmıştır. Bu çalışmada, kule atlama sporu yapan sporcuların bazı zihinsel yeteneklerini yarışma ve antrenman ortamında ortaya koyamadıkları ve bu yeteneklerini etkileyen etmenlerden bahsedilmektedir. Araştırmaya katılan sporcuların zihinsel yeteneklerini etkileyen etmenler ; Konsantrasyon, baskı, korku, sosyal onay ve kendilik yeterliliği olarak saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Zihinsel Yetenek, Atlama, Spor

Abstract: The aim of this study is to measure the mental abilities of individual the platform diving sport. Easy-to-access situation sampling has been taken as a method, out of the purposeful sampling method. The technique of focused group interview method has been applied in the work. Content analysis has been conducted in the transformation of data to the format of text in a computer environment. Descriptive analysis has also been used. In this study, the fact that people in the jumping sports don't use some of their mental abilities in competition and training fields, and these factors affecting their abilities are talked about. The factors affecting their mental abilities have been identified as concentration, pressure, fear, social approval, and self-efficacy.

Key Words: Mental Ability, platform diving, Sport

1 *Bu çalışma 2. Uluslararası Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresinde Poster bildiri olarak sunulmuştur. 31 Mayıs-2 Haziran 2012*

2 *Celal Bayar Üniversitesi Besyo A.D. Öğretim Görevlisi*

3 *Zihinsel Performans Antrenörü-İZMİR*

4 *Zihinsel Performans Antrenörü-İZMİR*

1.GİRİŞ (INTRODUCTION)

Sporla başarıya ulaşmak, en yüksek performansı göstermek ve hedeflerimizi bir basamak daha yükseltmek için spor biliminin bütün alanlarından faydalanmak gerekmektedir.

Kule Atlama:

Kule atlama, estetik ve tekniğin bütünleştiği ender spor dallarından biridir. Kule atlama yarışları ilk kez 19.yy'da Avrupa'da ortaya çıkmıştır. İlk resmi kula atlama yarışları 1886'da Almanya ve 1889'da İngiltere'de yapılmıştır. 20.yy başlarında ise jimnastik ve yüzme birleştirilerek modern atlama sporu oluşmuş, 1952'de olimpiyatlara dahil edilmiştir. Yarışmalar FINA bünyesindeki "Uluslararası Atlama Birliği" kapsamında "trampelen" ve "kule" olmak üzere iki dalda düzenlenmektedir(Morpa,2005;222).

Bu zamandan sonra kurallarda yapılan ufak değişikliklerle atlama sporu 1m, 3m trampelen atlama ve kule atlama olarak günümüzdeki haline geldi. Son yıllarda yapılan gelişim çalışmaları sonucunda da senkronize 3m trampelen atlama ve senkronize 10m kule atlama bu branşlara dahil olmuştur.

Zihinsel Antrenman:

Hecker ve Kaczor (1998;363), zihinsel antrenmanı, yapılacak olan hareketin uygulama olmaksızın yoğun bir şekilde zihinde canlandırılması şeklinde tanımlarken Singer (1980;549), fiziksel aktivitenin yer almadığı pasif bir öğrenme süreci olarak tanımlamıştır.

Zihinsel uygulama ise, daha çok zihinsel imgeleme ve becerilerin zihinde görsel olarak canlandırılması şeklinde ifade edilirken zihinsel hazırlık; perfor-

mans gelişimini amaçlayan çeşitli stratejilerin uygulandığı performans öncesi zihinsel hazırlık olarak tanımlanmıştır (Konter,1999;6).

Zihinsel Antrenman, teknik, taktik ve kondisyon olarak yarışmalara ve maça hazırlanan sporcu ve takımı zihinsel olarak da hazırlamaktır. Sporcunun değiştiremediklerini yeniden yorumlamasıdır. Sistemli ve sürekli bir antrenman biçimidir. Planlo yani formel bir program dahilinde yapılmalıdır (Afacan, 2008;13,15).

Sporcuların, günlük yaşamlarında sporla ilgili oldukları anlarda ve diğer anlarda-her zaman- karşılaşabilecekleri problemleri çözmeleri için pratik öneriler verilmektedir. Sporcuların performans ve başarı düzeyleri, genetik yapı ve düzenli antrenman yapmanın yanında, beden-zihin etkileşimi doğrultusunda düşünce, duygu ve zihinsel süreçlerinin kontrolüne bağlıdır (Syer,Connolly,çev. Erkan,1998,7). Kule Atlama Sporuna, Zihinsel antrenman açısından, sporun ve sporcunun niteliklerine göre çeşitli stratejiler içermektedir. Özellikle sporcunun bireysel farklılıkları ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak kendine güven, gevşeme, motivasyon, hedef belirleme ve konsantrasyon çalışmaları gibi stratejiler uygulanmaktadır. Yani, zihinsel antrenman sporcuların antrenmanlarını tamamlayabilir, performanslarının yükselmesine yardımcı olabilir ve daha verimli bir duruma getirebilir. Bunun yanı sıra zihinsel antrenman sporcuların yüksek performans göstermelerini engelleyen olumsuz davranış biçimlerinin olumlu yönde değiştirilmesine yardım etmeyi içermektedir (Altıntaş ve Akalan, 2008;41).

Kule atlama sporunda konsantrasyon önemli bir yer tutmaktadır. Konsantrasyon, en genel tanımıyla bireyin iç ve dış etkenlerden etkilen-

meksizin kendini yaptığı işe vermesidir. Birisinin dikkatini bir amaç üzerinde yoğunlaştırması demektir. Başka bir tanıma göre ise, bir zaman periyodu için, seçilmiş uyaran üzerinde dikkati sürdürüp koruyabilme yeteneğidir. Konsantrasyon dikkati daraltabilme, belirli bir uyarana dikkati odaklayabilme yeteneğidir. Hedefler ise çalışmaya gereksinme duyan sporcuların dikkat ve konsantrasyonunu kendi eylem ve konularına yöneltir (Harris ve Harris,1984;Klinger ve ark.,1981). Konsantrasyonun değerlendirilmesi, dışsal çeldiriciler, odaklanma yeteneği ve odaklanmanın süresi gibi farklı etkenleri içerir. Bu nitelikler, sporcuların dikkat becerileriyle ilgilidir (Agnew ve ark.,1991).

Sporcuların konsantrasyonla ilgili sorunlarında genellikle başvurdukları iki yol vardır. Bunlardan birincisi, seyirci, gürültü vb. gibi zihni karıştıran durumları dışarıda bırakmaktır ki bu kendi kendine konuşma (self talk) ya da yaratıcı imgelem (creative imagine) ile yapılır (salonun boş olduğunu, yarışma alanının ya da yarışma aletlerinin üzerinde bir örtünün bulunduğunu düşünmek gibi). İkincisi, sporcunun kendisine verilen görevin önemli bölümleri hakkında yine kendi kendisi ile konuşmasıdır (Cratty,1984;103).

Sporcular zor durumlarla başa çıkabilmek için zihinsel yeteneklerinden yararlanmaları gerekmektedir. Ancak her sporcu bu yeteneğini kullanmamaktadır. Bu konuyla ilgili araştırmalarda yapılmıştır.

Yapılan bir araştırmada, deneklere “Sporda Motivasyonel Hayal Etme Yeteneği Ölçümü” isimli bir ölçek uygulamışlardır. Bu uygulama sonucunda yüksek yarışma seviyesine sahip sporcuların hayal etme yeteneği skorlarının, rekreasyonel

amaçlı spor yapan katılımcıların hayal etme yeteneği skorlarından daha yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır (Gregg ve Hall,2006). Bir diğer çalışmada, deneklere öz yeterlikleri (self-efficacy) ile imgelemeleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. 50 farklı sporcunun yer aldığı çalışma sonucunda yüksek öz yeterliğe sahip sporcuların motivasyonel imgelemeyi düşük öz yeterliğe sahip sporculardan daha fazla kullandıklarını bulmuşlardır (Mills ve ark.,2001).

Beauchamp ve ark.(2002); 51 golfçunun katılımcı olduğu çalışmalarında, yarışma öncesi imgeleme, öz yeterlik ve performans arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonuçları, öz yeterlik ile motivasyonel genel-temel imgeleme (motivational general-mastery imagery) arasında pozitif ilişki olduğunu, yüksek öz yeterliğe sahip golfçuların diğerlerine göre motivasyonel genel-temel imgelemeyi daha sık ve fazla kullandıklarını ortaya koymuştur.

Sonuç olarak, bugün birçok antrenörün ya da sporcunun zihinsel antrenmandan yeterince faydalanmadıklarını görmekteyiz. Bir çok teknik direktör, antrenör ve spor yöneticisi sporcuları sadece fiziksel, teknik ve taktik görevleri yerine getiren mekanik varlıklar, psikolojik hazırlığı ise sadece sözle etkileme sanatı olarak görmektedirler. Bu değerlendirmenin özellikle ülkemiz sporu adına daha doğru olduğu ise başka bir gerçektir. Bu nedenle zihinsel antrenmanın bütün faydaları ve performansa olan olumlu etkisi göz önünde bulundurularak hem sporcular hem de antrenörler daha bilinçli bir hale getirilmelidir (Altınbaş ve Akalan,2008). Ayrıca antrenmanları, geniş kapsamlı olarak gevşeme, stres yönetimi, hedef belirleme, imgeleme, dikkat ve

konsantrasyon yönetimi, düşünce kontrolleri, psiko-enerji yönetimi gibi becerileri ve bunları geliştirmek için antrenman plan ve programları içermektedir(Konter,1998;57).

Bu çalışmamızda, kule atlama sporunda, zihinsel yetenekleri etkileyen etmenlerin, konsantrasyon, baskı, korku, sosyal onay ve kendilik yeterliliği olabileceği ve konunun önemini saptamaya çalıştık. Sonuçta çalışmada hedeflenen amaca ulaşılmasının sorunların çözümüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2.ÇALIŞMANIN ÖNEMİ(RESEARCH SIGNIFICANCE)

Kule atlama sporu yapan sporcuların zihinsel becerilerini kullanabilmeleri ve bunu sportif ortama taşıyabilmeleri günümüzde önem taşımaktadır. Bu nedenle bu tür araştırmalar, hem sporcuların hedeflerine hemde çalışmanın hedefine ulaşılmasına ve sorunların çözümlenmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3.ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ (METHOD OF STUDY)

3.1. Görüşmecilerin Özgeçmişleri (Background of Interviewers)

Deneklerimiz Türkiye Yüzme Federasyonu Atlama Kış Kupasına Katılan sporculardan oluşmaktadır. Deneklerimizin hepside gönüllü katılımcıdır ve gönüllü katıldıklarına dair bir belge imzalatılmıştır.

3.2. Veri Toplama ve Analizi(Collecting Data and Analysis)

Kule atlama sporu yapan sporcuların konu ile ilgili gereksinimleri, nitel çalışma yöntemlerinden biri olan odak grup görüşmeleriyle elde edilmiştir.

Odak grup görüşmesi, “ılımlı ve tehditkar olmayan bir ortamda önceden belirlenmiş bir konu hakkında algıları elde etmek amacıyla dikkatle planlanmış bir tartışmalar serisi” olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006;152).

Odak grup çalışmaları, Türkiye Yüzme Federasyonu Atlama Kış Kupasına Katılan sporculara uygulanmıştır. Bu sporcular klüplerine göre gruplandırılarak toplam 38 sporcuyla dört odak grup görüşmesi yapılmıştır. Gruplar klüp sporcu sayılarına göre belirlenmiştir. Odak grup görüşmeleri her grup ile ayrı olarak ve odak grup görüşmesinin genel kurallarına titizlikle uyularak yapılmıştır. Her görüşme ortalama 50 dakika sürmüştür. Görüşmeler sporcuların konakladığı otelin seminer salonunda belirtilen gün ve saatte gerçekleşmiştir.

Görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Kayıtlar bilgisayar ortamında yazılı metinlere dönüştürülmüştür. Deneklere kendi el yazılarıyla yazmak üzere, on adet sorudan oluşan bir metin verilmiş ve bunları doldurmaları istenmiştir. Görüşmeler sırasında ses kayıt cihazının yanında küçük notlar da alınmış ve analiz sırasında değerlendirilmiştir.

Veriler bilgisayar ortamında metin şekline dönüştürüleceği için içerik analizi yapılmıştır. Bu analiz sonucunda da belirli temalar oluşturulmuştur. Aynı zamanda betimleme analizi de kullanılmıştır. Bu temalar oluşturulduktan sonra, araştırma sonuçlarının doğruluğunu onaylatmak için bu konuda uzman birine danışılmıştır.

3.3.Araştırmanın Geçerlik- Güvenilirliği (Validity and Reliability of the Research)

Nitel araştırmada geçerlilik, araştırılan olgu veya olay hakkında bütüncül bir resim oluşturulabilmesi için araştırmacının elde ettiği verileri ve ulaştığı sonuçları teyit etmesine yardımcı olacak bazı ek yöntemler (Çeşitleme, katılımcı teyidi, meslektaş teyidi gibi).alması gerekir.

Dış güvenilirlik; Araştırmayı yapan birinci isim, Sağlık Bilimleri Enstitüsünde doktorasını tamamlamıştır, aynı zamanda Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulunda Öğretim Görevlisi olarak çalışmaktadır. Araştırmayı yapan ikinci isim, Türkiye Yüzme Federasyonu Atlama Şubesi as başkanı olup, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulunda Öğretim Görevlisi olarak çalışmaktadır. Araştırmayı yapan üçüncü isim, Spor mentörü olup, Milli Eğitime bağlı bir okulda rehberlik öğretmeni olarak çalışmaktadır. Araştırmada veri kaynağı olan katılımcılar açık bir biçimde tanımlanmıştır. Sadece açık kimlikleri verilmemiştir. Elde edilen verilerin analizinde kullanılan kavramsal çerçeve ve varsayımlar tanımlanmıştır. Veri toplama ve analiz yöntemleri ile ilgili ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır.

İç Güvenirlikte; Bu çalışmada, görüşme ve yazılı dokümanlar yoluyla elde edilen veriler, yorum katmadan okuyucuya sunulmuştur. Araştırma sonuçlarının doğruluğunu teyit etmek için bu konuda uzman birine danışılmıştır ve ulaşılan sonuçlar teyit edilmiştir. Aynı zamanda elde edilen sonuçlar deneklere de okutulup, doğruluğu teyit edilmiştir.

İç Geçerlik; veri toplama sürecinde, verilerin analizinde, gerekse yorumlanması süreçlerinde

tutarlıdır ve bu tutarlılığı nasıl sağladığını açıklanmıştır. Bulgular, araştırmaya katılan bireyler tarafından anlamlı bulunmuştur. Araştırmanın bulgularından yola çıkarak yapılan tahminler ve genellemelerden elde edilen veriler tutarlıdır.

Dış Geçerlik; araştırma sonuçlarının genellenebilirliğine ilişkindir. Bu araştırmanın sonuçları benzer ortamlara ve durumlara genellenebilir durumdadır. Bu araştırmanın örnekleminin ve ortamının başka örneklerle karşılaştırma yapabilecek düzeyde olması ayrıntılı olarak tanımlanmıştır. Bu araştırmanın veri kaynakları tam olarak açıklanmıştır. Sosyal ortam tanımlanmıştır. Görüşmenin gerçekleşme koşulları, verilerin kaydedilmesi, dökümanların analizi detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

3.4.Data Analizi (Data Analysis)

Veriler bilgisayar ortamında metin şekline dönüştürüleceği için içerik analizi yapılmıştır. Bu analiz sonucunda da belirli temalar oluşturulmuştur. Aynı zamanda betimleme analizi de kullanılmıştır. Bu temalar oluşturulduktan sonra, araştırma sonuçlarının doğruluğunu onaylatmak için bu konuda uzman birine danışılmıştır ve ulaşılan sonuçların doğruluğu uzman biri tarafından onaylanmıştır. Aynı zamanda elde edilen sonuçlar kule atlama milli takım antrenörüne okutulup, doğruluğu hakkında teyit alınmıştır.

4.BULGULAR(FINDINGS)

1-Konsantrasyon

Bu kategoride sporcular, yarışma öncesi konsantrasyonlarının artması için sorumluluk duymaktadır. Konsantrasyon yarışmadaki performansı

etkileyen açık bir faktördür ve performanslarının artmasında ana nedenlerden biridir.

Örneğin:--“*Yarışmaya konsantre olmakta sorun yaşıyorum*”/ --“*Stresli olduğumda konsantrasyonum daha çabuk bozuluyor.*”

2-Baskı

Bu ikinci kategoride, yarışan sporcuların, yarışmayı seyreden seyircilerden, antrenöründen, antremanda sergilediği performansı yarışmaya taşıyamaya-çağından ve tüm bu öğelerin kendisinde baskı yarattığına dair tanımlamaları içermektedir.

Örneğin:--“*Zaman zaman üzerimde baskı hissediyorum*” /-- “*Bazen yarış esnasında baskı altına girebiliyorum*”/--“*Antrenmandaki performansı yarışmaya taşımak da zorluk çekiyorum*”

3-Korku

Bu kategori bir hatanın sporcuda yarışmayı kaybetme duygusunun oluştuğunu tanımlar. Buradaki hata, seyredilme korkusunu ve yarışmada güveni sürdürmemeye üzerinedir. Bunların sonucunda da korkular meydana gelmektedir.

Örneğin:--“*Seyredilme korkusu yaşıyorum*” /--“*Hata yapma korkum var*”/--“*Yarışmada güveni sürdürmekte sorunlar yaşıyorum*”

4-Sosyal Onay

Bu kategori sporculara, Saygınlık, Mükemmel Olma Çabası ve Takım Olgusuna Aşırı hassasiyet sağlamaktadır.

Örneğin:--“*Takım olgusuna hassasiyet gösteriyorum*”/--“*Antrenörümünden onay bekliyorum*”/--“*Mükemmel olma çabası içindeyim*”

5-Kendilik Yeterliliği

Bu kategoride de, Kendilik Yeterliliği olan sporcuda, spordaki başarısının ve atletik yeterlilik algısının farkındadır denilebilir.

Örneğin:--“*Kendimi yeterli hissetmiyorum*”/--“*Performansımın farkında değilim*”

Nitel araştırma verileri dört aşamada analiz edilmektedir: Verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi ve bulguların tanımlanması ve yorumlanmasıdır. Nitel analizdeki amaç; kavramlar yaratmak, veriler arasında anlamlı ilişkiler kurmak ve verilerle ilgili açıklamalar sunmaktır. Araştırmada ortaya çıkan veriler kodlandıktan sonra kod listesi oluşturulmuştur. Bu aşamada, elde edilen bilgiler anlamlı bölümlere ayrılarak her bölümün kavramsal olarak ne anlam ifade ettiği belirlenmiştir. Miles ve Huberman (1994;57), verilerin kodlanmasında, betimleyici (descriptive), yorumlayıcı (interpretive) ve modellemeci (pattern) yollardan bahsetmektedir. Bu çalışmada, içerik analizi yapılmıştır. Aynı zamanda betimleme analizi de kullanılmıştır, Analiz sonucu 5 kategori elde edilmiştir. Bu kategoriler birbirleri ile de bağlantılı konular içermektedir. Böylece bu gruplar 3 ana başlıkta toplanmıştır. Bunlar;

1-Baskı Altındayken İyi Performans Sergilemenin Kaynakları (2-3)

2-Konsantrasyon Bozukluğunun Nedenleri (1-2-3)

3-Sosyal Onay Beklentisi ve Spordaki Başarının ve Yeterliliğin Algılanması (3-4-5)

5.TARTIŞMA(DISCUSSION)

Bu çalışma, kule atlama sporu yapanların zihinsel beceri yeteneklerini ölçmek ve yarışma performans-

larını bu yetenekleri doğrultusunda arttırmak için yapılmıştır. Bu konu ile ilgili daha fazla nitel ve nicel araştırma yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

1.Baskı Altındayken İyi Performans Sergilemenin Kaynakları

Baskı ve korku iyi performans sergilememizi etkilemektedir. Bu gibi durumlarda, seyirci, gürültü vb. gibi zihni karıştıran durumları dışarıda bırakmak gerektiği söylenmektedir (Cratty,1984;103). Baskı ve korkuyla birlikte sporcuda kaygı düzeyi de artmaktadır. Yapılan bir çalışmada, futbolcularda zihinsel hayal etme antrenmanının kaygı üzerine etkisi araştırılmıştır. Süper gençler liginde oynayan Sakaryaspor ve Kocaelispor süper genç takım sporcularına Kaygıyı ölçmek amacıyla STAI kaygı envanterleri kullanılmış ve veriler ön test, son test şeklinde yapılmıştır. İstatistiksel analizler sonucunda deney grubunun sürekli kaygı ön test-son test puanları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur (Kolayış ve Taşkiran,2011). Yani, baskı ve korkuyla birlikte oluşan kaygı durumumuzu optimal koşullara taşıyabilmemiz için zihinsel antrenman metodlarını kullanmamız gerekmektedir.

2-Konsantrasyon Bozukluğunun Nedenleri

Konsantrasyon eksikliği, baskı ve korku faktörlerine bağlı olarak yarışma sırasında kule atlayıcıların yarışma anına konsantre olamadıklarını bu çalışmamızda bulmuştuk. Konsantrasyon, performans ve motivasyon kaybı en önemli reaksiyon tipidir(Zekioğlu ve ark.,12). Bu reaksiyonların muhtemel nedeni, sporcunun kendine olan güvenini kaybetmesi nedeniyle performansta izlenen olumsuz etkidir.

Mental konsantre çalışmalarının bilek güreşi erkek sporcularının reaksiyon zamanlarına etkisi adlı bir

çalışmada, Deney grubunun ön-test ve son-test ortalamaları farkının kontrol grubu ortalamaları farkından anlamlı olarak yüksek bulunması, reaksiyon zamanının daha da kısalması konsantrasyon çalışmalarının etkisini göstermektedir(Biçer ve Aysan, 2008;152). Kule atlayıcılarda da, konsantrasyon bozukluğu nedeni ile reaksiyon zamanlarında bozukluklar görülebilir. Bu çalışmada katılımcıların, konsantrasyon bozukluğu yaşadıklarını saptanmıştır.Katılımcıların reaksiyon zamanını optimum düzeye ulaştırmada, alanda uygulanan metodların yanısıra mental metodların da kullanılmasının yararlı olacağı söylenebilir.

3- Sosyal Onay Beklentisi ve Spordaki Başarının ve Yeterliliğin Algılanması

Korku, Sosyal Onay ve Kendilik Yeterliliği performansı etkileyen etmenlerdendir. Sporda Sosyal Onay, anne-baba onayı, arkadaş onayı ve koç (antrenör) onayı olarak üç başlıkta ele alınmaktadır(Gauron,1984). Çalışmamızda, sporcuların bu sporda yer almalarının en büyük nedenleri olarak anne ve babaları hatta anne ve babalarının ailelerinden gelen ünlü sporcuların olması olarak bulunmuştur. Kule atlama gibi spesifik sporlarda antrenör onayı sporcunun performansını olumlu ve olumsuz yönde etkilemektedir. Bu yüzden her iyi hareket çıkardığında sporcuyu olumlu yönde eleştirilmeli ve bu spora devamı için sosyal onaylar verilmelidir. Bu sosyal onay sayesinde sporcunun güven duygusu artmaktadır. Bir sporcunun yeterlilik algısı arttığında motivasyonunun da artacağı söylenmektedir (Martens,1987;15,30). Böylece sporcuda, Hedeflerin performansı yönlendirdiğini, çalışmanın kalitesinin yükseltildiğini, sporcunun beklentisinin netleştiğini, başarı için içsel motivasyonun arttığını, antrenmanlarının

daha verimli hale geldiğini, kendine güveni ve daha bilinçli olarak hareketleri yapabilmeyi sağladığını belirtmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışmadaki sonuçlar atlama sporu dışında yapılan diğer çalışmalarla uyum içinde olduğu görülmektedir. Doğal olarak sporcuların, konsantrasyon eksikliği, baskı, korku, sosyal onay beklentisi ve kendilik yeterliliklerindeki eksiklikten dolayı zihinsel yeteneklerini yarışma ve antrenman ortamında kullanamadıkları bulunmuştur. Bunun için zihinsel antrenman yapmanın önemi vurgulanmak istenmiştir.

6. KAYNAKÇA(SOURCE)

AFACAN E. (2008). Sporda Mental Antrenman, Kitap Atelyesi Yayınları,s.13,15, Ankara

ALTINTAŞ A.,AKALAN C. (2008).

“Zihinsel Antrenman ve Yüksek Performans”, Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, VI (1),s. 39-43

BİÇER S.Y., AYSAN H.A. (2008). “Mental Konsantrasyon Çalışmalarının Bilek Güreşi Erkek Sporcularının Reaksiyon Zamanlarına Etkisi”, Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları, s.147-153

AGNEW, J., SCHWARTZ, B.S., BOLLA, K., FORD, D.P., BLECKER, M.L. (1991). “Comparison of Computerized and Examiner-Administered Neurobehavioral Testing Techniques”, J Occup Med., 33(11), p.1156-62.

BEAUCHAMP, M. R., BRAY, S. R., ALBINSON, J. G. (2002). “Pre-competition

imagery, self-efficacy and performance in collegiate golfers”, Journal of Sport Sciences, 20, p.697-705

CRATTY, B.J. (1984). “Psychological Preparation and Athletic Excellence”, Ithaca, N.Y., Movement Publications, p.103.

GAURON E.F.(1984). “Mental Training for Peak Performance”, Lansing, NY:Sport Science Assoc.

GREGG, M., HALL, C. (2006). “Measurement of motivational imagery abilities in sport”, Journal of Sports Sciences, 24: 9,p. 961-971

HARRIS D.V., HARRIS B.L., (1984). “Sports Psychology: Mental Skills for Physical People”; Newyork, N.Y: Leisure Press, p.82, 90.

HECKER, J. E., KACZOR, L. M. (1988). “Application of imagery theory to sport psychology”, Journal of Sport and Exercise Psychology, 10, p. 363-373

KOLAYIŞ H.,TAŞKIRAN Y. (2011). “Futbolda Zihinsel Hayal Etme Antrenmanının Kaygı Üzerine Etkisi”, Türkiye Klinikleri J Sports Sci ;3(1):s.16-20

ZEKİOĞLU A.,ER N., AKTAŞ Z., ŞAHAN Ç. (2011). “Futbol Hakemlerinin Tehdit ve Fiziksel Saldırlara Bakış Açılımları-Nitel Araştırma”, Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilim Dergisi, 2011; 13 (1): s.7-13

KONTER E. (1998). “ Sporda Hazırlığın Teori ve Pratiği”, Bağırhan Yayınevi, s.57, Ankara.

KONTER, E. (1999). “Uygulamalı Spor Psikolojisinde Zihinsel Antrenman”, Nobel Yayın Dağıtım, s. 6, Ankara

KLİNGER, E., BARBA, S.V., GLASS, R.A. (1981). “Thought Content and Gap Time in Basketball” Cognitive Therapy and Research, 5, 109- 114.

MARTENS R. (1987). “Coaches Guide to Sport Psychology”, Champain, Illinois: Human Kinetics.,p.15-30

MİLES, M. B., HUBERMAN, A., M. (1994). “Qualitative Data Analysis”, Sage Publications.

MİLLS, K. D., MUNROE, K. J., HALL, C. R. (2001). “The Relationship between imagery and self-efficacy in competitive athletes”, Imagination, Cognition and Personality, 20: 1, p.33-39

MORPA SPOR ANSİKLOPEDİSİ (2005). “Spor Ansiklopedisi 5”, Morpa Kültür Yayınları Ltd. Ş., Ankara, s.222

SYER J.,CONNOLLY C., Çev.ERKAN U. (1998). Sporcular için Zihinsel Antrenman Rehberi, Bağırğan Yayınevi, s.7, Ankara

SİNGER, R. N. (1980). “Motor Learning and Human Performance”, Third edition. Macmillan, New York,p.549

YILDIRIM A., ŞİMŞEK H. (2006). “Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri”, Seçkin Yayıncılık, s.152

TÜRK TÜKETİCİSİNİN ORGANİK ÜRÜN TERCİH ETMESİNE NEDEN OLAN FAKTÖRLERİN UYGULAMALI OLARAK İNCELENMESİ¹

APPLIED ANALYSIS OF FACTORS CAUSING TURKISH CONSUMERS TO PREFER ORGANIC PRODUCT

Setenay TETİK

Özet: Gelişen teknolojiye bağlı olarak tarımsal ürünlerde farklı üretim teknikleri kullanılmakta ve daha fazla ürün elde etmek için kimyasal katkı maddeleri kullanılarak üretim gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle organik tarım ürünlerine olan talep her geçen gün artmaktadır. Günümüz tüketicisi daha kaliteli, orijinal, katkısız, genetiği değiştirilmemiş ve kimyasal katkı kullanılmamış sağlıklı ve doğal olan ürünleri tercih etmektedir. Bu nedenle organik tarım ürünlerinin tercih edilmesine neden olan bazı faktörler bulunmaktadır. Bunlar sağlık, ekonomi, eğitim, reklam, çeşitlilik ve medeni durumdur. Tüketici daha sağlıklı ve uygun fiyatla en doğru ürünü tercih etmektedir. Organik tarım ürünlerinin tercih edilmesine neden olan faktörlerin belirlenmesi ve tüketim nedenlerinin neler olduğuna yönelik yapılan bu çalışmada uygulamalı bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmada LİKERT 5'li ölçekten oluşan bir anket kullanılmıştır. Anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde demografik ikinci bölümde ise organik tarım ürünlerine ilişkin ölçekli sorular bulunmaktadır. Araştırmaya toplam 132 tüketici katılmıştır. Katılımcılar kendi düşünceleri doğrultusunda anket sorularını cevaplamıştır. Anketten elde edilen verilerin SPSS İstatistik 17 Programı kullanılarak analiz edilmiştir. Analizde Cronbach's Alpha sayısı olarak 0,907 sağlanmıştır. Bu nedenle çalışmanın güvenilirliği oldukça yüksektir. Elde edilen bulgulara göre katılımcıların tamamına yakınının organik tarım tüketimi konusunda eşit yaklaşım gösterdiği saptanmıştır. Yine organik tarım tüketimine neden olan en önemli faktör olarak ise sağlık nedeni tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Organik Tarım, Tüketici, Sağlık, Kimyasal, Doğal Ürünler

Abstract: Various production techniques are used in agricultural products as depending on developing technology, and production is carried out by using chemical additives in order to obtain more products. Therefore, the demand for organic agricultural products is increasing day by day. Today's consumers prefer more quality, original, pure, not genetically modified, healthy and natural products without chemical additives. Thus, there are some factors causing organic agricultural products to be preferred. These are health, economy, education, advertising, diversity and marital status. Consumer prefers the best, healthy product with reasonable price. An applied research has been carried out in this study which is directed to determining the factors causing organic agricultural products to be preferred, and what the consumption reasons are. In the research, a questionnaire with LIKERT 5 scale has been used. The questionnaire is composed of two parts. While scaled questions regarding demographic information take place in the first part, the scaled questions about organic agricultural products are in the second part. 132 consumers participated in the research. Participants answered the questions in line with their own opinions. Data obtained from the survey were analyzed by using SPSS Statistics 17 Program. Cronbach's Alpha number was determined as 0,907 in the analysis. Therefore, the reliability of the study is significantly high. According to the findings, it has been concluded that nearly all of the participants show an equal approach regarding organic farming consumption. The most important factor leading to organic farming consumption has been found as health reason.

Key Words: Organic Farming, Consumer, Health, Chemical, Natural Products

¹ Bu çalışma aynı konu başlığı ile birlikte Queen Mary University Of London School Of Business And Management Bölümünde Yüksek Lisans Tezi Olarak Kullanılmıştır.

GİRİŞ

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren Dünya’da ve Türkiye’de sanayileşme giderek hız kazanmıştır. Sanayileşme beraberinde birçok çevre sorununu getirmiştir. Sanayileşme ve ortaya çıkan çevre sorunlarına paralel olarak tarım üretimine ilişkin gelişmiş dünya ülkeleri farklı tarım politikaları üretmeye başlamıştır. Dünya nüfusunun artması beraberinde gıda talebinin de artmasına neden olmuştur. Artan nüfus ve ortaya çıkan yüksek gıda talebine yönelik olarak tarım üretim teknikleri değişmiştir. Daha fazla ürün elde etmek için bazı gelişmiş teknikler ile kimyasal maddeler kullanılmaya başlanmıştır. Bu durum beraberinde ciddi sağlık sorunlarının oluşmasına neden olmuştur. Özellikle genetiği değiştirilmiş ürünler farklı hastalıkların ortaya çıkmasındaki en önemli nedenler arasında gösterilmektedir. Halen gelişmiş dünya ülkelerinde bu sorunlara ilişkin araştırmalar gerçekleştirilmektedir. Genetiği ile oynanan ürünlerin birçok kanser çeşidinin oluşmasına neden olduğuna ilişkin bulgulara ulaşılmıştır (Altın ve Orak, 2007: 2).

“Tarım ve havyardan daha fazla ürün elde etmek, verimlilik sağlanmak için kullanılan gübre ile tarımsal ilaçlar insan ve çevre sağlığını tehdit etmektedir. Özellikle yeni doğan çocuklarda gelişim, zekâ ve fiziksel sağlık sorunlarının ortaya çıkmasında önemli bir etken oluşturmaktadır” (Ak, 2002: 409).

1960’lı yıllarda “Yeşil Devrim” denilen ve tarımda üretim tekniklerinin değişmesine neden olan çalışmalar eko sistemin bozulmasına neden olmuştur. Yeşil devrim adıyla yapılan çalışmalar tarımsal üretimde %100 bir başarının sağlanmasında etkili olmuştur. Bu çalışmalar tarımda üretim patlaması

olarak gösterilmektedir. Ancak üretimi artırmak için kullanılan tarımsal ürünler; özellikle tarım ilaçları ve kimyasal gübreler çevre sağlığını tehdit eder hale gelmiştir. Tarımda üretimin artmasının beraberinde getirdiği bu olumsuzluklara çözüm olarak organik tarım üretim sistemi gündeme gelmiştir. Organik tarım üretimine ilişkin ilk çalışmalar İngiliz araştırmacı (Albert Howard) tarafından 1910 yılında ortaya atılmıştır. 1940’lı yıllarda ortaya çıkan tarımda farklılaşma ve üretim tekniklerinin değişmesi beraberinde sağlık sorunlarını da getirmiştir. Ortaya çıkan bu sağlık sorunları organik tarım üretiminin sürdürülmesine katkı sağlamıştır. Dünya’da ve Türkiye’de ortaya çıkan bu sorunlar tüketicinin ürün tercihi üzerinde bazı farklılaşmalar meydana getirmiştir. Daha katkısız, doğal ve organik olan ürünler tercih edilmeye başlanmıştır. Özellikle organik tarım ürünlerinde kimyasal kullanılmaması, daha sağlıklı olması ve doğal yollarla üretilmiş olması bu tercihlerin başında gelmektedir.

Artan sağlık sorunlarıyla birlikte organik ürünlere talep artmış ve üretiminde de artışlar görülmüştür. Organik tarım konusunda tarımsal alanların sınırlı olması uygulanan tarım politikalarının şeklini belirlemekte ve üretim teknikleri de haliyle buna göre düzenlenmektedir. Özellikle üreticiler daha az tarım alanından ve havyardan en fazla ürün elde etmek için kimyasal ürünler kullanmaktadır. Bunların başında gübre ve ilaçlar gelmektedir. Kullanılan bu kimyasal ilaçlar insan sağlığı başta olmak üzere çevre sağlığı üzerinde ciddi sorunlar meydana getirmektedir. 1980’li yılların başından itibaren bu durum değişmiştir. Organik tarım üretimi bir pazar haline gelmiş ve sektör oluşturmuştur. 1985 yılından itibaren Türkiye’de organik tarım üretimine ilişkin teknikler geliştiril-

meye başlanmış ve bu bir sistem haline gelmiştir (Sayın ve Mencet, 2007: 12).

Sistem haline gelmesinde değişik faktörler etkisini göstermiştir. Bu faktörlerin başında Türk tüketicisinin organik tarım ürünlerini tüketim eğilimleri, tüketicinin fiyata duyarlı olduğu, gelir seviyesinin farklılaştığı, eğitim seviyesi ve kültürel farklılıklar gelmektedir. Bu farklılıklar organik tarım tüketimi üzerinde etkili olmaktadır. Birçok dünya ülkesinde ve özellikle gelişmiş dünya ülkelerinde organik tarım ürünlerine yönelik sertifika uygulamaları olduğu görülmektedir. Türkiye’de halen sertifika uygulamaları tam olarak uygulanabilmiş değildir. Dolayısıyla bu durum tüketicinin güven algısı üzerinde olumsuz etki meydana getirmektedir.

Dünya pazarında da durum pek farklı değildir. Özellikle gelişmiş dünya ülkelerinde daha fazla hazır gıda tüketimi gerçekleştirildiği bilinen gerçekler arasındadır. Yenedünya ülkelerinde de organik tarım üretimi ve bu üretimin oluşturduğu bir Pazar bulunmaktadır. Bu Pazar artık bir sistem haline gelmiş ve sektör olarak hizmet vermektedir. Fakat gelişmiş dünya ülkelerindeki organik tarım ürünlerine ilişkin uygulamalar Türkiye’deki uygulamalara göre daha sistemli ve kontrol edilebilir haldedir. Türkiye’de bu durum daha henüz tam olarak gelişmemiştir. Kontrol edilebilir hale gelmemiş ve tüketicinin güvenini kazanamamıştır.

Bu çalışmada Türk organik tarım tüketicisinin, organik tarım tüketim eğilimlerinin neler olduğu üzerinde durulmuştur. Ayrıca literatür açısından da değerlendirme gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın amacı organik tarım ürünlerinin başta sağlık ve çevreye yönelik önemidir. Artan nüfusa bağlı olarak kullanılan tarım ilaçları ve kimyasal

ürünler başta eko denge ve insan sağlığını tehdit etmektedir. Her geçen gün bu kullanılan kimyasallara bağlı olarak ortaya çeşitli sağlık sorunları çıkmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü ve gelişmiş dünya ülkelerinin üretim tekniklerini ve özellikle kullanılan kimyasal ürün artıklarının en az zarar verici hale getirilmesine yönelik çalışmaları da dikkat çekmektedir.

Dünya’daki Gıda Sektörünün Genel Durumu

Türkiye’de olduğu gibi diğer dünya ülkelerinde de gıda sektörünün yapısı oldukça hareketlidir. Bugün tarımdan yoksul olan dünya ülkelerinin durumu açıkça ortadadır. Kıtlik ve kuraklık nedeniyle her gün binlerce insan açlıktan ölmektedir. 20. yüzyılda sanayileşmenin artması ve gıda üretiminin sanayileşmeyle paralel gelişmesi iklim farklılaşmasına da neden olmaktadır. İklim değişikliği beraberinde kuraklık sorununun meydana gelmesine neden olmuştur. Oldukça fazla yağış alan topraklar bugün kurak hale gelmiştir. Kurak iklime sahip olan bölgelerde tarım üretiminden bahsetmek imkânsızdır. Bu nedenle kurak bir coğrafyaya sahip bölgede yaşayan insan ve canlı devamlılığında bahsetmek doğru olmayacaktır. Yine ortaya çıkan bu sorunlar nedeniyle ekonomik rant elde etmek isteyen sanayi yönünden gelişmiş dünya ülkelerinin gıda üretiminde izlediği yol da değişmiştir. Daha fazla üretim için her türlü kimyasal ve sentetik üretim teknikleri kullanılır hale gelmiştir. Uygulanan bu yöntemler bir taraftan ekonomik bir rant sağlanmasına imkân oluştururken, diğer taraftan bozulan eko denge ve canlı sağlığının bozulması birçok dünya ülkesine beraberinde zarar getirmiştir. Üretim teknikleri ve sistemlerinin değişmesiyle birlikte doğal afetler meydana

gelmiş, erozyon ve hayvan popülasyonunun yok olması riski ortaya çıkmıştır.

Dünyada yiyecek ve içecek piyasasının genel durumuna bakıldığında oldukça ciddi bir ekonomik boyuta sahip olduğu görülmektedir. Bu oran genel olarak 3500 milyar dolar civarındadır. Giderek artan dünya nüfusuna paralel olarak bu oran her geçen yıl artmaktadır. 2010 yılındaki rakamlara bakıldığında 3840 milyar dolar seviyesindedir. Ekonomik boyutu ve getirisi nedeniyle dünya ülkeleri de sanayi sistemine bağlı olarak tarım üretimi gerçekleştirmektedir. (UNEP Discussion Paper, The Critical Role Of Global Food Consumption Patterns In Achieving Sustainable Food Systems And Food For All, DTI/1550/PA, 2012:9-34)

Hızla gelişen bu üretim teknikleri bazı bilim adamlarının olaya farklı bakmasına neden olmuştur. Çevre ve canlı sağlığının korunmasına ilişkin olarak birçok çalışma gerçekleştirilmiştir. Bunların başında “Laroche, Bergeron ve Forleo” gelmektedir. Bu bilim adamları tarafından 2001 yılında yapılan çevreye duyarlı ürün tercihinin artırılmasını yönelik uygulamalar yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalar birçok dünya ülkesindeki tarımsal gıda ürünlerinin başta üretim teknikleri ve sistemlerinin farklılaşmasına neden olmuştur. Yapılan araştırmada özellikle gönüllü tüketicilerin çevreye duyarlı ürün tercihleri üzerinde durulmuş ve tüketicilerin bilinçlendirilmesi sağlanmıştır (Laroche, Bergeron ve Forleo, 2001)

Her ne kadar bu bilim dünyası çevreye yönelik çalışmalar gerçekleştirse de gıda sektörünün uygulamaları çok da değişmemiştir. Dünyanın en fazla nüfusuna sahip olan dünya ülkeleri Çin, Hindistan ve Brezilya bu üretim tekniklerini

en fazla kullanan ülkeler arasındadır. Özellikle Çin’in tarım ürünlerine yönelik yaptığı çalışmalar birçok dünya ülkesi tarafından izlenmektedir. Halen Brezilya’da genetiği değiştirilmiş olan bazı ürünlerin üretim teknikleri üzerinde çalışmalar yapıldığı belirtilmektedir. Bu çalışmalar daha fazla tarımsal üretim elde etmek amacıyla yapılmaktadır (TUİK, 2010).

Organik gıda piyasası, hijyen ve kalitenin ön planda tutulduğu bir piyasadır. Bu nedenle fiyat kavramı üzerinde fazla durulmadığı görülmektedir. Yiyecek içecek firmaları ortaya çıkan bu talep nedeniyle organik tarım piyasasına akın etmektedir. Üretici ve satıcı firmalar artan organik tarım ürün talebi nedeniyle bu alana önemli ölçüde yatırım yapmak zorundadır. Çünkü bu piyasalar üreticilerin dünya çapında bir kalite ve güvenlik sunmasını kolaylaştıran temel altyapıdan yoksundur. Organik tarım piyasası ve üretim sektörü gıda güvenliğini ön planda tuttuğu sürece bu alanda gelişmeler kaydedilecek ve önemli adımlar atılacaktır (Organic Food Sales Remain Strong, Time Magazine, July 21st, 2009).

Dünya gıda piyasasında yiyecek ve içecek sektörü oldukça hareketlidir. Özellikle gıda sektöründe ön planda olan ve ilk on firma arasında yer alan sektör dinamikleri bu piyasanın nabzını tutmaktadır. Organik tarım üretimi ve satışı konusunda da durum pek farklı değildir. Özellikle lisanslı ve sertifikalı ürünler oldukça önemli sayılan bir piyasaya hâkimdir. Bu ürünlerin tercih edilmeleri ve satışı oldukça yüksektir. Kısaca Türkiye’de olduğu gibi dünya ülkelerinde de durum aynı gibi görülmektedir. Çünkü organik tarım ürünlerinde en önemli nedenler arasında güvenilirlik, sertifikaya sahip olma ve doğal olduğunun garantisinin

sağlanmasıdır. (The Top 10 Nutrition Companies, Business Insights Magazine, February 2009).

Dünyada ve Türkiye’de organik tarım ve üretimi ve tüketimi arasında paralel bir ilişki olduğunu söyleyebiliriz. Bu faktörler arasındaki ilişkiye baktığımızda “Pazarlama Boyutu, Tüketici Boyutu, Üretici Boyutu, Ekonomik Boyut, Sağlık ve Çeşitlilik Boyutu” şeklinde ifade edilebilir. Türkiye diğer dünya ülkelerine göre bu açıdan biraz daha yoksun halde görülmektedir. Özellikle üretim çeşitliliği ve tüketici farklılaşması nedeniyle birçok dünya ülkesinin gerisinde kalmıştır. Bu çalışmada yapılan araştırma sonucunda da durum bunu desteklemektedir. Organik ürün çeşitliliğinin az olması, fiyat farklılıklarının oluşması ve ürün satış noktasının azlığı nedeniyle organik tarım ürünlerine ulaşmanın zorlukları belirtilmektedir. Ayrıca organik tarım ürünlerine ilişkin sertifika ve organik ürün garantisinin sağlanamıyor olması tüketici açısından bir güvensizlik oluşturmaktadır. Bu nedenle organik tarım ürün satış oranının diğer dünya ülkelerine göre Türkiye’de daha az olduğu gözlenmektedir. Yine Türkiye’de geleneksel tarım üretimi yapan işletmelerin KOBİ boyutunda olduğu, üretim tekniklerinin birçok dünya ülkesinin gerisinde olduğu söylenebilir. Geleneksel tarım üretimi yapan KOBİ Boyutundaki işletmelerin sayısı 28 bin ve bu sektörde istihdam edilen insan sayısı ise 100 binden fazladır. Teknik elaman sayısı ise bu oranlara göre oldukça azdır. 28 bin tarım işletmesinin sadece 2 bin kadarı modern üretim sistemlerine sahip bulunmaktadır. Bunlar büyük fabrika düzeyinde olup, palet üretim ile işlem gerçekleştirmektedir. Bu çerçevede Türkiye’de yapılan tarım üretimi ve işletmeciliği diğer gelişmiş dünya ülkeleri ile rekabet edebilir durumda değildir (Alaşalvar,

2005:14) yapılan inceleme sonucundaki sayısal veriler ülkemizdeki KOBİ’lerin mevcut durumunu açıklayıcı bir şekilde gözler önüne sermektedir. Burada yapılan hata üretimden çok istihdama yönelme şeklinde yorumlanabilir.

Diğer sektörler ile gıda sektörü karşılaştırması yapıldığında ise Türkiye’de faaliyet gösteren gıda işletmelerinin diğer sektörlerdeki işletmelerin altında seyrettiğini gösterir. Fakat bazı tarımsal alanlara sahip bölgelerde üretim tesislerine sahip işletmeler modern üretim gerçekleştirmekte ve ithalat sağlayarak ülke ekonomisine girdi sağlamaktadır. Türkiye’nin izlediği tarım ve gıda politikası ise diğer gelişmiş dünya ülkelerine göre daha yavaş çalışmaktadır. Bu durum yine tüketicinin üretilen ürünlere yönelik kaygı ve güvensizlik yaşamasına neden oluşturmaktadır. Birçok gıda üretimi yapan işletmenin kayıt dışı istihdam yarattığı ve hiçbir kontrol ve denetime tabi tutulmadan üretim gerçekleştirdiği de bilinen gerçekler arasındadır. Yine bu konuda Türk gıda tüketicisinin kaygı ve güvensizliği ön plandadır. Çalışmamızda elde ettiğimiz bulgular arasında da bu durum saptanan gerçekler arasındadır.

Genel olarak dünya da ve Türkiye’de uygulanan tarım politikalarına baktığımızda özellikle geleneksel tarım üretiminden çok organik üretimin desteklendiği görülmektedir. Çünkü geleneksel üretim ile yapılan çalışmalar daha fazla üretim sağladığından ve verimlilik esasını kapsadığından; ortaya çıkan sağlık sorunları ülkelerin organik tarım üretimine yönelmesini zorunlu kılmaktadır.

Uygulanan tarım politikalarının bir diğer önemli unsuru olarak gıda güvenliği, hijyen ve ürün çeşitliliğinin korunmasına ilişkin yapılan çalışmalardır. Bu konuda Dünya Sağlık Örgütü başta olmak üzere

birçok gelişmiş ve gelişmekte olan dünya ülkesi ciddi çalışmalar yapmaktadır. Yapılan çalışmalar hukuki ve denetim açısından iyi izlenmektedir. Gıda üretiminde kullanılan kimyasal ve katkı maddelerinin oranları ile kalitesi titizlikle izlenmektedir. Çünkü sağlık başta olmak üzere ortaya çıkacak sorunların önlenmesi ve buna yönelik uygulamaların aksatılmadan yerine getirilmesi bir zorunluluk haline gelmiştir.

Avrupa Birliğine üye ülkelerde üretim teknikleri de yine insan ve çevre sağlığı ön planda tutularak yapılmaktadır. Gıda araştırma kurumları ve endüstrisi kuruluşları işbirliği yapmakta ve ortak hareket etmektedir. Gıda sektöründe gıda güvenliğinin sağlanması ile artırılmasına yönelik çalışmalar dikkat çeken hususlar arasındadır. Özellikle yiyecek ve içecek üretiminde uygulanan hijyen politikaları oldukça ciddi boyuttadır. İnfomal ekonomiyi azaltmak, temel hammadde kaynaklarını sağlayan üretim proseslerine ilişkin entegrasyonun geliştirilmesi de önemli bir çalışmadır. Birlik içine girmeye çalışan yabancı üretici firmalar hakkında uygulanan çalışmalar ve titizlik de önemli boyuttadır. Bu konuda birlik ortak hareket etmekte, insan ve çevre sağlığına zarar verecek her türlü unsurun yok edilmesi için ciddiyetle çalışmaktadır (Ministry of Industry and Trade, 2008:131).

Dünya ve Türkiye gıda piyasasında önemli bir unsur olarak ulaştırma faktörü yer almaktadır. Bu durum özellikle dondurulmuş gıda ve taze gıda tüketiminin tüketiciye ulaştırılmasında önemli bir etkidir. Organik tarım ürünlerinin toplandığı ya da hasat edildiği andan itibaren tüketiciye ulaştırılmasındaki hızlilik ve bozulmaya yönelik alınan önlemler ciddiyet göstermektedir. Çünkü

bazı ürünlerin tarım alanından toplandığı ve tüketiciye ulaştırıldığı ana kadar geçen sürede bozulmalara neden olduğu bilinmektedir. Bozulan ürünlerin maliyeti ve çevreye vereceği zarar düşünülüğünde ulaştırma faktörünün önemi daha iyi anlaşılmaktadır.

Yine özellikle üretim açısından bakıldığında tarım üreticisinin desteklenmesi, organik tarıma dayalı üretim için alan ve istihdam sağlanması önemli bir konudur. Birçok dünya ülkesi bu konuda çiftçi ile üreticiyi ekonomik, teknoloji ve devamlılık açısından desteklemektedir. Günümüz sanayi üretimine dayalı endüstriyel üretim teknikleri maalesef birçok tarım ürününün yok olmasına neden olmuştur. Kullanılan kimyasallar ve tarım ilaçları bir taraftan üretimi arttırırken diğer taraftan doğal bitki örtüsünü yok etmektedir. Ortaya çıkan bu durum hem eko dengeyi bozmakta hem de ürün çeşidinin azalmasına neden olmaktadır (Ministry of Industry and Trade, 2008:132)

Organik tarımın arttırılması ve desteklenmesi için dünya ülkelerinin ortak hareket etmesi artık kaçınılmaz bir hal almıştır. Bozulan coğrafik yapı ve tarım alanlarının giderek azalması nedeniyle ortaya kötü bir tablo çıkmaktadır. Bu tablonun daha iyiyi yansıtması için dünya ülkelerinin ortak hareket etmesini sağlayan politikalar üretmesi gerekir.

Organik tarım ürünlerinin markalaştırılması, bir dünya standardının sağlanması, organik tarım ekim alanlarının genişletilerek bu açıdan üretim yapan üreticinin her açıdan desteklenmesi gerekmektedir. Çünkü destek alamayan tarım üreticisinin organik tarım açısından üretim yapması düşünülemez. Özellikle yüksek katma değerli ürünlerin üretimi devlet tarafından

desteklenmeli ve üretime katkı sağlanmalıdır. Yok olma noktasına gelen ürünlerin yeniden yapılandırılarak tabiata kazandırılması yönünde çalışmalar yapılmalıdır.

Dünya’da ve Türkiye’de tüketicinin memnuniyeti sağlanmalı ve talep edilen ürünlerin üretimi gerçekleştirilmelidir. Şu anda üretilen organik tarım ürün çeşitliliğinin daha fazla olması sağlanmalı ve bunun da devamlılığı esas alınmalıdır.

Ekilebilir tarım alanlarının korunması, imara kapatılarak bu alanların sürekli ekilebilir olması yönünde kalıcı politikalar gerçekleştirilmelidir. Yine uygulanan bu politikalar dünya hukuku ve politikaları ile desteklenmelidir. Gelecek nesillere bugünkü organik tarım ürünlerinin aktarımı sağlanmalıdır (Ministry of Industry and Trade, 2008:133).

Türkiye ve Dünya’da Organik Ürün

1940’lı yılların ardından günümüze kadar gıda sektörü önemini hep korumuştur. 1990’lı yılların başından itibaren ise gıda sektörü bir sistem halinde endüstriyel olarak hareket etmeye başlamıştır. Geçmişten günümüze kadar yapılan çalışmalar bu nedenle önemlidir. Artan gıda talebi ve paralelinde sanayinin gelişmesiyle üretim teknikleri de değişmiştir. Kimyasal maddeler kullanılarak daha fazla ürün elde etmek için bir takım yöntemler geliştirilmiştir. Ancak bu durum insan sağlığı başta olmak üzere birçok canlı organizmanın zarar görmesine neden olmuştur. Eko denge bozulmuş ve çevre sağlığı tehdit edilir hale gelmiştir. Gıda üretiminde kullanılan tarım ilaçları ve sentetik gübre nedeniyle çeşitli sağlık sorunları baş göstermiş ve bu konuda önemli sorunlar meydana gelmiştir (Lea ve Worsley, 2005: 855-856).

Bu sorunlardan bazıları şunlardır: Kısa zamanda daha fazla ürün elde etmek ve daha fazla gelir sağlamak amacıyla bitki ve hayvanlara büyüme hormonları verilmektedir. Bu durum başta insan sağlığını ve canlı organizmayı tehdit etmektedir. Ayrıca ticari amaçlı hayvan yetiştiriciliğinde kullanılan antibiyotiklere karşı oluşan tepkiler nedeniyle organik tarıma olan talep günümüzde oldukça artmıştır. Organik ürün üretimi bu nedenle popüler bir hale gelmiştir. Dolayısıyla günümüzde organik tarım ürünlerine yönelik bir sistem oluşmuş ve birçok dünya ülkesinde artık organik ürün sanayisi ortaya çıkmış olup yenilebilir kaynakların doğal yolla üretilmesi ve tüketilmesidir. Organik tarım üretiminde günümüzde kullanılan kimyasal ilaç ve sentetik gübre kullanılmamaktadır. Bu durum insan sağlığı ve çevre sağlığı açısından önemli bir boyut meydana getirmektedir.

“Organik tarım ve üretim ekolojik sistemin daha dengeli olması ve sürdürülen bir eko dengenin yaratılmasıdır” (Demir ve Gül, 2004). “Organik tarımda esas amaç insan ve çevre sağlığının korunması, her türlü gıda ile besin maddelerinin canlı çevreye zarar vermeden üretilmesi ve tüketilmesidir” (Knudson, 2007: 2). “Organik tarım ürünlerinin üretilmesi sadece çevre sağlığı ve insan sağlığına yönelik olmayıp, biyolojik çevrenin korunarak bitki çeşitliliğinin devamının sağlanmasıdır” (Demir ve Gül, 2004). Organik tarımın oluşturulmasında insan sağlığı ön planda olduğu gibi en önemli amaçlardan biri de önceden de değinildiği üzere yok olan eko sistemi tekrardan canlandırmaktır.

Bugün dünyada ve Türkiye’de organik tarım ürünlerine olan yönelim oldukça ciddi boyuta

gelmiştir. Dünyada 130'dan fazla ülkede organik tarım üretimi gerçekleştirilmektedir. Bu üretim ile bitki çeşitliliği doğal yollarla korunmaktadır. Çevreye verilen zarar en asgari boyuta çekilmektedir. Buna paralel olarak çevre kirliliği azalmakta, insan ve hayvan sağlığı da korunmaktadır.

Türkiye'de yapılan organik tarım üretimine ilişkin ürün çeşitliliğine bakıldığında 100'e yakın organik tarım ürününün üretildiği görülmektedir. Tarım ve Orman Bakanlığının yaptığı araştırmada tüketilen genel tarım ürünlerinin %20'sini organik tarım ürünlerinin oluşturduğu belirlenmiştir. Bu durum organik tarım ürünlerinin 8 milyon dolar seviyesinde olduğunu göstermektedir.

Tarım üretimine ilişkin yapılan çalışmalarda, Türkiye'nin ülke ikliminin tarım üretimini kolaylaştırdığı görülmektedir. Bu nedenle ülke de geniş bir ürün yelpazesi bulunmaktadır. Birçok tarımsal ürün üretilmekte ve ihraç edilmektedir. Oysaki bozulan eko denge ve iklim farklılaşmaları nedeniyle birçok dünya ülkesinde artık tarım üretimi neredeyse bitme noktasına gelmiştir. Giderek artan küresel ısınma, verimli tarım topraklarının kuraklaşmasına ve ürün yetiştiriciliğinin son bulmasına neden olmaktadır.

Tarım sektörü ile paralel çalışan, gıda endüstrisi ile iç içe olan birçok alt segment bulunmaktadır. Bunlar et ve et ürünlerinden içeceklere kadar değişiklik göstermektedir. Özellikle tarımsal ürünlerden elde edilen meyve suları, alkollü içecekler, süt ürünleri, bebek mamaları, ilaç ve diyet içerikli gıda ürünleridir. Yine endüstriyel üretime göre yapılan üretimden elde edilen ürünler bu alt segmentte üretilen ürünlerin de sorunlu olmasına, sağlık tehdidi oluşmasına neden olmaktadır.

Türkiye'nin nüfusu giderek artmaktadır. Buna bağlı artan bir gıda ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Yine yapılan bir araştırmada 2009 ve 2010 yıllarında Türk ailelerinin gıda üretimine yönelik harcamaları %26 oranında artış göstermiştir. (EIU, Turkey: Consumer Goods and Retail Report, September 29th, 2009).

Bu oranların ekonomik boyutuna baktığımızda ise 2008 yılında gerçekleştirilen gıda tüketim harcaması 130 milyar dolar civarındadır. Bu miktar 2008 yılı öncesine göre %8 oranında artmıştır. Gıda sektörü ve yapısı birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de oldukça önemli bir konumdadır. Artan bu oranlar nedeniyle ortaya farklılaşmalar çıkmıştır. Birçok farklı sektör ve piyasadan gıda sektörüne yeni firmalar girmiştir. Ortaya çıkan bu ekonomik rant başta üretici ve satıcıyı heyecanlandırmıştır. Daha fazla gelir elde etmek ve satış yapmak adına üretim tekniklerinin de değiştiği görülmektedir. Ürün fazlaşmasının yaratılması için organik gübre ve kimyasal katkı maddeleri kullanılarak bitki organizmasının yapısı değiştirilmiştir. Devamlılığı sağlanamayan ve bir sonraki yıl aynı üründen üretilemeyen bir hale gelmiştir. Birçok bitki ve gıda türünün genetiği değiştirilmiştir. (Arlı, 1982).

Bilinçlenen tüketici artık günümüzde bu türde üretilen ürünlerin yerine daha doğal olan organik tarım ürünlerini tercih eder hale gelmiştir. Bu nedenle üreticiler de üretim sistemlerini değiştirerek artık organik tarıma yönelmeye başlamıştır. Organik üretim ve ürün artık bir sektör haline gelmiştir. 2007 yılı öncesindeki normal üretim gerçekleştiren üretici sayısı 2007 yılı itibariyle daha önceki yıllara göre %12 azalmıştır (TUİK, 2010).

Organik Tarımda Üretici ve Tüketici İlişkisi

Organik tarım ürünlerine ilişkin yapılan çalışmalarda üreticilerin ve tüketicilerin tutarlılık göstermiştir. Günümüz tüketicisinin daha bilinçli hareket ettiği ve sağlıklı ürünleri tercih ettiğini göstermektedir. Çalışmada organik tarım ürünlerinin tercih edilme nedenleri arasında ilk göze çarpan sağlık faktörüdür. Yine ikinci faktör olarak doğanın korunması, bitki ve tabiatın korunmasına önem verdiği de gözlenen sonuçlar arasındadır.

Tüketicinin daha taze ve doğal ürünlere yöneldiği, üreticinin ise bu talebe yönelik çalışmalar gerçekleştirdiği bilinmektedir. Organik tarım sektöründe bu durum artık bir popülasyon oluşturmuş ve ürün çeşitliliği yönünden bir gelişme sağlandığı da görülen gerçekler arasındadır. Birçok alanda olduğu gibi organik tarım alanında da ilk planda üretici açısından ekonomik rant gelmektedir. Bu nedenle organik ürünlerin geleneksel üretim ile elde edilen ürünlerden daha yüksek fiyatlarda satılmasına neden olmaktadır. Bu durumun en önemli nedenleri arasında organik tarım üretiminin yapılacağı tarım alanlarının az olması, üretime yönelik daha çok sanayi ve endüstriyle üretim yapıldığı gözlenmektedir. Öncelikli olarak devlet kurumlarının organik tarım üretiminin geliştirilmesi için üreticiye yönelik programlar geliştirmesi ve uygulaması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Organik tarım üreticisi ile tüketicisi arasındaki en önemli ilişkinin yine ekonomik rant olduğunu söylenebilir. Üretici daha fazla kâr elde etmek için, tüketici ise daha az zararlı ve doğal ürünleri kullanmaya yönelmiştir. Bu durum üretici ile tüketici arasındaki ilişkiyi oldukça sağlam tutmaktadır. Çünkü üretici ürettiği ürünleri daha

hızlı ve daha fazla kârla satmak, tüketici ise daha sağlıklı ve güvenilir olan doğal ürünlere sahip olmak istemektedir.

Organik tarım ürünlerine yönelik oluşturulan pazarlarda alışveriş yapma olanakları arttırılmalıdır. Birçok tüketicinin bu ürünlere ulaşması kolaylaştırılmalı ve ürün fiyatlarının tüm tüketiciler tarafından cazip bulunması sağlanmalıdır. Ancak bu araştırmanın sonucunda organik tarım ürünlerinin daha yüksek fiyatlarda satıldığı ve gelir düzeyinin az olması nedeniyle organik tarım ürünlerine yönelmelerinin zor olduğu anlaşılmaktadır. Bu konuda yapılan bir çalışmada yine organik tarım ürünlerine yönelik güvensizlik nedeniyle %80 tüketicinin endüstriyel üretim ile yapılan ürünleri tercih ettiğini göstermektedir. Bu çalışmada organik tarım tüketicisinin sadece %30'a varan kısmı üretimin güvenilir olduğuna inanmaktadır. Arada oluşan %10'luk dilim ise kararsızları temsil etmektedir. (Bur et al., 1999).

Geleneksel yöntemlerle yapılan üretim nedeniyle kullanılan sentetik gübre ve kimyasalların organik tarım üretimini engellediği belirtilmekte ve bu nedenle tüketici ile üretici arasındaki güvensiz bir ilişki meydana gelmektedir. Çünkü tüketici daha önce kimyasal ve ilaçlarla üretim yapılan sahadan elde edilen ürünlerin de güvenilir olmadığına inanmaktadır (Laughton, 1999).

Tarım ürünlerinin satıldığı semt ve mahalle pazarlarında da üreticinin tüketiciye yönelik bir güven vermesi zorunlu hal almıştır. Çünkü yapılan üretimin güvenilirliği ürün tercihi üzerinde önemli bir etkidir. Organik tarım üretimine yönelik yapılan uygulamalarda öncelikli faktör güvendir.

Organik tarım ürünlerine yönelik uygulanan pazarlama stratejileri ile tüketici üzerindeki uygulamalar da her iki taraf açısından önemlidir. Üreticinin tüketiciye yönelik yaptığı uygulamalar tüketicinin güvenini kazanmaya yönelik olmalıdır. Üretici tarafından yapılan çalışmalar tüketici tarafından takdir edilmeli ve ürünlere yönelik tüketicinin güvensizliği ortadan kaldırılmalıdır. Bir başka önemli nokta da tüketici ile üreticinin birbirinden memnun kalması sağlanmalıdır. Yine bu konuda yapılan bir araştırmaya göre organik tarım üretim ve tüketiminde üretici ve tüketicinin birbirine yaklaşımlarının tatmin seviyelerinin birbirine paralel olduğu görülmektedir. Çünkü alıcı ve satıcının tatmin olabilmesi için karşılıklı olarak alışverişlerinden memnun kalmaları zorunludur. (Hinrichs, 2000:299-300).

Türk Gıda Endüstrisi ve Yapısı

Türk gıda endüstrisi GSMH'ye yaklaşık olarak %5 katkı sağlamaktadır. Bu nedenle gıda üretiminde sanayileşmenin önemi ortaya çıkmaktadır. Geleneksel üretim tekniklerinin daha yoğun olduğu ve sanayi sistemine bağlı olarak üretimin gerçekleştirildiği gözlenmektedir. Bu gerçekler çerçevesinde yerel ve yabancı üreticinin daha fazla ürün elde etmek adına kimyasal ve sentetik katkılarla üretim yapmasını zorunlu kılmaktadır. Bu durum daha fazla ekonomik rantın ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Oluşan bu çerçeve Türkiye'de olduğu kadar dünya ülkelerinde de aynıdır. Sorunların nedenlerine baktığımızda ise Türk gıda endüstrisinin yapısı ekonomik açıdan oldukça zayıf, yanlış yapılan yatırımlar, ihracat pazarlarındaki istikrarsızlık, tarımsal üretimin mevsimselliği ve tarım endüstrisi arasındaki ilişkinin bozukluğudur (SPO, 2010:13).

Türkiye gıda güvenliği konusu 1996'da AB ile Gümrük Birliği'nin ardından önemli gelişmeler kaydetmiştir. Gıda ürünlerinin imalatı, tüketimi ve denetimi hakkında kanun hükmünde bir kararname çıkarılmıştır. Yıl 1995 Kararname No: 560 olarak yürürlüğe giren bu çalışma, gıda mevzuatının da değişmesine neden olmuştur. Türkiye AB müktesebatı uyumlaştırılmasında ciddi adımlar atmıştır. Gıda güvenliği, üretim teknikleri, kimyasal kullanım, insan ve çevre sağlığına ilişkin hükümler uygulamaya alınmıştır. Bu konuda Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ortak hareket etmeye başlamıştır. Her iki bakanlıkta ortak bir çalışmayla Türk Gıda Kodeksi kapsamında gıda güvenliğine yönelik kontrolleri yürürlüğe sokmuştur. Yine son yıllarda organik tarım başta olmak üzere birçok tarım ürünlerinin üretim şekilleri belirlenmiştir. Birçok organik tarım ürününe yönelik sertifika uygulamalarına geçilmiştir. Sağlık riski oluşturan ve bu yönde üretim gerçekleştiren üreticilere ciddi yaptırımlar uygulanmaya başlanmıştır.

Halk sağlığı açısından oluşan riskleri engellemek adına tarımsal ve gıda ticaretine yönelik yeni bakış açıları oluşturulmuştur. Özellikle "Tehlike Analizi Kritik Kontrol Noktaları" oluşturulmuş ve tüketici sağlığının korunmasına ilişkin uygulamalar hayata geçirilmiştir. Bu konuda AB'nin uygulamaları model alınmıştır. Ayrıca üretici ile tüketicinin dengede tutulması için etkin işbirliği sağlanmıştır. Üretim noktaları sıkı denetimden geçirilmekte, halka satılan ürünlerin sağlık açısından önemi üzerinde durulmaktadır (MARA, 2007). Her ne kadar kamu denetimi olsa da, organik tarım üretimine ilişkin çalışmalarda halen eksiklikler olduğu gözlenmektedir. Organik tarım üretimi ve tüketiminin az olması, geleneksel gıda ile organik

tarım ürünlerinin fiyatları arasında ciddi bir fark olmasıdır. Bu konuda devlet hem üreticiyi hem de tüketiciyi ciddi şekilde desteklemelidir. Organik tarım üretiminin daha fazla yapılması teşvik edilmeli ve ekonomik anlamda üretici desteklenerek üretim hacminin artırımı sağlanmalıdır. Fakat Türkiye'nin tarım geçmişi organik pazarı oldukça pahalı kılmaktadır (Sungu, 2004).

Türkiye’de Organik Ürün ve Pazarı

Türkiye’de, organik sektör diğer Avrupa ülkelerinden daha yavaş büyümektedir. Türkiye’deki organik gıda büyümesinin temel engellerinden biri de organik ve geleneksel gıda fiyatları arasındaki var olan farktır. Organik üretimin yaklaşık %80’i, organik gıda fiyatlarının yerel pazarlardan daha yüksek olduğu yabancı ülkelere ihraç edilmektedir. Fakat tüketimi artırmak için geleneksel ve organik gıda fiyatları arasındaki fark azaltılmalıdır. Bu sebeple de üreticiler yabancı pazarlarda satış yaptığında prim almakta ve aynı primi yerel pazarda da kazanmayı beklemekte ve ümit etmektedir. Fakat Türk organik pazarı hala çok zayıftır ve organik ürünler perakende satışlarda mevcut değildir (Nardalı, Gençler, 2011:96) Türkiye’de, çiftliklerin bir kısmı organik tarım yerlerine dönüştürülürken, diğerleri ise sadece belirli üretim aktivitelerinde organik tarım eğilimindedir (Yamane, 1967). Görüldüğü üzere yapılan araştırmalar da Türkiye’de, yerel pazarda organik ürünlerin satışı yaygın olmadığını desteklemektedir. Bu durumun birçok nedeni olabilir. Bunlar; tüketiciler için organik ürünler hakkındaki bilgi eksikliği, ortalama gelir düzeyinin düşük olması ve gelir dağılımının dengesiz olması, organik ve geleneksel olarak üretilen ürünlerin fiyatları arasında büyük farkın olması(Kenanoglu

and Karahan, 2002) şeklinde örneklendirilebilir. Gelişmiş ülkelerde bu sorunlar değişik kalkınma planlarıyla engellenerek organik ürün üretim ve satışı daha sistemli ve programlı bir şekilde yürütülmektedir.

Organik Pazar beklenen düzeyin hayli altındadır. Fakat büyük şehirlerde yaşayan insanların talepleri nedeniyle son 4-5 yıldır gelişmeye başlamıştır. Yerel pazarda organik ürünlerin satışı doğal ürün mağazaları veya hipermarketlerin özel bölümlerinde yapılmaktadır (Akgungor et al., 1999; Nardalı, Gençler, 2011) Türkiye’de yapılan bir çalışma 82 geleneksel ve organik çiftlikteki kuru üzüm üretimini incelemiş ve insan işgücü girişinin organik tarım için ortalamanın üstünde olduğu sonucuna ulaşmıştır (Gündoğmuş et al, 2006). 2005 yılı itibariyle Türkiye’de yaklaşık olarak 14.400 sahibi bulunan 100.000 hektarlık organik üretim yapılan arazi bulunmuştur. Bu üreticiler ve alandan elde edilen Türk organik ürünleri 30’den fazla ülkeye ihraç edilmektedir. Yapılan ihraçların büyük çoğunluğu Almanya, Hollanda, Birleşik Krallık ve Fransa’ya gitmektedir (Sungü, 2004:26-27) Araştırmalar da göstermektedir ki ülkemiz organik tarım konusunda gerekli alt yapıya sahip ama uygulama açısından zayıflık göstermektedir. Üretilen ürün de az da olsa ihraç edilebilmektedir. Türkiye organik ürün konusunda iç ve dış pazarlara hakim olabilecek bir kapasiteye sahip konumdadır.

Tüketicilerin Organik Gıda Tercihlerini Etkileyen Faktörler

Yıllar içinde meydana gelen konu, tüketicilerin şu anda çevre ve sağlık konularıyla daha fazla ilgili olmalarıdır. Yedikleri besin söz konusu olduğu müddetçe sağlık, beslenme ve güvenlik

konularına artan bir dikkat göstermektedirler. Gıda seçiminde beslenme ve hijyenin önemi birçok araştırmada belirtilmiştir (Jolly et al., 1989; Baker and Crosbie, 1993; Grunert and Juhl, 1995; Karaer and Gürlük, 2003; Azqueta and Delecámara, 2005). İnsanların sağlıklarını ön plana çıkararak maddiyatı geri plana atmaları organik üründe talebi artırmıştır. Bu talebin artmasından en büyük etkenlerden biri artan sağlık sorunları ve ölüm oranlarıdır denilebilir.

Dünya çapında organik gıdaya olan bu talep sürekli artmaktadır. Çünkü tüketiciler daha besleyici ve sağlıklı olan gıda ürünleri istemektedir. Öncülük ve yenilik söz konusu olduğu sürece bu da organik gıdanın en pahalı sektörlerden biri olmasına neden olmaktadır. Organik gıda ve geleneksel gıda arasındaki fiyat farkı azaltıldığında tüketici tercihi sadece organik gıdaya doğru kayacak ve böylelikle de en azından karşılaştırılabilir olacaktır. Bu sebeple, Türk devleti şu anda olduğundan daha fazla organik tarıma yatırım yapmak zorunda kalacaktır. Türkiye diğer Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında organik tarım üretimine daha fazla katkı sağlamak zorundadır (Lehner, 2009). Bu durum ülkemizin gelecekteki tarım politikalarına yön vermesi açısından önem taşımaktadır.

Pazarlama ve Tüketici

Pazarlama tüketiciler ve işletmeler için ürün ve hizmetlerin yaratılmasıdır. Pazarlama hizmeti içerisinde promosyonlarının yapılması ve bunların teslim edilmesi gibi faaliyetler bulunur.

Pazarlama kavramının temelini değişim süreci (prosesi) teşkil eder. Pazarlama “iki veya daha fazla taraf arasında gerçekleşen bir değişim/mücadele sürecidir” (Oluç, 1999: 5).

Tüketiciler, ihtiyaçlarını en iyi biçimde karşılayabilen işletmeleri tercih eder. Bir mal ya da hizmeti kullanarak tatmin olacağına inanan ve bunun sonucu olarak da mal ve hizmetlere harcama yapan kişi ve kurumlara tüketici denir. Tüketiciler kendi ihtiyaç ve ailesinin ihtiyaçlarını tatmin etmek için satın alma davranışları sergiler.

“Tüketici pazarı ürün ve hizmetleri kendisi ya da ailesinin tüketimleri için satın alan tüm bireylerden ve kurumlardan oluşur. Ürünlere yönelik talep ve istek kişi ve kurumlara yönelik olarak değişiklik gösterir” (Oluç, 1999: 6).

Türkiye’de ve Dünyada Organik Ürün Pazarlaması

1972 yılında IFOAM’ın (International Federation of Organic Agriculture Movement) kurulması ile organik tarım çalışmaları farklı bir boyut kazanmıştır. Üç kıtadan 5 kurucu organizasyon tarafından oluşturulan ve merkezi Tholey-Theley/Almanya’da olan federasyon tüm dünyadaki ekolojik tarım hareketlerini bir çatı altında toplamayı, hareketin gelişimini sağlıklı bir şekilde yönlendirmeyi, gerekli standart ve yönetmelikleri hazırlamayı, tüm gelişmeleri üyelerine ve çiftçilere aktarmayı amaçlamaktadır (www.eto.org.tr).

Gelişmiş sanayi toplumlarında tüketicinin bilinçlenmesi çevreyle dost tarım sistemlerinin hayata geçirilmesini zorunlu hale getirmiş ve organik tarım yoluyla yetiştiricilik sonucu organik ürün pazarı ortaya çıkmıştır. Bugün başta ABD ve AB ülkeleri (Danimarka, İngiltere ve İsveç başta olmak üzere) olmak üzere pek çok gelişmiş ülkede organik tarım ve diğer sürdürülebilir tarım yöntemleri teşvik edilmekte, hükümet politikaları

belirlenirken dikkate alınmaktadır(www.ifoam.org/organicfact/food/index.html).

Türkiye’de ise organik tarım, 1984–1985 yıllarda Avrupalı firmaların ülkemizden organik ürün talebi ile ihracata yönelik olarak başlamıştır (<http://ciftci.ksu.edu.tr>). Önceleri ithalatçı ülkelerin bu konudaki mevzuatına uygun olarak yapılan üretim ve ihracata, 1991 yılından sonra Avrupa Topluluğunun yayınladığı Yönetmeliği doğrultusunda devam edilmiştir.(Kurtar ve Ayan,2004) Ekolojik Tarım hareketini sağlıklı bir şekilde gerçekleştirmek için1992 yılında Ekolojik Tarım Organizasyonu Derneği (ETO) kurulmuştur (www.ankara-tarim.gov.tr). Özellikle, 2008 ile 2010 yılları arasında organik üretim alanı 3.5 kat ve organik üretim yapan üretici sayısı ise neredeyse 2 kat artmıştır. Bu yıldaki aşırı artış göz ardı edilse bile, 1990 ve 2010 dönemde yetiştirilen organik üretim çeşidi 27 kat, organik üretici sayısı 134 kat ve organik üretim alanı 370 kat artmıştır (Demiryürek,2011). Organik tarım ürünü üreten ülkelere bakıldığında; Asya’da 30 ülke, Afrika’da 30 ülke, Orta Amerika’da ve Karayipler’de 20 ülke, Güney Amerika’da 10 ülke, Avusturya ve Pasifik’te 5 ülke, Güney Amerika’da 10 ülke ve ayrıca Avrupa’daki pek çok ülke ile Birleşik Devletler ile Kanada’da dâhil olmak üzere toplam 130 ülkede üretilmektedir.(Gök,2008)

Ülkemiz, sahip olduğu biyolojik çeşitlilik, ekolojik zenginliği, pazarlara yakınlığı, verimli ve kullanılmamış tarım arazisi varlığı, insanlarımızın uzun yıllardır tarımla uğraşmış olması nedeniyle özellikle AB pazarında organik ürünler yönünden avantajlara sahiptir. Ülkemizin bu avantajlarının yanında gelişmiş ülkelerde organik ürünlere olan talebin yüksek olmasının nedenlerini de tüketicinin

gıda güvenliği konusunda bilinçli olması, çevrenin korunmasına olan duyarlılığın yüksek oluşu, besinlerdeki tat unsurunun ön plana çıkması, hayat standardının ve gelir düzeyinin yüksek olması olarak sıralayabiliriz. (Yanmaz,2010)

Organik Ürün Çeşitliliği ve Pazarlama Teknikleri

Ürünlerin kalite ve çeşitliliğine ilişkin arayışlar, çoğu tarımsal işletmeyi, çeşitli niş pazarlarda ve tüketim bölümlerinde oluşan talepten kar elde etmeye yönelik çaba göstermeye zorlamaktadır. Bu nedenle, pazar bölümlenmesi, işletmelerin pazarda rekabetçi ve aktif olabilmeleri için hayati önem taşımaktadır. Geliştirilen ve uygulanan stratejik pazarlama planı, fırsatları belirlemeli ve değerlendirmeli, pazar bölümlerini analiz etmeli, hedef pazarı seçmeli, işletmenin hedefleriyle ve misyonuyla uyumlu olarak pazarlama karması tasarlamalı ve pazarlama performansını takip etmelidir. Organik tarım ürünleri ve sürdürülebilir ticari faaliyetler talebi, çevresel konulara ilişkin tüketici bilincinin artmasının yanı sıra özellikle gelişmiş ülkelerde hükümet tarafından ortaya konan sıkı düzenlemeler tarafından belirlenmektedir.(Gök,2008)

Franks (2003)’a göre sürdürülebilir bir tarım sisteminin üretim faaliyetleriyle birlikte pazarlama faaliyetlerinin de verimliliğine bağlı olduğunu belirtmiştir. Bu noktada gelişmiş dağıtım kanallarıyla birlikte yeni pazarlama stratejilerinin oluşturulması, sürdürülebilir bir tarım sisteminin oluşması için oldukça önemlidir. Organik ürün pazarının gelişebilmesi için de pazarlama faaliyetleri yardımıyla organik ürün tüketicilerinin uzun dönemli müşteri haline getirilmesi gerekmektedir. (Kotler, 2003:8).

Organik tarım ürünleri pazarlayan işletmeler için, pazara ait bilgilerin bulunması son derece önemlidir, buna bağlı olarak pazarın büyüklüğü ve gelişiminin değerlendirilmesi gerekmektedir. Calin Gurau ve Ashok Ranchhod (2005) tarafından yapılan çalışmada, gelişmiş ülkelerde bulunan organik tarım ürünleri pazarlayan işletmelerin yabancı piyasalara yeni bir ürün sürmeden önce, buna ilişkin pazarlama çalışmalarını yürütmek için yeterli kaynak ayırdıkları; gelişme yolundaki ülkelerde bulunan işletmelerin ise, bu konuda çoğunlukla ikincil kaynaklar (raporlar, profesyonel bilgi) ile yabancı is ortaklarının tavsiyelerinden faydalandıkları ortaya konulmuştur. Çoğunlukla gelişme yolundaki ülkelerdeki organik tarım ürünleri pazarlayan işletmeler, organik ürünlerini yabancı ülke standartlarına uyumlaştırırken yüksek maliyetlerle karşı karşıya kalmaktadır. (Gök,2008)

Organik Ürün Tüketicisinin Özellik ve Tercihleri

Ekolojik ürünler hakkında tüketicilerin çok fazla bilgi sahibi olmadığı ya da yeni bilgilendiği gözlenmektedir. Özellikle organik (ekolojik) tarım ürünlerinin geleneksel ürünlere kıyasla daha pahalı olmasından dolayı eğitim ve gelir seviyesi yüksek kesim tarafından talep edilmeye başlamaktadır. Bununla birlikte insanların eğitim ve gelir seviyesindeki artışla beraber doğal yaşama yönelmesi ve doğal ürünleri talep etmesiyle birlikte bu tür ürünlerin pazarında hareketlenme başlaması beklenmektedir. Ekolojik tarım ürünlerinde eğitim ve gelir seviyesi yüksek tüketici grupları ilk pazar oluşturma döneminde daha karlı gözükmektedir. (Sarıkaya,2007)

Dünya’da organik üretim tüketicilerin sağlık ile çevresel sürdürülebilirlik ve kırsal yaşamı koruma talebi sayesinde organik sektördeki hızlı büyüme ve fiyat primleri birçok üreticiyi ve tüccarı bu sektöre yöneltmiştir. Tüketicilerin büyük çoğunluğu için organik tarım ürünleri satın alma güdülerini, büyük bir oranda, tüketicilerin dolaylı olarak yararlandıkları üretim sürecine özgü özelliklerden ziyade, tüketicilerin doğrudan yararlandıkları ürüne özgü özelliklere ilişkindir. (Gök,2008) Tüketicilerin organik ürünlere yönelmesine neden olan sebeplerin bazılarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (Nardalı,2009);

- Hastalıklar,
- Biyolojik Ürünlerde (GDO) Artış,
- Çevre Kirliliğidir.

McIver tarafından tüketicilerin organik tarım ürünlerine yönelme sebeplerini yaptığı araştırmasında; organik ürünlerin kendileri açısından daha iyi olduğunu düşünmeleri, bazı spesifik sağlık nedenleri ile zirai ilaç ve kimyasal kullanımının sınırlı olması olarak ifade edilmektedir. Aynı çalışmada, tüketicilerin giderek artan oranda organik tarım ürünleri satın alımlarında diğer bir neden olarak organik tarım ürünlerinin kazanmış olduğu popülerite işaret edilmektedir. Çalışmaların çoğu, sağlık kriterinin organik tarım ürünleri satın alırken temel etken olduğunu ortaya koymaktayken, çevre koruma, hayvan refahı ve lezzet kriterleri sağlık kriterini takip etmektedir. Organik ürünlerin tüketicilerce talep edilmelerinde kişisel sağlığa ve özellikle bebek ve çocukların sağlığına verilen önem, ilk sırada yer almaktadır. Almanya ve İngiltere’de organik tarım ürünleri tercih kriterlerine ilişkin olarak yapılmış

bir araştırmada sağlık kriteri, Almanya’da %70, İngiltere’de ise %46’lık bir oran ile ilk sırada yer almıştır. Almanya’da çevre faktörü %10-30 ile ikinci sırada yer alırken, lezzet faktörü %13-24 ile üçüncü sırada bulunmaktadır. İngiltere’de ise çevre faktörü %41, lezzet faktörü %40, hayvan hakları faktörü ise %26 ile sağlık faktörünü takip etmektedir. Hollanda’da yapılan bir araştırma sonucunda, Hollandalı tüketicilerin %70’inin organik ürünleri tanıdığı ve satın alma nedeni olarak öncelikle sağlık faktörünü göz önünde bulundurdukları ve ardından çevre koruma kaygısının bulunduğu ifade edilmektedir. (Gök,2008)

Ülkemizde de diğer ülkelerde olduğu gibi organik ürünler halk tarafından zor benimsenmektedir. Bunun nedenlerini şöyle sıralayabiliriz: (Yanmaz,2010)

- **Fiyat yüksekliği:** Ülkemiz gibi gelir düzeyi düşük toplumlarda hayat standartlarının yükselmesi organik ürünlere olan talebi artıracaktır.
- **Bilgi eksikliği:** Organik ürün tüketimini artırmak için, halkın organik ürünlerin yararı, nasıl üretildikleri, diğer gıdalardan farklılıkları, nasıl tanınacakları, nereden temin edileceği konusunda bilgilendirilmesi gerekmektedir.
- **Çeşit sayısının azlığı ve ürünün sürekliliği:** Organik ürünler yoluyla sağlıklı beslenme ve yaşama, bu ürünleri sürekli olarak kullanarak sağlanabilir.
- **Satış kanalları:** Organik ürünler, diğer ürünlerle bir arada satılamazlar. Organik ürün etiketi taşıyan ürünlerin satışının ya ayrı sadece organik ürün satan dükkanlarda ya da bir dükkanda ayrı bir bölümde satılması

veya doğrudan üretim yapılan alandan temin edilmesi gerekir.

- **Halkın gelir ve kültür düzeyi:** Organik ürünlere olan talep, daha çok bu ürünlerin sağlık açısından güvenli olmalarından kaynaklanmaktadır.
- **Alternatif ürün varlığı:** Organik ürünler sağlık açısından yararlı olduğundan bulunamadığı durumlarda kontrollü ilaç ve gübre kullanılmış ürünlerle, yakın köylerden de ürün temin etmek mümkün olabilmektedir.

Organik Ürün Satış Stratejisi

Çeşitli nedenlerle iç tüketim taleplerinin doğması ve tüketici bilincinin artışı ile iç pazar da dış pazar kadar hızlı olmasa da, artış eğilimi göstermektedir. Organik ürünlerin iç pazarda değerlendirilmesi, doğrudan üreticiden tüketiciye veya belirli bir pazarlama ağı ile üreticiden süper marketler vasıtasıyla tüketiciye olmaktadır.

Organik tarım ürünlerinin denetimi ve pazarlanmasında organik ürünler ile ilgili analizlerin halen yurt dışında yapılması gibi bazı zorluklar yaşanmaktadır. Organik ürünlerin büyük kısmı dış pazarlara sunulmakta, bir kısmı da iç pazarlarda doğrudan tüketilmekte, birazı da bazen normal mamul ürünlerin karışımlarında yer almaktadır. Bu nitelikli ürünlerin pazarlanmasında aşağıdaki 5 farklı seçenek bulunmaktadır.

- Ülkede yerleşik bir firma tarafından üretilen ürünlerin işlenmesi, paketlenmesi ve
- ihracı da bu firma tarafından yürütülebilir.
- Yurt dışındaki yabancı bir kuruluş tarafından üretimi planlanan ürünler, anlaşmalı yerel

firma tarafından fason olarak işlenir, proje sahibi firmaya ya işleyici kuruluş ya da ihracat firması tarafından ihraç edilebilir.

- Üretimi yurt dışındaki yabancı bir kuruluş tarafından planlanarak elde edilen ürünler yabancı firmanın Türkiye’de kurduğu tesislerde işlenerek, işleyici kuruluş veya ihracatçı firma tarafından proje sahibi firmaya ihraç edilebilir.
- Üreticiler kontrol ve sertifikasyon firması ile doğrudan temas ederek ürünlerini sertifikalandırabilir ve serbest pazarda satışa sunabilirler. (Altın ve Orak,2010)

Organik ürünlerin fiyatlandırılması aracılığıyla bu ürünlere olan talebin senkronize edilmesi mümkün olabilmektedir. Organik ürünlerin fiyatlandırılmasında ürüne ve piyasadaki şartlara göre çeşitli stratejiler uygulanabilmektedir. Pazarlama stratejisini belirlerken ilk dikkate alınması gerekenler işletmenin kapasitesi, pazarın boyutu ve işletmeyi ilgilendiren pazar dilimleri yani hedef pazarı oluşturan tüketicidir. Ayrıca pazara giriş için ne gibi prosedürler uygulanması gerektiğinin, ne kadar kaynak ayrılabilceğinin, ürün talep düzeyinin ve çeşitlilik için ne gibi fırsatların olduğunun belirlenmesi işletme için hayati bir anlam ifade edecektir. Bu durumu organik gıda pazarına uyarlayacak olursak, pazarlama stratejisini oluşturmak için öncelikli olarak bilinmesi gereken konular; (Dahan,2008)

- tüketici veya alıcının kim olduğu,
- bu grubun potansiyelinin ne olduğu,
- organik gıda yönetmelik gerekliliklerinin nelerden oluştuğu,

- pazara girmek için nasıl sertifikalar gerektiği,
- işletmenin satış şekline göre ne kadar kaynak gerektiği,
- ürünün türüne göre riskleri,
- iç ve dış pazarın potansiyelinin ne olduğu,
- nasıl bir çeşitliliğinin hem üretim hem de tüketim anlamında geçerli olacaktır.

İşletmenin, bu bilgiler ışığında, ulusal mı yoksa uluslararası pazarda mı yer alacağına; hangi uzmanlaşma stratejisini benimseyeceğine ve nasıl bir pazarla iletişimi çalışmasına yapacağına karar vermesi daha sağlıklı olacaktır.

Amaç, Kapsam ve Yöntem

Bu araştırmada temel amaç, bireylerin organik ürünlere karşı tutumlarını değerlendirmektir. Araştırma sonucunda bireylerin çeşitli özelliklerine göre organik ürün tüketim alışkanlıklarına dikkat çekilecektir. Araştırmaya katılan bireylerin yaş durumu, eğitim durumu, cinsiyet durumu, mesleki durumları ve medeni hallerine göre bireylerin organik ürün tüketim alışkanlıkları incelenecektir. Bireylerin tüketim alışkanlığına ilişkin kullanılan değişkenin yanıtları nominal ölçekli olduğu için parametrik olmayan testler kullanılarak bireylerin belirli özelliklerine göre tüketim alışkanlıkları arasında farklılık olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Bir diğer deyişle, bireylerin demografik özelliklerinin organik ürün tüketim alışkanlıkları üzerinde etkili olup olmadığı incelenmiştir.

Araştırmanın diğer uygulama bölümünde araştırmanın güvenilirliğini ölçmek üzere organik

ürünlere ilişkin katılımcılara sorulan toplam 55 soru için güvenilirlik analizi uygulanmıştır. Güvenilirlik analizi sonuçlarının elde edilmesinden sonra 55 soru için aritmetik ortalama ve standart sapma gibi tanımlayıcı istatistikler elde edilmiştir. Aritmetik ortalamanın maksimum ve minimum değerlerine göre katılımcıları en yüksek ve en düşük düzeyde katıldıkları ifadeler belirlenerek, bireylerin organik tarım ürünlerine ilişkin görüşleri alınmıştır.

Araştırmanın yönteminde iki bölümden oluşan bir anket kullanılmıştır. Kullanılan anketin birinci bölümünde araştırmaya katılanların demografik özelliklerine ilişkin sorular, ikinci bölümde ise çalışmanın konusuna ilişkin 5'li likert ölçekli sorular kullanılmıştır. Araştırma sonunda elde edilen sorulara ilişkin SPSS 17 İstatistik programı kullanılarak analiz gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmaya 65 erkek, 67 kadın tüketici katılmıştır. Bu katılımcıların tamamı büyük şehirlerde ikamet eden ve yaşayan tüketicilerden oluşmaktadır. Bu araştırmaya toplamda 132 katılımcı iştirak ederek fayda sağlamıştır.

Demografik Özellikler

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan bireylerin yaş durumları gösterilmektedir. Buna göre araştırmaya katılan bireylerin yaklaşık % 21'i 21-30, % 36'sı 31-40, %21'i 41-50 ve % 21'i 51 ve üzeri yaş grubundadır.

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan bireylerin eğitim durumları gösterilmektedir. Buna göre araştırmaya katılan bireylerin yaklaşık % 1'i okuryazar, % 3'ü ilköğretim, % 5'i lise, % 7'si yüksekokul, % 61'i lisans ve % 23'ü lisansüstü eğitim seviyesindedir.

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan bireylerin gelir durumları gösterilmektedir. Buna göre araştırmaya katılan bireylerin yaklaşık % 5'i 500-1000, % 1'i 1001-1500, %6'sı 1501-2000, % 11'i 2001-3000, % 22'si 2501-3000 ve % 55'i 3001 TL ve üzeri gelire sahiptir.

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan bireylerin medeni durumları gösterilmektedir. Buna göre araştırmaya katılan bireylerin yaklaşık % 66'sı evli, % 34'ü bekârdır.

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan bireylerin cinsiyet durumları gösterilmektedir. Buna göre araştırmaya katılan bireylerin yaklaşık % 51'i erkek, % 49'u kadındır.

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan bireylerin mesleki durumları gösterilmektedir. Buna göre araştırmaya katılan bireylerin yaklaşık % 26'sı kamuda memur, % 72'si özel sektör, % 1'i öğrenci ve % 1'i ev hanımıdır.

Bireylerin Organik Yaş Sebze ve Meyve Tüketiminin Karşılaştırılması

Bireylerin çeşitli özelliklerine göre organik yaş sebze ve meyve tüketim tercihleri arasında farklılık bulunup bulunmadığını tespit edebilmek için parametrik olmayan testler uygulanacaktır. Parametrik olmayan testleri uygulamanın sebebi, yanıtların nominal ölçekli olmasından dolayıdır. Aralıklı veya oransal ölçekli verilerin kullanılmadığı durumlarda verilerin normal dağılıma uygunluğuna bakılmayacağı için parametrik olmayan testler kullanılır. İki gruba sahip olan nitel değişkenler için Mann-Whitney testi, ikiden fazla gruba sahip olan değişkenler için Kruskal-Wallis testi uygulanacaktır.

Mann-Whitney Testi

Bireylerin cinsiyetlerine ve medeni hallerine göre organik yaş sebze ve meyve tüketim tercihleri arasında farklılık bulunup bulunmadığı

Mann-Whitney testi kullanılarak incelenecektir. Bunun için bireylere yöneltilen “Organik yaş sebze ve meyve tüketiyor musunuz ?” sorusu kullanılmıştır.

Ranks

	Cinsiyet	N	Mean Rank	Sum of Ranks
ORGANİK YAŞ SEBZE VE MEYVE TÜKETİYOR MUSUNUZ	Erkek	65	69,34	4507,00
	Bayan	67	63,75	4271,00
	Total	132		

Yukarıdaki tabloda bireylerin cinsiyetlerine göre organik yaş sebze ve meyve tüketimine ilişkin sıra

ortalamaları ve sıra toplamları gösterilmektedir.

Test Statistics^a

	ORGANİK YAŞ SEBZE VE MEYVE TÜKETİYOR MUSUNUZ?
Mann-Whitney U	1993,000
Wilcoxon W	4271,00
Z	-1,063
Asymp. Sig. (2-tailed)	,288

a. Grouping Variable: Cinsiyet

Yukarıdaki tabloda bireylerin cinsiyetlerine göre organik yaş sebze ve meyve tüketimine ilişkin Mann-Whitney testi sonuçları gösterilmektedir. Test istatistiğinin anlamlılık değeri $0,05 < 0,288$

olduğu için % 5 önem seviyesinde bireylerin organik yaş sebze ve meyve tüketimi cinsiyetlerine göre farklılık göstermemektedir.

Ranks

	Medeni Hal	N	Mean Rank	Sum of Ranks
ORGANİK YAŞ SEBZE VE MEYVE TÜKETİYOR MUSUNUZ	Evli	86	64,02	5505,50
	Bekar	45	69,79	3140,50
	Total	131		

Yukarıdaki tabloda bireylerin medeni hallerine göre organik yaş sebze ve meyve tüketimine

ilişkin sıra ortalamaları ve sıra toplamları gösterilmektedir.

Test Statistics^a

	ORGANİK YAŞ SEBZE VE MEYVE TÜKETİYOR MUSUNUZ?
Mann-Whitney U	1764,500
Wilcoxon W	5505,500
Z	-1,043
Asymp. Sig. (2-tailed)	,297

a. Grouping Variable: Medeni Hal

Yukarıdaki tabloda bireylerin medeni hallerine göre organik yaş sebze ve meyve tüketimine ilişkin Mann-Whitney testi sonuçları gösterilmektedir. Test istatistiğinin anlamlılık değeri $0,05 < 0,297$ olduğu için % 5 önem seviyesinde bireylerin organik yaş sebze ve meyve tüketimi medeni hallerine göre farklılık göstermemektedir.

Kruskal-Wallis Testi

Bireylerin eğitim durumlarına, yaşlarına, mesleklerine ve gelir durumlarına göre organik yaş sebze ve meyve tüketim tercihleri arasında farklılık bulunup bulunmadığı Kruskal-Wallis testi kullanılarak incelenecektir. Bunun için bireylere yöneltilen “Organik yaş sebze ve meyve tüketiyor musunuz ?” sorusu kullanılmıştır.

Ranks

	Yaş	N	Mean Rank
ORGANİK YAŞ SEBZE VE MEYVE TÜKETİYOR MUSUNUZ	18-20	1	113,00
	21-30	27	64,11
	31,40	53	66,92
	41,50	29	62,93
	51 ve üzeri	22	71,00
	Total	132	

Yukarıdaki tabloda yaş gruplarına göre organik yaş sebze ve meyve tüketimine ilişkin sıralama sonuçları gösterilmektedir.

Test Statistics^{ab}

	ORGANİK YAŞ SEBZE VE MEYVE TÜKETİYOR MUSUNUZ?
Chi-Square	3,438
Df	4
Asymp. Sig.	,487
Asymp. Sig. (2-tailed)	,288

Yukarıdaki tabloda Kruskal-Wallis testi sonucu gösterilmektedir. Buna göre test istatistiği için elde edilen ki-kare test istatistiği 3,438 ve anlamlılık değeri $0,05 < 0,487$ olarak hesaplanmıştır. Anlamlılık

değerine göre % 5 önem seviyesinde organik yaş ve sebze tüketimine ilişkin yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık yoktur.

Ranks

	Eğitim Durumu	N	Mean Rank
ORGANİK YAŞ SEBZE VE MEYVE TÜKETİYOR MUSUNUZ	Okuryazar	1	47,00
	İlköğretim	4	63,50
	Lise	7	65,86
	Yüksek okul	9	54,33
	Lisans	81	68,19
	Lisans üstü	30	66,80
	Total	132	

Yukarıdaki tabloda eğitim düzeylerine göre organik yaş sebze ve meyve tüketimine ilişkin sıra

ortalamaları gösterilmektedir.

Test Statistics^{ab}

	ORGANİK YAŞ SEBZE VE MEYVE TÜKETİYOR MUSUNUZ?
Chi-Square	2,172
df	5
Asymp. Sig.	,825

Yukarıdaki tabloda Kruskal-Wallis testi sonucu gösterilmektedir. Buna göre test istatistiği için elde edilen ki-kare test istatistiği 2,172 ve anlamlılık değeri $0,05 < 0,825$ olarak hesaplanmıştır.

Anlamlılık değerine göre % 5 önem seviyesinde organik yaş ve sebze tüketimine ilişkin eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık yoktur.

Ranks

	Gelir Durumu	N	Mean Rank
ORGANİK YAŞ SEBZE VE MEYVE TÜKETİYOR MUSUNUZ	500-1000	7	56,43
	1001-1500	1	113,00
	1501-2000	8	63,50
	2001-2500	15	82,20
	2501-3000	29	69,76
	3001 ve üzeri	72	62,58
	Total	132	

Yukarıdaki tabloda gelir durumlarına göre organik yaş sebze ve meyve tüketimine ilişkin sıralama ortalamaları gösterilmektedir.

Test Statistics^{a, b}

	ORGANİK YAŞ SEBZE VE MEYVE TÜKETİYOR MUSUNUZ?
Chi-Square	8,815
df	5
Asymp. Sig.	,117

Yukarıdaki tabloda Kruskal-Wallis testi sonucu gösterilmektedir. Buna göre test istatistiği için elde edilen ki-kare test istatistiği 8,815 ve anlamlılık değeri $0,05 < 0,117$ olarak hesaplanmıştır. Anlamlılık değerine göre % 5 önem seviyesinde organik yaş ve sebze tüketimine ilişkin gelir durumlarına göre anlamlı bir farklılık yoktur.

Güvenirlilik Analizi

Aşağıdaki tabloda organik tarım ürünlerine ilişkin katılımcılara sorulan toplam 55 soruya ilişkin güvenilirlik analizi sonuçları gösterilmektedir.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,907	55

Yukarıdaki tabloda güvenilirlik analizi sonucu elde edilen Cronbach Alfa katsayısı gösterilmektedir. Güvenirlilik katsayısı 0,907 olarak hesaplanmıştır. Buna göre analiz yaklaşık % 90 düzeyinde

güvenilirdir. Bu sonuca göre gerçekleştirilen araştırmanın yüksek düzeyde güvenilir olduğu sonucuna varılmaktadır.

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
s.1	196,76	666,468	,576	,903
s.2	196,61	675,080	,504	,904
s.3	196,62	670,491	,520	,904
s.4	196,42	679,340	,463	,905
s.5	196,66	671,908	,575	,904
s.6	197,28	654,550	,590	,902
s.7	196,01	652,182	,160	,902
s.8	197,16	651,340	,717	,901
s.9	197,17	661,509	,644	,903

s.10	196,96	666,721	,561	,903
s.11	196,16	688,800	,229	,906
s.12	196,91	664,499	,634	,903
s.13	198,68	669,585	,363	,905
s.14	198,11	690,559	,054	,908
s.15	197,27	659,690	,623	,903
s.16	196,64	696,915	-,042	,907
s.17	196,61	696,701	-,038	,908
s.18	196,53	687,172	,182	,906
s.19	196,83	683,298	,233	,906
s.20	196,69	688,344	,154	,907
s.21	198,98	681,174	,220	,906
s.22	197,66	669,607	,380	,905
s.23	196,20	687,826	,214	,906
s.24	196,19	687,662	,215	,906
s.25	196,63	679,886	,374	,905
s.26	196,59	683,593	,269	,906
s.27	196,58	684,737	,192	,906
s.28	196,14	690,789	,138	,907
s.29	197,22	662,268	,459	,904
s.30	197,02	666,214	,548	,903
s.31	197,17	662,647	,451	,904
s.32	197,05	660,633	,507	,903
s.33	196,80	673,751	,471	,904
s.34	196,29	687,748	,187	,906
s.35	197,90	695,807	-,025	,906
s.36	198,40	682,401	,199	,907
s.37	196,76	676,817	,403	,905
s.38	196,92	662,200	,592	,903
s.39	198,13	648,641	,609	,902
s.40	198,37	649,267	,639	,902
s.41	197,50	653,474	,617	,902
s.42	197,65	645,961	,745	,901
s.43	198,12	657,041	,510	,903
s.44	197,72	686,217	,117	,908
s.45	196,75	675,380	,426	,905
s.46	198,30	653,608	,555	,903
s.47	197,76	655,091	,631	,902
s.48	198,07	647,352	,688	,901
s.49	198,46	681,631	,204	,907
s.50	198,03	648,237	,608	,902
s.51	196,64	687,741	,144	,907

s.52	196,97	678,999	,380	,905
s.53	196,98	690,579	,063	,906
s.54	197,13	664,603	,481	,904
s.55	197,94	653,583	,666	,902

Yukarıdaki tabloda her madde için düzeltilmiş madde toplam korelasyonu, maddenin silinmesi durumunda elde edilecek ölçek ortalaması, ölçek varyansı ve Cronbach Alfa katsayısı gösterilmektedir. Burada önemli olan maddenin silinmesi durumunda elde edilecek Cronbach Alfa katsayısıdır. Bu değer mevcut güvenilirlik

katsayısı olan 0,907'den anlamlı ölçüde büyük olması durumunda madde silinecektir. Maddenin silinmesi durumunda elde edilecek Cronbach Alfa katsayılarına bakıldığında, analiz dışı bırakılacak soru olmadığı görülmektedir. Çünkü bu değerler 0.907'den anlamlı ölçüde büyük değerdir.

Tanımlayıcı İstatistikler

Item-Total Statistics

	N	Mean	Std. Deviation
s.1	132	4,07	,982
s.2	132	4,21	,772
s.3	132	4,23	,896
s.4	132	4,42	,655
s.5	132	4,17	,777
s.6	131	3,55	1,296
s.7	132	4,81	3,615
s.8	132	3,67	1,169
s.9	132	3,66	1,010
s.10	132	3,86	,971
s.11	132	4,68	,543
s.12	132	3,94	,923
s.13	132	2,17	1,293
s.14	132	2,73	1,241
s.15	132	3,58	1,092
s.16	132	4,20	,969
s.17	132	4,23	,940
s.18	132	4,32	,813
s.19	132	4,00	,933
s.20	132	4,17	,821
s.21	132	1,83	1,136
s.22	132	3,17	1,249
s.23	131	4,63	,672

s.24	131	4,64	,680
s.25	132	4,20	,789
s.26	132	4,26	,807
s.27	132	4,27	,980
s.28	132	4,69	,632
s.29	132	3,61	1,318
s.30	132	3,78	1,006
s.31	132	3,65	1,331
s.32	132	3,77	1,264
s.33	132	4,05	,859
s.34	132	4,54	,776
s.35	131	2,95	1,248
s.36	132	2,46	1,162
s.37	131	4,07	,852
s.38	132	3,92	1,046
s.39	132	2,73	1,462
s.40	132	2,45	1,372
s.41	132	3,33	1,269
s.42	132	3,19	1,255
s.43	132	2,70	1,391
s.44	132	3,10	1,265
s.45	132	4,08	,891
s.46	132	2,54	1,406
s.47	132	3,08	1,211
s.48	132	2,77	1,324
s.49	132	2,36	1,174
s.50	132	2,80	1,466
s.51	132	4,17	,966
s.52	132	3,86	,811
s.53	132	3,87	1,155
s.54	132	3,73	1,186
s.55	132	2,91	1,188
Valid N (listwise)	127		

Anket sorularına verilen yanıtlara ilişkin ortalama, standart sapma ve gözlem sayıları yukarıdaki tabloda gösterilmiştir. Tanımlayıcı istatistik sonuçlarına göre “Geleneksel tarım ürünleri ile organik tarım ürünlerinin fiyatları arasında bir fark olduğunu düşünmüyorum.” ifadesi 1,83 ortalama değeri ile katılımcıların en az katıldıkları ifade

olarak belirlenmiştir. “Organik tarım ürünlerini tercih etmemdeki en büyük etken insan sağlığına faydalı olmasıdır.” ifadesi 4,81 ortalama değeri ile katılımcıların en fazla katıldıkları ifade olarak saptanmıştır. Sonuç olarak katılımcılar geleneksel tarım ürünleri ile organik tarım ürünlerinin fiyatlarının hemen hemen aynı düzeyde olduğu

görüştüğüdür. Fiyatların arasında fark olduğunu düşünüyorlar o yüzden katılımcıların en az katıldıkları ifade budur. Katılımcıların organik tarım ürünlerini tercih etmelerindeki en temel etken, organik tarım ürünlerini sağlığa yararlı bulmalarıdır.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu araştırmada bireylerin organik ürünlere karşı tutumları ve tüketim alışkanlıkları değerlendirilmiştir. Araştırmaya katılan bireylerin yaş, eğitim, cinsiyet, mesleki durumları ve medeni hallerine göre bireylerin organik ürün tüketim alışkanlıkları incelenmiştir. Bireylerin tüketim alışkanlığına ilişkin “Organik yaş sebze ve meyve tüketiyor musunuz ?” sorusu kullanılmıştır. Bu soruya verilen yanıtlar nominal ölçekli olduğu için, parametrik olmayan karşılaştırma testleri kullanılmıştır. İki grup arasında karşılaştırma yapılan durumlar için Mann-Whitney testi, ikiden fazla grup için de Kruskal-Wallis testi kullanılmıştır. Bu testler kullanılarak bireylerin belirli özelliklerine göre organik yaş sebze ve meyve tüketim alışkanlıkları arasında farklılık olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Bir diğer deyişle, bireylerin demografik özelliklerinin organik ürün tüketim alışkanlıkları üzerinde etkili olup olmadığı değerlendirilmiştir.

Araştırma sonucunda bireylerin cinsiyetleri, medeni halleri, yaşları, eğitim durumları, gelir durumlarına göre organik yaş sebze ve meyve tüketimine ilişkin bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir. Buna göre bireylerin tüm demografik özelliklerine göre organik ürün tüketimi yaklaşık olarak aynı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırma sonucuna göre organik ürün tüketim

alışkanlıklarının tüm katılımcılarda aynı düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada organik ürün tüketimi hakkında katılımcılara sorulan toplam 55 soru için güvenilirlik analizi uygulanmıştır. Güvenilirlik analizi sonucuna göre araştırmanın yüksek düzeyde güvenilir olduğu belirlenmiştir. Araştırmada kullanılan 55 soru için aritmetik ortalama ve standart sapma gibi tanımlayıcı istatistikler elde edilmiştir. Buna göre, bireylerin katılımcıların geleneksel tarım ürünleri ile organik tarım ürünlerinin fiyatlarının yaklaşık olarak farksız olduğunu düşüncesi ortaya çıkmıştır. Araştırma sonucunda katılımcıların organik tarım ürünlerini tercih etmelerindeki en temel etkenin, organik tarım ürünlerini sağlığa yararlı bulmaları olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmanın genel sonucu ve yapılan literatür araştırmasında organik ürün tüketimi tercihinde en önemli faktörün sağlık olduğu tespit edilmiştir. Organik ürün ve normal tarım ürünleri arasında yapılan tüketim farklılaşmasına bakıldığında ise organik ürün tüketiminin normal tarım ürünlerine göre daha az olduğu gözlenmiştir. Bunun en önemli nedenleri arasında organik ürün çeşidinin az olması, satış ve ürünlerin temin edildiği noktaların kısıtlı olması ve fiyatların normal tarım ürünlerine göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye’de diğer gelişmiş dünya ülkelerine göre organik tarım ürün tüketiminin daha az olduğu görülmektedir. Bunun en önemli nedenleri arasında organik tarımın yaygınlaşmamış olması, organik tarım ürünlerinin fiyatlarının normal tarım ürünlerinin çok üzerinde seyretmesi ve organik tarım ürünlerinin çeşitliliğinin az olduğu görülmektedir.

KAYNAKLAR

- AK, İ., (2002).** “Ekolojik Tarım ve Hayvancılık”, Gıda ve Yem Bilimi-Teknolojisi. Bursa Gıda Kontrol ve Merkez araştırma Enstitüsü, Yıl 1, Sayı 2, 2002/2, ss.31-39.
- AKIN, M.,(1998).** “Günümüzde Kullanılan Nihai Tüketicinin Satın Alma Davranış Modelleri” Pazarlama Dünyası, Yıl 12, Sayı: 68 Mart – Nisan ss. 24 – 25
- AKSOY, U., (2002).** Turkey – Report on the Organic Agriculture in the Mediterranean Area.
- ALAŞALVAR, C., (2005).** Turkish Food Industry & Food Chain Sustainability in Turkey, Research Paper, TÜBİTAK Marmara Research Centre Food Institute, Turkey.
- ALTIN, M. ve ORAK, A.,(2010).** İnternet Adresi: <http://www.rizetema.org/kutuphane/dosya/organikitarim.pdf>, Erişim Tarihi: 10.07.2010.
- ANADOLU ÜNİV.(1985).** Açık öğretim Fakültesi Ders Kitapları, Reklamcılık ve Satış Yönetimi 1. Fasikül, Ünite 1- 9, Ankara
- ARLI, M., (1982).** “An Overview of Turkish Cuisine” Symposium on Turkish Cuisine, Ministry of Culture Publication, 31 October-1 November 1981, Ankara.
- BAYBARS, Ö. T.,(1997).** “Pazarlama İlkeleri” 7. Baskı, Cem Ofset Matbaacılık San.Tic.A.Ş. İzmir, s. 185
- BUR, A.M., JEWELL, T. and RAYNER, K., (1999).** Sussex Farmers’ Market: An Evaluation of Three Pilot Markets in Lewes. A Report for Common Cause Co-operative, Lewes.
- CAN, İ.H.,(2006).** “Türkiye’de Bilim Teknoloji Politikaları ve İktisadi Gelişme Yöne” DPT Yayın No: 2690 Haziran
- CEMALCILAR, İ.,(1987).** “Pazarlama Kavram Kararlar” Beta Yayın Dağıtım, Eskişehir
- CHRYSSOHOIDIS, G., and KRYSTALLIS, A.,(2005).** “Organic Consumers Personal Values Research: Testing and Validating The List Of Values (LOV) Scale and Implementing a Value-Based Segmentation Task”, Food Quality And Prefence, Vol. 16, ss.585-599
- CONSUMER ATTITUDE TOWARDS THE AGRİ-FOOD SYSTEM AND THE ENVIRONMENT, (2007).** International Markets Bureau, Canada Organic Biologique
- DAHAN,G.S., (2008).** Organik Gıda Sektöründe Niş Pazarlama Stratejileri, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, Reklamcılık Ve Tanıtım Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul
- DEMİR, A. ve GÜL, U., (2004).** “Organik Tarım”, Tarımsal Ekonomi araştırma Enstitüsü Bakış Dergisi, Sayı 5, Nüsha 3.
- DEMİRYÜREK, K., (2011).** Organik Tarım Kavramı ve Organik Tarımın Dünya ve Türkiye’deki, GOÜ, Ziraat Fakültesi Dergisi, 28(1), ss.27-36
- GARWİN, D. E., (2008).** “What Does Product Quality Really Mean” Harward University 1984, 2530, Acceptability and QoSs Maria Tulensalo, s.72.

- GÜRGEN, H., (1990).** “Reklamcılık ve Metin Yazarlığı” Anadolu Üniv. Açıköğretim Fakültesi Yayınevi
- GÖK, S. A., (2008).** Organik Tarım İşletmelerinin Pazarlama Faaliyetleri Ve Sorunlara Yönelik Yaklaşımları, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- GÜNDOĞMUŞ, E. Ve BAYRAMOĞLU, Z., (2006).** Energy Input Use on Organic Farming: A Comparative Analysis on Organic versus Conventional Farms in Turkey, Journal of Agronomy 5(1),ss.16-22.
- HENDERSON, P.W. and COTE, A.J., (1998).** “Corporate Visual Identity”, Journal Of Marketing , (sayı 62) , ss.14-17
- HİNRICHS, C., (2000).** ‘Embeddedness and Local Food Systems: Notes On Two Types Of Direct Agricultural Market’. Journal of Rural Studies, 16, pp. 295-303.
- ISPAT, (2010).** Turkish Food and Beverage Industry Report, Delloitte
- İSLAMOĞLU, H.,(1990).** “Dayanıklı Tüketim Malları Satın Alma Karlarında Aile Üyelerinin Rollerini Üzerine Bir Araştırma” Pazarlama Dünyası, Yıl 5, Sayı: 19 Ocak – Şubat
- KNUDSON, W.A., (2007).** “The Organic Food Market”, The Strategic Marketing Institute Working Paper, Michigan State University, ss. 1-11.
- KOLTER, P., (1997).** Marketing Management, Prentice Hall “New Jersey
- KURTAR, E.S. ve AYAN, A.K., (2004).** Organik Tarım Ve Türkiye’deki Durumu, OMÜ Zir. Fak. Dergisi,19(1),ss.56-64
- LAUGHTON, R., (1999).** Farmers’ Markets in the United Kingdom: A Significant Outlet for producers in a Time of Change. MSc Thesis, Wye College, University of London.
- MASLOW, A.H., (1943).** “A Theory of Human Motivation,” Psychological Review 50(4), ss.370-96.
- MARA, (2007).** Organic Agriculture Dictionary, Turkey Ministry of Agriculture and Rural Affairs, available at www.tarim.gov.tr
- MICHESEL, J., HAMM, U., WYNEN, E., and ROTH, E., (1999).** The European Market for Organic products: Growth and Development, British Food Journal, Vol 106, p 534-552
- MİLES, C., GRANATSTEİN, D. AND KOSKİNEN, T., (2001).** An Assessment of Organic Farming Research, Washington State University
- NARDALI, S.,(2009).** Etik Pazarlama Anlayışı Çerçevesinde Organik Tarım Ürünleri Pazarlaması, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Doktora Tezi,Manisa
- NARDALI, S., GENÇLER, F., (2011).** Prospects of Turkish Organic Food Sector: Some Suggestions Improving the Market, Annals of “Dunarea de Jos” University of Galati Fascicle I. Economics and Applied Informatics, March 31st, pp.95-100.

OLUÇ, M., (1990). “Satın Alıcıların Davranışlarının Dinamikleri” Pazarlama Dünyası, Yıl, 5 Sayı: 27 Mayıs – Haziran

PERRY, A. And WISNOM, D., (2003). “Markanın DNA’sı – Essiz Ve Dayanıklı Markalar Yaratmanın Kuralları” İstanbul, Mediacat Yayınları

REPUBLIC OF TURKEY MINISTRY OF INDUSTRY AND TRADE, (2008). “Food Sector Report”, Ankara

SAYIN, C., MENCET, N., ÖZKAN, B. ve BRUMFIELD, R.G., (2005). “The Organic Farming Movement In Turkey”, Hortech-nology, October-December Vol. 15, No. 4, ss. 1-8.

SARIKAYA, N., (2007). Organik Ürün Tüketimini Etkileyen Faktörler ve Tutumlar Üzerine Bir Saha Çalışması, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (14) /2,ss.110-125

SOLOMON, M.R., (2006). Consumer Behaviour: Buying, Having and Being, 7th Edition, Pearson Prentice Hall, New Jersey

STATE PLANNING ORGANIZATION (SPO) (2012). Sector Profiles of Turkish Industry: A General Outlook, General Directorate for Economic Sectors and Coordination, Industry Department, February

SÜNGÜ, E., (2004). Data Collecting And Evaluation Of The Organic Agriculture System In Turkey. In: Development of a European Information System for Organic Markets – Improving the Scope and Quality of Statistical Data; Proceedings of the 1st EISfOM European Seminar, held in Berlin, Germany, April, ss.26-27

VARDAR, N., (2004). “Bana Yeni Bir Ben Lazım ”, Marketing Türkiye Dergisi, Sayı: 60, s.63

YAMANE, T., (1967). Elementary Sampling Theory. 1st Edn., Prentice-Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, USA.

İNTERNET KAYNAKLARI

www.ifoam.org/organic/fact/food/index.html

www.eto.org.tr

<http://ciftci.ksu.edu.tr>

www.ankara-tarim.gov.tr

İLERİ DÜZEYDE KAYGI VE ÖĞRENMEYE ETKİSİ¹

HIGH LEVELS OF ANXIETY AND ITS EFFECTS ON LEARNING

Evrin ÖNEM²

Özet: Bu yazıda ileri düzeyde kaygının öğrenmeye olan etkilerinin alan yazın taraması ışığında sunulması amaçlanmıştır. Bu birbirleri ile ilişkili etkilere kaygının fizyolojik süreçlere etkileri, bilgi işleme süreçlerine etkileri ve edim ve davranışa olan etkileri olarak üç ana bölüm halinde yer verilmiştir. Kaygının insan vücuduna olan etkilerinin yer verildiği ilk bölümde kaygının neden olduğu değişimlere odaklanılmıştır. Bilgi işleme süreçlerine değinilen ikinci bölümde kaygının algı-dikkat, kodlama, işleme, depolama ve geri çağırma süreçlerine olan etkileri sunulmuştur. Son bölümde ise kaygının neden olduğu özellikle kaçınma ve geciktirme davranışları gibi davranış değişikliklerine odaklanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kaygı, Öğrenme, Somatik Değişimler, Bilgi İşleme Süreçleri, Edim, Davranış.

Abstract: This paper aims to present the effects of high levels of anxiety on learning via reviewing the studies in the literature. These related effects are presented in three main sections as the effects on human body, information processing processes and behavior. In the first section, the results of somatic changes caused by anxiety are seen. In the second section, effects of anxiety on information processing stages such as perception-attention, encoding, processing, storing and recalling are shown. In the last section, changes in behavior with a special focus on procrastination and avoidance are presented.

Key Words: Anxiety, Learning, Somatic Changes, Information Processing Processes, Performance, Behavior.

¹ *Bu çalışma yazarın doktora tezinden yararlanılarak üretilmiştir.*

² *Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi İngilizce Öğretmenliği Bölümü Öğretim Üyesi*

1. Giriş

Modern insanın en sık karşılaştığı sorunlardan birisi sıkıntı, kaygı ve streştir. Sürekli yetişilmesi gereken yerler, yetiştirilmesi gereken görevler veya ödevler, girilmesi gereken sınavlar gibi insanı bunaltan akış ve diğer birçok etken, günümüz insanında sıkıntı ve kaygı yaratabilmektedir. Bu yoğun akış günümüzde en yüksek noktasına ulaşmış ve bu yüzden de 21. yüzyılı “stres çağı” olarak adlandırmak (Zeidner 1998) oldukça anlamlıdır. Bu nedendir ki 20. yüzyılın başından itibaren kaygı üzerinde yoğunlaşmış birçok çalışmaya rastlamak mümkündür.

Kaygı hakkında yürütülmüş çalışmalar kaygının hem olumlu hem de olumsuz etkilerine işaret etmişlerdir. Aslında kaygı tehditlere karşı durabilme (Berkson 2003) ve bir hayatta kalma tepkisidir (Işık ve Taner 2006). Ayrıca hafif-orta düzey bir kaygının performans üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu da bilinmektedir (Cüceloğlu 2007). Benzer şekilde kaygı yaratan durumların kişilerin performansını azaltıcı etkileri olmasına rağmen, aynı zamanda performansı arttırabileceği ya da görevi kolaylaştırabileceği de ifade edilir (Kapıkıran 2006). Zaten zihnin kontrolü bilinçten alarak hızlı karar vermesi gerektiği “ölüm ya da kalım” durumları için evrim sürecinden itibaren kaygı, insan zihninin derinliklerinde kodlanmış olması kaçınılmazdır (Zeidner ve Mathews 2005). Fakat tüm bunlara rağmen günümüzde insanın “savaş ya da kaç-*fight or flight*” durumlarında kalmasını sağlayacak tehditler daha az olduğu için kaygının bu kolaylaştırıcı (*facilitative*) etkileri yerini çoğunlukla engelleyici (*debilitative*) etkilere bırakmıştır.

Günümüzde savaşmak ya da kaçmak tercihleri yapılmasına neden olacak uyaranlara rastlamak çok daha az olasıdır. Bu durum “kapatılamayan bir mekanizma için yeni kaynaklar bulunmasına neden olmaktadır. Bu anlamda da evrim sürecinden gelen “tehdit” kavramı günümüzde genişlemiş gibi görünmektedir. Sahne kaygısı, bilgisayar kaygısı, yabancı dil kaygısı gibi farklı kaygı türleri ortaya çıkmıştır. Bu nedenle de kaygının nedenleri hakkında benzer sosyal tabanlı psikolojik açıklamalar getirilmeye çalışılmıştır. Örneğin Gordon ve Sarason (1955) başarısızlık ve bireyin diğerlerinin gözündeki yerini yitirmesi tehdidinin ortaya çıkmasının kaygı oluşumunda büyük etkisi olduğunu savunur. Benzer şekilde Botton (2004) da toplum gözünde sahip olunan sosyal duruma (statü) yönelik tehditlerin kaygıya neden olduğunu belirtir. Levine (2008) de kaygının kaynağının bireyin toplumun akademik başarıyı normalleştirmesi, yani toplum tarafından değerlendirmelerin belirli standartlara yapılması sürecinde kendine uygun yer bulamayacağı düşüncesi olduğunu ifade eder (Levine 2008). Bu anlamda özetle, “strese karşı bir uyum yanıtı” olduğu için (Işık ve Taner 2006:16) başarısızlık korkusunun kaygının kaynağı olan “tehdit” olarak yeniden programlandığı (Sarason ve Gordon 1955) kabul edilebilir.

Ölçme ve değerlendirme süreçleri sayesinde “başarılı” veya “başarısız” ayrımının en net olarak eğitim ve öğretim alanında öne çıkmaktadır. Bu yüzden belirtilmiş bu nedenlerle eğitim ve öğretimde, kaygının olumsuz etkileri net olarak ve çeşitli şekillerde görülebilmektedir. Örneğin nabızın ve solunumun hızlanması gibi fizyolojik süreçlerde en belirgin etkiler görülmektedir. Ek

olarak kaygının dikkat ve algılama, kodlama, depolama, işleme, geri çağırma gibi bilgi işleme süreçleri üzerindeki olumsuz etkileri görülmektedir. Benzer şekilde olumsuz etkilerin edime ve davranışa da yansıdığı kabul edilmektedir. Bu yüzden kaygının öğrenmeye olan çeşitli etkilerinin ve bu etkilerin sebep ve sonuçlarının göz önünde tutulması, bu etkiler ile başa çıkabilmesi açısından önemlidir.

Bu yazıda kaygının öğrenmeye olan etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu yüzden yazıda geçen etkiler, yüksek düzey kaygının sebep olduğu olumsuz etkileri ifade etmektedir. Ayrıca, sınav kaygısı genel kaygının bir “duruma özgü hali” olarak tanımlanabildiği (Spielberger 1972) ve birçok çalışma farklı kaygı türleri arasında paralel bir ilişki olduğu ortaya koymuş olduğu için (bkz. Bailey vd. 2000; Önem 2010; MacIntyre 1995; MacIntyre vd. 1997; vb.), bu yazıda eğitim ve öğretim alanında görülen “sınav kaygısı” ve “kaygı” kavramları birbirileri yerine kullanılmıştır. Ek olarak bu yazıda “edim” sözcüğü hem davranış hem performans anlamında kullanılmıştır. Bu anlamda da yüksek düzey kaygının yukarıda belirtilmiş süreçlere olan etkileri alanyazın taraması sonucu insan fizyolojisine, bilgi işleme sistemine ve edim ile davranışa olan etkileri olmak üzere üç ana başlık altında derlenerek sunulmuştur.

2.Kaygının Etkileri

2.1. Fizyolojik süreçlere etkisi

Bireyin yaşadığı strese karşı verdiği uyum yanıtı olan kaygı ve dolayısıyla sempatik sinir sistemi, organizmayı tehdit içerikli olarak algılanan durumlara karşı korumak üzere bir takım mekanizmaları

ateşler (Işık ve Taner 2006). Bu mekanizmalar da vücutta bazı fizyolojik değişimlere neden olur.

Kaygı düzeyinin yükseldiği anlarda görülen biyokimyasal değişimler üzerine çalışmalar benzer sonuçlar ortaya koymuştur. Bu sonuçlar yüksek kaygı yaşanan durumlarda stres hormonu olarak bilinen cortisol ve catecholamine seviyelerinde artışlar yaşandığını ortaya çıkarmıştır. Örneğin Hudgens vd. (1989) araştırmalarında önemli bir yazılı sınavları öncesinde ve sonrasında öğrencilerden kan almış ve öğrencilere kaygı, ruh hali ve öznel stresi (*subjective stress*) ölçmek üzere bazı psikolojik testler uygulamışlardır. Elde edilen sonuçlara göre öğrencilerin kaygı ve stres seviyelerinde, sınav sonrası depresyonu ve düşmanca tavırlarda (*hostility*) artış görülmüştür. Ayrıca sınav öncesinde ve sonrasında cortisol ve catecholamine seviyelerinde de artışa rastlanmıştır (Hudgens vd. 1989). Huwe vd. (1998) de yüksek kaygılı öğrencilerde düşük kaygılı öğrencilere göre kaygı yaratacak sınav anlarında daha yüksek cortisol artışına rastlandığını ifade eder. Sprangler (1997) de yüksek kaygı düzeyi ile ilişkili olarak sınav sırasında ve sonrasında (sınavdan 5 dakika sonra) erkeklerin cortisol seviyesinde artış görülürken kızların cortisol seviyesinde bir değişiklik görülmediğini ifade etmiştir. Fakat gerek erkeklerde gerekse kızlarda cortisol salınımı ile ilişkili olan adrenocortical seviyesinde sınav öncesinde ve anında artış görüldüğünü bildirmiştir (Sprangler 1997).

Kaygının kalp atım hızı, solunum gibi diğer bazı fizyolojik değişimler üzerine de etkisi olduğunu ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar genellikle yüksek kaygı yaşanan durumlarda kalp atım hızında ve solunumda artışa

işaret etmişlerdir. Örneğin Glazeski vd. (1986) kaygı yaşandığı andaki fizyolojik uyarılmayı (kalp atım hızı, deri direnç seviyesi ve tepkileri ve solunum oranı) sınav anında uyarılma seviyesinin yükseldiğini ortaya koymuştur. Holroyd vd. (1978) de yüksek sınav kaygılı bireylerin zayıf performans gösterdiklerini ve sınav anında daha yüksek kaygı uyarılması ve kuruntu yaşadıklarını ortaya koymuştur. Ek olarak yüksek sınav kaygılı bireylerin düşük sınav kaygılı bireylere göre kendileri ile ilgili değerlendirmelerinin gerçek sınav performansına yönelik olarak daha olumsuz ve ilgisiz olduğu da ortaya çıkmıştır (Holroyd vd. 1978). Bununla beraber Holroyd vd. (1978) yüksek ve düşük sınav kaygılı bireylerin değerlendirilme durumlarında benzer deri (*elektrodermal*) ve nabız değişiklikleri tepkileri verdiklerini ancak sadece nabızdaki değişikliklerin gruplar arasındaki farkı ortaya koyabildiğini de belirtirler. Kaygı ve uyarılma ile ilgili olarak Beidel (1988)'in çalışmasında cinsiyet, otonom uyarılma ve kan basıncı ile kaygı arasında bir ilişki bulunamazken, kalp atım oranında yüksek kaygılı çocukların fark edilir biçimde yüksek sonuçlar elde ettiği görülmüştür. Bir başka çalışmada Calvo ve Miguel-Tobal (1998) yüksek durumluluk ve sınav kaygısına sahip öğrencilerin başlangıç (*baseline*) ve beklenti (*anticipation*) aşamalarında düşük durumluluk ve sınav kaygısına sahip öğrencilere göre daha yüksek uyarılma seviyelerine sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca çalışmada yüksek durumluluk ve sınav kaygısına sahip bireylerin başlangıç ve beklenti aşamasına geçerken yaşadıkları değişimin daha büyük olduğu da ortaya çıkmıştır. Huwe vd. (1998) de yüksek sınav kaygılı öğrencilerin düşük sınav kaygılı öğrencilere göre sınav sırasında

daha yüksek kalp atım hızına sahip oldukları sonucuna ulaşırlar. Benzer bir diğer çalışmada da yüksek sınav kaygılı bireylerin olmayanlara göre gerçek hayatla ilgili bir test anında daha yüksek kalp atım hızına sahip oldukları ortaya çıkmıştır (Deffenbacher 1986).

Kaygı ve beyin yarı küreleri arasındaki ilişkileri üzerine yapılmış bazı çalışmalar sağ yarı kürenin yüksek kaygı sırasında daha baskın olduğunu ortaya koymuştur. Örneğin Mathersul vd. (2008) çalışmalarında kaygılı bireylerde simetrik frontal aktiviteye, daha yüksek sağ frontal yanallaşmaya, sağlıklı grupta ise sol frontal bölgede yanallaşmaya rastlamıştır. Lewis vd. (2007) de düşük kaygı döneminde sol frontal aktivitenin kaygının yüksek olduğu dönemde daha çok sağ frontal aktiviteye dönüştüğünü ifade eder. Crost vd. (2008) de çalışmalarında sosyal olarak tehdit edici olumsuz sosyal durumlarda yüksek kaygılı bireylerin, düşük kaygılı olanlara göre daha yüksek sağ frontal aktivite sergilediğini bulmuştur. Aftanas ve Pavlov (2005) araştırmalarındaki yüksek kaygılı grupta gözler kapalı ve en az uyarılma durumunda sağ parietotemporal teta ve beta aktivitesine, duygusal olmayan uyarılma anında (nötr içerikli bir video izlerken) sağ yarı kürede artan beta aktivitesi gözlemiştir. Aftanas vd. (2003) bir diğer çalışmalarında tehdit içerikli resimlere karşı yüksek kaygılı bireylerin verdikleri düşük sağ prefrontal aktivitenin, sol yarı kürenin ve posterior korkital bölgelerin aktifleşmesine neden olduğunu ve bu durumun da yüksek kaygılı bireylerde gözlemlenen tehdit içerikli bilgiye doğru olan önyargının nedeni olarak kabul edilebileceği sonucuna ulaşmıştır (Aftanas vd. 2003). Tüm bunlarla birlikte Papsdorf vd. (1995) daha farklı sonuçlara ulaşmıştır.

Çıkan sonuçlar yüksek kaygıya sahip bireylerin verilen bilgiye göre yarı küre kullanımlarının istikrarlı olmadığını ortaya koymuştur. Papsdorf vd. (1995) bu durumu sınav kaygılı bireylerin her yeni bilgi alındığında tüm süreci yeniden başlattığı ve bilişsel karışım yaşadıkları şeklinde açıklar. Bu durumun yüksek sınav kaygılı öğrencilerin dikkatlerini odaklamakta sıkıntı yaşadıklarının bir delili olarak kabul edilebileceği düşünülmektedir (Zeidner 1998).

2.2. Bilgi İşleme Süreçlerine Yönelik Etkiler

Bilgi işleme sistemi, bilginin algılanması, kodlanması, depolanması, eldeki göreve göre problem çözme veya diğer süreçlerin kullanılması, yeni bilginin eskiler ile ilişkilendirilebilmesi için eski bilgilerin geri çağırılması ve sonunda da bir üretimde bulunulmasını içerir (Zeidner 1998). Bu yazıda da bilgi işleme sistemi ve bellek arasındaki ilişkiden hareketle kaygının kısa süreli bellek, çalışan bellek ve uzun süreli bellek üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu bağlamda bu belleklerin alt süreçleri olarak dikkat ve algı, kodlama, işleme, depolama ve geri çağırma süreçlerinde kaygının olumsuz etkilerinin yansımaları değerlendirilmiştir.

2.2.1. Kısa Süreli Bellek, Dikkat-Algı ve Kodlama

Sınırlı kapasiteye sahip kısa süreli bellek zihnin bilinçli ve aktif içeriklerinin temsil edildiği bellektir (Nairne 1996). Bilgiler bu bellekte seçici algı ve dikkat sayesinde kendilerine yer bulur ve kodlanarak bilgi işleme sürecinin diğer aşamalarına aktarılır (Atkinson vd. 2006; Morgan 2006).

Bilgi işleme süreci iç içe geçmiş dikkat ve algı süreçleri ile başlar. Dikkat, “duyum eşliğine giren

birçok uyarıcıdan birisine veya birilerini diğerlerinden ayırarak ona yoğunlaşma kapasitesi” (Yaycı 2005:213) ve bilgi işleme sürecine doğru olan köprünün açılmasıdır (Nielsen ve Sarason 1981). Algı ise, “gelen duyuşsal verilerin organize edilerek anlamlaştırılma sürecidir” (Cüceloğlu 2007:577).

Atkinson vd. (2006) dikkatin ve algının seçiciliği gerektirdiğini ancak seçim sırasında bireyin ihtiyaçlarına veya ilgisine göre seçim yapılacak uyarılarda değişiklik görülebileceğini belirtir. Bireydeki biyolojik ve psikolojik ihtiyaçlara göre şekillenen algı, öznel ve öğrenme ile deneyimlerin de etkisinde kalan bir süreçtir. Bu yüzden Ashworth (2002) alınan duyuların “ham” olmadığını, çoktan uzun süreli bellekteki bilgi ile anlamlandırıldığını ifade eder. Bu nedenle dikkat ve algı süreci sonunda işlenen bilginin “gerçeğin aynısı olmadığı, bireyin öznel bilgileri, gerçeği yorumlamadaki beklentileriyle algılanan kendi gerçeği” olduğu ifade edilmektedir (Eggen ve Kauchak 1992 ve Koptagel 1984 akt. Yaycı 2005: 214).

Kaygının seçici algıyı ve dolayısıyla da kodlama sürecini yönlendirerek etkilediği düşünülmektedir (Beck ve Clark 1997). Yüksek kaygılı bireylerin daha düşük kaygılı bireylere göre kaygı yaratıcı veya tehdit içerikli uyarılara karşı verdikleri tepkilerde farklılıklar olduğu (Lang ve Craske 1997; Vasey vd. 1996), yüksek kaygılı bireylerde duygusal içerikli uyarıların tarafsız (nötr) uyarılara göre daha iyi fark edildiği (Dolcos vd. 2006) ve gölgelenmiş dahi olsa böyle ifadelerin (tabu sözcükler gibi) daha yüksek düzeylerde algılandığı (Nielsen ve Sarason 1981) ortaya konmuştur. Ayrıca birden fazla anlama gelebi-

lecek durumlar veya ifadeler karşısında yüksek kaygı taşıyan bireylerin taraflı algılamalarından (*biased perception*) dolayı olumsuz seçenekleri tercih ettikleri de görülmüştür (Calvo vd. 2003; Calvo vd.,1997; MacLeod 1996).

Bu yönlendirmenin nedeninin yüksek kaygı seviyesine sahip olan bireylerin çevrelerindeki uyarınları daha farklı algılama eğilimlerine sahip olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir (Zeidner 1998). Örneğin Mathews (2006) yüksek kaygılı bireylerin seçici algılarını tehdit içerikli olan algıladıkları uyarınlara daha yoğun bir şekilde odaklandıklarını ifade eder. Bunun nedeni olarak da yüksek kaygı yaşayan bireylerde şemaların dikkati değerlendirme ortamında bulunan ve muhtemel başarısızlık tehdidi içeren bilgiye karşı yönlendirdiği düşünülmektedir (Eysenck 1992; Vasey vd. 1996; Zeidner 1998). Bir başka deyişle yüksek kaygılı bireylerde algının ve dikkatin, daha önceki başarı ve başarısızlık tecrübeleri ışığında oluşturulmuş eldeki bilgiler tarafından şekillendirildiği düşünülmektedir. Bu şekillendirilme sayesinde de bireylerde çevreden gelen uyarınlardan başarısızlık tehdidi içerenleri öncelikli olarak algıladıkları veya dikkatlerini bu tehdit olarak kabul edilen uyarınlara yönelttikleri kabul edilmektedir.

Bu durumun kısa süreli bellek ve öğrenme üzerinde iki tür etkisi vardır. Birinci etkisi aslında kodlamaya alınması gereken gerekli bilgilerin göz ardı edilebilmesi şeklinde görülmektedir. İkinci etkisi ise bu yoğun uyarın taraması sonucunda görev ile alakasız (*task irrelevant*) uyarınlardan tehdit olarak algılamaları sayesinde kısa süreli belleğin kapasitesinin dolmasına neden olmaktadır (Mueller 1980; Wine 1980; Zeidner 1998).

Kısa süreli bellekte yeterince tutulamayan bilgi kaybolmakta, kodlanamamakta ve yeterince ipucu olmaması nedeniyle geri çağırılmadığı için de kalıcı olamamakta ve öğrenmenin başlamadan aksaması durumu ortaya çıkabilmektedir.

Bilgi işleme sürecinde çevreden gelen bilginin uygun hale getirilerek işleme sistemine aktarılması süreci kodlama süreci olarak adlandırılmaktadır (Anderson 2000). Craik vd. (1996) ve Naveh-Benjamin ve Craik (1998)'e göre kodlama süreçleri çevresel olayları algılama ve anlamayı sağlayan işlemleri içerir. Bir diğer deyişle kodlama, bilginin belleğe “belirli bir kod veya temsil olarak alınması” (Atkinson vd 2006:268) ve “gereken yerlerde parçalanarak işlenmesi ve gerektiğinde bu bilgi bölümlerinin bir araya getirilebilir olmasıdır” (Madi 2006:140).

Kodlama süreci bilgi işleme sistemine işlenecek bilginin aktarılması süreci olduğu için gelen bilginin önceki bilgiler ile eşleştirilmesi bu anlamda önemlidir. Craik ve Lockhart (1972) İşlemlenin Derinliği (*depth of processing*) modellerinde bilgi işleme sisteminin işleme, depolama ve geri çağırma süreçlerinde kullanılacak bilginin kodlanma düzeyi ile doğru orantılı bir şekilde başarılı olarak yer bulacağını savunur. Örneğin kodlama sırasında sadece sessel (*phonemic*) veya yazısal (*orthographic*) ipuçları ile kodlama yapılması, anlambilimsel (*semantic*) ipuçları ile kodlama yapılmasına göre daha sığ (*shallow*) ve daha az faydalı olarak kabul edilir. Bir başka deyişle yeni gelen bilginin kodlanma sürecinde zengin ve derin bir biçimde kodlanması o bilginin diğer bilgi işleme aşamalarında, özellikle depolama ve geri çağırma süreçlerinde, daha verimli kullanılmasını sağlamaktadır (Craik ve Lockhart 1972).

Kaygı nedeniyle kodlama ve dolayısıyla da öğrenme sürecinde gözlemlenen aksaklıkların başında kodlamanın yüzeysel ve sıg olarak yapılması gelmektedir. Kaygının dikkat ve algı sürecine olan etkileri göz önünde tutulduğunda yüksek kaygı taşıyan öğrencilerin kodlama sırasında sadece belirli çevresel ipuçlarından yararlandıkları ve dikkatlerini bu yönde odaklayarak daha dar kodlama yaptıklarını ortaya koyan araştırmalar vardır. Örneğin Hembree (1988) yüksek kaygı yaşayan öğrencilerin düşük düzeyde kaygı yaşayan öğrencilere göre kodlamada daha çok zorluk yaşadıklarını ifade etmiştir. Benzer şekilde Mueller (1980)'de düşük kaygılı öğrencilerin daha geniş ve derin kodlama yaptıklarını ve bu yüzden yeni bilgiyi daha derin bir şekilde depolama ve işleme sürecine iletebildiklerini ortaya koymuştur. Naveh-Benjamin vd. (1981) de yüksek kaygılı öğrencilerin öğrenim süreci boyunca yeni bilgiyi daha yüzeysel bir seviyede kodladıklarını ve öğrenmede zorluklar yaşadıklarını ifade eder. Zeidner (1998)'e göre görülen bu yüzeysel kodlama, kaygının öznel ve fizyolojik etkileri sayesinde görülen yüksek uyarılmışlık düzeyi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu uyarılmışlık sonucunda önceki bölümde belirtildiği gibi birey algılanan çevresel uyaranlardan seçtiği bilgiler arasında derin anlambilimsel kodlama yapmak yerine daha yüzeysel sözel kodlamalar yapmaktadır. Kodlama sürecinde yaşanan aksaklığın diğer bilgi işleme aşamalarına da olumsuz etkisi olduğu kabul edilmektedir (Bower 1972; Baddeley 1986; Ellis vd. 1979; Morgan 2006; Zeidner 1998).

2.2.2. Çalışan Bellek ve İşleme

İşleme süreci, algı, kodlama, depolama, depolanan bilgilerin çalışan belleğe geri getirilmesi

süreçlerinden sonra çalışan bellekteki içeriğe uygun olarak bilgilerin eşleştirilmesi ve üretim eylemleri sonunda yeni çalışan bellek yapıları oluşturan bir yürütme (*execution*) sürecidir (Anderson 1983: 47). Bu anlamda da kaygının etkilerinin en fazla görüldüğü belleğin çalışan bellek olduğu kabul edilebilir (Beck ve Clark 1997; Tobias 1985, 1986).

Anderson (1983)'un modeline göre işleme süreçleri birbirleri ile etkileşim halinde olan berimleme ve etkinleştirme (*activation*) veya etkinleştirmenin yayılması (*spread of activation*) aşamalarını içerir (Anderson 1983, 2000). Berimleme, var olan kuralları kullanarak zihinde yeni bilgilerin üretilebilmesinin sağlanmasıdır. Bu üretim, çalışan bellekteki yapıların uzun süreli bellekteki yapıları etkin hale getirmesi ile sağlanabilmektedir. Çağırışım ilkeleri sonucunda bilgilerin birbirlerini tetiklemesi olarak da açıklanabilecek etkinleştirme kavramını Anderson (1983:86) “zihinsel makineyi çalıştıran enerji” olarak tanımlar. Etkinleştirmenin yayılması kavramı da zihindeki örüntülerin eşleşmesi sonucunda işlemlenin ortaya çıkması ve benzer yapıların eşleşmesi sonucunda bellekte daha aktif olanın tercih edilmesi sürecidir (Anderson 1983). Bir diğer deyişle, berimsel işleme sürecinde işlemeyle dâhil edilecek bilgiler, çalışan bellekteki diğer bilgiler ile eşleşmeleri sonucunda seçilirler. Bu sayede eşleştirme süreci sürer ve uzun süreli bellekten yürütülmekte olan görev ile eşleşen bilgiler çağırılarak üretim aşamasına geçilir. Sinir hücrelerinin de benzer şekilde iletişim kurduğundan hareketle, etkinleştirmenin yayılması sırasında zamanla daha sıkça tercih edilen yapıların eşleştirilmelerinin otomatikleştiği ve işleme sürecinin daha hızlı gerçekleştiği

ifade edilmektedir (Anderson 1983; Anderson ve Neely 1996; Calvo vd. 1997; Cantor ve Engle 1993). Bir diğer deyişle işleme verimliliği çalışan bellekte etkinleştirmenin yayılması ile orantılıdır (Cantor ve Engle 1993).

Kaygının bu bellekteki etkisi sınırlı kapasitenin (Baddeley 1986, 1999) doldurulması ve işleme olan etkisi şeklinde görülür (Anderson, 2000; Chandler ve Fisher 1996; MacLeod, 1996; Tobias 1985). Kaygının işleme sürecine olan en büyük etkisi yüksek kaygılı bireylerin içsel veya çevresel uyaranlardan gelen bilgileri tehdit içerikli olarak algılayarak uzun süreli belleklerdeki benzer bilgiler ile eşleştirmeleri sonucunda ortaya çıkar. Bir başka ifade ile yüksek kaygıya sahip bireylerin dikkatlerini eldeki göreve odaklamak yerine içsel veya çevresel uyaranlar arasında bölüyor olmaları, bu belleğin kapasitesinin gereksiz yere doldurulmasına neden olmaktadır (Bruch vd.1986; Chandler ve Fisher 1996; Eysenck 1992; MacLeod 1996; Tobias 1985,1986). Örneğin Eysenck (1992) yüksek kaygılı öğrencilerin çevreyi daha düşük kaygılı öğrencilere göre daha seri bir şekilde ve tehdit içerikli olabilecek uyaranlara karşı taradıklarını belirtir. Benzer şekilde Wine (1980) sınav sırasında yüksek kaygıya sahip olan bireyin, dikkatinin bir kısmını sınav ile alakalı olmayan (endişe, bedensel rahatsızlık vb.) düşüncelere odakladığını ve bu durumun da işleme sürecine olumsuz etki ettiğini belirtmektedir. Bu yüzden kaygı nedeniyle yaşanan bilişsel karışım çalışan bellekte aksaklığa neden olmakta, algılama, değerlendirme, bağlantı kurma, belleğe yerleştirme ve gerektiğinde bellekten geri çağırma gibi bilişsel süreçlere etki etmekte ve performansta düşüşlere yol açmaktadır (Eysenck 1992; Lee 1999; Ikeda

vd. 1996; Paulman ve Kennely 1984; Sarason vd. 1991,1996; Tobias 1986).

Çalışan bellek kapasitesinin kaygıya bağlı nedenler ile dolmasının öğrenmeye olan etkileri üzerine birçok çalışmaya rastlamak mümkündür. Örneğin Calvo vd. (1994) okuma ve çalışan bellek yükü üzerine yürüttüğü çalışmada yüksek kaygılı öğrencilerin düşük kaygılı öğrencilere göre yardımcı kaynakları (*auxiliary*) daha fazla kullandıkları, bu yüzden çalışan bellek kapasitelerinde aşırı yüklenme (*overload*) gerçekleştiği ve sonuç olarak da düşük performans gösterdiklerini ortaya koymuştur. Ayrıca çalışan bellek kapasitesinin kaygı nedeniyle dolması sonucunda dikkatin odaklanmasında ve yeterli seviyede bilişsel işleme yapılmasında aksaklıklar gözlemlendiği de bildirilmiştir (Sarason vd. 1996; Wine 1980). Örneğin Craik vd. (1996) bölünmüş dikkatin bellek performansında önemli düşüşlere neden olduğunu, Naveh-Benjamin ve Craik (1998) de dikkatin bölünmesinin dikkatin tam olduğu durumlara göre bellek performansında kayda değer düşüşlere neden olduğunu bulmuştur.

2.2.3. Uzun Süreli Bellek, Depolama ve Geri Çağırma

Kaygının, “otuz saniye geçtikten sonra hatırlanan her bilginin çağrıldığı” (Cüceloğlu 2007:179) ve sınırsız kapasiteye sahip uzun süreli bellek üzerinde de etkileri vardır. Bununla birlikte uzun süreli bellek, bilgi işleme sisteminde “son durak” olduğu için bu etkiler çoğunlukla önceki bilgi işleme aşamalarında yaşanan eksikliklerden kaynaklanmaktadır.

Uzun süreli bellekte görülen etkiler özellikle kodlama aşaması ve kodlamanın derinliği ile

ilişkilidir. Bu anlamda daha önce de belirtildiği gibi, yüzeysel olarak yapılmış kodlamalar ile uzun süreli belleğe yerleştirilen bilgilerin yeterli ipucuna sahip olmadıkları için geri çağırma süreçlerinde aksamalarla karşılaşıldığı kabul edilmektedir (Anderson 2000). Fakat yeterli geri çağırma ipucu verilmesi durumunda geri çağırma süreçlerinin daha başarılı olacağı kabul edilmektedir. Örneğin Craik vd. (1996) bölünmüş dikkatin bellek performansında önemli düşüslere neden olduğunu ancak geri çağırma süreçlerinde daha az performans düşüslerine neden olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca yapılan bazı çalışmalarda yüksek kaygılı öğrencilerin çoktan seçmeli sorular gibi tanıma üzerine kurulmuş testlerde, kısa cevaplı sorular gibi doğrudan cevap verilmesini içeren sorulara göre daha başarılı olduklarını ortaya koymuştur (Naveh-Benjamin vd. 1981). Benzer şekilde cevabın seçenekler arasından seçilebileceği sınavların ve derslerin, diğer tür derslere göre daha az kaygı yarattığı ortaya çıkmıştır (Everson vd. 1993). Bir başka deyişle kodlama sürecinde yeterli ipuçları kodlanmasa da yine de zihin çevresel ipuçlarından faydalanarak işleme yapabilmektedir.

Kaygının genel anlamda geri çağırma sürecindeki olumsuz etkisine rağmen yüksek kaygılı bireylerin olumsuz veya tehdit içerikli bilgileri hatırlamada daha başarılı olduklarını ortaya koyan çalışmalar da vardır. Bir başka deyişle olumsuz veya tehdit olarak algılanmış uyarılar ile ilişkili bilgilerin uzun süreli bellekte daha iyi tutulup daha iyi geri çağırma süreçleri ile sonuçlanması söz konusu olabilmektedir. Örneğin Baddeley (1999) de depresyondaki kişilerin olumsuz anıları hatırlamada daha başarılı olduklarını belirtir. Dowens ve Calvo (2003) yüksek sınav kaygılı bireylerin tehdit içerikli olarak değerlendirdikleri sözcükleri

hatırlamada daha başarılı olduklarını bulmuşlardır. Benzer şekilde Dolcos vd. (2006) de duygusal içerikli uyarıların tarafsız (nötr) uyarılara göre daha iyi hatırlandığını ifade eder.

Yüksek kaygılı bireylerin, bu tarz bilgileri geri çağırmada daha başarılı olmaları üzerine getirilmeye çalışılan açıklamalar benzerlik taşır. Mathews (2006)'a göre seçici algının diğer daha önemli uyarılar hakkında bilgi toplanmaması pahasına bile olsa duygu durumunu etkileyen duruma odaklanması, insanların duygusal durumlardaki anlamı daha fazla detaylandırmaları ve uyarılma durumunun bellek izi üzerine doğrudan etkisi bu durumu açıklayabilir. Bu nedenle Mathews (2006) yüksek kaygılı bireylerin olumsuz olayları hatırlamadaki başarılarının nedenini bu bireylerin olayları diğer olaylar ile detaylı bağlantılar şeklinde kodlamak yerine hayali tehditlerin tekrarı şeklinde kodladıkları varsayımına bağlar. Benzer şekilde Dolcos vd. (2006) de bu durumun nedeni olarak duygusal uyarıların kodlanmalarının daha zengin bir şekilde gerçekleştiğini belirtir. Bir diğer açıklamaya göre de ruh hali ile uyumlu hafıza (*mood congruent memory*-Baddeley 1999) olarak adlandırılan kodlama-ipucu ilişkisinden hareketle bireyin öğrenme sırasındaki ruh hali ile öğrenme sırasındaki ruh halinin benzer olmasının geri çağırma sürecinde olumlu etkisi olduğu ifade edilmektedir (Thompson ve Madigan 2005; Baddeley 1999). Ancak bu durumun yüksek kaygılı bireylerin genel anlamda daha başarılı geri çağırma süreçleri gerçekleştirmelerine yardım edip etmediği konusu tartışmalıdır (Baddeley 1999; MacLeod 1996).

3. Edim

Bu yazıda kullanılan “edim” sözcüğünün hem davranış hem de performans anlamında kullanıldığı açısından bakıldığında kaygının edime etkisi iki şekilde görülebilir.

Kaygının eğitim ve öğretimde edime ilk etkisi özellikle sınavlarda düşük başarı ve zayıf performans gösterilmesi ile ilişkilidir. Önceki bölümlerde belirtilen etkiler nedeniyle gerek verilen fizyolojik tepkiler gerekse de bilgi işleme sisteminde yaşanan sıkıntılar, öğrenmede ve/veya öğrenilen bilginin verimli olarak geri çağırılmasında aksaklıklara neden olabilmektedir. Zaten yapılan çoğu araştırma çeşitli nedenlerden dolayı kaygı düzeyleri yüksek olan öğrencilerin sınav başarılarının düşük kaygılı öğrencilere göre daha az başarılı olduklarını ve performanslarında düşüşler yaşandığını ortaya koymuştur (Naveh-Benjamin vd. 1981; Hembree 1988; Plass ve Hill 1986; Zeidner 1998, 1991; Zeidner ve Matthews 2005).

Bu anlamda eğitim ve öğretimde kaygı ve başarı düzeyi arasındaki ilişkiye yönelik olarak ortaya atılan bazı modeller vardır. Bunlardan Bilişsel Karışım Modeli (*Cognitive Interference Model*) ile Çalışma Becerileri Eksikliği Modeli (*Study Skills Deficit Model*) bu olumsuz etkileşime iki farklı açıdan yaklaşır. Bilişsel Karışım Modeline göre birey tüm dikkatini vererek yapması gereken göreve odaklanmak yerine dikkatini içsel ve görsel işaretler arasında bölmekte, dikkati öz-merkezli düşüncelere yoğunlaştırmakta ve yaşanan bu karışım başarı düzeyinde düşüşlere neden olmaktadır (Lee 1999; MacLeod 1996; Wine 1971,1980; Sarason 1984; Sarason vd. 1991, 1996; Spielberger ve Vaag 1995; Zeidner ve Matthews 2005). Diğer model olan Çalışma

Becerileri Eksikliği Modeline göre ise yüksek kaygının başarı üzerindeki olumsuz etkisinin iki nedeni vardır. Bunlardan birincisi derslerin kaçırılması, sınavların geciktirilmesi veya sınavlardan kaçınma eğilimleri (Covington 1992, 1998; Zeidner 1991), sınıfta geçirilen zamanlardan faydalanma, sınıfta not alma ve bunları organize etme, sınavlara hazırlanma, bağlantılı konuları ilişkilendirme ve sınavlarda zamanı iyi değerlendirme (Zeidner 1998) gibi zayıf çalışma becerileridir (Culler ve Holahan 1980). İkinci görüş ise bazı öğrencilerin genel anlamda iyi çalışma alışkanlıklarına sahip olmalarına rağmen, yüksek kaygılarından dolayı sınav sırasında bu becerilerini kullanamayabildikleri ni ve özellikle kodlama (organize etme) veya geri çağırma süreçlerinde yaşanmış aksaklıkların kaygıya neden olduğunu savunmaktadır (Naveh-Benjamin vd. 1981, 1987; Sarason 1984).

Kaygının edime ikinci etkisi kaçınma veya geciktirme davranışlarının ortaya çıkmasında görülmektedir. Alanyazında bu davranışların temelinde zayıf performans gösterilebileceği ve bu durum nedeniyle de sahip olunan öz görünümün zarar görebileceği düşüncesinin yattığı ifade edilmektedir (Carver 1996; Carver ve Scheier 1986, 1990; Covington 1992, 1998; Covington ve Teel 1996). Bireyin kendine olan saygısı öz görünüm üzerinde oldukça etkilidir. Başarısızlık, “yetersizlik” izlenimi yaratılmasına neden olabileceği için bireyin öz görünümüne ve kendine olan saygısına yönelik bir tehdit olarak algılanabilir (Zeidner 1998). Bu yüzden öğrencilerin, diğerlerinin gözünde değer kaybetmemek için başarısızlıktan kaçınma davranışları geliştirdikleri ve bu sayede kendilerine duydukları saygıda düşüş yaşanmadığına inandıkları düşünülmektedir (Covington

1992, 1998; Covington ve Teel 1996). Bir başka ifade ile kaçınma veya geciktirme davranışları, başarının ulaşılması zor bir hal alması durumunda önceliğin başarısızlıktan kaçınılması ve bireyin yetersiz veya yeteneksiz olduğu izleniminin uyan-dırılmamasının sağlanması için ortaya çıkmaktadır (Covington 1992, 1998). Bunun sonucunda da Zeidner (1998)'in dikkatlice hesaplanmış stratejiler olarak değerlendirdiği bazı tepkiler gelişir. Örneğin çalışmanın son dakikaya kadar ertelenmesi, ödev veya görevlerin son dakikaya bırakılması (Zeidner 1998) ve hatta kendini engelleyen (*self-handicapper*) yaklaşımlar olarak kaygının ve kuruntunun ortaya atılması (Covington 1992) kaçınma ve geciktirme davranışlarıdır. Alanyazında öğrencilerin bu veya benzer kaçınma stratejileri kullandıklarını ortaya koyan diğer çalışmalar da bulunmaktadır (Covington 1996; Goonan 2003; Rothbulum vd. 1986). Bu sayede suçu yetersizlik yerine yeterince hazırlık yapmamış olmaya bağlamak (Covington ve Teel 1996) öğrencilerin başarısızlığı gerçek veya hayali olsa bile böyle mazeretler ile savunarak öz-değeri korumalarını sağlar (Covington 1992).

4.Sonuç

Birçok alanda karşılaşılabilen bu duygu kendini çok çeşitli biçimlerde gösterebilmektedir. Örneğin matematik kaygısı, sosyal kaygı, bilgisayar kaygısı ve yabancı dil kaygısı gibi farklı türler aslında aynı ortak temelden, başarısız olma korkusundan kaynaklanırlar (Sarason ve Gordon 1955). Kontrol altında tutulabilen bir düzeyde faydalı olan kaygı, bu temel nedeniyle günümüzde çoğunlukla olumsuz etkileri ile ortaya çıkmaktadır. Eğitim ve öğretim de bu etkilerin en net görüldüğü bağlamlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaygının, eğitim ve öğretimde görülen en basit etkisi öğrenmeye ve başarıya olan olumsuz etkisidir. Bu etki, çeşitli şekillerde kendisini göstermektedir. Örneğin kaygının fizyolojik süreçler üzerinde kesinleşmiş bazı etkileri vardır. Yüksek kaygılı bireylerde kaygı yaratacak durumlarda stres hormonu olan cortisol ve catecholamine seviyesinde yükselme görülmektedir. İlişkili şekilde “hayatta kalmak için” kan dolaşımının artmasına ve bu nedenle de nabızda, solunumda ve kalp atımında hızlanma yaşanması da söz konusudur. Ayrıca duyguların beyinde daha çok sağ yarı kürede işlenmesi nedeniyle kaygı durumlarında sağ yarı kürede ve özellikle de karar verme, düşünme gibi üst bilişsel işlemlerin yaşandığı frontal alanlarda etkinlik artışı görüldüğü de ifade edilmektedir.

Kaygının bilgi işleme sistemine olan etkileri ise birbirleri ile etkileşimli olan farklı aşamalarda görülmektedir. Örneğin algı ve dikkatin tehdit içerikli olduğu varsayılan uyaranlara odaklanması ve işlemlemeye alınacak bilginin kodlama süreci sırasında sınırlı bir şekilde kodlanması sonraki işleme, depolama ve geri çağırma süreçlerini de aksatabilmektedir. İşleme sırasında görev ile ilgisiz düşünce ve/veya uyaranların da işlemlemeye dâhil edilmesi, çalışan bellek kapasitesinin dolmasına ve işleme sürecinin veriminin olumsuz etkilenmesine neden olduğu kabul edilmektedir. Kaygının ayrıca yeni bilginin önceki bilgiler ile yetersiz bir şekilde ilişkilendirilmesi ile depolama sürecine, yeni bilginin eksik veya yetersiz ipuçları ile kodlanması ile de geri çağırma sürecine zarar verebildiği de ifade edilmektedir.

Kaygının edime en büyük etkisi, başarıda düşüş olarak görülmektedir. Birçok çalışma kaygının

sınav başarısı üzerinde olumsuz etkisini ortaya koymuştur. Buna ek olarak kaçınma veya geciktirme davranışları da öne çıkmaktadır. Öğrencilerin öz-görümelerine ilişkin bir uyarı tehdit olarak algılamaları durumunda görevden kaçınma veya görevi geciktirme tepkileri verdiklerini ortaya koyan birçok araştırma vardır. Bu sayede öğrencilerin diğer öğrenciler gözünde başarısız olma ve yetersiz görünmek yerine kaçınmayı tercih ettikleri ve bunun sonucunda da öz-görümelerine karşı olan tehdidi uzaklaştırmayı tercih ettikleri kabul edilmektedir.

Öğrenme üzerinde kaygının bu kadar geniş bir yelpazede görülen olumsuz etkileri, öğrenmenin oldukça karışık bir süreç olmasından kaynaklanır. Kaygı nedeniyle birbiri ile bağlantılı ve etkileşimli birçok alt süreç sonunda gerçekleşen öğrenmede aksaklıklar görülmesi oldukça olasıdır. Bu nedenle de farklı birçok sürece olumsuz etkisi olan kaygı, eğitim ve öğretimde dikkate alınması gereken bir etkidir.

KAYNAKLAR

AFTANAS, L. I., & PAVLOV, S. V. (2005).

Trait anxiety impact on posterior activation asymmetries at rest and during evoked negative emotions: EEG investigation. *International Journal of Psychophysiology*, 55(1), 85-94.

AFTANAS, L. I., PAVLOV, S. V., REVA, N. V., & VARLAMOV, A. A. (2003). Trait anxiety impact on the EEG theta band power changes during appraisal of threatening and pleasant visual stimuli. *International Journal of Psychophysiology*, 50(3), 205-212.

ANDERSON, J. R. (1983). *The Architecture of Cognition*. USA: Harvard University Press.

ANDERSON, J. R. (2000). *Learning and Memory-An Integrated Approach*. USA: John Wiley&Sons Inc.

ANDERSON, M. J., & NEELY, J. H. (1996). Interference and inhibition in memory retrieval. E. L. Bjork, & R. A. Bjork (Dü) içinde, *Memory. Handbook of Perception and Cognition* (2nd b., s. 237-313). San Diego, CA, USA: Academic Press.

ASHWORTH, P. (2002). *Psychology and Human Nature*. Taylor&Francis e-Library.

ATKINSON, R. L., ATKINSON, R. C., SMITH, E. E., BEM, D. J., & HOEKSEMA, S. N. (2006). *Psikolojiye Giriş* (3. b.). (Y. Alogan, Çev.) Ankara: Arkadaş Yayınevi.

BADDELEY, A. D. (1986). *Working Memory*. Oxford: Oxford University Press.

BADDELEY, A. D. (1999). *Essentials of Human Memory*. UK: Hove England Psychology Press Ltd.

BAILEY, P., ONWUEGBUZIE, A. J., & DALEY, C. E. (2000). Correlates of anxiety at three stages of the foreign language learning process. *Journal of Language and Social Psychology*, 19, 474-490.

BECK, A. T., & CLARK, D. A. (1997). An information processing model of anxiety: Automatic and strategic processes. *Behavioral Research Theory*, 35(1), 49-58.

- BEIDEL, D. C. (1988).** Psychophysiological assessment of anxious emotional states in children. *Journal of Abnormal Psychology*, 7(1), 80-82.
- BERKSUN, O. (2003).** *Anksiyete ve Anksiyete Bozuklukları* (2. b.). İstanbul: Turgut Yayıncılık a.ş.
- BOTTON, A. (2004).** *Status Anxiety*. New York, USA: Pantheon Books.
- BOWER, G. H. (1972).** Mental imagery and associative learning. L. Gregg (Dü.) içinde, *Cognition, Learning and Memory* (s. 51-88). New York: Wiley.
- BRUCH, M. A., PEARL, L., & GIORDANO, S. (1986).** Differences in the cognitive processes of academically successful and unsuccessful test-anxious students. *Journal of Counselling Psychology*, 33(2), 217-219.
- CALVO, M. G., & MIGUEL-TOBAL, J. J. (1998).** The anxiety response: Concordance among components. *Motivation and Emotion*, 22(3), 211-230.
- CALVO, M. G., AVERO, P., & MIGUEL-TOBAL, J. J. (2003).** Multidimensional anxiety and content-specificity effects in preferential processing of threat. *European Psychiatry*, 8(4), 252-265.
- CALVO, M. G., EYSENCK, M. W., RAMOS, P. M., & JIMENEZ, A. (1994).** Compensatory reading strategies in test anxiety. *Anxiety, Stress & Coping: An International Journal*, 7(2), 99-116.
- CALVO, M. G., EYSENCK, W., & CAS-
TILLO, M. D. (1997).** Interpretation bias in test anxiety: The time course of predictive inferences. *Cognition and Emotion*, 1(1), 43-63.
- CANTOR, J., & ENGLE, R. W. (1993).** Working-memory capacity as long-term memory activation: An individual-differences approach. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory and Cognition*, 19(5), 1101-1114.
- CARVER, C. S. (1996).** Cognitive interference and the structure of behavior. I. G. Sarason, G. R. Pierce, & B. R. Sarason (Dü.) içinde, *Cognitive Interference-Theories, Methods and Findings* (s. 25-45). New Jersey, USA: Lawrence Erlbaum Associates.
- CARVER, C. S., & SCHEIER, F. (1986).** Functional and dysfunctional responses to anxiety: The interaction between expectancies and self-focused attention. R. Schwarzer (Dü.) içinde, *Self Related Cognitions in Anxiety and Motivation* (s. 111-141). Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- CARVER, C. S., & SCHEIER, M. F. (1990).** Origins and functions of positive and negative affect: A control process view. *Psychological Review*, 97(1), 19-35.
- CHANDLER, C. C., & FISHER, R. P. (1996).** Retrieval processes and witness memory. E. L. Bjork, & R. A. Bjork (Dü.) içinde, *Memory: Handbook of Perception and Cognition* (2nd b., s. 493-524). San Diego, CA: Academic Press.

- COVINGTON, M. V. (1992).** *Making the Grade: A Self Worth Perspective on Motivation and School Reform.* New York: Cambridge University Press.
- COVINGTON, M. V. (1998).** *The Will to Learn: A Guide for Motivating Young People.* New York: Cambridge University Press.
- COVINGTON, M. V., & TELL, K. M. (1996).** *Overcoming Student Failure-Changing Motives and Incentives for Learning.* Washington, DC: American Psychological Association.
- CRAIK, F. I., & LOCKHART, R. S. (1972).** Levels of processing: A framework for memory research. *Journal of Verbal Learning and Learning Behavior*(11), 671-684.
- CRAIK, F. I., GOVONI, R., NAVEH-BENJAMIN, M., & ANDERSON, N. D. (1996).** The effects of divided attention on encoding and retrieval processes in human memory. *Journal of Experimental Psychology: General*, 125(2), 159-180.
- CROST, N. W., PAULS, C. A., & WACKER, J. (2008).** Defensiveness and anxiety predict frontal EEG asymmetry only in specific situational contexts. *Biological Psychology*, 78(1), 43-52.
- CULLER, R. E., & HOLAHAN, C. J. (1980).** Test anxiety and academic performance: The effects of study related behaviors. *Journal of Educational Psychology*, 72(1), 16-20.
- CÜCELOĞLU, D. (2007).** *İnsan ve Davranışı* (16. b.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- DEFFENBACHER, J. L. (1986).** Cognitive and physiological components of test anxiety in real life exams. *Cognitive Therapy and Research*, 10(60), 635-644.
- DOLCOS, F., LABAR, K. S., & GABEZA, R. (2006).** The memory enhancing effect of emotion: Functional neuroimaging evidence. B. Utti, N. Ohta, & A. L. Siegenthaler (Dü) içinde, *Memory and Emotion-Interdisciplinary Perspectives* (s. 107-134). Malden, MA: Blackwell Publishing Ltd.
- DOWENS, M. G., & CALVO, M. G. (2003).** Genuine memory bias versus response bias in anxiety. *Cognition and Emotion*, 17(6), 843-857.
- ELLIS, H. C., BENNET, T. L., DANIEL, T. C., & RICKERT, E. J. (1979).** *Psychology of Learning and Memory.* California: Wadsworth Publishing Company.
- EVERSON, H. T., TOBIAS, S., HARTMAN, H., & GOURGEY, A. (1993).** Test anxiety and the curriculum: The subject matters. *Anxiety, Stress and Coping*, 6(1), 1-8.
- EYSENCK, M. W. (1992).** *Anxiety: The Cognitive Perspective.* UK: Lawrence Erlbaum Associates.
- GLAZESKI, R. C., HOLLONDSWORTH, J. G., & JONES, G. E. (1986).** An investigation of the role of physiological arousal in test anxiety. *Educational and Psychological Research*, 6(2), 67-81.
- GOONAN, B. (2003).** *Overcoming test anxiety: Giving students the ability to show what*

- they kno.* Mart 24, 2008 tarihinde ERIC:
<http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED480053.pdf>
adresinden alındı
- GORDON, E. M., & SARASON, S. B. (1955).**
The relationship between 'Test Anxiety' and
'Other Anxieties'. *Journal of Personality*(23),
317-323.
- HEMBREE, R. (1988).** Correlates, causes, ef-
fects and treatment of test anxiety. *Review of*
Educational Research, 58(1), 47-77.
- HOLROYD, K. A., WESTBROOK, T., WOLF,
M., & BADHORN, E. (1978).** Performance,
cognition, and physiological responding in
test anxiety. *Journal of Abnormal Psychol-
ogy*, 87(4), 442-457.
- HUDGENS, G. A., CHATTERTON, R. T.,
TORRE, J., SLAGER, S. E., FATKIN, L.
T., KEITH, L. G., ET AL. (1989).** Hormonal
and psychological profiles in response to a
written examination. *Molecular Biology of*
Stress(97), 265-275.
- HUWE, S., HENNIG, J., & NETTER, P. (1998).**
Biological, emotional, behavioral and coping
reactions to examination stress in high and
low state anxious subjects. *Anxiety, Stress*
and Coping, 11(1), 47-65.
- IKEDA, M., IWANAGA, M., & SEIWA, H.
(1996).** Test anxiety and working memory
system. *Perceptual and Motor Skills*, 82,
1223-1231.
- İŞİK, E., & TANER, Y. L. (2006).** *Çocuk, Er-
gen ve Yetişkinlerde Anksiyete Bozuklukları.*
İstanbul: Golden Print.
- KAPIKIRAN, N. A. (2006).** Başarı kaygısı
ölçeğinin geçerliği ve güvenilirliği. *Pamukkale*
Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi(19),
3-8.
- LANG, A. J., & CRASKE, M. G. (1997).**
Information processing in anxiety and de-
pression. *Behavioral Research Theory*, 35(5),
451-455.
- LEE, J. H. (1999).** Test anxiety and working
memory. *The Journal of Experimental Edu-
cation*, 67(3), 218-240.
- LEVINE, G. (2008).** A Foucaultian approach
to academic anxiety. *Educational Studies:
Journal of the American Educational Studies*
Association, 44(1), 62-76.
- LEWIS, R. A., WEEKES, N. Y., & WANG,
T. H. (2007).** The effect of a naturalistic
stressor on frontal EEG asymmetry, stress,
and health. *Biological Psychology*, 75(3),
239-247.
- MACINTYRE, P. D. (1995).** How does anxiety
affect second language learning? A reply to
Sparks and Ganshow. *The Modern Language*
Journal, 79(1), 90-99.
- MACINTYRE, P. D., NOELS, K. A., &
CLEMENT, R. (1997).** Biases in self-ratings
of second language proficiency: The role
of language anxiety. *Language Learning*,
47(2), 265-287.
- MACLEOD, C. (1996).** Anxiety and cognitive
processes. I. G. Sarason, G. R. Pierce, & B. R.
Sarason (Dü) içinde, *Cognitive Interference-
Theories, Methods and Findings* (s. 47-77).

- New Jersey, USA: Lawrence Erlbaum Associates Inc.
- MADİ, B. (2006).** *Öğrenme Beyinde Nasıl Oluşur?* İstanbul: Morpa.
- MATHERSUL, D., WILLIAMS, M. L., HOPKINSON, P. J., & KEMP, A. H. (2008).** Investigating models of affect: Relationships among EEG alpha asymmetry, depression, and anxiety. *Emotion*, 8(4), 560-572.
- MATHEWS, A. (2006).** Anxiety and the encoding of emotional information. B. Utti, N. Ohta, & A. L. Siegenthaler (Dü) içinde, *Memory and Emotion-Interdisciplinary Perspectives* (s. 37-58). Malden, MA, USA: Blackwell Publishing Ltd.
- MORGAN, C. T. (2006).** *Psikolojiye Giriş* (17., b.). (S. Karakaş, Çev.) Ankara, Turkey: Meteksan.
- MUELLER, J. H. (1980).** Test anxiety and breadth of encoding experiences in free recall. *Journal of Research in Personality*, 14(4), 458-466.
- NAIRNE, J. S. (1996).** Short-term/working memory. E. L. Bjork, & R. A. Bjork (Dü) içinde, *Memory. Handbook of Perception and Cognition* (2nd b., s. 160-169). San Diego, CA: Academic Press.
- NAVEH-BENJAMIN, M., & CRAIK, F. M. (1998).** Effects of divided attention on encoding and retrieval processes in human memory: Further support for an asymmetry. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory and Cognition*, 24(5), 1091-1104.
- NAVEH-BENJAMIN, M., MCKEACHIE, W. J., LIN, Y. G., & HOLLINGER, D. P. (1981).** Test anxiety: Deficits in information processing. *Journal of Educational Psychology*, 73(6), 816-824.
- NIELSEN, S. L., & SARASON, I. G. (1981).** Emotion, personality, and selective attention. *Journal of Personality and Social Psychology*, 41(5), 945-960.
- ÖNEM, E. (2010).** The relationship among state-trait anxiety, foreign language anxiety and test anxiety. *Language Journal*(148), 17-36.
- PAPSDORF, J. D., GHANNAN, J. H., & JAMIESON, J. (1995).** Test anxiety, hemispheric lateralization and information processing. C. D. Spielberger, & P. R. Vaag (Dü) içinde, *Test Anxiety: Theory, Assessment and Treatment* (s. 79-92). Washington, DC: Taylor and Franchis.
- PAULMAN, R. G., & KENNELLY, K. J. (1984).** Test anxiety and ineffective test taking: Different names, same construct? *Journal of Educational Psychology*, 76(2), 279-288.
- PLASS, J. A., & HILL, K. T. (1986).** Children's achievement strategies and test performance: The role of time pressure, evaluation anxiety and sex. *Developmental Psychology*, 22(1), 31-36.
- ROTHBULUM, E. D., SOLOMON, L. J., & MURAKAMI, J. (1986).** Affective, cognitive and behavioral differences between high and low procrastinators?'. *Journal of Counseling*

- Psychology. Vol 33, No:4. *Journal of Counselling Psychology*, 33(4), 387-394.
- SARASON, I. (1984).** Stress, anxiety and cognitive interferences: Reactions to tests. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46(4), 929-938.
- SARASON, I. G., PIERCE, G. R., & SARASON, B. R. (1996).** Domains of cognitive interference. I. G. Sarason, G. R. Pierce, & B. R. Sarason (Dü) içinde, *Cognitive Interference-Theories, Methods and Findings* (s. 139-152). New Jersey, USA: Lawrence Erlbaum Associates.
- SARASON, I. G., SARASON, B. R., & PIERCE, G. R. (1991).** Anxiety, cognitive interference and performance. M. Booth-Butterfield (Dü.) içinde, *Communication, Cognition and Anxiety* (s. 1-18). Newbury Park, CA: Sage Press.
- SPIELBERGER, C. D. (1972).** Trends in theory and research on anxiety. C. D. Spielberger (Dü.) içinde, *Anxiety-Current Trends in Theory and Research* (Cilt 1, s. 3-19). New York, USA: Academic Press.
- SPIELBERGER, C. D., & VAAG, P. R. (1995).** Test anxiety:A transactional process model. C. D. Spielberger, & P. R. Vaag (Dü) içinde, *Test Anxiety:Theory, Assessment and Treatment* (s. 1-14). Washington DC, USA: Taylor and Franchis.
- SPRANGLER, G. (1997).** Psychological and physiological responses during an exam and their relation to personality characteristics. *Psychoneuroendocrinology*, 22(6), 423-441.
- THOMPSON, R. F., & MADIGAN, S. A. (2005).** *Memory-The Key To Consciousness*. Washington DC: Joseph Henry Press.
- TOBIAS, S. (1985).** Test anxiety: Interference, defective skills and cognitive capacity. *Educational Psychologist*, 20(3), 135-142.
- TOBIAS, S. (1986).** Anxiety and cognitive processing of instruction. R. Schwarzer (Dü.) içinde, *Self Related Cognitions in Anxiety and Motivation* (s. 35-54). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- VASEY, M. V., EL-HAG, N., & DALEIDEN, E. L. (1996).** Anxiety and the processing of emotionally threatening stimuli: Distinctive patterns of selective attention among high and low test anxious children. *Child Development*, 67(3), 1173-1185.
- WINE, J. D. (1971).** Test anxiety and the direction of attention. *Psychological Bulletin*, 76, 92-104.
- WINE, J. D. (1980).** Cognitive-attentional theory of test anxiety. I. G. Sarason (Dü.) içinde, *Test Anxiety: Theory, Research and Application* (s. 349-385). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- YAYCI, L. (2005).** Bilgi işleme kuramı. B. Aydın (Dü.) içinde, *Gelişim ve Öğrenme* (s. 209-228). Ankara: Nobel Yayın-Dağıtım.
- ZEIDNER, M. (1991).** Test anxiety and aptitude test performance in an actual college admissions testing situation: Temporal considerations. *Personality and Individual Differences*, 12(2), 101-109.

ZEIDNER, M. (1998). *Test Anxiety-The State of Art.* New York, USA: Plenum Press.

ZEIDNER, M., & MATTHEWS, G. (2005). Evaluation anxiety-Current theory and research. A. J. Elliot, & C. S. Dweck (Dü) içinde, *Handbook of Competence and Motivation* (s. 141-163). New York: The Guilford Press.

ÖĞRETMEN ADAYLARININ SOSYAL BECERİ VE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

EXAMINATION OF THE LEVELS OF SOCIAL SKILLS AND PSYCHOLOGICAL WELL-BEING OF TEACHER CANDIDATE

Yener ÖZEN¹, Fikret GÜLAÇTİ²

Özet: Toplumumuzda görülen hızlı değişim kişilerarası ilişkileri karmaşıklaştırmış, bireyleri çoğu konuda seçeneklerle karşı karşıya bırakarak bunlar içinden sağlıklı kararlar almasını istemiş fakat bu süreci iyice güçleştirmiştir. Günlük yaşam göz önüne alındığında birçok bireyle iletişime girmek zorunluluğu görülmektedir. Bu ilişkilerin bir kısmında kişiler kendilerini çok rahat hissederken bir kısmında ise hem iletişimi başlatmada hem de sürdürmede kendilerini yetersiz hissedebilirler. Ve bunun sebebi özellikle çağımızın temel koşullarından birisi olan sosyal beceri davranışlarının eksikliği olarak ifade edilebilir. Ve bununda kişilerin psikolojik iyi oluşlarını etkileyeceği düşünülmektedir. Çünkü sosyal beceri düzeyi psikolojik iyi olma üzerinde etkiye sahiptir. Bu araştırmanın amacı; öğretmen adaylarının sosyal beceri ve psikolojik iyi olma düzeylerinin cinsiyet değişkeni açısından karşılaştırması ve sosyal beceri ile psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırma grubu: Araştırma grubu 2010-2011 öğretim yılında Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesinin Sınıf Öğretmenliği A.B. Dalında öğrenim gören 555 öğrenciden oluşmuştur. Veri toplama araçları: Araştırmanın değişkenlerinden olan Sosyal Beceri Düzeyini ölçmede Sosyal Beceri Ölçeği (SBE) kullanılmıştır İkinci değişken olan psikolojik iyi oluşu ölçmek için "Psikolojik İyi Olma ölçeği" kullanılmıştır. Öğretmen adaylarına ait kişisel bilgileri elde etmek için araştırmacılar tarafından geliştirilen "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. İşlem: Ölçekler araştırmacılar tarafından gerekli açıklamalar yapılarak, sınıf ortamında, gruplar halinde uygulanmıştır. Ölçeğin cevaplamasına ilişkin olarak sorulan sorular araştırmacılar tarafından cevaplanmıştır. Verilerin analizi: Araştırma verilerinin analizi aşamasındadır. Araştırma verilerinin analizi, korelasyon analizi uygulanacaktır. Verilerin analizi bilgisayar ortamında SPSS programı kullanılarak gerçekleştirilecektir. Elde edilen bulgular literatür çerçevesinde yorumlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal beceri, Psikolojik iyi oluş, Öğretmen adayı

Summary: Complex, and healthy interpersonal relationships as well as asking for decisions made, many aspects of our society, Fast developing alternatives brought against the people, but it made it difficult for this process. Respectful of daily life, it appears to be required to communicate with a lot of individuals. In some part of relations, the persons may feel themselves very relax, while others feel themselves unable both to start communication and to continue it. It can be stated that the reason of this is the shortage of social skills attitudes which are the basic conditions of our age. It is thought that this condition affects psychological well-being of persons. Because, the level of social skills has an significant effect on PWB, The aim of this study is to compare the social skills and PWB of teacher participants in terms of gender variations and to examine the relationship between social skills and PWB. Research group; It is formed with 555 students in the Department of Classroom Teaching, The Faculty of Education, Erzincan University in the teaching years of 2010-2011. Data collecting means: Social Skills Inventory was used for the level of Social Skills, which is one of the variations of the study. Second variation, Psychological Well-Being Scale was used. Procedures: The scales were applied in groups, in classroom media and necessary explanations. Analysis of data: data, data analysis below. Research data analysis, correlation analysis, and performed with the SPSS program. Data to be obtained from the literature will be evaluated under the same roof.

Keywords: Social skills, psychological well-being, teacher candidates

1 *Erzincan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi*
2 *Erzincan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi*

GİRİŞ

Toplumumuzda görülen hızlı değişim hem kişilerarası ilişkileri karmaşıklaştırmış hem de bireyleri daha çok seçeneklerle karşı karşıya bırakarak bunlar içinden sağlıklı kararlar almasını gerektirmiş ve aslında bu süreci iyice güçleştirmiştir. Günlük yaşam göz önüne alındığında birçok bireyle iletişime girmek zorunluluğu görülmektedir. Bu ilişkilerin bir kısmında kişiler kendilerini çok rahat hissederken bir kısmında ise hem iletişimi başlatmada hem de sürdürmede kendilerini yetersiz hissedebilirler. Hatta bazı kişilerin karşılaştıkları kişilerle “merhaba”, “günaydın” gibi iletişimi başlatıcı davranışlardan kaçındıkları da bir gerçektir. Bu insanlar iletişim kurmaya başladıklarında ya da iletişimi devam ettirirken tedirgin, göz temasından kaçınan ve iletişim kurduğu ya da kurmaya çalıştığı kişiyi rahatsız edici davranışları gösterirler. Bu durumda bu tür davranış gösteren bireylerin, çevreleriyle de hem sağlıklı iletişim kurmaları hem de bu iletişimi sürdürmeleri beklenemez. Bunun sebebi özellikle çağımızın temel koşullarından birisi olan sosyal beceri davranışlarının eksikliği olarak ifade edilebilir.

Bu konuda Yüksel (1998:43) insan yaşamında bireyin, başkalarından olumlu tepkiler getirecek ve olumsuz tepkilerin gelmesini engelleyecek becerilere sahip olmasının anlamlı olduğuna dikkat çekmektedir. Bu nedenle başkalarıyla etkileşimi mümkün kılacak sosyal açıdan kabul edilebilir ve öğrenilmiş sosyal beceriler insan yaşamının kalitesini ve hedeflerine ulaştırabilirliğini de artırabileceğini ayrıca belirtmektedir.

Bu kadar önemli olan bu beceriler çeşitli nedenlerden dolayı bireyler tarafından öğrenilememiş

olabilir. Akkök (1996a:26, 1996b:24) bunların sebeplerini sayarken çocuğun bir beceriyi, davranışı göstermekten korkması veya kaygı duyarak yapmaması olasılığını ifade ederken bir diğer sebebin ise, çocuğun o beceriyi öğrenmek için yeterince fırsata sahip olamamasına bağlamaktadır.

Akkök (1996b:26) öğretmenler için hazırladığı el kitabında öğretmenlerin bu becerileri geliştirebilmeleri için onların yeterince bilgilendirilmeleri ve okul ortamının bu becerilerin denenip geliştirilebilmesi için en uygun ortam olarak değerlendirilmesini vurgulamaktadır. Ancak bu konuda yani sosyal becerilerin öğrencilere edindirilmesi noktasında öğretmenlerimizin de bu becerilere sahip olma derecelerinin yüksek olması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Özellikle sosyal öğrenme kuramından yola çıkıldığında öğretmenlerin öğrencileri için çok önemli bir öğretici model olmaları bu konuyu daha da önemli hale getirmektedir. Çünkü öğretmenler aileden sonra bu becerileri kazandırması gereken ikinci kurum olan okulun en önemli elemanlarından ve ilişki çeşitlemelerinin yaşandığı sınıf ortamının rehberi konumundadır. Çocuklar ev ortamından çıkıp okul ortamına gelir ve birçok yeni davranış biçimlerini bu ortamda kazanır. Özellikle iletişim ve kişilerarası ilişkilere ait davranış örüntülerinin de kazanıldığı çevre bu çevredir.

Başkalarıyla toplumsal olarak kabul edilebilir, kişisel olarak yararlı ve aynı zamanda öncelikle başkalarına yararlı olan sosyal bağlamda etkileşim kurma yeteneği (Combs ve Slaby, 1997.Akt. Deniz, 2003:514). İçinde bulunulan sosyal ortama uygun davranma yeteneği (Sorias,1986). Toplum içinde yaşamak ve yeterli düzeyde kaliteli bir yaşam için gerekli olan bilişsel, sözel olan ve sözel

olmayan kişiler arası davranışlardır (Lieberman vd. 1986; akt. Altınoğlu-Dikmeer, 1997:34). İnsanın, başkalarıyla etkileşimini mümkün kılacak sosyal açıdan kabul edilebilir olan davranışlar (Yüksel, 1997a:51). Kişiler arası ilişkilerde sosyal bilgiyi alma, çözümlenme ve uygun tepkilerde bulunma, hedefe yönelik ve sosyal bağlama göre değişen; hem gözlenebilen hem de gözlenemeyen bilişsel ve duyuşsal öğeleri içeren ve öğrenilebilir davranışlardır (Yüksel, 2004:34).

Ve Riggio Sosyal beceriyi 6 alt bileşen olarak ele almaktadır. Bunlar **duyuşsal anlatımcılık**, bireyin sözel olmayan duyuşsal mesajları iletebilme becerisi, **duyuşsal duyarlılık**, başka bireylerin mesajlarını anlama ve yorumlama becerisi, **duyuşsal kontrol**, bireyin kendisinin sözel olmayan mesaj ve duygularını düzenleme ve kontrol etme becerisidir. **Sosyal anlatımcılık**, Sözlü iletişimde, beden dilini kullanmada başarılı olma ve çevresindeki insanları etkileme becerisi, **sosyal duyarlılık**, başkalarının sözel iletişimlerini anlama ve yorumlama becerisi ve **sosyal kontrol**, sosyal ortamlarda kendinden emin olma, sosyal rol oynama ve kendini duruma göre ayarlama becerisidir (Yüksel, 2004:38).

Psikolojik iyi olma ele alındığında ise Psikolojik iyi oluş, hem kuramsal hem de uygulamalı olarak kişilik ve gelişim kuramlarında çok önemli bir yer tutmaktadır. Öznel iyi oluş gelenekçileri iyi oluşu mutluluk ve yaşam doyumu olarak formüle ederken, Psikolojik İyi Oluş gelenekçileri ise insanın gelişimi ve yaşamın varoluşsal zorluklarıyla baş etme olarak formüle etmektedirler. Danışmanların danışanların amaçlarına ulaşmalarına yardımcı olacak klinik çalışmalara bir rehber olarak hizmet eden psikolojik iyi oluş, psikolojik

danışma ile ilgili amaç ve hedefler konusunda bilgi vermektedir (Christopher, 1999:148). 1950 ve 1960'lı yıllarda oluşan geniş literatür içinde yaşam becerileri konusunda Erikson ve Neugarten gibi gelişim kuramcıları gelişim görevlerinden ve bunların başarıyla aşılmasından bahsetmişlerdir. Büyüme ve bireysel gelişimle ilgilenen psikologlar kendini gerçekleştirme (Maslow,1968), tam olarak fonksiyonda bulunma (Roger, 1961), olgunluk (Allport, 1961) ve bireyselleşme (Jung, 1933) gibi yapılardan söz etmişlerdir. Jahoda (1958)'nin olumlu psikolojik sağlık kriterleri, psikolojik açıdan sağlıklı olmanın ne olduğunu tarif eden bu kavramların pek çoğundan yararlanmaktadır (Akt; Keyes, Shmotkin ve Ryff, 2002:1014). Psikolojik iyi oluşa kapsamlı olarak bakmak, kişinin yaşam amaçlarından ilişkilerine, potansiyelinin farkında olup olmadığına; diğer insanlarla ilişkisinin kalitesinden, yaşamıyla ilgili ne hissettiğine geniş yelpazeyi içermektedir (Ryff ve Keyes,1995:723).

Bu çalışmada psikolojik iyi olma Ryff (1989a:1073, 1989b:44)'ın kendini kabul, bireysel gelişim, yaşam amacı, diğerleriyle olumlu ilişkiler, çevresel hakimiyet ve özerklik şeklinde altı boyuttan oluşan "Çok Boyutlu Psikolojik İyi Olma Modeli" çerçevesinde ele alınacaktır.

Ryff iyi oluşu sadece mutluluğu elde etmekten ziyade kişinin gerçek potansiyelini gerçekleştirme çabası olarak kavramlaştırmaktadır (Ryff, 1995:101). Bu bakış açısında mutluluk iyi yaşanan bir yaşamın sonucudur. Bu iyi yaşam özerklik, kişisel gelişim, kendini kabul, yaşam amaçları, çevresel kontrol ve diğerleriyle pozitif ilişkileri yansıtmaktadır (Ryff ve Singer, 1989:18). Bunlardan **kendini kabul**, kişinin kendini olumlu

algılamasını, sınırlılıklarının farkında olduğunda bile kendinden memnun olmasını ve geçmişiyile ilgili olumlu duygular hissetmesini, **diğerleriyle olumlu ilişkiler**, kişinin diğerleriyle sıcak ilişkiler geliştirmesini ve bunu sürdürmesini, güçlü bir şekilde empati ve yakınlık kurabilmesini ve diğerlerinin mutluluğuyla ilgilenmesini; **çevresel kontrol**, kişinin kişisel ihtiyaç ve isteklerini karşılayacak şekilde çevreyi şekillendirmesini ve çevredeki fırsatları iyi değerlendirmesini; **özerklik**, kişinin geniş sosyal çevrede bireyselliğini elde etmek için kişisel özerklik aramasını, sosyal baskıya rağmen düşünce ve davranışlarını kişisel standartlarına göre düzenlemesini; **yaşam amaçları**, kişinin yaşam amacının ve yaşamının anlamı olmasını; **kışisel gelişim**, kişinin kapasitesinin farkında olmasını, yeteneklerini geliştirme çabasını, yaşantılara açık olmasını yansıtmaktadır (Keyes, Shmotkin ve Ryff, 2002:1016).

Psikolojik danışma açısından ele alındığında psikolojik iyi olma öğrenme ve gelişme isteği ile beraber danışanlar yaşamlarında anlam bulma ve amaç bulma isteği gibi varoluşsal ilgilere de yönelmektedirler. Başlangıçta sadece öznel iyi oluş için gelen pek çok danışan, daha sonra psikolojik iyi oluşun değerini gördüğü için danışma sürecini uzatmaktadır. Bununla birlikte pek çok danışanda sadece mümkün olan en kısa sürede sıkıntuların azalmasını istemektedir. Öznel iyi oluşla daha çok ilgili olan güçlendirme veya çare bulma fonksiyonu, çeşitli yardım uzmanlarınca uygulanan danışmaların genel bir fonksiyonudur. İyi oluşun gelişim odaklı olan ilerleme fonksiyonu ise, tarihsel olarak insancıl ve varoluşçu terapiyle olduğu kadar danışma psikolojisi ile de yakından özdeşleşmiştir. Gelişim grupları, psiko-eğitsel programlar, kariyer gelişim çalışma

grupları gibi gelişimsel ve önleyici müdahalelerde belirli yaşam alanlarında etkiliği arttıran becerileri geliştiren öznel iyi oluşun içerdiği amaçları hedeflenmektedir (Lent, 2003:499).

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı eğitim fakültesi öğrencilerinin sosyal beceri ve psikolojik iyi oluş düzeylerinin cinsiyet göre değişip değişmediğini belirlemektir. Bu amaçla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri cinsiyete göre değişiklik göstermekte midir?
2. Öğrencilerin psikolojik iyi oluş düzeyleri cinsiyete göre değişiklik göstermekte midir?
3. Öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri ve psikolojik iyi oluş düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma, öğrencilerin cinsiyetlerine göre sosyal beceri ve psikolojik iyi oluş düzeylerini incelemek üzere planlanmış betimleyici tipte bir araştırmadır.

Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini, 2006–2007 Akademik Yılında Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği AB. Dalında kayıtlı bulunan öğrenciler oluşturmaktadır. Bu öğrencilerden 555 öğrenci araştırmaya katılmıştır. Araştırmaya katılanların 302'si (% 54,4) erkek, 253'si (% 45,6) kız öğrencilerden oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada Sosyal Beceri Düzeyini ölçmede Sosyal Beceri Ölçeği (SBE) kullanılmıştır. Sosyal Beceri Ölçeği “Social Skills Inventory”, (1986:649–660) yılında Riggio tarafından geliştirilmiş ve 1989 yılında yeniden revize edilerek bugünkü şeklini almıştır. Envanterin Türkçeye uyarlaması Yüksel (1997) tarafından yapılmıştır.

Psikolojik iyi oluşu ölçmek için Ryff (1986:126-144) tarafından geliştirilmiş olan “Psikolojik İyi

Olma ölçeği” (Scales of Psychological Well-being) kullanılmıştır. Türkçeye uyarlama çalışması Cenkseven (2004:44-86) tarafından yapılmıştır.

Öğretmen adaylarına ait kişisel bilgileri elde etmek için araştırmacılar tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır.

Uygulanan SBE ve PİÖ ölçeklerinin ortalama, standart sapma değerleri Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1

SBE ve PİÖ Genel Ortalama ve Standart Sapma Değerleri (N: 555)

Ölçekler	Ortalama	Standart Sapma
Sosyal Beceri Envanteri (SBE)	296,58	26,44
Psikolojik İyi Oluş (PWB)	358,37	32,26

Uygulanan SBE ölçeğinin alt bileşenlerinin ortalama, standart sapma değerleri Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2

SBE Alt Bileşenleri Ortalama ve Standart Sapma Değerleri (N: 555)

Sosyal Beceri Alt Boyutları	Ortalama	Standart Sapma
Duygusal anlatım	49,4198	6,51757
Duygusal duyarlılık	54,1640	7,46207
Duygusal kontrol	49,4613	7,49487
Sosyal anlatım	52,7676	8,74705
Sosyal duyarlılık	51,4288	7,75248
Sosyal kontrol	55,6667	8,02493

Uygulanan PİÖ ölçeğinin alt bileşenlerinin ortalama, standart sapma değerleri Tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3

PİÖ Alt Bileşenleri Ortalama ve Standart Sapma Değerleri (N: 555)

Psikolojik İyi Oluş Alt Bileşenleri	Ortalama	Standart
		Sapma
Diğerleriyle olumlu ilişkiler	59,2144	6,90831
Otonomi	60,1441	7,54678
Çevresel hakimiyet	60,1820	7,16296
Bireysel gelişim	61,6649	6,68444
Yaşam amacı	58,0288	6,65953
Kendini kabul	58,4541	7,32159

Sosyal Beceri Envanterinin Güvenirliği:

Tablo 4

Araştırma Kapsamındaki Öğrencilerin SBE den
Elde Edilen Puanların Güvenirlik Katsayıları

SB Bileşenleri	Cronbach Alpha
Duygusal anlatım (DA)	,572
Duygusal duyarlılık (DD)	,727
Duygusal Kontrol (DK)	,731
Sosyal anlatım (SA)	,824
Sosyal duyarlılık (SD)	,697
Sosyal Kontrol (SK)	,837
Envanterin Bütünü için (SB)	,829

$p < .01$

SBE'nin Cronbach Alpha Güvenirlik katsayıları Tablo 4'de gösterilmiştir.

Riggio (1986:649-660, 1989:514-521) tarafından yürütülen Sosyal Beceri Envanteri'nin güvenirligini bulmak için testin tekrarı ve iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. İki hafta ara ile yapılan testin tekrarı yöntemi ile 40 adaya uygulama yapılmıştır. Toplam puandan elde edilen güvenirlilik katsayısı $r = .94$ olarak bulunmuştur. Alt ölçeklerden elde

edilen güvenirlilik katsayıları ise $r = .81$ ile $r = .96$ arasında değişmektedir. Sosyal Beceri Envanteri üzerinde yapılan diğer bir güvenirlilik hesaplaması da, Cronbach Alpha güvenirlilik yöntemiyle yapılmış elde edilen alt ölçek puanı güvenirlilik katsayıları $r = .62$ ile $r = .87$ arasında bulunmuştur.

Sosyal Beceri Envanteri'ni Türkçe'ye uyarlanması çalışmalarında ise Yüksel (1997:48-58), testin tekrarı yöntemi ile 53 üniversite öğrencisine dört hafta ara ile iki kez Sosyal Beceri Envanterini uygulamış, testin tekrarı yöntemi ile hesaplanan puana ilişkin güvenilirlik katsayısını tüm ölçek için $r=.92$ olarak bulmuştur. Alt ölçeklerden elde edilen güvenilirlik katsayıları ise $r=.80$ ile $r=.89$ arasında değişmiştir. Toplam puana ilişkin iç tutarlık (Cronbach alpha) katsayısı $.85$ olarak bulunmuş, alt ölçeklere göre elde edilen iç tutarlık katsayıları ise $.56$ ile $.82$ arasında değişmektedir.

Bulunan güvenilirlik katsayıları genel olarak orijinal ölçekte bulunan katsayılardan ($.62$ ile $.87$) biraz düşük olmakla birlikte Yüksel (1997) uyarladığı Türkçe versiyonu için bulduğu katsayılarla ($.56$ ile $.82$) benzerlik göstermektedir. Yine Özlek (2003:28-32) tarafından yapılan güvenilirlik çalışmasında ise katsayılar $.51$ ile $.69$ arasında değişmektedir. Tablo 4'de belirtilen güvenilirlik katsayıları ($.58$ ile $.61$), ölçeğin yeterince güvenilir olduğunu ve amaca uygun olarak kullanılabilirliğini göstermektedir.

Sosyal Beceri Envanterinin Geçerliği

Tablo 5

SBE ve Bileşenlerinden Elde Edilen Puanlarla İlgili Pearson Korelasyon Katsayıları

Sosyal Beceri ve Bileşenleri	DA	DD	DK	SA	SD	SK	SB
Duygusal anlatım	1						
Duygusal duyarlılık	.453(**)	1					
Duygusal kontrol	.289(**)	.452(**)	1				
Sosyal anlatım	.535(**)	.530(**)	.291(**)	1			
Sosyal duyarlılık	.154(**)	.294(**)	.174(**)	.001	1		
Sosyal kontrol	.457(**)	.418(**)	.268(**)	.656(**)	-.229(**)	1	
Sosyal Beceri (Genel)	.570(**)	.708(**)	.419(**)	.838(**)	.086(*)	.701(**)	1

* $p < .05$ ** $p < .01$

Sosyal Beceri Envanteri'nin Riggio tarafından yapılan birleştirici ve ayırteci geçerlik çalışmalarında çeşitli ölçme araçları kullanılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: Sosyal Beceri envanteri ile Synder tarafından 1974 yılında geliştirilen Kendini Ayarlama Ölçeği (SMS) puanları arasında $.34$, Friedman ve arkadaşları tarafından 1980 yılında geliştirilen Duyuşsal iletişim Testi (ACT) puanları arasında $.64$, Rosenthal ve arka-

daşları tarafından 1979 yılında geliştirilen Sözel Olmayan Duyarlık Profili (PONS) arasında $.12$, Sosyal Kaygı Ölçek (Sos Anx) puanları ile arasında $-.41$ korelasyon katsayıları elde edilmiştir (Yüksel, 2004:18-21).

Sosyal Beceri Envanteri'nin bir başka geçerlik çalışması da Cattell ve arkadaşları tarafından 1970 yılında geliştirilen 16 Kişilik Faktörü Envanteri

(PF) Sosyal Beceri Envanteri ile birlikte 149 lisans öğrenci grubuna birlikte uygulanmıştır. Uygulama sonucu Sosyal Beceri Envanteri toplam puanı ile 16 Kişilik Faktörü Envanteri puanları arasındaki korelasyon değerleri -.24 ila .47 arasında görülmüştür (Yüksel, 2004:18-21).

Yüksel (2004), Sosyal Beceri Envanteri'nin geçerlik çalışmasını kapsam geçerliği ve benzer ölçekler geçerliği olmak üzere iki yöntem kullanılarak yapmıştır. Kapsam geçerliği yönteminde uzman kanısına başvurulmuş ve uzmanların incelemeleri sonucu ölçeğin sosyal becerileri ölçebilecek nitelikte olduğu görüşü belirlenmiştir. Benzer ölçekler geçerliği yöntemiyle 1974 yılında Synder tarafından geliştirilen ve Bacanlı 1990 tarafından Türkçe'ye uyarlanan Kendini Ayarlama Ölçeği (KAÖ) kullanılmıştır. İngilizce Bölümü ve Tarih Bölümü ikinci sınıf öğrencilerine Sosyal Beceri Envanteri ve Kendini Ayarlama Ölçeği birlikte uygulanmıştır. Her iki

ölçekten elde edilen puanlar arasında .63 (n=37) korelasyon bulunmuştur. Sonuçta Sosyal Beceri Envanteri'nin araştırmada Kullanılacak düzeyde yeterince yüksek güvenilirliği ve geçerliği olduğu Kanısına varılmıştır (Yüksel, 2004:24-32).

Hamarta (2000:65-73) yaptığı bir araştırmada, Kendini Tanımlama Envanteri ile UCLA Yalnızlık Ölçeği arasındaki ilişkiye bakmış ve sonuçta ilişki -.29 (n=523) olarak bulunmuştur.

SBE puanları arasında bulunan ilişki katsayıları, orijinal formun bulunan korelasyon katsayıları ile benzerlik göstermektedir. Sosyal Beceri Envanteri alt ölçekleri arasında genellikle olumlu ilişkiler bulunmuştur. Bundan dolayı şöyle bir genelleme yapılmaktadır: Global sosyal becerilere sahip olmak temel sosyal beceri dilimlerinin her birinin bileşimini içeriyor. Global sosyal beceri puanı, toplam sosyal beceri puanını yansıtmaktadır.

Psikolojik İyi olma Ölçeğinin Güvenirliği:

Tablo 6

Araştırma Kapsamındaki Öğrencilerin PİO den Elde Edilen Puanların Güvenirlik Katsayıları

PİO Bileşenleri	Cronbach Alpha
Diğerleriyle olumlu ilişkiler	,772
Otonomi	,497
Çevresel hakimiyet	,713
Bireysel gelişim	,669
Yaşam amacı	,700
Kendini kabul	,587
Envanterin Bütünü için (PSİ)	,877

p < .01

PİO'nun Cronbach Alpha Güvenirlik katsayıları Tablo 6'da gösterilmiştir. Bulunan güvenirlik katsayıları genel olarak orijinal ölçekte bulunan katsayılardan (.86 ile .93) düşük olmakla birlikte Cenkseven (2004:44-86) uyarladığı Türkçe versiyonu için bulduğu katsayılarla (.74 ile .83) benzerlik göstermektedir. Tablo 6'da belirtilen güvenirlik katsayıları, ölçeğin yeterince güvenilir olduğunu ve amaca uygun olarak kullanılabilceğini göstermektedir.

Psikolojik iyi olma, psikolojik iyi oluş'u ölçen testin altı alt boyutu ile bütünleşmektedir. Ryff'a göre (1989a:1077, 1995:98) pozitif psikolojik sağlığın

bu çoklu çerçevesini bir noktada birleştirmek iyi olmanın çok boyutlu bir modelini oluşturmada kuramsal temel olarak yarar sağlamıştır. Ve testi oluşturan alt bileşenlerin genel puanla ilgili korelasyonları Tablo 7'de görüldüğü gibi anlamlı olarak bulunmuştur. Yurtdışında yapılan geçerlik çalışmalarında ölçeklerinin orijinal formunun (Ryff, 1989a:118-129; Ryff ve Ark.,1994:195-205; Kafka ve Kozma, 2002:171-190; Keyes ve Ark., 2002:1007-1023) elde edilen sonuçlar ile paralellik göstermektedir. Ayrıca Cenkseven (2004:44-86) tarafından yapılan araştırmadaki korelasyon sonuçları ile de paralellik bulunmaktadır.

Psikolojik İyi olma Ölçeğinin Geçerliği:

Tablo 7

PİO ve Bileşenlerinden Elde Edilen Puanlarla İlgili Pearson Korelasyon Katsayıları

Psikolojik İyi oluş ve Bileşenleri	DOİ	O	ÇH	BG	YA	KK	PİO
Diğerleriyle olumlu ilişkiler (DOİ)	1						
Otonomi (O)	.625(*)	1					
Çevresel hakimiyet (ÇH)	.628(*)	.676(*)	1				
Bireysel gelişim (BG)	.626(*)	.620(*)	.669(*)	1			
Yaşam amacı (YA)	.594(*)	.632(*)	.674(*)	.642(*)	1		
Kendini kabul (KK)	.707(*)	.669(*)	.654(*)	.624(*)	.697(*)	1	
Psikolojik İyi Oluş (Genel PİOİ)	,066	,198(*)	,307(*)	,329(*)	,227(*)	,229(*)	1

* $p < .01$

Tablo-7'de görüldüğü gibi, ölçeklerin birbirleriyle ve toplam puanla korelasyonları tatmin edici düzeydedir. Korelasyon değerlerinin tamamı .01 düzeyinde anlamlıdır. Elde edilen bu bulgular farklı kültürler üzerinde yapılan Psikolojik İyi Olma Öl-

çeklerinin orijinal formunun geçerlik çalışmalarında (Ryff, 1989a:1077; Ryff ve Ark.,1994:195-205; Kafka ve Kozma, 2002:171-190; Keyes ve Ark., 2002:1007-1023, Ryff ve Singer, 2006:14-23) elde edilen sonuçlar ile paralellik göstermektedir.

Bu konuda yapılmış en son araştırma sonuçlarına göre .69 ile .95 arasında bir ilişki bulunmuştur (Springer ve Hauser, 2006:1120-1131, Springer ve Ark., 2006:1080-1102)

Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışması Cenkseven (2004:44-86) tarafından yapılmıştır. Güvenirlilik çalışmaları 475 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. 84 maddenin Psikolojik İyi Oluş Ölçeği'nden elde edilen toplam puan ile korelasyonlarının .25 ile .57 arasında değiştiği görülmektedir. Her bir maddenin içinde bulunduğu faktörün toplam puanıyla korelasyonlarına bakıldığında, değerlerin, diğerleriyle olumlu ilişkiler için .42 -.70, özerklik için .38 -.60, çevresel hakimiyet için .32 -.63, bireysel gelişim için .38 -.61, yaşam amacı için .30 -.58 ve kendini kabul için ise .37 -.63 arasında değiştiği belirlenmiştir. Ölçeğin iç tutarlık katsayıları (Cronbach Alpça) diğerleriyle olumlu ilişkilerin .83, otonominin .78, çevresel hakimiyetin .77, bireysel gelişim .74, yaşam amacının .76, kendini kabulün ise .79 olarak bulunmuştur. Psikolojik İyi Oluş Ölçeği'nin toplam iç tutarlık katsayısı ise .93 olarak belirlenmiştir. Testtekrar test güvenirliliği için korelasyon katsayıları, diğerleriyle olumlu ilişkiler için .74, otonomi için .77, çevresel hakimiyet için .77, bireysel gelişim için .74, yaşam amacı için .75 ve kendini kabul için ise .76 olduğu bulunmuştur. Ayrıca toplam puan için test-tekrar test korelasyon katsayısının .84 olduğu belirlenmiştir.

Ölçüt bağıntılı geçerlik çalışmalarında Psikolojik İyi Oluş Ölçeği'nin Korelasyonları; Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (1968) ile -.62, Yaşam Yönelimi Ölçeği (Scheier ve Carver, 1985) ile .48, Zung Depresyon Ölçeği (Zung, 1965) ile -.72, Yaşam Doyumu Ölçeği (Diener ve ark., 1985) ile

.60, Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği (Watson ve ark., 1988) pozitif duygu boyutuyla .52, Negatif Duygu boyutuyla -.52 ve Rotter İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği (Rotter, 1966) ile -.39 bulunmuştur. Korelasyonların hepsi .01 düzeyinde anlamlı bulunmuştur (Cenkseven, 2004:44-86).

Ayrıca Kuzucu (2006:112-128) tarafından yapılan çalışmada kendini kabul .93; diğerleriyle olumlu ilişkiler .91; Özerklik .86; çevresel hakimiyet .90; yaşam amacı .90; kişisel gelişim .87 bulunmuştur. Her birinin ölçüt bağımlı geçerliğini belirlemek için 20 maddelik aile formu ile korelasyonuna bakılmıştır. Aile formu ve 14 maddelik formu arasındaki korelasyon .97 ve .98 arasında sıralanmıştır. Altı haftanın üzerinde test tekrar test güvenirlilik katsayısı altı faktör için .81'den .88'e kadar sıralanmaktadır.

İşlem: Ölçekler araştırmacılar tarafından gerekli açıklamalar yapılarak, sınıf ortamında, gruplar halinde uygulanmıştır. Ölçeğin cevaplamasına ilişkin olarak sorulan sorular araştırmacılar tarafından cevaplanmıştır.

Verilerin analizi

Veriler bilgisayar ortamında SPSS paket programı ile analiz edilmiştir. Öğrencilerin sosyal beceri ve psikolojik iyi oluşlarının cinsiyete göre farklı olup olmadığını belirlemek için khi kare testi kullanılmıştır. Öğrencilerin sosyal beceri ve psikolojik iyi oluş düzeyleri arasında ilişkinin anlamlı olup olmadığına ilişkin t testi uygulanmıştır. Araştırmada anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak alınmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri cinsiyete göre değişiklik göstermekte midir?

Öğrencilerin sosyal beceri düzeylerinin cinsiyete göre farklı olup olmadığına ilişkin t-testi sonuçları tablo 8’te gösterilmiştir. Cinsiyete göre sosyal beceri düzey ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($t: .883, p < .05$). Bu sonuç, kızların ve erkeklerin sosyal beceri genel puanları arasında ilişki olmadığını gösteren bazı

Tablo 8

Öğrencilerin Cinsiyete Göre Sosyal Beceri Düzeyleri ile İlgili t-testi Sonuçları

Cinsiyet	N	Ortalama	Ss	sd	t	p
Erkek	302	295,66	26,20	553	,883	,377
Kız	253	297,66	26,65			

* $p > .01$

Öğrencilerin sosyal beceri alt bileşenlerinin cinsiyete göre farklı olup olmadığına ilişkin t-testi sonuçları Tablo 9’de gösterilmiştir. Cinsiyete göre sosyal beceri alt bileşenleri düzey ortalamaları arasındaki fark duygusal kontrol bileşeni dışında anlamlı bulunmamıştır ($t: .017, p < .05$).

Bulunan bu sonuçlar için literatüre bakıldığında farklı sonuçların bulunduğu görülmektedir. Deniz (2000) tarafından yapılan çalışmada kızların duygusal anlatıcılık, duygusal duyarlılık, sosyal kontrol ve alt bileşenlerin de erkeklerden daha yüksek ortalamasına sahip oldukları ve anlamlı farklılıkların olduğunu ifade etmiştir. Bu sonuçlar Riggio, 1986, Riggio, 1999, Friedman ve ark., 1982, Rosenthal ve ark., 1979 tarafından da bulunmuştur.

araştırma bulguları ile tutarlıdır (Hamarta, 2000). Bu bulgulara rağmen özellikle yurtdışında yapılan araştırmalar da anlamlı ilişkiler bulunmuştur. (Hall ve diğ.,1979; Akt; Riggio,1986, Mayo ve Henley, 1981; Akt; Riggio, Coffaro, Tucker, 1989b, Riggio, 1986, Riggio ve diğ., 1989b,). Ülkemizde yapılan araştırmalar da bu sonuçları destekleyen bulgular bulunmaktadır (Deniz, 2002, Kalafat, 2007). tarafından yapılan bu araştırmalarda da farkın anlamlı ve kızlar lehine olduğu ifade edilmiştir.

Araştırmanın duygusal kontrol bileşeninde ise erkeklerin kızlardan anlamlı olarak farklılaştığını belirtmiştir bu bulgu yapılan bazı araştırma sonuçları ile benzerlik göstermektedir(Deniz, 2002:514, Avşar, 2004:124, Kalafat, 2007:716-717). Bu sonucun ortaya çıkmasından kızların duygusal mesajları gönderme-alma ve sosyal ortamlarda kendilerini ortaya koyma becerilerinin erkeklere göre yüksek olmasından kaynaklı olabileceği akla gelmektedir. Ayrıca toplumumuzun erkekler için belirlediği duygusal ve sözel olmayan tepkilerini kontrol altına alma ve duygularını saklama rolleri de erkeklerin duygusal kontrollerinin kızlardan anlamlı düzeyde yüksek çıkmasında etkili olmuş olabilir (Deniz, 2002:520, Avşar, 2004.128, Kalafat, 2007:719).

Tablo 9

SBE Alt Bileşenleri Ortalama ve Standart Sapma ve t Değerleri (N: 555)

Sosyal Beceri Alt Bileşenleri	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	df	t	p
Duygusal Anlatım	Kız	253	49,96	6,52	553	1,805	,072
	Erkek	302	48,96	6,49			
Duygusal Duyarlılık	Kız	253	54,77	7,40	553	1,768	,078
	Erkek	302	53,65	7,48			
Duygusal Kontrol	Kız	253	48,63	7,29	553	-2,383	,017*
	Erkek	302	50,15	7,59			
Sosyal Anlatım	Kız	253	52,14	8,77	553	-1,543	,123
	Erkek	302	53,29	8,70			
Sosyal Duyarlılık	Kız	253	52,02	7,77	553	1,657	,098
	Erkek	302	50,93	7,71			
Sosyal Kontrol	Kız	253	56,18	7,91	553	1,385	,167
	Erkek	302	55,23	8,10			

* $p < .05$

Öğrencilerin psikolojik iyi oluş düzeyleri cinsiyete göre değişiklik göstermekte midir?

Öğrencilerin Psikolojik iyi oluş düzeylerinin cinsiyete göre farklı olup olmadığına ilişkin t-testi sonuçları tablo 10'da gösterilmiştir. Cinsiyete göre Psikolojik İyi Oluş Düzey ortalamaları ara-

sındaki fark anlamlı bulunmuştur ($t: 3,379, p < .01$). Bu sonuç, kızların ve erkeklerin Psikolojik İyi Oluş genel puanları arasında ilişki olduğunu gösteren bazı araştırma bulguları ile tutarlıdır (Ryff, 1989a:1069-1081, Ryff, 1991:286-295, Ryff ve Ark., 1994:195-205, Ryff, 1995:99-104 Cenkseven, 2004:44-86).

Tablo 10

Öğrencilerin Cinsiyete Göre Psikolojik İyi Oluş Düzeyleri ile İlgili t-testi Sonuçları

Cinsiyet	N	Ortalama	Ss	sd	t	p
Erkek	302	354,17	28,65	553	3,379	,000*
Kız	253	363,37	34,48			

* $p < .01$

Öğrencilerin Psikolojik iyi oluş alt bileşen düzeylerinin cinsiyete göre farklı olup olmadığına ilişkin t-testi sonuçları Tablo 11’de gösterilmiştir. Bulunan bu sonuçlara bakıldığında anlamlı ilişki bulunan diğerleriyle olumlu ilişkiler, çevresel hâkimiyet, bireysel gelişim, yaşam amacı, kendini kabul alt bileşenlerinde kızların ortalamalarının anlamlı şekilde yüksek olduğu görülmektedir. Otonomi ve kendini kabul alt bileşenlerinde ise cinsiyetlere göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. kızların ve erkeklerin Psikolojik İyi Oluş genel puanları

arasında ilişki olduğunu gösteren bazı araştırma bulguları ile tutarlıdır (Ryff, 1989a:1069-1081, Ryff, 1991:286-295, Ryff ve Ark., 1994:195-205, Ryff, 1995:99-104, Cenkseven, 2004.44-86). Bu bulgulara yakın bir başka çalışmada ise çevresel hâkimiyet, diğerleriyle olumlu ilişkiler, kendini kabul alt bileşenlerinde bayanların erkeklere oranla daha yüksek ortalamaya sahip olduğu bulunmuştur (Fraizer, Mintz ve Mobley, 2005:583-590).

Tablo 11

PİÖ Alt Bileşenleri Ortalama ve Standart Sapma Değerleri (N: 555)

Psikolojik İyi Oluş Alt Bileşenleri	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	df	t	p
Diğerleriyle olumlu ilişkiler	Kız	253	60,22	6,33	553	3,181	,002*
	Erkek	302	58,36	7,25			
Otonomi	Kız	253	60,82	6,95	553	1,942	,053
	Erkek	302	59,57	7,97			
Çevresel hakimiyet	Kız	253	61,13	6,33	553	2,898	,004*
	Erkek	302	59,38	7,71			
Bireysel gelişim	Kız	253	62,52	5,57	553	2,807	,005*
	Erkek	302	60,94	7,41			
Yaşam amacı	Kız	253	58,67	6,18	553	2,089	,037*
	Erkek	302	57,49	6,99			
Kendini kabul	Kız	253	58,64	6,78	553	,560	,576
	Erkek	302	58,29	7,75			

$p > .05$

Öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri ve psikolojik iyi oluş düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?

Öğrencilerin Sosyal beceri düzeyleri ile psikolojik iyi oluş düzeyleri arasındaki ilişkiye bakıldığında

tablo 12’de görüleceği üzere anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuç bu konuda yapılan tek araştırma tarafından da desteklenmektedir (Sergin ve Taylor, 2007).

Tablo 12

SBE ve PİO Bileşenlerinden Elde Edilen Puanlarla İlgili Pearson Korelasyon Katsayıları

Sosyal Beceri ve Bileşenleri	SBE	PİO
Sosyal Beceri Düzeyleri	1	.570(**)
Psikolojik İyi oluş Düzeyleri	.570(**)	1

* $p < .01$

Sosyal beceri ve alt bileşenlerinin ölçümleri ve takip eden psikolojik iyi olma alt bileşenleri arasında olan yaşam doyumu, çevresel hakimiyet, kendilik faydası, umut, mutluluk ve yaşam kalitesi örnekleme bağı olarak belirlenmiştir. Sonuçlar, sosyal becerilerin sürekli ve olumlu olarak tüm psikolojik iyi olma belirleyicileri ile

ilişkili olduğunu göstermektedir. Sosyal beceriler aynı zamanda diğerleriyle olumlu ilişkilerle de güçlü bir şekilde ilişkilidir. Diğerleriyle olumlu ilişkilerin sosyal beceri ve tüm psikolojik iyi olma ölçümleri arasındaki ilişkide bağı olduğu (arabuluculuk yaptığı) kanıtlanmıştır (Sergin ve Taylor, 2007).

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
SBE	1													
PSİ	.570(**)	1												
DOİ	.019	.066	1											
O	.126(**)	.198(**)	.625(**)	1										
ÇH	.218(**)	.307(**)	.628(**)	.676(**)	1									
BG	.227(**)	.329(**)	.626(**)	.620(**)	.669(**)	1								
YA	.210(**)	.227(**)	.594(**)	.632(**)	.674(**)	.642(**)	1							
KK	.166(**)	.229(**)	.707(**)	.669(**)	.654(**)	.624(**)	.697(**)	1						
DA	.570(**)	.315(**)	.045	.090(*)	.177(**)	.148(**)	.173(**)	.163(**)	1					
DD	.708(**)	.429(**)	.176(**)	.225(**)	.305(**)	.248(**)	.241(**)	.268(**)	.453(**)	1				
DK	.419(**)	.176(**)	.081	.114(**)	.203(**)	.144(**)	.185(**)	.202(**)	.289(**)	.452(**)	1			
SA	.838(**)	.499(**)	-.016	.071	.128(**)	.168(**)	.148(**)	.136(**)	.535(**)	.530(**)	.291(**)	1		
SD	.086(*)	-.128(**)	.275(**)	.268(**)	.198(**)	.121(**)	.148(**)	.221(**)	.154(**)	.294(**)	.174(**)	.001	1	
SK	.701(**)	.557(**)	-.039	.007	.155(**)	.187(**)	.131(**)	.093(*)	.457(**)	.418(**)	.268(**)	.656(**)	-.229(**)	1

** $p < .01$

* $p < .05$

1. Sosyal Beceri
2. Psikolojik İyi Olma
3. Diğerleriyle olumlu ilişkiler DOI
4. Otonomi O
5. Çevresel hakimiyet ÇH
6. Bireysel gelişim BG
7. Yaşam amacı YA
8. Kendini kabul KK
9. Duygusal anlatım DA
10. Duygusal duyarlılık DD
11. Duygusal kontrol DK
12. Sosyal anlatım SA
13. Sosyal duyarlılık SD
14. Sosyal kontrol SK

SONUÇ VE ÖNERİLER

Üniversite öğrencilerinin sözel olmayan sosyal becerilerini genel puanlar bağlamında incelediğimizde kızlarla erkeklerin puan ortalamaları göz önüne alındığında herhangi anlamlı bir farklılık göstermediği,

Sosyal beceri alt bileşenleri için bakıldığında ise erkeklerle kızların duygusal kontrol alt bileşeni dışında anlamlı bir fark göstermedikleri ve bunun da erkeklere toplumun yüklediği erkek rolünün etken olabileceği,

Psikolojik iyi olma genel puanları açısından bakıldığında ise kızlarla erkeklerin puan ortalamalarının anlamlı bir şekilde farklılık gösterdiği,

Psikolojik iyi olma alt boyutlarında ise otonomi ve kendini kabul alt bileşeni dışında yine anlamlı bir ilişki bulunduğu,

Sosyal beceri ve psikolojik iyi olma genel puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu,

Sosyal beceri ve psikolojik iyi olma alt bileşenlerinde ise diğerleriyle olumlu ilişki alt bileşeninin hem SBE hem de PSİ açısından anlamlı bir ilişki göstermediği buna ek olarak yine bu alt bileşenin Duygusal anlatım, duygusal kontrol, sosyal anlatım ve sosyal kontrol arasında da anlamlı bir ilişki göstermediği, otonomi alt bileşeninin ise sosyal anlatım ve sosyal kontrol alt bileşenleri dışında anlamlı bir ilişki gösterdiği, diğer tüm genel ve alt bileşenlerin kendi aralarında farklı anlam düzeylerinde ilişki bulunduğu görülmüştür.

Bütün bunlara göre;

Üniversite öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerini arttırmak için;

a. Her üniversitenin psikolojik danışma ve rehberlik servislerini etkin olarak faaliyete geçirmesi gerekmektedir.

b. Bu servislerde, öğrencilere yönelik olarak atılganlık eğitimi ya da kendine güvenli davranış eğitimi hizmetleri verilmelidir.

c. Katılımcıların öğretmen adayı oldukları göz önüne alındığında değişik alternatifler yoluyla sosyal becerilerinin artırılarak öğretmenlik becerilerine ek olarak sosyal becerilerinin de artırılması sağlanmalıdır. Üniversite öğrencilerinin Psikolojik iyi olma düzeylerini arttırmak için;

a. Psikolojik iyi olma düzeylerini artırıcı sosyal beceri eğitimi, atılganlık eğitimi veya iletişim

becerileri eğitimi vermeye yönelik bireysel ve grup çalışmaları yapılabilir.

b. Üniversitelerde öğrencilerin psikolojik iyi oluş düzeylerini artırmaya yardımcı olabilmek için psikolojik danışma merkezlerinin önemi büyüktür; çünkü bu merkezler öğrencilere önleyici ve koruyucu ruh sağlığı hizmeti vermektedirler. Çoğu üniversitede öğrencilerin psikolojik yardım ihtiyaçlarını karşılayacak yeterlikte yardım hizmetleri bulunmamaktadır. Psikolojik danışma merkezi olmayan üniversitelerde psikolojik danışma merkezleri kurulması, olanlarda da hizmetlerin yeterliliğinin artırılması gerekmektedir.

Üniversite öğrencilerinin hem sosyal beceri düzeyleri hem de Psikolojik iyi olma düzeyleri düşünüldüğünde;

Etkili sosyal ilişkiler kurabilme becerisine sahip kişilerin psikolojik iyi olma düzeylerinin artacağı ve bu durumun kendilerini hoşnut edebileceği düşünüldüğünde, öğrencilerin ilişkilerini güçlendirmek için sosyal beceri eğitimi, atılganlık eğitimi veya iletişim becerileri eğitimi vermeye yönelik bireysel ve grup çalışmaları yapılabilir.

Genel anlamda araştırma bulgularından yola çıkılarak;

a. Araştırma bulgularının ülkemiz için genellenbilmesi amacıyla farklı örneklem gruplarında yeni araştırmalar yapılabilir.

b. Öğretmenler üzerinde de yapılacak araştırmalar ile farklı yordayıcılar bulunabilir ve bunlarla ilgili çalışmalar yapılabilir.

c. Psikolojik iyi oluşla ilgili boylamsal çalışmalar yapılarak kişilerin psikolojik iyi oluşlarının tutarlılığı

ve psikolojik iyi oluşun ilişkili olduğu değişkenlerle ilişkisinin sürekliliği araştırılabilir.

d. Sosyal beceri eğitimi ve buna benzer eğitimlerin değişkenlerine yönelik müdahalelerde bulunularak bu tür çalışmaların psikolojik iyi oluşu ve değişkenlerine yönelik değişimleri araştırılabilir.

KAYNAKLAR

AKKÖK, F. (1996b). İlköğretimde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi, Anne-Baba El Kitabı İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

AVSAR, Z. (2004). Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin Sosyal Beceri Düzeylerinin Belirlenmesi. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(2), 111–130.

CENKSEVEN, F. (2004). Üniversite öğrencilerinde öznel ve psikolojik iyi olmanın yordayıcılarının incelenmesi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi,

CRISTHOPHER, J. C. (1999). Situating psychological well-being: Exploping the cultural roots of its theory and research, Journal of Counseling & Development, 77, 2, 141-152.

DENİZ, M.E. (2003). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9, 501–522.

DENİZ, M.E., (1997). Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet ve Kültürel Farklara Dayalı Atılganlıkları Üzerine Bir Atılganlık Eğitimi

- Denemesi”, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
- DENİZ, M.E., HAMARTA, E. AND ARI, R. (2005).** An Investigation of Social Skills and Loneliness Level of University Students With Respect to the Their Attachment Styles in A Sample of Turkish Students. *Social Behaviour and Personality*, 33(1), 19–32.
- DİKMEER (ALTINOĞLU), İ.D. (1997).** Sosyal beceri eğitiminin sosyal içe dönük ergenlerin içe dönüklük düzeylerine etkisi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- FRAIZER, C., MINTZ, L.B., MOBLEY, M., (2005).** A multidimensional Look at Religious Involment and Psychological Well-Being Among Urban Elderly African Americans, *Journal of Counseling Psychology*, Vol. 52, 4, 583-590
- FRIEDMAN, H.S. VE DİĞ. (1980).** Understanding and Assesing Nonverbal Expressiveness: The Affective Communication Test, *Journal of Personality and Social Psychology*. 39, 333-351.
- HAMARTA, E. (2000).** Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık ve Sosyal Beceri Düzeylerinin Öğrencilerin Özlük Nitelikleri Açısından incelenmesi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi
- KAFKA, G.J., KOZMA, A. (2002).** The construct validity of Ryff’s Scales of Psychological Well-Being (SPWB) and their relationship to measures of subjective well-being, *Social Indicators Research*, 57, 2, 171-190.
- KALAFAT, T., (2007).** Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeyleri, 16. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, 5–7 eylül 2007 Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi
- KEYES, C. L. M., SHMOTKIN, D., RYFF, C. D. (2002).** Optimizing Well-Being: The emprical encounter of two traditions, *Journal of Personality & Social Psychology*, 82, 6, 1007-1023.
- KUZUCU, Y. (2006).** Duyguları fark etmeye ve ifade etmeye yönelik bir psikoeğitim programının, üniversite öğrencilerinin duygusal farkındalık düzeylerine, duyguları ifade etme eğilimlerine, psikolojik ve öznel iyi oluşlarına etkisi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi
- LENT, R. W. (2003).** Toward a unifying theoretical and practical perspective on well-being and psychological adjustment. *Journal of Counseling Psychology*, 51(4), 482-509.
- ÖZLEK, S. (2003).** Lise öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerini yordayan bazı değişkenler, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- RIGGIO, R. E (1986).** Assesment of basic social skills, *Journal of Personality and Social Psychology*, c.51. S.3. s.649-660.
- RIGGIO, R.E. (1999).** Personality and Social Skill Differences Between Adults with and Without Siblings, *Journal of Psychology Inter disciplinary Applied*. VL 133, 5, s. 514-521.

- RIGGIO, R. E. (1989a).** Social Skills Inventory Manual, USA: Consulting Psychologists Press.
- RIGGIO, R. E., D. COFFARO, J. TUCKER (1989b).** Social skills and empathy, Personality and Individual Differences, c.10. S.1. s.93-99.
- ROSENTHAL, R. VE DİĞ., (1979).** Sensitivity to Nonverbal Communications: The PONS Test, Balti More: Johns Hopkins University Pres.
- RYFF, C. D. (1989a).** Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being, Journal of Personality and Social Psychology, 57, 6, s. 1069-1081.
- RYFF, C. D. (1989b).** Beyond Ponce de Leon and life satisfaction: New directions in quest of successful ageing, International Journal of Behavioral Development, 12, 1, s. 35-55.
- RYFF, C. D. (1991).** Possible selves in adulthood and old age: A tale of shifting horizons, Psychology and Aging, 6, 2, s. 286-295.
- RYFF, C. D. (1995).** Psychological well-being in adult life, Current Directions in Psychological Science, 4, 4, s. 99-104.
- RYFF, C. D., SINGER, B. (1996).** Psychological well-being: Meaning, measurement, and implications for psychotherapy research, Psychotherapy and Psychosomatics, 65, s. 14-23.
- RYFF, C.D., KEYES, C.L.M. (1995).** The structure of psychological well-being revisited, Journal of Personality and Social Psychology, 69, 4, s. 719-727.
- RYFF, C.D., LEE, Y.H., ESSEX, M.J., SCHMUTTE, P.S. (1994).** My children and me: Midlife evaluations of grown children and self, Psychology and Aging, 9, s. 195-205.
- RYFF, CAROL D., SINGER, BURTON H., (2006).** Best news yet on the six-factor model of well-being, Social Science Research, Vol. 35, Issue 4, s. 1103-1119
- SEGRIN, CHRIS, TAYLOR, M., (2007).** Positive interpersonal relationships mediate the association between social skills and psychological well-being, Personality and Individual Differences, Vol. 43, Issue 4, s. 637-646
- SORIAS, O. (1986),** Sosyal beceriler ve değerlendirme yöntemleri, Psikoloji Dergisi, c.5. S.20. s.25-29.
- SPRINGER, K. W., HAUSER, R. M., FREESE, J., (2006).** Bad news indeed for Ryff's six-factor model of well-being, Social Science Research, Vol. 35, Issue 4, s. 1120-1131
- SPRINGER, K.W., HAUSER, R.M., (2006).** An assessment of the construct validity of Ryff's Scales of Psychological Well-Being: Method, mode, and measurement effects. Social Science Research, Vol. 35, Issue 4, s. 1080-1102
- YÜKSEL, G. (2004).** Sosyal Beceri Envanteri El Kitabı. Ankara: Asil Yayınevi.

YÜKSEL, G. (1997). Sosyal Beceri Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeyine Etkisi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi

YÜKSEL, G. (1998). Sosyal Beceri Envanterinin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlilik çalışmaları, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi. II, 9, s. 39-48.

YÜKSEL, G., (2001). Öğretmenlerin sahip olmaları gereken davranış olarak sosyal beceri, Milli Eğitim Dergisi, Sayı: 150, s. 6-7

TÜRK DEVLET BÜTÇE GİDERLERİNİN BİR UYGULAMA İLE İNCELENMESİ

EXAMINATION OF TURKISH GOVERNMENT BUDGET EXPENDITURES WITH AN APPLICATION

Murat KORKMAZ¹, Selami GÜNEY² Nur DİLBAZ ALACAĞAN³

ÖZET

Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de bütçe giderlerinin GSYH içindeki payı son derece önem arz etmektedir. Bu giderlerin GSYH içindeki payının düşük olması kamu harcamalarının milli gelir içerisindeki payının azaldığını göstermektedir. Böylelikle eğitim, sağlık ve sosyal nitelikli, büyümeyi ve istihdamı destekleyen harcamalar ile bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılmasına yönelik harcamalara daha fazla kaynak sağlanmış olacaktır. Bu çalışmada 01:2006-12:2011 dönemi için kamu harcamalarının ekonomik bileşenleri olan faiz giderleri, iç borç stoku, personel giderleri ve sgk’ya devlet primi giderleri Anova modeli kullanılarak %’lik artış ve azalışları incelenmiştir. Sonuç olarak iç borç stoku, personel giderleri ve Sgk’ya devlet primi giderleri değişkenleri 2011 yılına kadar sırasıyla % 46 % 88 % 153’lük bir artış gözlenmişken, faiz giderleri değişkeni için % 8’lik bir azalış olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Merkezi Bütçe Giderleri, Anova Modeli, Türkiye Ekonomisi

ABSTRACT

As in other countries, the share of budget expenditures in Turkey within GDP has of great importance. Low level of share of these expenditures within GDP shows that the share of public expenditures within the national income has increased. Therefore, more resources will be allocated to expenditures having an education, health and social dimension that support growth and employment, and expenditures directed to decreasing the regional developmental differences. In this study, % increases and decreases of interest expenses, outstanding internal debt, staff costs and governmental premium costs to Social Security Institution (SSI) that are the economic components of public expenditures for the period 01:2006-12:2011 have been analyzed by being used Anova model. As a result, while 46%, 88% and 153% increase have been observed respectively in variables of outstanding internal debt, staff costs and governmental premium costs to SSI until the year 2011, a 8% decrease has been determined for the interest expenses variable.

Key Words: Central Budget Expenses, Anova Model, Turkish Economy

¹ *Güven Grup A.Ş. Finans Yönetmeni*

² *Erzincan Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme Bölümü Muhasebe Finansman A.D. Öğretim Üyesi*

³ *Çanakkale Üniversitesi İ.İ.B.F. İktisat A.D.*

1.GİRİŞ

Kamu ve özel sektör olmak üzere ekonomide iki sektör vardır. Önemli olan kıt kaynakları en optimal biçimde kullanarak sonsuz ihtiyaçları karşılamaktır. Bunu gerçekleştiren özel ve kamu sektörüdür. İki sektör arasında bir bölüşüm mevcuttur. Kaynakların özel ve kamu sektörü arasındaki bölüşümünü devlet yapmaktadır. Çünkü vergilendirme yetkisi devletindir. Devlet vergi alarak kaynakların bir kısmını kendi çekmekte, geri kalanını özel sektöre vermektedir. Bu bölüşümün belirli bir oranı yoktur. Devletin olmadığı bir ekonomi düşünülemez. Teorik olara özel sektörün de olmadığı bir ekonomi düşünülememektedir. Devlet ekonomide olmalıdır. Çünkü insan ilişkilerinin yürütülmesi için bir takım kuralların olması gerekmektedir. Burada otorite devletindir. Özel sektör ve kamu sektörünün çalışma koşulları birbirinden farklıdır. Özel sektör fiyat mekanizmasına göre üretim yapmakta ve satmaktadır. Kişiler de fiyat ve faydayı karşılaştırarak satın almaktadırlar. Özel sektörün işleri piyasada düzenlenmektedir. Kamu sektöründe üretilen malların belirli özellikleri vardır. Kamusal mallar bölünmez fayda üretmektedir. Kimse diğerinin kullanacağı faydayı kısıtlayamamaktadır. Bedel ödeyen de ödemeyen de faydalanacağından bir fiyat karşılığı alınıp satılamazlar. Vergilerle finanse edilirler. Yarı kamusal malların bir kısmı özel sektör tarafından üretilir. Fiyat konulsa dahi özel sektör fiyatı gibi değildir. Yarı kamusal mallar dışsallık yaratacağından kamu sektörü tarafından da üretilir. Fiyat mekanizması ve piyasa kamu sektöründe söz konusu değildir. Bu halde nasıl kaynak dağılımı yapılacağı sorusu gündeme gelmektedir. Toplumun en üst refaha çıkaracak kaynak dağılımını devlet belirler. Ayrılan kaynakların hangilerinin kamu

kesimine dağıtılacağı önemlidir. Dağıtılan mal ve hizmetlerden toplam maksimum fayda sağlanmalıdır. Bu üç etmenin sağlanması bütçenin hazırlanması ile olmaktadır.

2.BÜTÇE POLİTİKALARI VE İŞLEMLERİ

Bütçe politikası maliye politikasının bütününe içeren bir politika şeklinde düşünülebilir. İktisadi ekollere bakıldığında her okulun maliye politikasını uygulama alanı farklılık göstermiştir. Klasik iktisatçılar devletin ekonomiye müdahale etmemesi gerektiğini, ettiği takdir de ekonomik düzenin bozulacağını ileri sürerek, devletin görevlerini sınırlandırmışlardır. Kamu harcamalarının az yapılması, harcamaların dolaylı vergilerle yapılması sonucu devlet bütçesinin denklighinden bahsedilebilecektir. Ayrıca bütçede bir açık oluşmuşsa bu açığın uzun vadeli borçlanma ile giderilmesi gerekmektedir. Bütçenin denk olmalı, borçlanma mümkün olduğunca sınırlandırılmalıdır. Klasik modelde kamu harcamaları ve vergiler gibi maliye politikası araçlarıyla ekonomiye müdahale etmekten, ekonomide geçici bir dengesizlik halinde para politikası araçları kullanılmalıdır. Kamu harcamaları artırılacaksa para arzı da artırılmalıdır ki kamu harcamalarının artırımını ekonomide gerçek bir talep artışına sebep olabilsin. 1929 sonrası ekonominin resesyonda olması, tam istihdam düzeyinin yakalanamaması kamu harcamalarının yapılması gerekliliğini vurgulamıştır. Ücretleri aşağı yönlü rijit olması tam istihdama ulaşmayı engellemektedir. Keynesyen modelde denge tam istihdam düzeyine bağlı değildir. Denge eksik istihdam düzeyinde de kurulabilmektedir. Tam istihdam düzeyine ulaşılabilmesi için maliye politikasının uygulanması gerekmektedir. Ekonomideki istikrarsızlık toplam talep ile ilişkili olduğundan

ve toplam talebi belirleyen kamu harcamaları ve vergiler olması nedeniyle harcamalara ve gelirlere dikkat edilmelidir. Maliye politikası uygulaması kamu harcamaları ve gelirleri arasında yapılan ayarlama ile olmaktadır. Kamu harcamalarının gelirlerden fazla olması durumunda bütçe açığından bahsedilmektedir. Olması gereken harcama ve gelirlerdeki denkliliktir. Maliye politikasının uygulanmaya başlanması bütçelerin de iktisadi politika aracı olarak kullanılmaya başlandığını göstermektedir.

Konjonktürel dalgalanmalarla gelen ekonomik bunalımı azaltmak için devlet bütçelerine iktisadi fonksiyonlar yüklenmiştir. Devri Bütçe görüşü doğmuştur. Devri Bütçe görüşü bütçe fazlalarını ekonomik buhran zamanında bütçe açıkları için kullanmaya dayanmaktadır. Devlete düşen canlanma dönemlerini uzatmak, durgunluğu kısaltmak ve olumsuz etkileri en aza indirmektir. Ekonomik yükselme döneminde gelir fazlası veren bütçeler ayarlanmalıdır.

Daha sonraları bütçe açığını devletin mali bir araç olarak kullanmasına sebebiyet veren Telafi Edici Bütçe görüşü ortaya atılmıştır. (Türk 1983: 296).

Sürekli talep yetersizliği olan bir ortamda devlete düşen görev talep yetersizliğini bertaraf etmek ve kamu harcamalarını artırmaktır. Açık bütçe uygulanmalıdır. Ne zaman talep yetersizliği giderse denk bütçe ilkesi oluşacaktır. Bütçe açıklarının büyümesi sonucu devletin ekonomiye müdahale etmesi söz konusu oldu. Ekonomistler mali anlamda bütçe denkliliği istediler ve anayasal iktisat görüşü ortaya çıktı. Böylelikle ekonomik olaylar bir anayasaya bağlanmalıdır denildi.

Günümüzde modern devlet bütçelerinin fonksiyonları:

- Bütçenin Konjonktürel Fonksiyonu,
- Yönetim Aracı Olma Fonksiyonu,
- Telefi Edici Fonksiyonu,
- Optimal Kaynak Dağılımı Fonksiyonu,
- Adil Gelir Dağılımını Sağlama Fonksiyonu, bunu vergiler ve kamu harcamalarıyla yapmaktadır,
- İktisadi Kalkınmayı Sağlama Fonksiyonu,
- Ekonomik İstikrarı Sağlama Fonksiyonu,
- Planlama Aracı Olma Fonksiyonudur.

Bütçe politikası işlevleri Klasik bütçe işlevleri ve Çağdaş bütçe işlevleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Klasik bütçe işlevleri ekonomik ve mali işlev, yasal işlev, siyasal işlev ve denetim işlevi şeklinde dört grupta toplanabilir.

Klasik bütçe İşlevi (Coşkun 2000:29)

- Ekonomik ve Mali İşlev; devletin kamu harcamalarını yaparken bir mali plan içinde olması ve kamu hizmetlerinin öncelikli sırasına konulmasıdır,
- Yasal İşlev; hükümete gelir toplama ve gider yapma yetkisinin yasal bir dayanağa dayandırılmasıdır,
- Siyasal İşlev; bütçenin bir yol gösterici olmasıdır,
- Denetim İşlevi; bütçenin hazırlanması ile uygulanması sonucu arasında karşılaştırmayla bütçenin gerçekleşmesinin en doğru biçimde nasıl olabileceğinin saptanmasıdır.

Klasik bütçede ödenekler çok iyi tespit edilmelidir. Fazla harcama yapılamamaktadır. Ödenek aktarımı da yapılamaz. Ödenekler nasıl tespit edilmeli böyle bir bilimsel yöntem yoktur. Maliye Bakanlığı bu ödeneği kabul edecek mi?, hükümetten geçecek mi? Bunları gösteren bilimsel bir uygulama klasiklerde yoktur. Ödenekler harcama kalemlerine göre ayrılır. Bu harcamalarla neler gerçekleştirildiği gösterilemez. Araç amacın önündedir.

Klasik bütçenin günümüzde bir gelişim içerisinde olması sonucu Çağdaş bütçe gündeme gelmiştir. Çağdaş Bütçe işlevleri aşağıdaki gibidir (Coşkun 2000:31-42):

Bütçenin Ekonomik İşlevi; klasik model bütçe dengesini statik bir denge kabul etmekte iken çağdaş bütçe dengeye bir dinamizm getirmektedir. Bütçe ekonomideki dengeyi sağlama aracıdır. Ekonomideki dengenin kurulması için enflasyonist ve deflasyonist eğilimlerin olmaması gerekmektedir. Bu nedenle bir takım bütçe politikaları önerilmiştir. Bu politikalar enflasyonla mücadelede bütçe politikası, enflasyonla mücadelede vergi politikası, deflasyonla mücadelede bütçe ve vergi politikalarıdır.

➤ Bütçenin Yönetim Aracı Olma İşlevi; Bütçe kamu yöneticileri tarafından bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu işlev planlama, yönetsel denetim ve mali denetim olmak üzere üç esaslı nokta etrafında toplanmıştır.

➤ Bütçe Politikası İşlevi; bütçe politikası esnekliği, bölgeler ve sektörler arası dengesizliği düzenleme, kamuoyuna bilgi verme gibi genel teknik unsurları içermektedir.

3.TÜRKİYE'DEKİ BÜTÇE SİSTEMİ VE POLİTİKALARI

Başlangıçta kesin bütçeler yapılmakta iken, Cumhuriyetten sonra düzen içerisinde bütçe yapılmaya başlanmıştır. Şuan 1982 Anayasasına göre bütçe yapılmaktadır. Bütçe hakkı parlamentonundur. Yasal dayanağı anayasadır. Bütçe hazırlanırken anayasadan sonra bakılması gereken yasa Genel Muhasebe Kanunu'dur. Bütçeyi hazırlama konusunda tek yetkili hükümettir. Hükümet tasarısı olarak gelen bütçede bir tane gelir pek çok gider bütçesi vardır. Her kuruluşun kendi gider bütçesi vardır. Bütün kuruluşlar kendi hazırladıkları bütçeleri Mali Kontrol Müdürlüğü'ne gönderir. Gelir bütçesi Maliye Bakanlığı içinde genel müdürlüklerde hazırlanır. Daha sona gelir bütçesi de Mali Kontrol Müdürlüğü'ne gönderilir. Gelen gider bütçeleri yüksektir. Kaynakları bulma işi Maliye Bakanlığı'nındır. Bütçe hazırlanırken bir bütçe dönemi söz konusudur. Daha sonra bütçe onaylanır ve uygulanır.

Bütçe harcamalarının GSYH içindeki payı ekonomi politikası açısından izlenen amaçları ve yapılan tercihleri göstermektedir. GSYH'den alınan her pay kamu kesiminde büyüme anlamına gelmektedir. Tabiki bunu anlamak için konsolide bütçe harcamalarının GSYH'ye oranına bakıldığı gibi, cari, transfer ve yatırım harcamalarının GSYH içindeki payına da bakılmalıdır. Kamu harcamalarının GSYH'den aldıkları payın azalması milli gelirin başka alanlara kaydırıldığını göstermektedir. Bütçe Politikası ekonominin durumuna (enflasyonist veya deflasyonist açığın olması durumuna) göre uygulanan maliye politikalarını kapsamaktadır. Aşağıda bu durumlar incelenecektir.

3.1. Deflasyonu ve Enflasyonu Giderici Bütçe Politikaları

Keynesyen modelde mal piyasasında dengenin sağlandığı reel GSYH düzeyi tam istihdam reel GSYH düzeyine eşit olabileceği gibi küçük veya büyük de olabilmektedir. Bu durum deflasyonist ve enflasyonist açık kavramları ile açıklanabilir. Deflasyonist açık durumunda toplam harcama tam istihdam düzeyindeki reel GSYH'den küçüktür. Toplam harcamanın artması gerekmektedir. Bu durumun sebebi tüketicilerin, yatırımcıların veya devletin yapması gereken harcamayı yapmamasıdır. Toplam arz toplam talepten fazladır. Toplam talebi artırıcı politikalara gidilmelidir. Kamu harcamaları artırılmalı vergiler azaltılmalıdır.

Enflasyonist açık durumunda ise toplam harcama daha fazladır. Tam istihdam düzeyi reel GSYH'den büyüktür. Toplam harcamaların azaltılması gerekmektedir. Bunun için kamu harcamaları azaltılmalı, vergi hadleri yükseltilmelidir. Devletin kamu harcamalarını artırıyor mu azaltıyor mu sorusunun cevabı bütçe giderleri içersinde kamu harcamaların payına bakmakla mümkün olmaktadır.

Aşağıdaki çalışmayla ele alınan kamu harcamaları bileşenlerinin (faiz giderleri, iç borç stoku, personel giderleri, SGK'ya devlet primi giderlerinin)

yüzdelerine bakılarak ülkenin 2006-2011 yılları arasında hangi ekonomik koşullar içerisinde olduğu ve devletin kamu harcamalarını nasıl yönlendirdiği konusunda bilgi sahibi olunacaktır.

4. KULLANILAN YÖNTEM VE VERİ

Bilimsel araştırmalarda bilinmeyen kitle ortalamasına ilişkin çıkarsamalarda bulunmak son derece önemlidir. T ek etken için ikiden fazla kitle ortalaması arasındaki farkın anlamlılığı tek yönlü Varyans Analizi (ANOVA) modeli kullanılarak incelenir. İki yönlü varyans analizi, belli bir bağımlı değişken üzerinde birden fazla etkenin etkisini ölçmek için kullanılır.

$$y_{i,k} = m + a_i + b_j + (\alpha\beta)_{ij} + e_{ijk}$$

$$i = 1, \dots, a; j = 1, \dots, b; k = 1, \dots$$

y_{ijk} : A etkeninin i . düzeyi, B etkeninin j . düzeyine karşılık gelen deneme kombinasyonunda bulunan bağımlı değişken,

a_i : A etkeninin i . düzeyinin etki miktarı,

β_j : B etkeninin j . düzeyinin etki miktarı,

$(\alpha\beta)_{ij}$: A etkeninin i . düzeyinin etkisi ile B etkeninin j . düzeyinin birlikte etki miktarı,

n_{ij} : herbir deneme kombinasyonundaki tekrar sayısı

e_{ijk} : hata terimidir.

Tablo 1: Tanımlayıcı İstatistikler

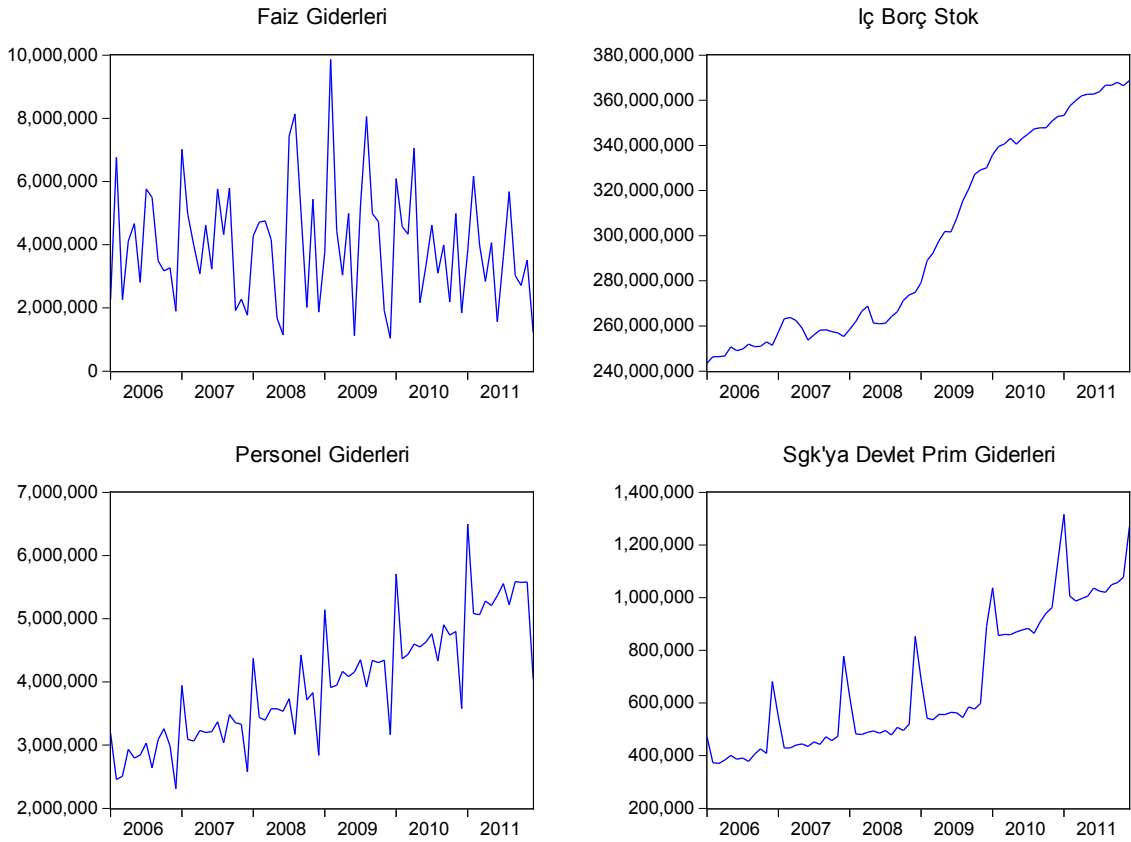
		İç Borç Stok	Faiz Giderleri	SGK>ya Devlet Primi Giderleri	Personel Giderleri
N	Geçerli	72	72	72	72
	Kayıp	0	0	0	0
Ortalama		298.149.490,083	4.014.791,333	672.092,486	3.969.911,194
Standart Sapma		44.724.632,427	1.852.548,801	258.799,110	946.598,556
Varyans		2.000.292.745.770.420,000	3.431.937.059.842,360	66.976.979.137,887	896.048.825.309,989
Çarpıklık		0,334	0,629	0,662	0,401
Çarpıklığın Standart Hatası		0,283	0,283	0,283	0,283
Basıklık		-1,604	0,418	-0,872	-0,580
Basıklığın Standart Hatası		0,559	0,559	0,559	0,559
Değişim Aralığı		125.218.427,000	8.816.946,000	945.722,000	4.187.014,000

Yukarıdaki tabloda Ocak-2006 Aralık-2011 tarihleri arası faiz giderleri, iç borç stoku, personel giderleri ve Sgk' ya devlet primi giderleri değişkenleri için tanımlayıcı istatistikler gösterilmektedir. Her değişken için ortalama, standart sapma, varyans ve değişim aralığı değerleri hesaplanmıştır. Bu değerlerin yanı sıra değişkenleri dağılım şekli ile ilgili bilgi sağlayan çarpıklık, basıklık ve bu değerlerin standart hataları hesaplanmıştır.

5. ÇÖZÜMLEME VE TAHMİN BULGULARI

Aşağıda Ocak-2006 Aralık-2011 tarihleri arası faiz giderleri, iç borç stoku, personel giderleri ve

Sgk' ya devlet primi giderlerine ilişkin grafiksel gösterimler sunulmaktadır. Buna göre faiz giderleri belirli dönemlerde artış, belirli dönemlerde azalış göstermiş, göreceli olarak durağan bir görünüm sergilemektedir. İç borç stoku 2006-2008 yılları arasında zayıf bir artış eğilimi içerisindeyken 2009 yılından itibaren hızlı bir artış eğilimi göstermiştir. Personel giderleri dalgalı bir yapı izlemekle birlikte, doğrusal biçimde bir artış eğilimindedir. Sgk' ya devlet prim giderleri oldukça dalgalı bir yapı sergilemiş, ancak bu değişimsel eğilime rağmen 2011 yılına kadar doğrusal bir artış eğilimi sergilemiştir.



Ocak-2006 Aralık-2011 tarihleri arası faiz giderleri, iç borç stoku, personel giderleri ve Sgk'ya devlet primi giderleri değişkenleri için yıllara

göre ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit edebilmek için tek yönlü varyans analizi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 2:Varyans Homojenlik Testi

	Levene istatistiği	df1	df2	Anlamlılık
İç Borç Stok	14,527	5	66	,000
Faiz Giderleri	,890	5	66	,493
SGK'ya Devlet Primi Giderleri	,151	5	66	,979
Personel Giderleri	,326	5	66	,896

Yukarıdaki tabloda Levene varyans-homojenlik testi sonuçları görülmektedir. Levene testi anlamlılık değerlerine göre personel giderleri ve Sgk' ya devlet primi giderleri değişkenleri için % 5 önem seviyesinde gruplar arası varyansların homojen

olduğu saptanmıştır. İç borç stok değişkeni için anlamlılık değeri $0,000 < 0,05$ olduğundan % 5 önem seviyesinde gruplar arası varyansların homojen olmadığı sonucuna varılmaktadır.

Tablo 3: ANOVA

		Kareler Toplamı	df	Kareler Toplamı	F	Anlamlılık
İç Borç Stok	Gruplar arası	137861240195401000,000	5	27572248039080300,000	437,492	,000
	Grup içi	4159544754298370,000	66	63023405368157,200		
	Toplam	142020784949700000,000	71			
Faiz Giderleri	Gruplar arası	6018078648332,500	5	1203615729666,500	,334	,890
	Grup içi	237649452600475,000	66	3600749281825,390		
	Toplam	243667531248808,000	71			
SGK>ya Devlet Primi Giderleri	Gruplar arası	4117506795658,900	5	823501359131,780	85,209	,000
	Grup içi	637858723131,083	66	9664526108,047		
	Toplam	4755365518789,990	71			
Personel Giderleri	Gruplar arası	51037952996938,300	5	10207590599387,700	53,547	,000
	Grup içi	12581513600071,000	66	190628993940,470		
	Toplam	63619466597009,300	71			

Yukarıdaki tabloda ANOVA tablosu gösterilmektedir. Bu tabloya bakılarak iç borç stoğu, personel giderleri ve Sgk' ya devlet primi giderleri değişkenleri için F testi istatistiğinin anlamlılık değerlerine bakılarak gruplar arası ortalamalar açısından anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığı tespit edilmektedir. Test istatistiklerine göre iç borç stoğu, personel giderleri ve Sgk' ya devlet primi giderleri değişkenleri için anlamlılık değeri $0,000 < 0,05$ olduğu için % 5 önem seviyesinde en az iki grup arasındaki ortalamalar arasında

farklılık bulunmaktadır. Faiz giderleri değişkeni için anlamlılık değeri $0,890 > 0,05$ olduğu için % 5 önem seviyesinde gruplar arası anlamlı bir fark bulunmadığı bulunmamaktadır. Sonuç olarak 2006-2011 yılları arasında % 5 önem seviyesinde faiz giderleri, iç borç stoğu, personel giderleri ve Sgk' ya devlet primi giderleri değerleri için ortalamalar arasında anlamlı bir farklılık bulunduğu, faiz giderleri değişkeni için anlamlı bir farklılık bulunmadığı söylenebilir.

Tablo 4:Çoklu Karşılaştırma

İç Borç Stok Tam hane						
(I) Yıl	(J) Yıl	Ortalama Fark	Standart Hata	Anlamlılık	95% Güven Aralığı	
					Alt Sınır	Üst Sınır
2006,00	2007,00	-9.228.583,333	1.221.234,953	0,000	-13.239.493,984	-5.217.672,683
	2008,00	-16.583.505,583	1.763.950,680	0,000	-22.598.667,018	-10.568.344,149
	2009,00	-58.434.147,083	4.941.692,112	0,000	-76.537.942,139	-40.330.352,027
	2010,00	-95.315.161,167	1.658.385,688	0,000	#####	-89.702.102,609
	2011,00	-113.967.543,333	1.561.977,780	0,000	#####	#####
2007,00	2006,00	9.228.583,333	1.221.234,953	0,000	5.217.672,683	13.239.493,984
	2008,00	-7.354.922,250	1.803.371,966	0,011	-13.450.728,617	-1.259.115,883
	2009,00	-49.205.563,750	4.955.900,460	0,000	-67.312.816,443	-31.098.311,057
	2010,00	-86.086.577,833	1.700.256,315	0,000	-91.793.173,391	-80.379.982,276
	2011,00	-104.738.960,000	1.606.363,294	0,000	#####	-99.382.863,873
2008,00	2006,00	16.583.505,583	1.763.950,680	0,000	10.568.344,149	22.598.667,018
	2007,00	7.354.922,250	1.803.371,966	0,011	1.259.115,883	13.450.728,617
	2009,00	-41.850.641,500	5.116.742,769	0,000	-60.055.856,829	-23.645.426,171
	2010,00	-78.731.655,583	2.123.906,478	0,000	-85.705.160,156	-71.758.151,011
	2011,00	-97.384.037,750	2.049.514,631	0,000	#####	-90.639.407,736
2009,00	2006,00	58.434.147,083	4.941.692,112	0,000	40.330.352,027	76.537.942,139
	2007,00	49.205.563,750	4.955.900,460	0,000	31.098.311,057	67.312.816,443
	2008,00	41.850.641,500	5.116.742,769	0,000	23.645.426,171	60.055.856,829
	2010,00	-36.881.014,083	5.081.316,527	0,000	-55.056.081,015	-18.705.947,151
	2011,00	-55.533.396,250	5.050.674,128	0,000	-73.686.085,238	-37.380.707,262
2010,00	2006,00	95.315.161,167	1.658.385,688	0,000	89.702.102,609	#####
	2007,00	86.086.577,833	1.700.256,315	0,000	80.379.982,276	91.793.173,391
	2008,00	78.731.655,583	2.123.906,478	0,000	71.758.151,011	85.705.160,156
	2009,00	36.881.014,083	5.081.316,527	0,000	18.705.947,151	55.056.081,015
	2011,00	-18.652.382,167	1.959.395,649	0,000	-25.085.837,922	-12.218.926,411
2011,00	2006,00	113.967.543,333	1.561.977,780	0,000	#####	#####
	2007,00	104.738.960,000	1.606.363,294	0,000	99.382.863,873	#####
	2008,00	97.384.037,750	2.049.514,631	0,000	90.639.407,736	#####
	2009,00	55.533.396,250	5.050.674,128	0,000	37.380.707,262	73.686.085,238
	2010,00	18.652.382,167	1.959.395,649	0,000	12.218.926,411	25.085.837,922

Yukarıdaki tabloda iç borç stok değişkeni için 2006-2011 yılları arasındaki ortalama değerlere ilişkin çoklu karşılaştırma tablosu gösterilmektedir. İç borç stok değişkeni için Levene testi sonucunda gruplar arası homojen varyans varsayımı sağlanmadığından Tam hane testi kullanılarak çoklu karşılaştırma testi uygulanmıştır. Her yıl

için ortalama fark, standart hata, gruplar arası farklılık için anlamlılık değeri ve ortalama farkların % 5 önem seviyesinde güven aralığı gösterilmektedir.

Tablo 5: Çoklu Karşılaştırma

Tukey HSD							
Bağımlı Değişken	(I) Yıl	(J) Yıl	Ortalama Farkı	Standart Hata	Anlamlılık	95% Güven Aralığı	
						Alt Sınır	Üst Sınır
Faiz Giderleri	2006,00	2007,00	-230.742,167	774.677,275	1,000	-2.504.493,327	2.043.008,994
		2008,00	-391.549,667	774.677,275	0,996	-2.665.300,827	1.882.201,494
		2009,00	-603.182,167	774.677,275	0,970	-2.876.933,327	1.670.568,994
		2010,00	-194.475,000	774.677,275	1,000	-2.468.226,161	2.079.276,161
		2011,00	312.555,500	774.677,275	0,999	-1.961.195,661	2.586.306,661
	2007,00	2006,00	230.742,167	774.677,275	1,000	-2.043.008,994	2.504.493,327
		2008,00	-160.807,500	774.677,275	1,000	-2.434.558,661	2.112.943,661
		2009,00	-372.440,000	774.677,275	0,997	-2.646.191,161	1.901.311,161
		2010,00	36.267,167	774.677,275	1,000	-2.237.483,994	2.310.018,327
		2011,00	543.297,667	774.677,275	0,981	-1.730.453,494	2.817.048,827
	2008,00	2006,00	391.549,667	774.677,275	0,996	-1.882.201,494	2.665.300,827
		2007,00	160.807,500	774.677,275	1,000	-2.112.943,661	2.434.558,661
		2009,00	-211.632,500	774.677,275	1,000	-2.485.383,661	2.062.118,661
		2010,00	197.074,667	774.677,275	1,000	-2.076.676,494	2.470.825,827
		2011,00	704.105,167	774.677,275	0,943	-1.569.645,994	2.977.856,327
	2009,00	2006,00	603.182,167	774.677,275	0,970	-1.670.568,994	2.876.933,327
		2007,00	372.440,000	774.677,275	0,997	-1.901.311,161	2.646.191,161
		2008,00	211.632,500	774.677,275	1,000	-2.062.118,661	2.485.383,661
		2010,00	408.707,167	774.677,275	0,995	-1.865.043,994	2.682.458,327
		2011,00	915.737,667	774.677,275	0,844	-1.358.013,494	3.189.488,827
	2010,00	2006,00	194.475,000	774.677,275	1,000	-2.079.276,161	2.468.226,161
		2007,00	-36.267,167	774.677,275	1,000	-2.310.018,327	2.237.483,994
		2008,00	-197.074,667	774.677,275	1,000	-2.470.825,827	2.076.676,494
		2009,00	-408.707,167	774.677,275	0,995	-2.682.458,327	1.865.043,994
		2011,00	507.030,500	774.677,275	0,986	-1.766.720,661	2.780.781,661
	2011,00	2006,00	-312.555,500	774.677,275	0,999	-2.586.306,661	1.961.195,661
		2007,00	-543.297,667	774.677,275	0,981	-2.817.048,827	1.730.453,494
		2008,00	-704.105,167	774.677,275	0,943	-2.977.856,327	1.569.645,994
		2009,00	-915.737,667	774.677,275	0,844	-3.189.488,827	1.358.013,494
		2010,00	-507.030,500	774.677,275	0,986	-2.780.781,661	1.766.720,661

SGK>ya Devlet Primi Giderleri	2006,00	2007,00	-60.485,000	40.134,204	0,661	-178.282,690	57.312,690
		2008,00	-110.548,583	40.134,204	0,078	-228.346,273	7.249,107
		2009,00	-177,562.250*	40.134,204	0,001	-295.359,940	-59.764,560
		2010,00	-498,719.917*	40.134,204	0,000	-616.517,607	-380.922,227
		2011,00	-647,691.167*	40.134,204	0,000	-765.488,857	-529.893,477
	2007,00	2006,00	60.485,000	40.134,204	0,661	-57.312,690	178.282,690
		2008,00	-50.063,583	40.134,204	0,812	-167.861,273	67.734,107
		2009,00	-117.077,250	40.134,204	0,052	-234.874,940	720,440
		2010,00	-438,234.917*	40.134,204	0,000	-556.032,607	-320.437,227
		2011,00	-587,206.167*	40.134,204	0,000	-705.003,857	-469.408,477
	2008,00	2006,00	110.548,583	40.134,204	0,078	-7.249,107	228.346,273
		2007,00	50.063,583	40.134,204	0,812	-67.734,107	167.861,273
		2009,00	-67.013,667	40.134,204	0,556	-184.811,357	50.784,023
		2010,00	-388,171.333*	40.134,204	0,000	-505.969,023	-270.373,643
		2011,00	-537,142.583*	40.134,204	0,000	-654.940,273	-419.344,893
	2009,00	2006,00	177,562.250*	40.134,204	0,001	59.764,560	295.359,940
		2007,00	117.077,250	40.134,204	0,052	-720,440	234.874,940
		2008,00	67.013,667	40.134,204	0,556	-50.784,023	184.811,357
		2010,00	-321,157.667*	40.134,204	0,000	-438.955,357	-203.359,977
		2011,00	-470,128.917*	40.134,204	0,000	-587.926,607	-352.331,227
	2010,00	2006,00	498,719.917*	40.134,204	0,000	380.922,227	616.517,607
		2007,00	438,234.917*	40.134,204	0,000	320.437,227	556.032,607
		2008,00	388,171.333*	40.134,204	0,000	270.373,643	505.969,023
		2009,00	321,157.667*	40.134,204	0,000	203.359,977	438.955,357
2011,00		-148,971.250*	40.134,204	0,005	-266.768,940	-31.173,560	
2011,00	2006,00	647,691.167*	40.134,204	0,000	529.893,477	765.488,857	
	2007,00	587,206.167*	40.134,204	0,000	469.408,477	705.003,857	
	2008,00	537,142.583*	40.134,204	0,000	419.344,893	654.940,273	
	2009,00	470,128.917*	40.134,204	0,000	352.331,227	587.926,607	
	2010,00	148,971.250*	40.134,204	0,005	31.173,560	266.768,940	

Personel Giderleri	2006,00	2007,00	-404.385,167	178.245,614	0,222	-927.552,924	118.782,590
		2008,00	-797,486.833*	178.245,614	0,000	-1.320.654,590	-274.319,076
		2009,00	-1.316.239,417	178.245,614	0,000	-1.839.407,174	-793.071,660
		2010,00	-1.780.634,417	178.245,614	0,000	-2.303.802,174	-1.257.466,660
		2011,00	-2.501.582,833	178.245,614	0,000	-3.024.750,590	-1.978.415,076
	2007,00	2006,00	404.385,167	178.245,614	0,222	-118.782,590	927.552,924
		2008,00	-393.101,667	178.245,614	0,249	-916.269,424	130.066,090
		2009,00	-911,854.250*	178.245,614	0,000	-1.435.022,007	-388.686,493
		2010,00	-1.376.249,250	178.245,614	0,000	-1.899.417,007	-853.081,493
		2011,00	-2.097.197,667	178.245,614	0,000	-2.620.365,424	-1.574.029,910
	2008,00	2006,00	797,486.833*	178.245,614	0,000	274.319,076	1.320.654,590
		2007,00	393.101,667	178.245,614	0,249	-130.066,090	916.269,424
		2009,00	-518.752,583	178.245,614	0,053	-1.041.920,340	4.415,174
		2010,00	-983,147.583*	178.245,614	0,000	-1.506.315,340	-459.979,826
		2011,00	-1.704.096,000	178.245,614	0,000	-2.227.263,757	-1.180.928,243
	2009,00	2006,00	1.316.239,417	178.245,614	0,000	793.071,660	1.839.407,174
		2007,00	911,854.250*	178.245,614	0,000	388.686,493	1.435.022,007
		2008,00	518.752,583	178.245,614	0,053	-4.415,174	1.041.920,340
		2010,00	-464.395,000	178.245,614	0,110	-987.562,757	58.772,757
		2011,00	-1.185.343,417	178.245,614	0,000	-1.708.511,174	-662.175,660
	2010,00	2006,00	1.780.634,417	178.245,614	0,000	1.257.466,660	2.303.802,174
		2007,00	1.376.249,250	178.245,614	0,000	853.081,493	1.899.417,007
		2008,00	983,147.583*	178.245,614	0,000	459.979,826	1.506.315,340
		2009,00	464.395,000	178.245,614	0,110	-58.772,757	987.562,757
		2011,00	-720,948.417*	178.245,614	0,002	-1.244.116,174	-197.780,660
2011,00	2006,00	2.501.582,833	178.245,614	0,000	1.978.415,076	3.024.750,590	
	2007,00	2.097.197,667	178.245,614	0,000	1.574.029,910	2.620.365,424	
	2008,00	1.704.096,000	178.245,614	0,000	1.180.928,243	2.227.263,757	
	2009,00	1.185.343,417	178.245,614	0,000	662.175,660	1.708.511,174	
	2010,00	720,948.417*	178.245,614	0,002	197.780,660	1.244.116,174	

Yukarıdaki tabloda faiz giderleri, personel giderleri ve Sgk' ya devlet primi giderlerine ilişkin için 2006-2011 yılları arasındaki ortalama değerlere ilişkin çoklu karşılaştırma tablosu gösterilmektedir. Bu değişkenler için Levene testi sonucunda gruplar arası homojen varyans varsayımı sağlandığından Tukey testi kullanılarak çoklu karşılaştırma testi uygulanmıştır. Her yıl için ortalama fark, standart hata, gruplar arası farklılık için anlamlılık değeri ve ortalama farkların % 5 önem seviyesinde güven aralığı gösterilmektedir. Çoklu karşılaştırma testlerinde anlamlılık değerlerine göre hangi yıllar için ortalamalar arasında anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığı tespit edilebilir. Anlamlılık değeri 0,05 değerinden küçük olan tüm gruplar için % 5 önem seviyesinde ortalamalar arasında anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığı söylenebilir.

Aşağıdaki tablolarda faiz giderleri, iç borç stoku, personel giderleri ve Sgk' ya devlet primi giderleri değişkenlerine ilişkin 2006-2011 yıllarındaki yüzdelerik değişim oranları gösterilmektedir. Bu oranlara göre yıllar arasındaki ortalama değişim miktarı hakkında bilgi edinilebilir.

Yıl	İç Borç Stoku	Yüzdelerik Endeks
2006	249.228.000,000	100
2007	258.456.583,333	104
2008	265.811.505,583	107
2009	307.662.147,083	123
2010	344.543.161,167	138
2011	363.195.543,333	146

İç borç stoku değişkeni için 2006 yılı 100 endeksli kabul edildiğinde, 2011 yılı değeri 146 olmaktadır. Yani 2006 yılından 2011 yılına kadar toplam iç borç stok miktarı % 46 oranında artış göstermiştir. En yüksek artış 2008-2009 yılları arasında % 16'lık bir yüzde ile gerçekleşmiştir.

Yıl	SGK'ya Devlet Primi Giderleri	Yüzdelerik Endeks
2006	422.924,667	100
2007	483.409,667	114
2008	533.473,250	126
2009	600.486,917	142
2010	921.644,583	218
2011	1.070.615,833	253

Sgk' ya devlet primi giderleri değişkeni için 2006 yılı 100 endeksli kabul edildiğinde, 2011 yılı değeri 253 olmaktadır. Yani 2006 yılından 2011 yılına kadar toplam Sgk' ya devlet primi giderleri % 153 oranında artış göstermiştir. En yüksek artış 2009-2010 yılları arasında % 76'lık bir yüzde ile gerçekleşmiştir.

Yıl	Faiz Giderleri	Yüzdelerik Endeks
2006	3.830.225,75	100
2007	4.060.967,92	106
2008	4.221.775,42	110
2009	4.433.407,92	116
2010	4.024.700,75	105
2011	3.517.670,25	92

Faiz giderleri değişkeni için 2006 yılı 100 endeksli kabul edildiğinde, 2011 yılı değeri 92 olmaktadır. Yani 2006 yılından 2011 yılına kadar faiz giderleri % 92 oranında azalma göstermiştir. 2006-2009 yılları arası faiz giderleri artmasına karşın, 2009 yılından itibaren azalmıştır.

Yıl	Personel Giderleri	Yüzdelerik Endeks
2006	2.836.523,083	100
2007	3.240.908,250	114
2008	3.634.009,917	128
2009	4.152.762,500	146
2010	4.617.157,500	163
2011	5.338.105,917	188

Personel giderleri değişkeni için 2006 yılı 100 endeksli kabul edildiğinde, 2011 yılı değeri 188 olmaktadır. Yani 2006 yılından 2011 yılına kadar

personel giderleri % 88 oranında artış göstermiştir. En yüksek artış 2008-2009 yılları arasında % 18'lik bir yüzde ile gerçekleşmiştir.

Tablo 10: Runs Testi

	İç Borç Stok	Faiz Giderleri	SGK>ya Devlet Primi Giderleri	Personel Giderleri
Test Değeri ^a	298.149.490,083	4.014.791,333	672.092,486	3.969.911,194
Durumlar < Test Değeri	40,000	37,000	43,000	39,000
Durumlar >= Test Değeri	32,000	35,000	29,000	33,000
Toplam Durumlar	72,000	72,000	72,000	72,000
Runs Sayıları	2,000	37,000	8,000	14,000
Z	-8,307	0,007	-6,823	-5,439
Anlamlılık	0,000	0,995	0,000	0,000

a. Ortalama

Yukarıdaki tabloda faiz giderleri, iç borç stoku, personel giderleri ve Sgk' ya devlet primi giderleri değişkenleri için 2006-2011 yılları arasındaki değerlerin rasgele dağılıp dağılmadığını tespit etmek için Runs testi gerçekleştirilmiştir. Runs testine yönelik hipotezler şu şekilde kurulmaktadır:

Ho: Değişken değerleri rasgele dağılış göstermektedir.

H1: Değişken değerleri rasgele dağılış göstermemektedir.

Runs testi sonucuna göre iç borç stoku, personel giderleri ve Sgk' ya devlet primi giderleri değişkenleri için anlamlılık değerleri $0,000 < 0,05$ olduğundan % 5 önem seviyesinde Ho hipotezi reddedilir. Bu değişkenlerin rasgele dağılış göstermediği, bir önceki değer ile bir sonraki değer arasında bağımlı bir yapının var olduğu sonucuna varılabilir. Faiz giderleri değişkeni için anlamlılık değeri $0,995 > 0,05$ olduğundan % 5 önem seviye-

sinde Ho hipotezi reddedilemez. Sonuç olarak bu değişkenin rasgele dağılış gösterdiği, bir önceki değer ile bir sonraki değer arasında bağımsız bir yapının var olduğu söylenebilir.

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Gerçekleştirilen çalışmada Ocak-2006 Aralık-2011 tarihleri arası aylık faiz giderleri, iç borç stoku, personel giderleri ve Sgk' ya devlet primi giderleri değişkenleri kullanılarak merkezi bütçe giderleri incelenmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde tüm değişkenler için tanımlayıcı istatistikler hesaplanmıştır. Grafikselleştirilmiş gösterimlerle 2006-2011 arası değişkenlerin değişim eğilimleri görsel olarak incelenmiştir. 2006-2011 yılları arasında faiz giderleri, iç borç stoku, personel giderleri ve Sgk' ya devlet primi giderleri değişkenleri için yıllar arasında ortalama farklılık bulunup bulunmadığını tespit edebilmek için tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Test

sonucuna göre iç borç stoku, personel giderleri ve Sgk' ya devlet primi giderleri değişkenleri için % 5 önem düzeyinde yıllar arasında ortalama değerler için anlamlı bir farklılık olduğu, faiz giderleri değişkeni için ise anlamlı bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir. ANOVA testinin ardından hangi yıllar arasında farklılık bulunup bulunmadığını tespit edebilmek için çoklu karşılaştırma testleri uygulanmıştır.

2006-2011 yılları arasında faiz giderleri, iç borç stoku, personel giderleri ve Sgk' ya devlet primi giderleri değişkenlerinin yüzdesel değişimleri incelenmiştir. 2006=100 endeks değeri kabul edilerek değişkenlerin değişimleri incelenmiştir. Buna göre iç borç stoku, personel giderleri ve Sgk' ya devlet primi giderleri değişkenleri 2011 yılına kadar sırasıyla % 46 % 88 % 153'lük bir artış gözlenmişken, faiz giderleri değişkeni için % 8'lik bir azalış gözlenmiştir. Son olarak faiz giderleri, iç borç stoku, personel giderleri ve Sgk' ya devlet primi giderleri değişkenlerinin rasgele dağılışı gösterip göstermediğini tespit edebilmek için runs testi uygulanmıştır. Test sonucuna göre iç borç stoku, personel giderleri ve Sgk' ya devlet primi giderleri değişkenlerinin rasgele dağılışı göstermediği, faiz giderleri değişkeninin rasgele dağılışı gösterdiği belirlenmiştir.

KAYNAKLAR

- ACAR, İ.A. VE KİTAPÇI, İ. (2008).** “Sosyal Güvenliğin Demografik Boyutu: Türkiye’deki Emeklilik Sistemindeki Değişim” Maliye Dergisi, (154):1-22
- AYTAÇ, D. (2004).** “Türkiye’de Konsilide Bütçe Harcamalarının Gelişimi: Avrupa

Birliği Ülkeleri ile Bir Karşılaştırma” Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Ekonomisi/Maliye Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara,1-227

AYTAÇ, D. VE GÜRAN, C.M. (2010). “Kamu Harcamalarının Bileşimi Ekonomik Büyüme Etkiler Mi? Ekonomi İçin Bir Analiz” Sosyo Ekonomi Dergisi, Temmuz-Aralık, (2):1-24

CAL, S. (2010). “Ekonomik Düzeltme (Regülasyon), Özelleştirme, İdare Hukuku ve Uluslararası Tahkim Matrisinde Değerlendirmeler” Sosyo Ekonomi Dergisi, (13):29-59

COŞKUN, G. (2000). “Devlet Bütçesi, Türk Bütçe Sistemi” Turhan Kitapevi, Ankara, 29-31-42

DEMİRCAN, E.S. (2003). “Vergilendirmenin Ekonomik Büyüme ve Kalkınmaya Etkisi” Erciyes Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, Temmuz-Aralık, (21): 97-116

DERİNDAG, M. (2010). “2010 Öncesi ve Sonrası Sağlık ve Emeklilik Sisteminin Kıyaslı Analizi” Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sağlık İşletmeciliği Bölümü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul,1-219

İNAN, E.A. (2003). “Kamu Borç Stokunun Sürdürülebilirliği ve Türkiye” Bankacılar Dergisi, (46):1-24

KARAARSLAN, E. (2008). “Kamu Sektörüne Dahil Kamu İdarelerinin Tasnifi ve Bu Birimlerin Hukuki-Mali Yapıları” Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Daire Başkanlığı Uzmanlık Araştırması, Ankara, 1-52

- KURNAZ, A.C. (2010).** “Kamuda Performans Esaslı Bütçe Uygulama Sonuçlarının Değerlendirilmesi ve Bu çerçevede Part (Program Assesment Rating Tools) Sisteminin İncelenmesi” Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Mesleki Yeterlilik Tezi, Ankara,1-157
- ÖZTÜRK, A. (2006).** “Bütçe ve Para Politikalarının Makroekonomik Etkileri ve Kırgızistan Üzerine Analizi” Kırgızistan – Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Kırgızistan,1-99
- ŞAHİN, I.F.O. (2012).** “Mali Kurallar ve Türkiye’deki Uygulamaları” İİB Dergisi, (3):260-272
- ŞANLISOY, S. (2010).** “Politik İstikrarsızlık – Ekonomik Süreç Politikaları Etkileşimi” Sosyo Ekonomi Dergisi, (13):179-191
- TEKSÖZ, T. VE HELVCIOĞLU, K. (2009).** “Genel Sağlık Sigortası’nın Mali Sürdürülebilirlik Açısından Analizi: 2009’da ne Oldu?” Tepav Türkiye Ekonomi Politikaları Vakfı, Ankara, 1-10
- TÜRK, İ. (1998).** “Maliye Politikası” S. Yayınları Ankara, 296
- YILMAZ, S. (2007).** “Performans Esaslı Bütçeceleme ve Türkiye’deki Pilot Uygulamalar” T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü Uzmanlık Araştırması, Ankara,1-53
- YILMAZTÜRK, A. VE KORKMAZ, M. (2011).** “Küresel Kriz ve Küresel Krizin Sağlık Sektörü Üzerindeki Olumsuz Etkisinin Literatür Açısından Değerlendirilmesi” İİB Dergisi, (1):262-283

DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİNİN İNTERNET KULLANIM VE DOYUM MOTİVASYONLARININ BAZI PAREMETRELER BAKIMINDAN İNCELENMESİ

EXAMINING SOME OF PARAMETRES USING INTERNET AND GRATIFICATION MOTIVATION OF THE STUDENTS OF THE DUMLUPINAR UNIVERSITY

Mehmet ACET¹ A. Serdar YÜCEL² Adnan ERSOY³ Yağmur AKKOYUNLU⁴

Özet: İletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler sonucunda internetin toplumsal yaşamımızdaki önemi hızla artmıştır. İnternet birçok alanda kullanıcıya fayda sağlamaktadır. Bunlar; bilgi edinme, eğlence, sohbet, alışveriş, iletişim gibi farkörler bunların başında gelmektedir. Bu araştırmada, katılımcıların bazı parametrelerinin internet kullanımında etkili olan 6 faktör üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma Kütahya Dumlupınar Üniversitesi “Beden Eğitimi Spor Yüksek Okulu, Mühendislik Fakültesi, İİBF, Eğitim Fakültesi, Fen edebiyat Fakültesinde” okuyan basit tesadüfî örnekleme yoluyla seçilen 691 öğrenci üzerinde uygulamalı olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya 309 Bayan ve 382 erkek katılım sağlamıştır. Katılımcılara spor aktiviteleri, günlük hayatları, internet kullanım farklılıkları, süreleri gibi bazı sorular yöneltilmiştir. Ayrıca katılımcıların demografik özellikleride belirlenmiştir. Ailelerinin ekonomik, eğitim ve yaşadıkları bölgeler hakkında da bilgi toplanmıştır. Elde edilen bu bilgilerle uygulamaya gidilmiştir. Uygulamada SPSS istatistik 15 programı kullanılarak analiz gerçekleştirilmiştir. Analizde farklı teknikler ve yöntemler kullanılmıştır. Uygulama ve analizden elde edilen veriler çalışmanın tartışma ve sonuç kısmında açıklanmıştır. Çalışma sonunda, internet kullanımının motivasyon ve doyum düzeyi üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Üniversite öğrencisi, İnternet, Bilgisayar, Motivasyon.

Abstract: Significance of internet in our communal living increased at a fast pace as a consequence of rapid improvements achieved in communication technologies. Internet avails its users in many fields. Knowledge acquisition, entertainment, chat, shopping, communication, etc. are the most important fields. In this study, it is aimed to examine the effects of some parameters of the participants on the 6 factors that are determinant on the internet use. Research is realized in practice on 691 students who are receiving education in Kütahya Dumlupınar University “Physical Training Sports High School, Engineering Faculty, IIBF, Faculty of Education, Faculty of Arts and Sciences”, and who were selected by means of simple random sampling method. 309 female and 382 male students participated in the research. Some questions were asked to the participants such as their sports activities, everyday lives, internet usage differences and times. Demographical features of the participants were also identified. Information about economic, educational status of their families and their residence areas were collected. Data obtained was carried into effect. Analysis is carried out by using SPSS statistical 15 program. Various techniques and methods were used in the analysis. Data obtained from the application and analysis is explained in the discussion and result section. At the end of the research, it is concluded that internet use is efficient on the motivation and satisfaction level.

Key words: Students of University, Internet, Computer, Motivation.

- 1 Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya-Türkiye
- 2 Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Fırat Üniversitesi, Elazığ-Türkiye
- 3 Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya-Türkiye
- 4 Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya-Türkiye

GİRİŞ

İletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, toplumsal iletişimde yeni bir aktör olarak interneti gündeme getirmiştir. İnternet, çok sayıda bilgisayarın ve bilgisayar sistemlerinin birbirine bağlı olduğu, dünya çapında yaygın olan ve sürekli büyüyen bir iletişim ağıdır(Şeker 2005: 66).

İnternet'in insanlar için önemi bilgi çağının yaşanmakta olduğu bu dönemde her geçen gün daha iyi anlaşılmalıdır. Bilim ve teknolojiadaki gelişmelerle bilgi sadece soyut bir kavram değil aynı zamanda kullananlar ve bilgiyi teknolojiye dönüştürebilenler için önemli bir güç haline gelmiştir.(Akkoyunlu, 2006'dan aktaran: Usta ve ark, 2007: 210)

Özellikle 1990'lı yılların başından itibaren kamusal kullanımı yaygınlaşan internet, yalnızca iletişim teknolojisi alanında bir yenilik olmakla kalmamış, aynı zamanda gerek akademik gerekse popüler ilginin merkezine oturmuştur. İnternet üzerine yönelik akademik ilgi öncelikle mühendislik ve iletişim disiplininde yoğunlaşmış, ancak sonrasında psikolojiden, sosyolojiye, siyaset bilimine kadar pek çok bilim dalının araştırma alanlarına eklenmiştir. İnternete yönelik popüler ilgi ise aracın kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte artmış, kişisel kullanıcının pek çok ihtiyacına yanıt veren bir iletişim ortamı olmasıyla önem kazanmıştır(Timisi 2003: 121'den aktaran: Balcı ve Ayhan, 2007: 175)

İnternet aracılığıyla insanlar ihtiyaç duyduğu her türlü bilgiye hızlı bir şekilde ulaşabilmekte; dünyada meydana gelen gelişmelerden anında haberdar olmakta; eğlenceli ve hoşça vakitler geçirebilmekte; sevdikleriyle ve tanıdıklarıyla

sohbet edebilmekte, bankacılık işlemlerini yerine getirebilmekte ve hatta alış-veriş yapabilmektedirler. İnternetin en önemli özelliği interaktif iletişim sağlamasıdır (Morris ve Ogan 2004: 141). İnternet ile tek taraflı bilgi vermek yerine, kullanıcının taleplerine göre yönlendirilen bir bilgi akışı gündeme gelmiştir. Tek bir kullanıcının, birden fazla bilgisayarda bulunan bilgiye ulaşmasına imkân tanıyan internet, bu haliyle kullanıcıları arasında bilgi alışverişini olanaklı hale getirmiştir. Öyle ki insanlar, "mouse"a bir kez dokunmak suretiyle yüzlerce internet gönüllüsüne aynı anda mesaj gönderebilmektedir. İnternet teknolojisi, mesajların sadece yazılı olarak değil, aynı zamanda görsel ve sesli olarak da iletilmesine imkân tanımaktadır (Newhagen ve Rafaeli 1996: 5). Bu haliyle internet, televizyon, radyo, gazete gibi geleneksel kitle iletişim araçlarının hepsini tek bir medya halinde bir araya getirme yeteneğine sahip bir araç olarak ön plana çıkmaktadır(Atabek 2003: 68). Gazete, televizyon ya da radyoya nazaran bilgiye daha hızlı erişim imkânı sağlayan internet, gittikçe daha fazla kişi veya kurum tarafından kullanılmaktadır(Balcı ve Ayhan, 2007: 175).

Hatta kurumların birçoğunun web sayfalarının olmasının ötesinde insanlar da kendi web sayfalarını oluşturabilmektedirler. Tarihsel perspektifte değerlendirildiğinde Türkiye'de internet ilk olarak 1980'li yılların ortalarından sonra gündeme gelmeye başlamıştır.

İlk bilgisayar ağı üniversiteler önderliğinde kurulmuş ve bu ağ yalnızca üniversiteler ve araştırma kuruluşları tarafından kullanılmıştır. Daha sonra bu ağın ihtiyaçları karşılayamaz duruma gelmesi, akademik kurumlar tarafından çok sayıda yeni

bağlantının gerçekleştirilmesini sağlamıştır (Şeker 2005: 68-69).

Bugün ise Türkiye’de çoğunluğu genç insanlar olmak üzere, yaklaşık olarak 15 milyon kişi internet kullanmaktadır (www.haber7.com’dan aktaran:Balcı ve Ayhan 2007, 175). Özellikle üniversiteler öğrencilere, internete daha rahat bağlanmaları için çeşitli imkânlar sunmakta ve onların bu teknolojiden maksimum düzeyde yararlanmalarının yollarını aramaktadır. (Balcı ve Ayhan, 2007, 175).

Geleceğin nitelikli insan gücü kuşağını oluşturacak olan üniversite öğrencileri internet teknolojilerini ne kadar çok özümserse bu teknolojilerin gelişimi o kadar kolay olacaktır (Yıldırım ve Bahar, 2008:656). İşte kullanımlar ve doyumlar yaklaşımını temel almak suretiyle Dumlupınar Üniversitesi’nin çeşitli fakülte ve yüksekokullarında eğitim gören öğrenciler üzerinde yürütülen bu çalışma; üniversite öğrencilerini internet kullanmaya yönelten bazı motivasyon faktörleriyle öğrencilerin cinsiyet, yaş, öğrencilerin aile aylık gelir düzeyleri, okudukları fakülte ve bölümler, anne ve baba eğitim durumları, günlük hayattaki genel ruhsal durumları ve spor geçmişi arasında ne tür ilişkilerin bulunduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Yöntem

Üniversite öğrencilerinin internet kullanım ve doyumlarını tespit etmek amacıyla Dumlupınar Üniversitesi öğrencileri üzerinde bir saha araştırması gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evreni, Kütahya merkezde Germiyan Kampusu ve Merkez Kampusunda faaliyet gösteren fakülte ve yüksekokul öğrencilerinden oluşmaktadır.

Tesadüfî örneklem yoluyla seçilen 750 katılımcı üzerinde yüz yüze anket uygulanmış; ön inceleme sonucu 691 anket analiz için uygun görülmüştür. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi’nden (BESYO, Mühendislik Fakültesi, İİBF, Eğitim Fakültesi, Fen edebiyat Fakültesi) basit tesadüfî örneklem yoluyla seçilen 691 öğrenci (309 Bayan ve 382 erkek) çalışmaya dâhil edilmişlerdir. Hazırlanan anket formu, 50 BESYO öğrencisi üzerinde ön teste (pre-test) tabi tutulmuş; son kontrol ve düzenlemeler yapıldıktan sonra da uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Anketin güvenilirliği, yapılan ön test sonucunda Cronbach Alpha değerleri hesaplanması ile ölçülmüş ve 0.89 olarak tespit edilmiştir. Anketi uygulayacak anketörler, Dumlupınar Üniversitesi BESYO 4. Sınıf Öğrencileri arasında gönüllü olanlardan seçilmiştir. Anketörler saha araştırmasına başlamadan önce, anket uygulama tekniği ve anketteki soru türleri hakkında eğitime tabi tutulmuşlardır. Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerin internet motivasyonlarını saptamak amacıyla 46 maddeden (item) oluşan bir ölçek kullanılmıştır. Katılımcıların söz konusu maddelere katılma derecelerini belirlemek için 5’li Likert tipi ölçek kullanılmıştır. Bu ölçekle de; Tamamen Katılmıyorum (1), Katılmıyorum (2), Fikrim Yok (3), Katılıyorum (4) ve Tamamen Katılıyorum (5) aralıklarında yanıtlar alınmıştır. Katılımcıların internet kullanım motivasyonlarını saptamak amacıyla kullanılan ölçek, daha önce bu konuda yapılan birçok araştırmadan (Charney 1996, Flaherty ve ark. 1998, Lin 1999, Korgaonkar ve Wolin 1999, Ferguson ve Perse 2000, Papacharissi ve Rubin 2000, Perse ve Ferguson 2000, Flanagan ve Metzger 2001, Lin 2001, Abdulla 2003, Cox-Otto 2003, Song ve ark. 2004, Stafford ve Stafford 2004, Park 2004, Grace-Farfaglia ve

ark. 2006) elde edilmiş, Balcı ve Ayhan (2007) tarafından geliştirilmiş ve “Üniversite öğrencilerinin internet kullanım ve doyumları üzerine bir saha araştırması” isimli çalışmalarında kullandıkları bir ölçektir. Söz konusu anket formu başlıca iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm katılımcıların demografik özellikleri, günlük internet kullanımı ve spor geçmişi hakkında bilgi sağlamaya yönelik 12 sorudan oluşmaktadır. İkinci bölümdeki 46 soru ile öğrencilerin internet kullanım motivasyonları tespit edilmeye çalışılmıştır. Anketler 2011-2012 Eğitim öğretim yılında uygulanmıştır.

Elde edilen veriler, SPSS 16.0 istatistik programı kullanılarak elektronik ortamda işlenmiştir. Verilerin analizinde sırasıyla; anket sorularını cevaplayanların demografik özelliklerini, günlük internet kullanımı ve spor geçmişi düzeyini belirlemek için frekans analizi; katılımcıların internet kullanım motivasyonlarına ilişkin görüşlerinin bazı bağımsız değişkenlere göre (yaş, cinsiyet, eğitim, bölüm, fakülte, spor geçmişi, günlük internet kullanımı vb.) farklılığının tespitinde verilerin normal dağılım gösterip göstermedikleri ve varyansların homojenlik testlerinin sonuçlarına göre; değişkenlerin ikili karşılaştırılmalarında “bağımsız örneklem t testi” veya “Mann Whitney U testi”, gruplar arasında farklılıklarda “Anova” veya “Kruskall-Wallis”, gruplar arası farklılığın belirlenmesinde varyansların homojen olmadığı yerlerde “Dunnett’s C” varyansların homojen olduğu yerde “Bonferroni” testi kullanılmıştır. Yorumlar tablolar ile desteklenmiştir.

Verilerin sağlıklı yorumlanabilmesi için anketin beşli derecelendirme aralıkları; “kesinlikle katılmıyorum” (1,00-1,80), “katılmıyorum” (1,81-2,60), “kararsızım (2,61-3,40), “katılıyorum” (3,41-4,20)

“tamamen katılıyorum” (4,21-5,00) şeklinde belirlenmiştir. Öte yandan bu çalışmada elde edilen veriler, Dumlupınar Üniversitesi öğrencileri ile söz konusu öğrencilerden ankete yanıt verenlerinin sayısı ile sınırlandırılmıştır.

BULGULAR

Katılımcıların internet kullanım motivasyonlarına ilişkin görüşlerinin bazı bağımsız değişkenlere göre (yaş, cinsiyet, eğitim, bölüm, fakülte, spor geçmişi, aile geliri, günlük internet kullanımı vb.) farklılığının tespitinde aşağıdaki bulgular elde edilmiştir. Uygulanan ölçekteki maddelerin güvenilirlik katsayısı (Cronbach’s α = .908) genel olarak yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların Bazı Özellikleri

Ankete katılan katılımcıların cinsiyet bakımından % 55.3’ü erkek, % 44.7’si bayandır. Ankete katılanların % 12.9’u birinci sınıfta okuduğunu belirtirken, % 38.2’si ikinci, % 33.0’ı üçüncü, % 15.9’u dördüncü sınıfta olduğunu ifade etmiştir. Sorulara cevap veren katılımcıların % 2.9’u Eğitim Fakültesi, % 6.5’i Fen Edebiyat Fakültesi, % 8.2’si Mühendislik Fakültesi, % 11.0’ı İİBF, % 63.0’ı Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu ve % 8.4’ü ise Üniversitenin farklı bölümlerinde okuyan öğrencileridir.

Anket formunda katılımcıların yaşı öncelikle açık uçlu olarak sorulmuş, daha sonra elde verilen veriler gruplandırılmıştır. Buna göre sorulara cevap veren öğrencilerin % 4.1’i 17-18, % 20.1’i 19-20, % 47.5’i 21-22, % 20.0’ı 23-24 ve % 8.4’ü 25 ve üzeri yaş gruplarında yer almaktadır. “Sporla ilgili geçmişiniz nedir?” şeklindeki soruya öğrenci katılımcıların % 31.1’i 3-5, % 38.6’sı 6-9, % 19.7’si 10-13, % 5.4’ü 14-17 ve % 5.2’si 17 ve üzeri

Yıl spor geçmişleri olduğu yanıtını vermişlerdir. Dolayısıyla araştırmaya katılan öğrencilerin % 91.6'sının 25 yaş altı öğrenci grubunu oluşturduğu göz önüne alındığında % 68.9'luk oranla 5 yılın üzerinde spor geçmişi olan öğrenci sayısı büyük bir çoğunluğu oluşturmaktadır.

Ailenin aylık geliri bakımından da, araştırmaya katılanların % 4.1'i 500 ve daha az TL, % 19.0'ı 501-1000 TL, % 38.6'sı 1001-1500 TL, % 11.1'i 1501-2000 TL, % 8.2'si 2001-2500 TL, % 13.0'ı 2501-3000 TL ve % 5.9'u 3001 TL ve üzerindeki gelir grupları bulunmaktadır. Bu sonuçların da gösterdiği gibi, araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin büyük bir kısmı düşük gelir seviyesine sahiptir. "Günlük hayatta kendinizi nasıl tanımlarsınız?" şeklindeki soruya araştırmaya katılanların % 32.1'i sessiz-sakin, % 27.6'sı sosyal ve dışa dönük, % 15.2'si hiperaktif (hareketli), % 18.4'ü sınırlı ve çabuk parlayan ve % 6.7'si ise kendisini daha farklı şekillerde tanımlamışlardır.

Araştırmaya katılanların % 9.3'ü 1-2, % 26.6'sı 3-4, % 29.8'i 5-6, % 23.3'ü 7-8 ve % 11.0'ı

ise 9 saat ve üzeri günlük internet kullanımı olduğunu ifade etmektedirler. Dolayısıyla öğrencilerin yaklaşık % 64,1'inin günlük internet kullanımının 5 ve üzeri saat ile (değişen oranlarla birlikte) yaşamlarının bir parçasını oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan

öğrencilerin baba ve anne eğitim durumları incelendiğinde baba eğitim durumu oranları; % 4.6'sı okur-yazar değil, % 15.8'i ilkökul, % 32.7'si ortaokul, % 32.6'sı lise ve dengi, % 12.0'ı üniversite –yüksekökul ve % 2.3'ü lisans üstü, anne eğitim durumu oranları ise; % 9.3'ü okur-yazar değil, % 2.9'u ilkökul, % 34.4'ü ortaokul, % 21.9'u lise ve dengi, % 7.1'i üniversite –yüksekökul ve % 2.5'i lisans üstü olarak bulunmuştur. Araştırmaya katılan BESYO öğrencilerinin okudukları bölümler incelendiğinde % 24.2'sinin beden eğitimi ve spor öğretmenliği, % 28.2'sinin antrenörlük eğitimi, % 11.7'sinin spor yöneticiliği ve % 35.9'unun ise diğer fakültelerin farklı bölümlerinde okudukları görülmektedir.

Tablo 1: Katılımcıların İnternet Kullanım Motivasyonlarına İlişkin Görüşlerinin "Cinsiyet" Değişkenine Göre Farklılığı İçin t-Testi Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Gruplar	N	%	\bar{X}	SS	Sd	Levene		t	P
							F	P		
Sosyal Kaçış Motivasyonu	Bayan	309	44.7	3,55	,87	689	25,680	,000	3,423	,001
	Bay	382	55.3	3,74	,61					
Bilgilenme Motivasyonu	Bayan	309	44.7	4,10	,60	689	1,611	,205	4,737	,000
	Bay	382	55.3	3,88	,58					
Boş Zamanları Değerlendirme Motivasyonu	Bayan	309	44.7	3,88	,70	689	7,416	,007	,117	,907
	Bay	382	55.3	3,89	,62					
Ekonomik Fayda Motivasyonu	Bayan	309	44.7	3,89	,60	689	0,369	,544	1,456	,146
	Bay	382	55.3	3,96	,60					
Sosyal Etkileşim ve Chat Motivasyonu	Bayan	309	44.7	3,94	,57	689	0,425	,515	1,434	,152
	Bay	382	55.3	4,00	,54					
Eğlence Motivasyonu	Bayan	309	44.7	3,88	,72	689	0,241	,623	1,462	,144
	Bay	382	55.3	3,96	,68					

Çalışmada; bilgilenme ($t= 4.737$; $p< .05$) motivasyonu ile katılımcıların cinsiyeti arasında anlamlı bir farklılaşma tespit edilirken; ekonomik fayda ($t= 1.456$; $p> .05$) ve sosyal etkileşim ve chat ($t= 1.434$; $p> .05$) ve eğlence ($t= 1.462$; $p> .05$) motivasyonu ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık bulgulanmamıştır. Varyansların homojenlik testlerinin sonuçlarına göre; değişkenlerin ikili karşılaştırılmalarında sosyal kaçış ve boş zamanları değerlendirme motivasyonu faktörleri için “Mann Whitney U testi” uygulanmıştır. MWU testi sonuçlarına göre, sosyal kaçış ($U=53537$, $p<.05$) motivasyonu ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılaşma tespit edilirken; boş zamanları değerlendirme ($U=57825$, $p>.05$) motivasyonu ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Erkeklerin interneti bir sosyal kaçış aracı olarak kullanma motivasyonu ortalaması 3.74 iken;

bayanların sosyal kaçış motivasyonu ortalaması 3.55’dir. Buna göre; erkekler, bayanlara göre interneti bir sosyal kaçış aracı olarak daha çok görmekte ve kullanmaktadırlar. Araştırmaya katılan erkeklerin internet kullanmada bilgilenme motivasyonu ortalaması 3.88 iken; bayanların ortalaması 4.10’dur. Bayanlar, internet kullanımında bilgilenme motivasyonuna erkeklerden daha çok önem vermektedirler. Öte yandan ekonomik fayda motivasyonuna göre, erkeklerin ortalaması 3.96, bayanlarınki ise 3.89’dur. Bu sonuçlara göre; internet kullanımında erkek katılımcılar, bayanlardan daha fazla ekonomik fayda motivasyonunu önemli görmektedirler. Benzer şekilde erkekler ($X = 3.96$), interneti bir eğlence aracı olarak kullanmada bayanlara ($X = 3.88$) göre daha yüksek bir ortalamaya sahiptir. Bunun anlamı erkekler, internet kullanmada eğlence faktörüne bayanlardan daha çok önem vermektedirler.

Tablo 2: Katılımcıların İnternet Kullanım Motivasyonlarına İlişkin Görüşlerinin “Yaş” Değişkenine Göre Farklılığı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Gruplar	N	%	\bar{X}	SS	VK	KT	Sd	KO	Levene		F	P
										F	P		
Bilgilenme	17-18	28	4.1	3,96	,50	Gruplar arası	1,936	4	,484	2,099	,079	1,329	,258
	19-20	139	20.1	3,97	,49								
	21-22	328	47.5	3,98	,62	Grup içi	249,947	686	,364				
	23-24	138	20.0	3,92	,66								
	25+	58	8.4	4,14	,58	Toplam	251,883	690					
	Toplam	691	100.0	3,98	,60								
Ekonomik Fayda	17-18	28	4.1	3,71	,66	Gruplar arası	3,894	4	,974	,424	,792	2,696	,030
	19-20	139	20.1	3,90	,59								
	21-22	328	47.5	3,90	,59	Grup içi	247,742	686	,361				
	23-24	138	20.0	3,99	,60								
	25+	58	8.4	4,10	,60	Toplam	251,637	690					
	Toplam	691	100.0	3,93	,60								
Sosyal Etkileşim ve Chat	17-18	28	4.1	4,19	,40	Gruplar arası	9,874	4	2,469	1,325	,259	8,292	,000
	19-20	139	20.1	4,08	,54								
	21-22	328	47.5	3,86	,55	Grup içi	204,229	686	,298				
	23-24	138	20.0	4,01	,55								
	25+	58	8.4	4,18	,53	Toplam	214,103	690					
	Toplam	691	100.0	3,97	,55								

Öğrencilerin yaş süreleriyle, Ekonomik fayda ($F= 2.696$; $p< .05$), Sosyal etkileşim ve chat ($F= 8.292$; $p< .05$) motivasyonu ile katılımcıların yaşı arasında anlamlı bir farklılaşma tespit edilirken; bilgilenme ($F= 1.329$; $p> .05$) motivasyonu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Levene homojenlik testi sonrası “Sosyal kaçış” ve “Boş zamanları değerlendirme” ve “Eğlence” motivasyon faktörlerindeki verilerin homojen olmadığı saptanmıştır. Bu yüzden, parametrik istatistikler için “normallik” varsayımının karşılanmadığı durumlarda alternatif bir test olarak önerilen (Büyüköztürk, 2006) ilişkisiz k-örneklem için Kruskal Wallis H (KWH) testi kullanılmıştır.

Analiz sonucunun da açıkça ortaya koyduğu gibi öğrencilerin yaş süreleriyle, sosyal kaçış ($KWH= 33.927$; $p< .05$), boş zamanları değerlendirme ($KWU= 12.047$; $p< .05$) ve eğlence ($KWU= 52.014$; $p< .05$) motivasyonları arasında anlamlı bir ilişki söz konusudur. Sosyal kaçış motivasyonuna verilen önem açısından, 25 ve üzeri yaş grubu ile ($X = 4.10$); 17-18 ($X = 3.58$), 19-20 ($X = 3.73$), 21-22 ($X = 3.63$) ve 23-24 ($X = 3.49$) yaş gruplarının farklılaştığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu sonuçlara göre yaş süresi arttıkça, sosyal kaçış motivasyonuna verilen önem de artmaktadır.

Boş zaman değerlendirme motivasyonuna en fazla önem verenleri 25 ve üzeri yaş grubu ($X = 4.08$) oluştururken; en az önem verenleri ise 17-18 ($X = 3.80$) yaş grubu meydana getirmektedir. Çoklu karşılaştırmalara bakıldığında, yaş süresi grupları arasında herhangi bir farklılaşmanın olmadığı dikkat çekmektedir.

Ekonomik fayda motivasyonuna en fazla önem verenlerin 25 ve üzeri yaş grubu ($X = 4.10$) oluştururken; en az önem verenleri ise 17-18 ($X = 3.71$) yaş grubu meydana getirmektedir. Çoklu karşılaştırmalara bakıldığında, yaş süresi grupları arasında herhangi bir farklılaşmanın olmadığı dikkat çekmektedir.

Çoklu karşılaştırmalara bakıldığında; sosyal etkileşim ve chat motivasyonuna verilen önem açısından, 21-22 yaş grubu ile ($X = 3.86$); 17-18 ($X = 4.19$), 19-20 ($X = 4.08$) ve 25 ve üzeri ($X = 4.18$) yaş gruplarının farklılaştığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu sonuçlara göre sosyal etkileşim ve chat motivasyonuna en az önem verenlerin 21-22 yaş grubu olduğu görülmektedir. Eğlence motivasyonu göre, 17-18 yaş grubu ile tüm grupların, 19-20 ile 21-22 yaş gruplarının, 23-24 yaş grubu ile 17-18 ve 21-22 yaş gruplarının, 25 ve üzeri yaş grubu ile de 17-18 ile 21-22 yaş gruplarının farklılaştığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 3: Katılımcıların Görüşlerinin “İnternet kullanma düzeyleri” Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Gruplar	N	%	\bar{X}	SS	VK	KT	Sd	KO	Levene		F	P
										F	P		
Bilgilenme	1-2 saat	64	9.3	4,25	,53	Gruplar arası	13,258	4	3,314	,757	,554	9,528	,000
	3-4 saat	184	26.6	3,91	,54								
	5-6 saat	206	29.8	3,86	,64	Grup içi	238,625	686	,348				
	7-8 saat	161	23.3	3,98	,62								
	9+	76	11.0	4,23	,50								
	Toplam	691	100.0	3,98	,60	Toplam	251,883	690					
Ekonomik Fayda	1-2 saat	64	9.3	4,00	,70	Gruplar arası	6,294	4	1,573	2,314	,056	4,400	,002
	3-4 saat	184	26.6	4,01	,56								
	5-6 saat	206	29.8	3,80	,58	Grup içi	245,343	686	,358				
	7-8 saat	161	23.3	3,90	,63								
	9+	76	11.0	4,06	,51								
	Toplam	691	100.0	3,93	,60	Toplam	251,637	690					

Katılımcıların günlük internet kullanma sürelerine göre internet kullanma motivasyonlarına verdiklerin önemin farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçlarına bakıldığında; üniversite öğrencilerinin günlük internet kullanım süreleri bakımından sosyal kaçış (KWH= 102.359; $p < .05$), bilgilenme ($F = 9.528$; $p < .05$), ekonomik fayda ($F = 4.400$; $p < .05$), sosyal etkileşim ve chat (KWH= 23.473; $p < .05$) ve eğlence (KWH= 21.610; $p < .05$) motivasyonlarına verdikleri önem anlamlı bir şekilde farklılık gösterirken; boş zamanları değerlendirme (KWH= 5.286; $p > .05$) motivasyonu ile anlamlı bir farklılaşma tespit edilmemiştir.

Tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre bilgilenme motivasyonuna göre anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çoklu karşılaştırmalara bakıldığında söz konusu edilen farklılığın günde 1-2 saat internet kullananlar ($X = 4.25$) ile 3-4 saat ($X = 3.91$), 5-6 saat ($X = 3.86$) ve 7-8 saat ($X = 3.98$) internet kullananlar arasında, günde 9 saatten fazla ($X = 4.23$) internet kullananlar ile, 3-4 saat ($X = 3.91$), 5-6 saat ($X = 3.86$) ve 7-8 saat ($X = 3.98$) internet kullananlar arasında olduğu

görülmektedir. Ekonomik fayda motivasyonuna göre anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Söz konusu farkın günde 3-4 saat internet kullananlar ($X = 4.01$) ile 5-6 saat ($X = 3.80$) internet kullananlar arasında, günde 9 saatten fazla ($X = 4.06$) internet kullananlar ile, 5-6 saat ($X = 3.80$) internet kullananlar arasında olduğu görülmektedir. Levene homojenlik testi sonrası “Sosyal kaçış”, “Sosyal etkileşim ve chat”, “Boş zamanları değerlendirme” ve “eğlence” motivasyon faktörlerindeki verilerin homojen olmadığı saptanmıştır. Kruskal Wallis H (KWH) testi yapılmıştır.

Sosyal kaçış motivasyonu ile katılımcıların günlük internet kullanım süreleri arasındaki ilişki incelendiğinde; interneti günlük 1-2 ($X = 2.67$) saat kullananlar, 3-4 ($X = 3.73$), 5-6 ($X = 3.63$), 7-8 ($X = 3.84$), 9 ve üzeri ($X = 3.99$) saat kullananlara oranla sosyal kaçış motivasyonuna daha az önem vermektedirler. Yine çoklu karşılaştırmalara bakıldığında söz konusu farklılığın günlük 5-6 saat internet kullananlarla 7-8 ve 9+ saat kullananlar arasında olduğu görülmektedir.

Boş zamanları değerlendirme motivasyonu ile katılımcıların günlük internet kullanım süreleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Günlük internet kullanım sürelerinin boş zamanı değerlendirme motivasyon faktörünü etkilemediği söylenebilir. Sosyal etkileşim ve chat motivasyonu ile günlük internet kullanım süresi arasında istatistikî açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Söz konusu farkın günde 3-4 saat internet kullananlar ($X = 4.10$) ile 5-6 saat ($X = 3.85$) ve 7-8 saat ($X = 3.91$) internet kullananlar arasında, günde 9 saatten fazla ($X = 4.11$) internet kullananlar ile, 5-6 saat ($X = 3.85$) internet kullananlar arasında olduğu görülmektedir. Eğlence motivasyonu ile günlük internet kullanım süresi arasında istatistikî açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Söz konusu farkın günde 3-4 saat internet kullananlar ($X = 4.04$) ile 5-6 saat ($X = 3.81$) ve 7-8 saat ($X = 3.84$) internet kullananlar arasında, günde 9 saatten fazla ($X = 4.14$) internet kullananlar ile, 5-6 saat ($X = 3.81$) ve 7-8 saat ($X = 3.84$) internet kullananlar arasında olduğu görülmektedir. Günlük internet kullanımını 9 saat ve üzeri olan katılımcıların eğlence motivasyonuna daha fazla önem verdikleri söylenebilir.

Tablo 4: Katılımcıların İnternet Kullanım Motivasyonlarına İlişkin Görüşlerinin “Spor düzeyleri” Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Gruplar	N	%	\bar{X}	SS	VK	KT	Sd	KO	Levene		F	P
										F	P		
Ekonomik Fayda	3-5 yıl	215	31.1	3,92	,61	Gruplar arası	6,294	4	1,573	2,314	,056	4,400	,002
	6-9 yıl	267	38.6	3,92	,59								
	10-13yıl	136	19.7	3,85	,59	Grup içi	245,343	686	,358				
	14-17yıl	37	5.4	4,29	,54								
	17+	36	5.2	3,94	,60								
	Toplam	691	100.0	3,93	,60	Toplam	251,637	690					
Sosyal Etkileşim ve Chat	3-5 yıl	215	31.1	4,02	,54	Gruplar arası	7,946	4	1,986	10,928	,000	6,610	,000
	6-9 yıl	267	38.6	3,96	,52								
	10-13yıl	136	19.7	3,88	,58	Grup içi	206,157	686	,301				
	14-17yıl	37	5.4	4,25	,59								
	17+	36	5.2	3,82	,62								
	Toplam	691	100.0	3,97	,55	Toplam	214,103	690					
Eğlence	3-5 yıl	215	31.1	3,96	,71	Gruplar arası	9,810	4	2,453	5,018	,001	5,050	,001
	6-9 yıl	267	38.6	3,93	,64								
	10-13yıl	136	19.7	3,75	,76	Grup içi	333,175	686	,486				
	14-17yıl	37	5.4	3,36	,58								
	17+	36	5.2	3,85	,75								
	Toplam	691	100.0	3,92	,70	Toplam	342,986	690					

Katılımcıların günlük spor yapma düzeylerine göre tek yönlü varyans analizi sonuçlarına bakıldığında; üniversite öğrencilerinin spor yapma süreleri bakımından ekonomik fayda ($F = 3.970$; $p < .05$), sosyal etkileşim ve chat ($F = 4.392$; $p < .05$) ve eğlence ($F = 6.272$; $p < .05$) motivasyonlarına verdikleri önem anlamlı bir şekilde farklılık göstermiştir. Levene homojenlik testi sonrası “Sosyal kaçış” ve “Boş zamanları değerlendirme” ve “bilgilenme” motivasyon faktörlerindeki verilerin homojen olmadığı saptanmıştır. Yapılan Kruskal Wallis H (KWH) testi sonucunda öğrencilerin spor yapma süreleri bakımından sosyal kaçış ($KWH = 27.531$; $p < .05$), boş zamanları değerlendirme ($KWH =$

22.311; $p < .05$) ve bilgilenme ($KWH = 83.936$; $p < .05$) motivasyonlarına verdikleri önem anlamlı bulunmuştur.

Ekonomik fayda motivasyonuna göre anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Söz konusu farkın günde 3-5 yıl ($X = 3.92$), 6-9 yıl ($X = 3.92$), 10-13 yıl ($X = 3.85$) spor yapanlar ile 14-17 yıl ($X = 4.29$) spor yapanlar arasında olduğu görülmektedir. Sosyal etkileşim ve chat motivasyonuna göre anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Söz konusu farkın 6-9 yıl ($X = 3.96$), 10-13 yıl ($X = 3.88$) ve 17 ve üzeri yıl ($X = 3.82$) spor yapanlar ile 14-17 yıl ($X = 4.25$) spor geçmişine sahip katılımcılar arasında olduğu görülmektedir. Eğlence motivasyonu ile spor yapma süreleri arasında istatistikî açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Söz konusu farkın 3-5 yıl ($X = 3.96$), 6-9 yıl ($X = 3.93$), 10-13 yıl ($X = 3.75$) ve 17

ve üzeri yıl ($X = 3.85$) spor yapanlar ile 14-17 yıl ($X = 4.36$) spor geçmişine sahip katılımcılar arasında olduğu görülmektedir. Aynı şekilde 3-5 yıl ($X = 3.96$) spor yapanlar ile 10-13 yıl ($X = 3.75$) spor yapanlar arasında da anlamlı bir fark bulunmuştur. Levene homojenlik testi sonrası “Sosyal kaçış”, “Boş zamanları değerlendirme” ve “bilgilenme” motivasyon faktörlerindeki verilerin

homojen olmadığı saptanmıştır. Kruskal Wallis H (KWH) testi yapılmıştır.

Sosyal kaçış motivasyonuna en fazla önem veren grubu 14-17 yıl ($X = 3.88$) oluştururken; en az önem veren grubu ise 10-13 yıl ($X = 3.51$) grubu meydana getirmektedir. Çoklu karşılaştırmalara bakıldığında, spor yapma süreleri arasında herhangi bir farklılaşmanın olmadığı dikkat çekmektedir. Boş zamanları değerlendirme motivasyonu ile katılımcıların spor yapma süreleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu fark 6-9 yıl ($X = 3.78$) ve 14-17 yıl ($X = 4.23$) spor yapan katılımcılar arasında bulunmuştur. Bilgilenme motivasyonu ile spor yapma süreleri arasında istatistikî açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çoklu karşılaştırmalara bakıldığında söz konusu edilen farklılığın 3-5 yıl spor yapanlar ($X = 4.13$) ile 6-9 yıl ($X = 3.85$), 10-13 yıl ($X = 3.81$) ve 17 ve üzeri yıl ($X = 4.45$) spor yapanlar arasında, 6-9 yıl ($X = 3.85$) spor yapanlar ile, 14-17 yıl ($X = 4.18$) ve 17 ve üzeri yıl ($X = 4.45$) spor yapanlar arasında olduğu görülmektedir. Aynı şekilde 10-13 yıl ($X = 3.81$) spor yapanlar ile 14-17 yıl ($X = 4.18$) spor yapanlar arasında da anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 5: Katılımcıların Görüşlerinin “Fakülte” Değişkenine Göre Farklılığı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Gruplar	N	%	\bar{X}	SS	VK	KT	Sd	KO	Levene		F	P
										F	P		
Ekonomik Fayda	Eğitim Fakültesi	35	5.1	3,97	,53	Gruplar arası	5,166	4	1,292				
	İktisadi Bilimler	89	12.9	3,88	,57								
	Fen Edebiyat	56	8.1	4,04	,65	Grup içi	246,470	686	,359	,707	,588	3,595	,007
	B.E.S.Y.O.	445	64.4	3,89	,59								
	Mühendislik	66	9.6	4,15	,64	Toplam	251,637	690					
Toplam	691	100.0	3,93	,60									
Sosyal Etkileşim ve Chat	Eğitim Fakültesi	35	5.1	3,97	,55	Gruplar arası	6,509	4	1,627				
	İktisadi Bilimler	89	12.9	4,03	,49								
	Fen Edebiyat	56	8.1	4,05	,68	Grup içi	207,594	686	,303	1,561	,183	5,377	,000
	B.E.S.Y.O.	445	64.4	3,92	,53								
	Mühendislik	66	9.6	4,23	,58	Toplam	214,103	690					
Toplam	691	100.0	3,97	,55									

Katılımcıların okudukları fakültele ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçlarına bakıldığında; üniversite öğrencilerinin ekonomik fayda ($F=3.595$; $p<.05$), sosyal etkileşim ve chat ($F=5.377$; $p<.05$) motivasyonlarına verdikleri önem anlamlı bir şekilde farklılık göstermiştir. sosyal etkileşim ve chat ile ekonomik fayda faktörleri dışında motivasyon faktörlerindeki verilerin homojen olmadığı saptanmıştır. Bu yüzden, parametrik istatistikler için “normallik” varsayımının karşılanmadığı durumlarda alternatif bir test olarak önerilen (Büyüköztürk, 2006) ilişkisiz k-örneklem için Kruskal Wallis H (KWH) testi kullanılmıştır. Analiz sonucunda öğrencilerin okudukları fakülteler bakımından sosyal kaçış ($KWH=43.322$; $p<.05$), bilgilenme ($KWH=107.567$; $p<.05$), eğlence ($KWH=18.359$; $p<.05$), boş zamanları değerlendirme ($KWH=26.577$; $p<.05$) motivasyonlarına verdikleri önem anlamlı bulunmuştur.

Ekonomik fayda motivasyonuna göre anlamlı bir farklılaşma bulunmuştur. Söz konusu farkın mühendislik fakültesi ($X=4.15$) ile beden eğitimi ve spor yüksekokulu ($X=3.89$) ve

İktisadi bilimler fakültesi ($X=3.88$) arasında olduğu görülmektedir. Sosyal etkileşim ve chat motivasyonu ile katılımcıların okudukları fakülteler arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Söz konusu farkın beden eğitimi ve spor yüksekokulu ($X=3.92$) ile mühendislik fakültesi ($X=4.23$) arasında olduğu görülmektedir.

Levene homojenlik testi sonrası “Sosyal kaçış”, “Boş zamanları değerlendirme” ve “bilgilenme” motivasyon faktörlerindeki verilerin homojen olmadığı saptanmıştır. Kruskal Wallis H (KWH) testi yapılmıştır. Eğlence motivasyonuna göre anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Söz konusu farkın mühendislik fakültesi ($X=4.19$) ile beden eğitimi ve spor yüksekokulu ($X=3.88$) arasında olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin sosyal kaçış motivasyonuna göre anlamlı bir farklılık görülmektedir. Çoklu karşılaştırmalara bakıldığında söz konusu edilen farklılığın mühendislik fakültesi ($X=4.05$) ile iktisadi bilimler fakültesi ($X=3.31$) ve beden eğitimi ve spor yüksekokulu ($X=3.66$) arasında olduğu görülmektedir. Bilgilenme motivasyo-

nuna göre anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çoklu karşılaştırmalara bakıldığında söz konusu edilen farklılığın beden eğitimi ve spor yüksekokulu ($X = 3.86$) ile eğitim fakültesi ($X = 4.19$) ile fen edebiyat ($X = 4.39$), mühendislik ($X = 4.29$) fakülteleri arasında olduğu görülmektedir. Aynı

şekilde iktisadi bilimler fakültesi ($X = 3.97$) ile fen edebiyat ($X = 4.39$), mühendisli fakülteleri ($X = 4.29$) arasında da anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Boş zamanları değerlendirme motivasyonu ile katılımcıların okudukları fakülteler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Tablo 6: Katılımcıların İnternet Kullanım Motivasyonlarına İlişkin Görüşlerinin “Genel ruhsal yapı” Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Gruplar	N	%	\bar{X}	SS	VK	KT	Sd	KO	Levene		F	P
										F	P		
Sosyal Etkileşim ve Chat	Sessiz, Sakin	222	32.1	3,95	,55	Gruplar arası	4,512	4	1,128	1,723	,143	3,692	,006
	Sosyal ve Dışa Dönük	191	27.6	3,91	,60								
	Hiperaktif (hareketli)	105	15.2	3,92	,47	Grup içi	209,591	686	,306				
	Sinirli ve Çabuk parlayan	127	18.4	4,06	,54								
	Diğer	46	6.7	4,21	,48								
	Toplam	691	100.0	3,97	,55	Toplam	214,103	690					
Eğlence	Sessiz, Sakin	215	31.1	3,91	,70	Gruplar arası	6,482	4	1,621	,736	,567	3,304	,011
	Sosyal ve Dışa Dönük	267	38.6	3,88	,72								
	Hiperaktif (hareketli)	136	19.7	3,79	,70	Grup içi	336,503	686	,491				
	Sinirli ve Çabuk parlayan	37	5.4	4,03	,63								
	Diğer	36	5.2	4,16	,72								
	Toplam	691	100.0	3,92	,70	Toplam	342,986	690					

Katılımcıların günlük ruhsal yapıları bakımından tek yönlü varyans analizi sonuçlarına bakıldığında; sosyal etkileşim ve chat ($F= 3.692$; $p< .05$) ve eğlence ($F= 3.304$; $p< .05$) motivasyonlarına verdikleri önem anlamlı bir farklılık göstermiştir. Sosyal etkileşim ve chat motivasyonuna göre anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Söz konusu farkın farklı ruhsal yapısına sahip olduğunu ifade edenler ($X = 4.21$) ile sessiz-sakin ($X = 3.95$), sosyal-dışa dönük ($X = 3.91$), hiperaktif (hareketli) ($X = 3.92$) olanlar arasında olduğu görülmektedir.

Eğlence motivasyonuna göre anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Söz konusu farkın farklı ruhsal yapı-

sına sahip olduğunu ifade edenler ($X = 4.16$) ile hiperaktif (hareketli) ($X = 3.79$) olan katılımcılar arasında olduğu görülmektedir.

Diğer motivasyon faktörlerindeki verilerin homojen olmadığı saptanmıştır. Bu yüzden Kruskal Wallis H (KWH) testi kullanılmıştır. Analiz sonucunda öğrencilerin günlük ruhsal yapıları bakımından sosyal kaçış ($KWH= 39.340$; $p< .05$), bilgilenme ($KWH= 28.611$; $p< .05$), boş zaman değerlendirme ($KWH= 25.089$; $p< .05$) ve ekonomik ($KWH= 11.046$; $p< .05$) motivasyonlarına verdikleri önem anlamlı bulunmuştur.

Levene homojenlik testi sonrası “Sosyal kaçış”, “Ekonomik fayda”, “Boş zamanları değerlendirme” ve “Bilgilenme” motivasyon faktörlerindeki verilerin homojen olmadığı saptanmıştır. Kruskal Wallis H (KWH) testi yapılmıştır.

Öğrencilerin sosyal kaçış motivasyonu ile ruhsal yapıları arasındaki ilişkiye bakıldığında anlamlı bir farklılık görülmektedir. Çoklu karşılaştırmalara bakıldığında söz konusu edilen farklılığın genel ruhsal yapısı sessiz-sakin ($X = 3.80$) olan katılımcılarla sosyal ve dışa dönük ($X = 3.42$) ve hiperaktif (hareketli) ($X = 3.57$) olanlar arasında olduğu görülmektedir. Aynı şekilde sosyal ve dışa dönük ($X = 3.42$) olanlarla sınırlı-çabuk parlayan ($X = 3.73$) ve diğer ($X = 3.96$) katılımcılar arasında da anlamlı bir ilişki vardır.

Bilgilenme motivasyonuna göre anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çoklu karşılaştırmalara bakıldığında söz konusu edilen farklılığın sosyal-dışa dönük ($X = 3.84$) olanlarla hiperaktif (hareketli) (X

$= 4.10$) olanlar arasında olduğu görülmektedir. Aynı şekilde farklı ruhsal yapısına sahip olduğunu ifade edenler ($X = 4.38$) ile sessiz-sakin ($X = 3.97$), sosyal-dışa dönük ($X = 3.87$), hiperaktif (hareketli) ($X = 4.10$) ve sınırlı-çabuk parlayanlar ($X = 3.94$) arasında da anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Boş zamanları değerlendirme motivasyonuna göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu fark sosyal-dışa dönük ($X = 3.76$) katılımcılar ile sınırlı-çabuk parlayan ($X = 4.03$) katılımcılar arasında bulunmuştur.

Ekonomik fayda motivasyonuna göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Çoklu karşılaştırmalara bakıldığında söz konusu edilen farklılığın farklı ruhsal yapısına sahip olduğunu ifade edenler ($X = 4.38$) ile sessiz-sakin ($X = 3.97$), sosyal-dışa dönük ($X = 3.84$), hiperaktif (hareketli) ($X = 4.10$) ve sınırlı-çabuk parlayanlar ($X = 3.94$) arasında da anlamlı ilişki olduğu görülmektedir.

Tablo 7: Katılımcıların İnternet Kullanım Motivasyonlarına İlişkin Görüşlerinin “Bölüm” Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Gruplar	N	%	\bar{X}	SS	VK	KT	Sd	KO	Levene		F	P
										F	P		
Sosyal Etkileşim ve Chat	Beden eğitimi ve öğretmenlik	167	24.2	3,93	,56	Gruplar arası	3,815	3	1,272	,764	,514	4,155	,006
	Antrenörlük	195	28.2	3,90	,53								
	Spor yöneticiliği	81	11.7	3,94	,50	Grup içi	210,288	687	,306				
	Diğer	248	35.9	4,07	,57								
	Toplam	691	100.0	3,97	,55	Toplam	214,103	690					
Bilgilenme	Beden eğitimi ve öğretmenlik	167	24.2	3,92	,61	Gruplar arası	17,519	3	5,840	2,452	,062	17,118	,000
	Antrenörlük	195	28.2	3,89	,55								
	Spor yöneticiliği	81	11.7	3,70	,65	Grup içi	234,364	687	,341				
	Diğer	248	35.9	4,17	,56								
	Toplam	691	100.0	3,98	,60	Toplam	251,883	690					

Eğlence	Beden eğitimi ve öğretmenlik	167	24.2	3,85	,69	Gruplar arası	2,121	3	,707				
	Antrenörlük	195	28.2	3,90	,66								
	Spor yöneticiliği	81	11.7	3,91	,65	Grup içi	340,864	687	,496	1,666	,173	1,425	,234
	Diğer	248	35.9	3,99	,75								
	Toplam	691	100.0	3,92	,70	Toplam	342,986	690					
Ekonomik Fayda	Beden eğitimi ve öğretmenlik	167	24.2	3,93	,60	Gruplar arası	2,370	3	,790				
	Antrenörlük	195	28.2	3,87	,58								
	Spor yöneticiliği	81	11.7	3,84	,61	Grup içi	249,267	687	,363	,978	,402	2,177	,089
	Diğer	248	35.9	4,00	,61								
	Toplam	691	100.0	3,93	,60	Toplam	251,637	690					

B.E.S.Y.O. öğrencilerinin okudukları bölümler bakımından tek yönlü varyans analizi sonuçlarına bakıldığında; bilgilenme ($F= 17.118$; $p < .05$), sosyal etkileşim ve chat ($F= 4.155$; $p < .05$) motivasyonlarına verdikleri önem anlamlı bir farklılık göstermiştir. Ekonomik ($F= 2.177$; $p > .05$) motivasyon ve eğlence ($F= 1.425$; $p > .05$) motivasyonları anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Sosyal kaçış ve boş zaman değerlendirme faktörlerine ilişkin kruskal wallis H (KWH) testi kullanılmıştır. Analiz sonucunda öğrencilerin okudukları bölümler bakımından sosyal kaçış ($KWH= 17.495$; $p < .05$) motivasyonuna verdikleri önem anlamlı görülürken; boş zaman değerlendirme motivasyonuna verilen önem anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Sosyal kaçış motivasyonuna göre çoklu karşılaştırmalara bakıldığında farklılığın spor yöneticiliği bölümünde okuyan öğrenciler ($X = 3.39$) ile, antrenörlük ($X = 3.74$) ve beden eğitimi ve spor öğretmenliği ($X = 3.70$) bölümünde okuyanlar arasında olduğu görülmektedir.

Bilgilenme motivasyonuna göre anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çoklu karşılaştırmalara bakıldığında söz konusu edilen farklılığın mevcut bölümler dışında okuyan ($X = 4.17$) öğrenciler ile beden

eğitimi ve spor öğretmenliği ($X = 3.92$) ile spor yöneticiliği ($X = 3.70$) arasında olduğu görülmektedir. Aynı şekilde mevcut bölümler dışında okuyan öğrenciler ($X = 4.17$) ile beden eğitimi ve spor öğretmenliği ($X = 3.92$), antrenörlük bölümü ($X = 3.89$) ve spor yöneticiliği ($X = 3.70$) arasında da anlamlı ilişki olduğu görülmektedir.

Ekonomik fayda motivasyonuna göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Ekonomik motivasyonuna en fazla önem verenleri mevcut bölümler dışında okuyan öğrenciler ($X = 4.00$) oluştururken; en az önem verenleri ise, spor yöneticiliği ($X = 3.84$) bölümünde okuyan öğrenciler meydana getirmektedir. Çoklu karşılaştırmalara bakıldığında, öğrencilerin okudukları bölümler arasında herhangi bir farklılaşmanın olmadığı dikkat çekmektedir. Sosyal etkileşim ve chat motivasyonuna göre istatistikî açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Söz konusu farkın mevcut bölümler dışında okuyan öğrenciler ($X = 4.07$) ile antrenörlük ($X = 3.90$) bölümü öğrencileri arasında olduğu görülmektedir.

Eğlence motivasyonuna göre anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Eğlence motivasyonuna en fazla önem verenleri mevcut bölümler dışında okuyan öğrenciler ($X = 3.99$) oluştururken; en az önem

verenleri ise, beden eğitimi ve spor öğretmenliği ($X = 3.85$) bölümünde okuyan öğrenciler meydana getirmektedir. Çoklu karşılaştırmalara

bakıldığında, öğrencilerin okudukları bölümler arasında herhangi bir farklılaşmanın olmadığı dikkat çekmektedir.

Tablo 8: Katılımcıların İnternet Kullanım Motivasyonlarına İlişkin Görüşlerinin “Aile geliri” Değişkenine Göre Farklılığı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Gruplar	N	%	\bar{X}	SS	VK	KT	Sd	KO	Levene		F	P
										F	P		
Sosyal Etkileşim ve Chat	500 ve daha az TL	28	4.1	3,98	,74	Gruplar arası	7,979	6	1,330	1,244	,282	4,413	,000
	501-1000 TL	131	19.0	3,94	,58								
	1001-1500 TL	267	38.6	3,89	,51	Grup içi	206,124	684	,301				
	1501-2000 TL	77	11.1	3,91	,56								
	2001-2500 TL	57	8.2	4,11	,53	Toplam	214,103	690					
	2501-3000 TL	90	13.0	4,20	,50								
	3001+ TL	41	5.9	4,03	,54								
	Toplam	691	100.0	3,97	,55								

Katılımcıların aile gelirleri bakımından internet kullanma motivasyonlarına göre tek yönlü varyans analizi sonuçlarına bakıldığında; sosyal etkileşim ve chat ($F= 4.413$; $p< .05$) motivasyonuna verdikleri önem anlamlı bir farklılık göstermiştir. Diğer motivasyon faktörlerindeki verilerin homojen olmadığı saptanmıştır. Bu yüzden kruskal wallis H (KWH) testi kullanılmıştır. Analiz sonucunda öğrencilerin sosyal kaçış ($KWH= 47.131$; $p< .05$), bilgilenme ($KWH= 50.937$; $p< .05$), boş zaman değerlendirme ($KWH= 67.289$; $p< .05$), ekonomik ($KWH= 17.392$; $p< .05$) ve eğlence ($KWH= 21.896$; $p< .05$) motivasyonlarına verdikleri önem anlamlı bulunmuştur. Öğrencilerin sosyal kaçış motivasyonuna göre anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmektedir. Bu farkın aile geliri 501-1000 ($X = 3.34$) olan 500 ve daha az olan ($X = 3.85$), 1001-1500 ($X = 3.73$), 2001-2500 ($X = 3.77$) ve 2501-3000 ($X = 3.88$) olanlar arasında olduğu görülmektedir. Bilgilenme motivasyonuna göre anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çoklu karşılaştırmalara bakıldığında söz konusu edilen farklılığın 500 ve daha az ($X = 4.47$) olanlarla 501-1000 ($X = 3.91$), 1001-1500 ($X = 3.86$),

1501-2000 ($X = 4.06$) ve 2001-2500 ($X = 3.99$) olanlar arasında olduğu görülmektedir. Aynı şekilde aile geliri 2501-3000 ($X = 4.19$) ile 501-1000 ($X = 3.91$) ve 1001-1500 ($X = 3.86$) arasında da anlamlı ilişki olduğu görülmektedir.

Boş zamanları değerlendirme motivasyonuna göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu fark 500 ve daha az gelire sahip ($X = 4.38$) katılımcılar ile 501-1000 ($X = 3.84$), 1001-1500 ($X = 3.78$), 1501-2000 ($X = 3.69$) ve 3001 ve daha fazla ($X = 3.58$) gelire sahip katılımcılar arasında bulunmuştur. Aynı şekilde aile geliri 1501-2000 ($X = 3.69$) olanlarla 2001-2500 ($X = 4.16$) ve 2501-3000 ($X = 4.22$) olanlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ekonomik fayda motivasyonuna katılımcılarla konusu edilen farklılığın 1501-2000 lira geliri ($X = 3.82$) olanlar ile 2501-3000 ($X = 4.13$) olanlar arasında olduğu görülmektedir.

Sosyal etkileşim ve chat motivasyonuna göre anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Söz konusu farkın aile geliri 501-1000 ($X = 3.94$) olan katılımcılarla 2501-3000 ($X = 4.20$) olanlar arasında olduğu

görülmektedir. Aynı şekilde aile geliri 1001-1500 ($X = 3.89$) olanlar ile 2501-3000 ($X = 4.20$) olanlar arasında da anlamlı bir ilişki görülmüştür. Eğlence motivasyonuna göre anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Söz konusu farkın 501-1000 lira

geliri ($X = 3.84$) olanlar ile 2501-3000 ($X = 4.19$) olanlar arasında olduğu görülmektedir. Aynı şekilde 1001-1500 lira geliri ($X = 3.85$) olanlar ile de 2501-3000 lira geliri ($X = 4.19$) olanlar arasında anlamlı bir ilişki görülmüştür.

Tablo 9: Katılımcıların İnternet Kullanım Motivasyonlarına İlişkin Görüşlerinin “Baba eğitim durumu” Değişkenine Göre KWH Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Gruplar	N	%	Sıra Ortalaması	Sd	KWH	P
Sosyal Kaçış Motivasyonu	Okur-yazar değil	32	4.6	314,56	5	23,135	,000
	İlkokul	109	15.8	334,67			
	Ortaokul	226	32.7	308,73			
	Lise ve dengi	225	32.6	380,40			
	Üniversite-Yüksekokul	83	12.0	395,67			
	Lisansüstü	16	2.3	271,13			
Boş Zaman Değerlendirme Motivasyonu	Okur-yazar değil	32	4.6	265,50	5	28,657	,000
	İlkokul	109	15.8	286,37			
	Ortaokul	226	32.7	344,48			
	Lise ve dengi	225	32.6	368,49			
	Üniversite-Yüksekokul	83	12.0	411,31			
	Lisansüstü	16	2.3	279,69			
Ekonomik Fayda	Okur-yazar değil	32	4.6	373,22	5	11,692	,039
	İlkokul	109	15.8	332,46			
	Ortaokul	226	32.7	346,69			
	Lise ve dengi	225	32.6	342,68			
	Üniversite-Yüksekokul	83	12.0	385,99			
	Lisansüstü	16	2.3	213,25			
Bilgilenme	Okur-yazar değil	32	4.6	274,13	5	33,452	,000
	İlkokul	109	15.8	337,35			
	Ortaokul	226	32.7	333,34			
	Lise ve dengi	225	32.6	341,06			
	Üniversite-Yüksekokul	83	12.0	452,64			
	Lisansüstü	16	2.3	243,75			
Eğlence	Okur-yazar değil	32	4.6	355,13	5	57,240	,000
	İlkokul	109	15.8	329,23			
	Ortaokul	226	32.7	302,50			
	Lise ve dengi	225	32.6	338,94			
	Üniversite-Yüksekokul	83	12.0	465,60			
	Lisansüstü	16	2.3	535,31			

Katılımcıların baba eğitim durumları bakımından tek yönlü varyans analizi sonuçlarına bakıldığında; sosyal etkileşim ve chat ($F= 4.413$; $p < .05$) motivasyonuna verdikleri önem anlamlı bir farklılık göstermiştir. Diğer motivasyon faktörleri için yapılan kruskal wallis H (KWH) testi sonucunda öğrencilerin baba eğitim durumları

bakımından sosyal kaçış ($KWH= 23.135$; $p < .05$), bilgilenme ($KWH= 33.452$; $p < .05$), boş zaman değerlendirme ($KWH= 28.657$; $p < .05$), ekonomik ($KWH= 11.692$; $p < .05$) ve eğlence ($KWH= 57.240$; $p < .05$) motivasyonlarına verdikleri önem anlamlı bulunmuştur. Sosyal kaçış motivasyonuna en fazla önem veren grup lise ve

dengi ($X = 3.78$) iken; en az önem veren grup ise lisansüstü ($X = 3.06$)'dür. Çoklu karşılaştırmalara bakıldığında, baba eğitim durumları arasında herhangi bir farklılaşmanın olmadığı dikkat çekmektedir. Bilgilenme motivasyonuna göre anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Söz konusu farklılığın üniversite-yüksekokul ($X = 4.27$) olanlarla okur-yazar değil ($X = 3.86$), ilkokul ($X = 3.87$), ortaokul ($X = 3.96$), lise ve dengi ($X = 3.97$) ve lisansüstü ($X = 3.77$) olanlar arasında olduğu görülmektedir. Boş zamanları değerlendirme motivasyonuna göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu fark üniversite-yüksekokul ($X = 4.04$) olanlar ile ilkokul ($X = 3.72$), ortaokul ($X = 3.92$) ve lise ve dengi ($X = 3.94$) olanlar arasında bulunmuştur. Ekonomik fayda motivasyonuna göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Söz konusu edilen farklılığın lisansüstü ($X =$

3.60) olanlar ile üniversite-yüksekokul ($X = 4.07$) olanlar arasında olduğu görülmektedir. Sosyal etkileşim ve chat motivasyonuna göre anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Söz konusu farkın baba eğitim durumu ortaokul ($X = 3.87$) olan katılımcılarla üniversite-yüksekokul ($X = 4.16$) olanlar arasında olduğu görülmektedir.

Eğlence motivasyonuna göre anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Söz konusu farkın lisansüstü ($X = 4.58$) olanlar ile okur-yazar değil ($X = 3.97$), ilkokul ($X = 3.85$), ortaokul ($X = 3.76$) ve lise ve dengi ($X = 3.92$) olanlar arasında olduğu görülmektedir. Aynı şekilde üniversite-yüksekokul ($X = 4.32$) ile de ilkokul ($X = 3.85$), ortaokul ($X = 3.76$) ve lise ve dengi ($X = 3.92$) olanlar arasında anlamlı bir ilişki görülmüştür.

Tablo 10: Katılımcıların İnternet Kullanım Motivasyonlarına İlişkin Görüşlerinin “Anne eğitim durumu” Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Sonuçları

Bağımlı Değişken	Gruplar	N	%	Sıra Ortalaması	Sd	KWH	P
Sosyal Kaçış Motivasyonu	Okur-yazar değil	64	9.3	350,22	5	5,953	,311
	İlkokul	172	24.9	355,54			
	Ortaokul	238	34.4	342,88			
	Lise ve dengi	151	21.9	328,56			
	Üniversite-Y.Okul	49	7.1	341,10			
	Lisansüstü	17	2.5	446.18			
Boş Zaman Değerlendirme Motivasyonu	Okur-yazar değil	64	9.3	269,06	5	14,336	,014
	İlkokul	172	24.9	338,92			
	Ortaokul	238	34.4	352,85			
	Lise ve dengi	151	21.9	360,17			
	Üniversite-Y.Okul	49	7.1	365,29			
	Lisansüstü	17	2.5	430.00			
Sosyal Etkileşim ve Chat	Okur-yazar değil	64	9.3	313,58	5	21,363	,001
	İlkokul	172	24.9	345,42			
	Ortaokul	238	34.4	317,16			
	Lise ve dengi	151	21.9	375,68			
	Üniversite-Y.Okul	49	7.1	388,76			
	Lisansüstü	17	2.5	490.82			
Eğlence	Okur-yazar değil	64	9.3	337,17	5	31,987	,000
	İlkokul	172	24.9	336,24			
	Ortaokul	238	34.4	309,48			
	Lise ve dengi	151	21.9	371,99			
	Üniversite-Y.Okul	49	7.1	434,04			
	Lisansüstü	17	2.5	504.53			

Katılımcıların anne eğitim durumları bakımından tek yönlü varyans analizi sonuçlarına bakıldığında; bilgilenme ($F= 3.215$; $p < .05$) motivasyonuna verdikleri önem anlamlı bir farklılık göstermiştir. Ekonomik ($F= 2.170$; $p > .05$) motivasyon faktörü bakımından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Diğer motivasyon faktörlerindeki verilerin homojen olmadığı saptanmıştır. Bu yüzden kruskal wallis H (KWH) testi kullanılmıştır. Analiz sonucunda öğrencilerin anne eğitim durumları bakımından sosyal kaçış ($KWH= 5.953$; $p > .05$) motivasyonuna verilen önem anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Boş zaman değerlendirme ($KWH= 14.336$; $p < .05$), eğlence ($KWH= 31.987$; $p < .05$) ve sosyal etkileşim ve chat ($KWH= 21.363$; $p < .05$) motivasyonlarına verdikleri önem anlamlı bulunmuştur.

Öğrencilerin sosyal kaçış motivasyonuna göre anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Çoklu karşılaştırmalara bakıldığında sosyal kaçış motivasyonuna en fazla önem veren grubu lisansüstü ($X= 3.98$) oluştururken; en az önem veren grubu ise lise ve dengi ($X = 3.53$) grubu meydana getirmektedir. Çoklu karşılaştırmalara bakıldığında, anne eğitim durumları arasında herhangi bir farklılaşmanın olmadığı dikkat çekmektedir. Bilgilenme motivasyonu ile anne eğitim durumu arasında istatistikî açıdan anlamlı bir ilişki bu-

lunmuştur. Çoklu karşılaştırmalara bakıldığında söz konusu edilen farklılığın anne eğitim durumu ilkokul ($X= 4.08$) olanlarla okur-yazar değil ($X = 3.73$) olanlar arasında olduğu görülmektedir.

Boş zamanları değerlendirme motivasyonu ile katılımcıların anne eğitim durumları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu fark anne eğitim durumu okur-yazar değil ($X = 3.66$) olanlar ile ortaokul ($X = 3.94$) olanlar arasında bulunmuştur. Ekonomik fayda motivasyonu ile anne eğitim durumları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Sosyal etkileşim ve chat motivasyonu ile katılımcıların anne eğitim durumları arasında istatistikî açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Söz konusu farkın anne eğitim durumu lisansüstü ($X= 4.31$) olan katılımcılarla okur-yazar değil ($X = 3.85$), ilkokul ($X = 3.98$), ortaokul ($X = 3.90$), lise ve dengi ($X = 4.06$) olanlar arasında olduğu görülmektedir.

Eğlence motivasyonuna göre anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Söz konusu farkın anne eğitim durumu lisansüstü ($X = 4.47$) olanlar ile okur-yazar değil ($X = 3.89$), ilkokul ($X = 3.88$), ortaokul ($X = 3.79$) ve lise ve dengi ($X = 4.02$) olanlar arasında olduğu görülmektedir. Aynı şekilde üniversite-yüksek okul ($X = 4.24$) ile ilkokul ($X = 3.88$) ve ortaokul ($X = 3.79$), lise ve dengi ($X = 4.02$) ile de ortaokul ($X = 3.79$) olanlar arasında anlamlı bir ilişki görülmüştür.

Tablo 11: Katılımcıların Ebeveyn (anne-baba) Eğitim Durumlarının Karşılaştırılması

Baba Eğitim Durumu	Yüzde ve Frekans	Anne eğitim durumu						TOPLAM
		Okur-yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise ve dengi	Üniversite- yüksekokul	Lisansüstü	
		%	%	%	%	%	%	
Okur-yazar değil	%	75.0	-	12.5	12.5	-	-	100
	f	24	-	4	4	-	-	32
İlkokul	%	11.0	74.3	11.0	3.7	-	-	100
	f	12	81	12	4	-	-	109
Ortaokul	%	5.3	14.2	77.0	3.5	-	-	100
	f	12	32	174	8	-	-	226
Lise ve dengi	%	7.1	20.4	17.8	48.9	3.6	2.2	100
	f	16	46	40	110	8	5	225
Üniversite-yüksekokul	%	-	10.8	9.6	30.1	49.4	-	100
	f	-	9	8	25	41	-	83
Lisansüstü	%	-	25.0	-	-	-	75.0	100
	f	-	4	-	-	-	12	16

Tablo 11'e göre ebeveyn eğitim durumlarının birbiriyle paralellik gösterdiği, anne ve babanın genellikle aynı seviyede eğitim durumuna sahip oldukları görülmektedir

TARTIŞMA

Mevcut araştırma, kullanımlar ve doyumlar yaklaşımından hareket ederek; üniversite öğrencilerinin internete yönelmelerinde etkili olan faktörlerin, söz konusu faktörlerle katılımcıların spor geçmişi, günlük internet kullanım süresi, yaş, cinsiyet, aile gelir durumu, ebeveyn eğitim durumu, fakülte ve bölüm ve genel ruhsal durum gibi çeşitli değişkenler arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalışmıştır.

Saha araştırması sonuçlarına göre katılımcıların internet kullanımında etkili olan 6 faktör üzerinde durulmuştur. Bu faktörler önem sırasına göre sosyal kaçış, bilgilenme, boş zamanları değerlendirme, ekonomik fayda, sosyal etkileşim ve chat ve eğlencedir.

İnternet kullanım ve doyum motivasyonlarına verilen önem düzeyini etkileyen en temel değişkenler; katılımcıların spor geçmişi, genel ruhsal durumları, günlük internet kullanım süreleri, yaş, aile gelir durumları, okudukları fakülte ve bölümler, ebeveyn eğitim durumları oranıdır.

Katılımcıların günlük internet kullanım sürelerine göre sosyal kaçış, bilgilenme, ekonomik fayda, sosyal etkileşim ve chat ve eğlence motivasyonlarına verdikleri önem anlamlı farklılık oluşturmaktadır. Üniversite öğrencilerinin internete yönelmelerinde etkili olduğu tespit edilen bu beş motivasyona en fazla önem verenlerin günlük 9 saat ve üzeri bir zaman internete bağlananlar olduğu ortaya çıkmaktadır. En az önem verenleri ise günlük 5-6 saat internet kullanan öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışmada öğrencilerin cinsiyetine bağlı olarak internet kullanımında sosyal kaçış ve bilgilenme faktörlerine verdikleri önem farklılık göstermektedir. Eğlence, boş zamanları değerlendirme, ekonomik fayda ve sosyal etkileşim ve chat faktörüyle cinsiyet arasında anlamlı bir

farklılık bulgulanamamıştır. Balcı (2007) çalışmasında boş zamanları değerlendirme ve sosyal etkileşim ve chat faktörleri ile cinsiyet arasında bir fark tespit etmemiştir. Üniversite öğrencileri arasında erkekler; bayanlara göre interneti sosyal kaçış, ekonomik fayda, sosyal etkileşim ve chat ve eğlence aracı olarak daha çok görmekte ve kullanmaktadırlar. Bayanlar ise, internet kullanımında bilgilenme motivasyonuna erkeklerden daha çok önem vermektedirler. Yine Balcı (2007) çalışmasında Üniversite öğrencileri arasında erkeklerin; bayanlara göre interneti sosyal kaçış, ekonomik fayda ve eğlence aracı olarak daha çok görmekte ve kullanmakta olduklarını, bayanların ise, internet kullanımında bilgilenme motivasyonuna erkeklerden daha çok önem verdiklerinin saptamıştır. Yine Toruk (2008) çalışmasında, erkeklerin interneti boş zamanlarını doldurmak ve eğlenmek amaçlı olarak kızlara göre daha fazla kullandıklarını ifade etmektedir. Bu bulgular çalışmamızla paralellik göstermektedir.

Çalışmada öğrencilerin yaşa bağlı olarak internet kullanımında sosyal kaçış, eğlence, boş zamanları değerlendirme, sosyal etkileşim ve chat ve ekonomik fayda faktörlerine verdikleri önem farklılık göstermektedir. Bilgilenme faktörüyle yaş arasında anlamlı bir farklılık bulgulanamamıştır. Üniversite öğrencileri arasında 25 ve üzeri yaş grubu diğer gruplara oranla interneti sosyal kaçış, ekonomik fayda, sosyal etkileşim ve chat, boş zamanları değerlendirme, bilgilenme ve eğlence aracı olarak daha çok görmekte ve kullanmaktadırlar. Aynı zamanda “sosyal etkileşim ve chat” faktörünü tüm üniversite öğrencilerinin yüksek oranda motive edici faktör olarak gördükleri söylenebilir. Korkmaz (2012) çalışmasında sosyal

ağların üniversite öğrencileri için vazgeçilmez bir unsur olduğunu ifade etmektedir. (Ejer, 2012)

Çalışmada öğrencilerin spor yapma süreleri bakımından internet kullanımında tüm faktörlere verdikleri önem farklılık göstermektedir. 14-17 yıl süreyle spor geçmişine sahip katılımcıların diğer gruplara oranla; ekonomik fayda, sosyal kaçış, boş zamanları değerlendirme, eğlence ve sosyal etkileşim ve chat motivasyonlarına daha fazla önem verdikleri ve internet kullanım aracı olarak gördükleri saptanmıştır. Bilgilenme motivasyonunu internet kullanım aracı olarak gören ve önem verenlerin ise 17 yıl ve üzeri spor geçmişine sahip grup olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak spor geçmişi fazla olan (yıl) öğrencilerin internet kullanım aracı olarak daha fazla motivasyon faktörlerine sahip oldukları söylenebilir.

Katılımcıların okudukları fakültelere göre internet kullanım motivasyonları açısından, mühendislik fakültesinde okuyan öğrenciler interneti; sosyal kaçış, eğlence, sosyal etkileşim ve chat, ekonomik fayda, bilgilenme ile boş zaman değerlendirme aracı olarak daha çok görmekte ve kullanmaktadırlar.

Katılımcıların genel ruhsal yapılarına göre internet kullanım aracı olarak tüm motivasyon faktörlerine, genel ruhsal yapılarını sessiz-sakin, sosyal ve dışa dönük, hiperaktif (hareketli) ve sinirli ve çabuk parlayan olarak ifade edenlerin, kendilerini bu gruplar dışında değerlendiren katılımcılardan daha az önem verdikleri ve internet kullanım aracı olarak daha az tercih ettikleri belirlenmiştir.

Çalışmada öğrencilerin okudukları bölümlere bağlı olarak internet kullanımında sosyal kaçış, eğlence, bilgilenme, sosyal etkileşim ve chat ve ekonomik

Fayda faktörlerine verdikleri önem farklılık göstermektedir. Boş zaman değerlendirme faktörüyle bölüm arasında anlamlı bir farklılık bulgulanamamıştır. Üniversite öğrencileri arasında antrenörlük bölümünde okuyan öğrenciler interneti “sosyal kaçış”, beden eğitimi öğretmenlik bölümünde okuyan öğrenciler “boş zaman değerlendirme”, B.E.S.Y.O. dışındaki diğer fakülte bölümlerinde okuyan öğrenciler ise, “bilgilenme”, “eğlence”, “sosyal etkileşim ve chat” ile “ekonomik fayda” aracı olarak daha çok görmekte ve kullanmaktadırlar. Ayrıca B.E.S.Y.O öğrencileri arasında “sosyal etkileşim ve chat” kullanımına yönelik olarak “Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği” ile “Yöneticilik” bölümlerinin ortalamalarının yüksek ve “katılıyorum” boyutunda olduğu görülmektedir. Hergüner (2011) çalışmasında beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümü öğrencilerin %64.5 oranında chat ve sosyal iletişim ağlarını kullandıkları sonucuna ulaşmıştır.

Katılımcıların aile gelir durumlarına göre internet kullanım motivasyonları açısından, gelir durumu 2501-3000 TL olan öğrenciler interneti; “sosyal kaçış”, “ekonomik fayda”, “sosyal etkileşim ve chat” ve “eğlence”, 500 ve daha az TL olanlar “bilgilenme” ve “boş zaman değerlendirme” aracı olarak daha çok görmekte ve kullanmaktadırlar. Toruk (2008) çalışmasında, yüksek gelirli aileye ait öğrencilerin internette bilgiyi daha az aramakta daha çok eğlenme amacını ön plana çıkarmakta olduklarını saptamıştır. Bu bulgular çalışmamızı destekler niteliktedir.

Katılımcıların anne eğitim durumuna göre internet kullanım motivasyonları açısından, anne eğitim durumu lisansüstü olan öğrenciler interneti “sosyal kaçış”, “boş zaman değerlendirme”,

“sosyal etkileşim ve chat”,ve “eğlence”, ilkökul olanlar “bilgilenme”, ortaokul ve lise ve dengi olanlar “ekonomik fayda” aracı olarak daha çok görmekte ve kullanmaktadırlar. Katılımcıların baba eğitim durumuna göre internet kullanım motivasyonları açısından, baba eğitim durumu lise ve dengi olan öğrenciler interneti “sosyal kaçış”, üniversite-yüksekökul olanlar “bilgilenme”, “boş zaman değerlendirme”, “ekonomik fayda”, lisans üstü olanlar “sosyal etkileşim ve chat” ve “eğlence” aracı olarak daha çok görmekte ve kullanmaktadırlar. Anne ve baba eğitim durumu yüksek olan öğrencilerin ortak kullanım aracı olarak “sosyal etkileşim ve chat” ve “eğlence” motivasyon faktörlerini tercih ettikleri söylenebilir. Öğrencilerin ilkökul eğitilmiş ebeveyn (anne-baba) oranının % 74.3, lisansüstü eğitilmiş ebeveyn oranının ise % 75.0 olduğu görülmektedir (tablo 11). Aile eğitim durumu düşük (ilkokul) ve yüksek (lisansüstü) olan öğrencilerin interneti genellikle aynı nedenlerden ötürü “bilgilenme” amaçlı kullandıkları bulgulanmıştır. Sadece “bilgilenme” faktörü alt boyutundaki “güvenilir bir kaynak olduğunu düşündüğüm için” maddesine verilen yanıtlara bakıldığında ilkökul eğitilmiş ebeveyn çocuklarının bu soruya daha olumlu yanıt verdikleri görülmektedir. Eğitim durumu düşük aile çocuklarının interneti daha güvenilir olarak nitelendirdikleri söylenebilir.

SONUÇ

Yapılan araştırma sonucunda katılımcıların bilgi teknolojilerini ve internet sistemlerini yoğun olarak kullandığı saptanmıştır.

Araştırmaya katılım sağlayan üniversite öğrencilerinin interneti daha çok sosyalleşme, alış-veriş,

bilgi edinme, araştırma, eğlence ve iletişimi aracı olarak kullandığı belirlenmiştir.

Katılımcıları internet kullanımına yönlendiren faktörler, internet kullanıcılarının motivasyon ve doyum düzeyi üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.

Farklı farklı alan ve branşlardan katılım sağlayan öğrenciler ayrı ayrı incelendiğinde, internet kullanımına yönelik en fazla zaman geçiren alan öğrencilerinin mühendislik olduğu gözlenmiştir. Mühendislik alanında okuyan ve eğitim alan öğrencilerin internet kullanımını daha fazla tercih etmelerindeki neden olarak, kendilerine yönelik olarak araştırma ve geliştirmeye yönelik ihtiyaçlarına işaret etmeleidir. Gelişen teknoloji ile birebir ilişki içinde olmaları buna en dorğu örnektir.

Beden Eğitim ve eğitim bölümlerinde okuyan öğrencilerin ise interneti bilgi edinme araştırma anlamında kullanmadıkları tespit edilmiştir. Daha çok sosyalleşme ve iletişim aracı olarak interneti kullandıkları saptanmıştır.

Demografik özellikleri açısından baktığımızda ise katılımcı öğrencilerin ailelerine ait gelir düzeyi, sosyal yapısı, kültürel farklılıklar ve eğitim seviyelerinin internet kullanımını üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.

Sosyal ve kültürel gelişmişlik düzeyi bireyin internet kullanım nedenlerini etkilemekte ve değiştirmektedir. Bilgi toplumunda daha çok bilimsel ve gelişime yönelik internet kullanılırken, sosyal ve kültürel değerler yönünden kısır noktada olan bireylerin interneti daha çok sosyalleşme ve yine yeni çevre edinme için kullandığını göstermektedir.

İnternet kullanıcılarını sosyalleşme ve bilgi edinme yönünden iki boyutta incelemenin doğru olacağına işaret edebiliriz. Çünkü kullanıcıların interneti ya sosyalleşme “tanışma, iletişim, eğlence, boş zaman değerlendirme” ya da “mevki, makam, kariyer, bilgi, eğitim, araştırma, bilimsel takip, geliştirme, gelişme ve teknik” konularda kendine yönelik fayda yaratma şeklinde gösterilebilir.

Yukarıdaki hususlar ve saptanan gerçekler çerçevesinde; internet kullanıcılarında belirli bir seviyeden sonra doyuma ulaşıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu doyum noktası kişiden kişiye, beklentiden beklentiye, cinsiyetten cinsiyete, yaştan yaşa ve kültürden kültüre değişiklik göstermektedir.

Özetle; günümüz internet kullanıcılarının interneti ya sosyalleşme ya da bilgi edinme için kullandığı görülmektedir. Sosyalleşme için kullanan bireylerin sosyo kültürel yapılarında çok fazla faktör olduğu, bilgi edinme açısından internet kullanan bireylerin ise daha çok araştırmacı ve bulunduğu konum itibarıyla araştırma ve geliştirmeye yönelik bir zorunluluk içerisinde olduğu görülmektedir.

Katılımcıların büyük çoğunluğunun sosyalleşme adına ve iletişim kurma konusunda en etkin yolun internet olduğuna işaret etmeleri, internetin çok da bilgisel amaç için kullanılmadığını işaret etmektedir.

Ayrıca yapılan literatür araştırmalarında sosyal amaçla kullanılan internet olgusunun birey ve toplumun kültürel değerlerine zarar verdiği, bireyin toplum içerisindeki konumu ve şartlarını olumsuz yönde etkilediği yönünde tespitler de bulunmaktadır. Bu nedenle günümüz insanların interneti bilgi, gelişme, araştırma ve kültürel

değerlerin aktarımına katkı sağlamak amacıyla kullanmasının daha doğru olacağını söyleyebiliriz. Sosyalleşmenin birebir iletişim ve yüz yüze iletişim yolu ile gerçekleştirmenin doğruluğunu ve geçerliliğini unutmamak gerekir. Bu durum hem sosyal ve kültürel yozlaşmanın önüne geçecek, hem de bireylerin sosyal iletişim dediği ortamlarda edindiği kötü ve ahlaksız edinimlerden uzaklaşmasına katkı ve fayda sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

ABDULLA, R. A., (2003). The Uses and Gratifications of the Internet Among Arab Students in Egypt, Unpublished Doctoral Dissertation, University of Miami, UMI Dissertation Information Service.

AKKOYUNLU, B., ATAV, E., ve SAĞLAM, N, (2006). Öğretmen Adaylarının İnternete Erişim ve Kullanım Amaçları. Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi, 30.

ATABEK, Ü., (2003). İletişim Teknolojileri ve Yerel Medya İçin Olanaklar, S Alankuş (der.), Yeni İletişim Teknolojileri ve Medya, Habercinin El Kitabı Dizisi: 3, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 55-84.

BALCI, Ş., ve AYHAN, B, (2007). “Üniversite Öğrencilerinin İnternet Kullanım ve Doyumları Üzerine Bir Saha Araştırması” Selçuk İletişim, 5, 1, 2007, Konya, s 174-197.

BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., (2006). Sosyal Bilimleri İçin Veri Analizi El Kitabı İstatistik Araştırma Deseni-SPSS Uygulamaları ve Yorum, Pegema Yayıncılık, Ankara.

CHARNEY, T. R, (1996). Uses and Gratifications of the Internet, Unpublished Master of Arts Dissertation, Michigan State University, UMI Dissertation Information Service.

COX-OTTO, P. J, (2003). Adolescents’ Uses and Gratifications of the Internet and the Interplay of Involvement and Gratifications Matching, Unpublished Doctoral Dissertation, The Faculty of the Graduate School of the University of Minnesota, UMI Dissertation Information Service.

FERGUSON, D. A., ve PERSE, E. M, (2000). The World Wide Web as a Functional Alternative to Television, Journal of Broadcasting & Electronic Media, 44 (2), 155-174.

FLAHERTY, L. M., PEARCE, K. J., ve RUBİN, R. B, (1998). Internet and Face-to-Face Communication: Not Functional Alternatives, Communication Quarterly, 46 (3), 250-268.

FLANAGİN, A. J., ve METZGER, M. J, (2001). Internet Use in the Contemporary Media Environment, Human Communication Research, 27 (1), 153- 181.

GRACE-FARFAGLIA, P., ve ark. (2006). Multinational Web Uses and Gratifications: Measuring the Social Impact of Online Community Participation Across National Boundaries, Electron Commerce Res, 6, 75- 101.

KORGAONKAR, P. K., ve WOLİN, L. D, (1999). A Multivariate Analysis of Web Usage, Journal of Advertising Research, 39, March-April, 53- 68.

- KORKMAZ, M., ÇELEBİ, N., (2012).** Practical Review of The Place Of Social Networks In Our Daily Life And Their Effect On Today's Youth, *Ejer Dergisi*,
- LİN, C. A., (1999).** Online- Service Adoption Likelihood, *Journal of Advertising Research*, 39, March-April, 79-89.
- LİN, C. A., (2001).** Audience Attributes Media Supplementation, and Likely Online Service Adoption, *Mass Communication & Society*, 4 (1), 19-38.
- MORRIS, M., ve OGAN, C., (2004).** The Internet As Mass Medium, D McQuail (Ed.), *McQuail's Reader in Mass Communication Theory*, Sage Publications, London, pp. 134-145.
- NEWHAGEN, J. E., ve RAFAELİ, S., (1996).** Why Communication Researchers Should Study the Internet: A Dialogue, *Journal of Communication*, 46 (1), 4-13.
- PAPACHARISSİ, Z., ve RUBİN, A. M., (2000).** Predictors of Internet Use, *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 44 (2), 175- 196.
- PARK, I., (2004).** Internet Usage of Korean and American Students: A Uses and Gratification Approach, Unpublished Doctoral Dissertation, The Faculty of Southern Mississippi, UMI Dissertation Information Service
- PERSE, E. M., ve FERGUSON, D. A., (2000).** The Benefits and Costs of Web Surfing, *Communication Quarterly*, 48 (4), 343-359.
- SONG, I., ve ark. (2004).** Internet Gratifications and Internet Addiction: On the Uses and Abuses of New Media, *CyberPsychology & Behavior*, 7 (4), 384-394.
- STAFFORD, T. F., ve STAFFORD, M. R., (2004).** Determining Uses and Gratifications for the Internet, *Decision Sciences*, 35 (2), 259-288.
- ŞEKER, T. B., (2005).** İnternet ve Bilgi Açığı, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya.
- TİMİSİ, N., (2003).** Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- TORUK, İ., (2008).** Üniversite Gençliğinin Medya Kullanma Alışkanlıkları Üzerine Bir Analiz, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı 19*, s.475-488.
- USTA, E., BOZDOĞAN, A. E., YILDIRIM, K., (2007).** Sınıf Öğretmeni Adaylarının İnternet Kullanımına İlişkin Tutumlarının Değerlendirilmesi, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD) Cilt 8, Sayı 1,s. 209-222.*
- YILDIRIM, S., ve BAHAR, H. H., (2008).** Eğitim Fakültesi Öğrencileri İle Meslek Yüksek Okulu Öğrencilerinin İnternete Karşı Tutumları (Erzincan Üniversitesi Örneği), *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 653-66.
- HERGÜNER, G., (2011).** Opinions Of Students in Physical Education And Sports Teaching On The Use Of Social Network Sites, *Turkish Online Journal Of Educational Technology*, Vol. 10, pp. 174-183.

TÜRKİYE AKADEMİ LİGİNDE YER ALAN FUTBOLCULARIN (U14 VE U15) SPORA YÖNELİMLERİ VE SOSYAL BECERİ DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

THE RELATIONSHIP BETWEEN SOCIAL SKILLS AND SPORT ORIENTATIONS OF THE FOOTBALL PLAYERS (U14,U15) IN TURKISH ACADEMY LEAGUE

* *Melih BALKAN*

Özet: Bu çalışmanın amacı; 2008-2009 futbol sezonunda Türkiye Akademi Ligi Ege Bölgesi grubunda yer alan U14 (n:113) ve U15 (n:105) yaş grubu sporcularının yarışma yönelimleri ve sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkilerin belirlenmesidir.

Veri toplama aracı olarak; Gill ve Deeter (1988) tarafından geliştirilen “Spora Yönelim Ölçeği” (SYÖ) ve Matson ve arkadaşları (1983) tarafından geliştirilen “Matson Çocuklarda Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği” kullanılmıştır. Çalışmada; demografik özellikler ile ilgili betimsel analizler verilmiş ve bağımsız gruplar için t-testi, korelasyon ve regresyon analizleri yapılmıştır.

Sporcuların; olumlu sosyal beceri düzeyleri ile kazanma ve rekabet yönelimi; olumsuz becerileri düzeyleri ile de rekabet yönelimi arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Buna ek olarak, spor yönelim türlerinden oluşan regresyon modelinin olumlu ve olumsuz beceri düzeylerini anlamlı bir biçimde açıklayabildiği görülmüştür. Ayrıca, hedef ve rekabet yönelimlerinin, sporcuların kulüp imkanları konularındaki görüşleri göre farklılaştığı da bulunmuştur. Bu sonuçlar doğrultusunda yarışma yönelimlerinin, sosyal beceri düzeylerinden ve kulüplerin sahip olduğu imkanlardan etkilendiği söylenebilir.

Anahtar kelimeler: Spora Yönelim, sosyal beceri, akademi ligi

Abstract: In this study it was aimed to determine the relationship between social skills and sport orientation in soccer players competing in U14 and U15 Coca Cola Academy League. The sample included 218 soccer players from Coca Cola Academy League. The Matson Evaluation of Social Skills with Youngsters and Sport Orientation Scale were used to measure social skills and sport orientation. Descriptive statistics, t-test, correlation and regression analyses were used to analyse data.

Positive correlations were found between positive social skills and win and competitive orientation, negative social skills and competitive orientation. In addition, regression model consisting of sport orientations could significantly predict both positive and negative social skills. Further, athletes those who are satisfied with club facilities were found to have lower level of goal and competitive orientation than athletes those who are not satisfied with club facilities. It can be suggested that sport orientation is effected by social skill levels and facilities of the clubs.

Key words: Sport orientation, social skill, academy

* *Ege Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu* – Beden Eğitimi ve Spor Öğretimi Anabilim Dalı

Giriş

Dünyanın her yerinde milyonlarca çocuk küçük yaşlarda futbol oynamaya başlamaktadır. Futbolun hemen her yerde ve çok küçük maliyetlerle oynanabilir olması, onun popüleritesinin en önemli nedenleri olarak gösterilebilir. Çocuklar küçük yaşlarda hayatlarına giren, izledikleri, duydukları ve tüm yayın organlarında gördükleri bu oyundan etkilenmektedirler. Ülkelerin Futbol Federasyonları, futbolun sahip olduğu bu popülerlik nedeni ile organizasyon yapılarını sürekli yenilemeye ve geliştirmeye çalışmaktadırlar.

Bir sporcunun, elit bir futbol oyuncusu oluncaya kadar ihtiyacı olan antrenman sayısının 7000-10000 adet olduğu ve yaklaşık 10 yıl boyunca günde 2-3 saat antrenman yapması gerektiği düşünülürse, bu uzun zaman diliminin çok iyi planlanması gereklidir (Eniseler 2009:7-13). Bu uzun eğitim sürecin de ise futbol eğitiminin içeriğinin nelerden oluşması gerekliliği sürekli tartışılan konulardan birisidir (Balyan ve ark. 2009). Futbol kulüplerinin yapılandırılma aşamasında ise alt yapılarında eğitim ve öğretim gören sporcuların içerisinde olduğu eğitim çevresinin, ailelerin görüşlerinin, kulüp organizasyonlarının durumunun ve antrenörlerin özelliklerinin iyi bir şekilde incelenmesi; doğru eğitim süreçlerinin yapılandırılmasına yardımcı olacaktır. (Acar 2000:1-7). Doğru antrenör modelleri ile kural, teknik ve taktik bilgileri gibi birçok donanım sporcuya kazandırılabilir. Organizasyonların uygun koşullara sahip olması, gençlerin spora doğru şekilde yönlendirilmesini ve bir çok psikolojik özelliğin bireylere kazandırılmasını sağlayabilir.

Bu düşüncelere paralel olarak Türkiye Futbol Federasyonunun, Profesyonel Futbol Kulüplerinin

Alt Yapı Liglerinde uygulamaya yeni koyduğu Akademi Liglerinin ülkemizdeki Futbol branşının kalitesini geliştirmeyi hedefleyen adımlardan birisi olduğu söylenebilir. Türkiye Futbol Federasyonu bünyesinde ayrı bir statüde düşünülen (www.tff.org) bu liglerin; tesisler konusunda getirdiği zorunluluklar, antrenörlerin lisans dereceleri (en az UEFA B belgesi zorunluluğu), özel eğitimleri (ALÇS), antrenman programlarının denetlenmesi, ulaşım konusunda TFF'nin yardımı, sporculara yönelik sadece devinışsel alana yönelik olmayan bilişsel ve duyuşsal alandaki gelişimlerine katkı sağlayacak yeni oluşumların gerçekleştirilmesi ve tüm sporcuların müsabakada mutlaka oynama zorunluluğu gibi bir çok farklı özelliği bulunmaktadır. TFF Gençlik Geliştirme Merkezi'nin özellikle üzerinde durduğu futbolcu olmaktan ziyade futbol branşını hayatı boyunca sevecek, toplumla uyum içerisinde yaşayabilecek olumlu sosyal becerilere sahip bireylerin yetiştirilmesi bu ligin hedeflerindedir.

14-15 yaş grubundaki çocukların futbol gelişim dönemleri içerisindeki yeri düşünüldüğünde ise müsabakalara hazırlık dönemi (gelişim dönemi) içerisinde olduğu görülmektedir. İleride karşılaşacakları daha zorlu dönemlere hazır olabilmeleri bu dönemde atılacak sağlam temeller üzerine kurulmak zorundadır. Bu dönemdeki çocuklara yönelik eğitim sürecinde, bu çocukların ergenlik döneminde olduğu unutulmamalıdır. Çocukların oldukça hızlı psikolojik, fizyolojik ve fiziksel değişimler yaşadığı bu dönemde iyi takip edilmeleri kaçınılmaz bir zorunluluktur. Aynı yaştaki çocuklar hem fiziksel hem de psikolojik olarak farklı özelliklere sahip olabilirler (Eniseler 2009:7-13). Bu sebeplerden dolayı sporcuların yönlendirme ve yönetimleri açısından zor bir dönem içerisinde

olduğu söylenebilir. Bu dönemde doğru hedeflerin belirlenememesinden dolayı futboldan ve spordan tamamen uzaklaşmaların çok sık rastlandığı görülmektedir (Başer 1996:36).

Oluşturulacak çevre koşulları, sporcuların spordaki yarışma yönelimlerini istenilen yönlerde geliştirmek ve özellikle de olumlu sosyal becerileri sporcuya kazandırmak zorundadır. Bu doğrultuda çevre ile iletişimin arttığı sportif faaliyetler çocukların spordaki yarışma yönelimlerini ve olumlu sosyal becerilerini oluşturmada ve geliştirmede çok önemli bir yer tutar (Pauer ve Pangrazzi 1989:3-5, Özmen 1999:29, Röthig ve Grössing 2002:11; Çamlıyer ve Çamlıyer 1997:40, 1st EUPEA Symposium on Quality Physical Education, 2002:43). İnsan başkalarıyla etkileşimi mümkün kılacak sosyal açıdan kabul göreceği davranışlara sahip olmak ister ki bu davranışlar genel olarak sosyal beceriler olarak adlandırılır (Yüksel 2001). Olumlu sosyal beceriler ise çocuğun hem branşında daha başarılı olmasını hem de toplum ile ilişkilerini daha iyi organize etmesini sağlayabilir. Öğrenmeyi etkileyen süreçleri düşündüğümüzde ise sosyal beceri kavramı karşımıza çıkmaktadır. Öğretici-öğrenen ilişkisi (antrenör-sporcu), isteklilik, çevresel etkiler (ebeveyn, arkadaş vb.), grup içi iletişim, dikkat, görev bilinci gibi bir çok psikolojik özelliğin sosyal beceriler içerisinde düşünülmesi gerekmektedir. Sporda yarışma yönelimi ise çok boyutlu ve spora özel bir biçimde ölçülmesi gereken bir durumdur (Smith ve Bar-Eli 2007). Antrenörlerin başarıya yönelik çabalarında, sporcuları rekabet, kazanma ve hedef yönelimlerini belirleyebilmesi, uzun vadede daha etkin ve kalıcı sonuçlar elde edilmesini sağlayabilir (Martin ve ark. 1995:113-123). Ayrıca sporcuların yarışma yönelimlerinde, spor türüne göre farklılıkların

olabileceği gibi branşa ait tesis, antrenörlerin tutumları, sosyo-ekonomik durumları da spora yönelimi etkileyebilir. Yarışma yönelimlerinin ise bireyin psikolojik özelliklerinin oluşmasında özellikle grup içindeki uyumunun oluşturulmasında etkili olacağı düşünülebilir. Çalışmanın amacı; U14 ve U15 yaş grubunda futbol oynayan çocukların yarışma yönelimlerini ve sosyal beceri düzeylerini, kulüp imkanları, antrenör yaklaşımı, başarı durumu ve sosyo-ekonomik farklılıkları açısından incelemektir.

MATERYAL VE METOD

Katılımcılar

Araştırma grubunu, 2008-2009 Sezonunda Türkiye Futbol Federasyonu Coca-Cola Akademi Ligleri içerisinde Ege Bölgesi grubunda yer alan U14-U15 grubu futbolcuları oluşturmaktadır. Ege Bölgesi U14 yaş kategorisinde yer alan 10 takımın 9'u, U15 yaş kategorisinde yer alan 10 takımın ise 8 tanesi çalışmaya katılmıştır. Çalışmaya toplamda 218 futbolcu katılmıştır (U14: 113, U15:105).

Veri Toplama Aracı

Araştırmada 10 demografik sorunun yanında iki tip ölçek kullanılmıştır.

Birinci ölçek; Türkçe'ye uyarlaması Kiremitçi ve ark. (2010) tarafından yapılan Gill ve Deeter (1988) tarafından geliştirilen Spora Yönelim Ölçeği (SYÖ) kullanılmıştır. Bu ölçek (a) rekabet yönelimi (RY), (b) kazanma yönelimi (KY) ve (c) hedef yönelimi (HY) olmak üzere 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekte sporcuların bu 3 alt boyutta yönelimlerine ilişkin inançlarını değerlendirmeye yönelik olarak 25 madde yer almaktadır. Ölçüm aracının güvenilirlik analizleri

sonucunda iç tutarlık katsayıları, rekabet yönelimi (RY) için .94, kazanma yönelimi (KY) için .85, hedef yönelimi (HY) için ise .82 olarak hesaplanmıştır (Gill ve Deeter, 1988).

Çalışmada kullanılan ikinci ölçek, J.L.Matson ve arkadaşları (1983) tarafından geliştirilen ve Kocayörük (2000) tarafından Türkçeye çevrilen “Matson Çocuklarda Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”dir. Ölçekte yer alan her madde beşli değerlendirme ile cevaplandırılmaktadır. Ölçeğin, Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı 0,77’dir. Ölçek 47 sorudan oluşmaktadır. Ölçekte olumsuz sosyal davranışlar yaklaşımı ve olumlu sosyal davranışlar yaklaşımı olmak üzere iki boyut bulunmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma tarama modelindedir. Ölçekler, farklı Ege Bölgesindeki futbol takımlarına elden götürülerek ulaştırılmıştır. Gerekli olan açıklamalar, uygulayıcılar tarafından yapılmıştır. Çalışmaya katılan sporcular ölçeklere içtenlikle cevap vermişlerdir. Dağıtılan 350 anketin 218’inin (%62) geri dönüşü gerçekleştirilmiştir. Verilerin istatistiksel analizi ve değerlendirilmesi sırasında ilk olarak çalışmada temel alınan değişikliklere ilişkin betimsel istatistikler, korelasyon ve t testi kullanılmıştır. Çalışmada elde edilen verilerin istatistiksel analizleri yapılmıştır.

BULGULAR

Tablo 1: Çalışmaya Katılan Sporcuların Yer Aldıkları Yaş gruplarında Türkiye Finalleri’ne Katılma Durumlarına İlişkin Betimsel İstatistikler

	N	%
Çalışmaya katılan sporcuların Türkiye Finallerine Katılma hakkı		
Elde Etme Durumları		
Başarılı Olan Grup	69	31.7
Başarısız Olan Grup	149	68.3
Toplam	218	100

Çalışmaya katılan sporcuların %31.7’si Ege Bölgesi gruplarında kendi yaş gruplarında ilk 3’e girerek TFF Coca Cola Akademi Ligleri Türkiye Finallerine gitmeye hak kazanmıştır.

Tablo 2: Sporcuların Aile Gelirlerini Algılama Düzeylerine İlişkin Betimsel İstatistikler

	n	%
Ailenizin gelir düzeyini nasıl algılıyorsunuz		
İyi	54	24,8
Orta	150	68,8
Kötü	14	6,4
Toplam	218	100,00

Çalışmaya katılan sporcuların % 68,8’lik bölümü aile gelir düzeyini orta seviyede algıladığını belirtmiştir.

Tablo 3: Çalışmaya Katılan Sporcuların Baba ve Anne Eğitim Düzeylerine İlişkin Betimsel İstatistikler

Sporcuların Ebeveynlerinin Eğitim Düzeyleri	İlköğretim Düzeyi		Ortaöğretim Düzeyi		Lise Düzeyi		Üniversite Düzeyi	
	Baba Eğitim Seviyesi	Anne Eğitim Seviyesi	Baba Eğitim Seviyesi	Anne Eğitim Seviyesi	Baba Eğitim Seviyesi	Anne Eğitim Seviyesi	Baba Eğitim Seviyesi	Anne Eğitim Seviyesi
	n	67	92	39	39	86	72	26
%	30,7	42,2	17,9	17,9	39,4	33,0	11,9	6,9

Çalışmaya Katılan sporcuların baba ve anne eğitim düzeyleri incelendiğinde en yüksek yüzdelerin; baba eğitimde lise düzeyininin (%39,4), anne eğitimin seviyesinde ise ilköğretim düzeyinin (%42,2) olduğu belirlenmiştir. İki gruptaki en düşük yüzdeler ise üniversite düzeyi olarak belirlenmiştir.

Tablo 4: Çalışmaya katılan Sporcuların Sporcusu Oldukları Kulüplerin Kendilerine Sağladıkları İmkânlara İlişkin Betimsel İstatistikler

Sporcuların Kulüplerinin Sağladığı İmkânlar Konusundaki Görüşleri	n	%
Yeterli Buluyorum	110	50,5
Yetersiz Buluyorum	108	49,5
Toplam	218	100

Tablo 4’de görüldüğü gibi kulübün sağladığı imkânlarla ilişkin sporcu görüşlerinin birbirine çok yakın olduğu belirlenmiştir.

Tablo 5: Çalışmaya Katılan Sporcuların Kendi Antrenörlerinin Yaklaşımlarına İlişkin Görüşlerinin yer aldığı betimsel istatistikler

Sporcuların Antrenörlerinin Yaklaşımlarına İlişkin Görüşleri	n	%
Otoriter Yaklaşım	35	16,1
Demokratik Yaklaşım	183	83,9
Serbest Yaklaşım	0	0
Toplam	218	100

Çalışmaya katılan sporcuların antrenörlerinin yaklaşımlarına ilişkin görüşleri incelendiğinde; antrenörlerin %83,9’unun demokratik yaklaşıma sahip antrenör tipi olarak algılandığı ve %16,1’inin de otoriter yaklaşıma sahip olarak algılandığı belirlenmiştir. Serbest antrenör yaklaşımına sahip antrenör ise belirlenmemiştir.

Tablo 6: Sporcuların Sosyal Beceri Düzeyleri ve Yarışma Yönelimleri Arasındaki İlişki

	1	2	4	4
1- Olumlu Sosyal Beceri				
2- Olumsuz Sosyal Beceri	-,172*			
3- Kazanma Yönelimi	,372**	-,111		
4- Hedef Yönelimi	,116	,044	,358**	
5- Rekabet Yönelimi	,189**	-,190**	,684**	,246**

*p <.05, ** p<.01

Tablo 6’da görüldüğü gibi sporcuların olumlu sosyal becerileri düzeyleri ile kazanma ve rekabet yönelimi arasında pozitif yönlü bir ilişkiye rastlanmıştır. Olumlu sosyal beceri düzeyleri arttıkça sporcuların rekabet ve kazanma yönelim alt boyutlarının düzeyleri de artmaktadır.

Sporcuların olumsuz sosyal beceri düzeyleri ile rekabet yönelimi düzeyi arasında ise negatif yönlü bir ilişki vardır. Sporcuların olumsuz sosyal beceri düzeyleri arttıkça rekabet yönelimi alt boyutunun düzeyi düşmektedir.

Tablo 7: Spora Yönelim Türlerinin Olumlu Sosyal Beceri Düzeylerini Öngörücü Gücü

	B	Beta	T	R	R ²
Kazanma Yönelimi	1,20	.462	5,148*		
Hedef Yönelimi	-6,06	-.020	-.296	.38	.15
Rekabet Yönelimi	-.746	-.122	-1.407		
Constant	51.15		4.393		

Kazanma, hedef ve rekabet yöneliminden oluşan regresyon modelinin olumlu sosyal becerileri için ön görücü gücü test edilmiştir. Modelin olumlu sosyal beceriler varyansının yaklaşık %15’ini

açıklayabildiği görülmüştür. Modelde ön görücü gücü en yüksek değişken ise kazanma yönelimi alt boyutu olduğu görülmüştür.

Tablo 8: Spora Yönelim Türlerinin Olumsuz Sosyal Beceri Düzeylerini Öngörücü Gücü

	B	Beta	T	R	R ²
Kazanma Yönelimi	4.76	.002	.019	.21	.45
Hedef Yönelimi	.295	.096	1.346		
Rekabet Yönelimi	-1.336	-.215	-2.349*		
Constant	65.33		5.241		

Kazanma, hedef ve rekabet yöneliminden oluşan regresyon modelinin olumsuz sosyal becerileri için ön görücü gücü test edilmiştir. Modelin olumsuz sosyal beceriler varyansının yaklaşık %4'ünü

açıklayabildiği görülmüştür. Modelde ön görücü gücü en yüksek değişken ise rekabet yönelimi alt boyutu olduğu görülmüştür.

Tablo 9: Sporcuların Kulüp İmkânları Algısına (KİA) Göre Sosyal Beceriler ve Spora Yönelim Boyutlarının Karşılaştırılması

	KİA	n	Ort	SS.	T	P
Olumlu sosyal beceriler	Yeterli	110	100,9545	10,91	,143	,186
	Yetersiz	108	100,75	10,16970		
Olumsuz Sosyal beceriler	Yeterli	110	35,6636	12,20864	,715	,476
	Yetersiz	108	34,6296	8,85669		
Kazanma Yönelimi	Yeterli	110	60,0727	4,08782	-,611	,542
	Yetersiz	108	60,4074	4,00476		
Hedef Yönelimi	Yeterli	110	25,5091	3,78007	-1,937	,050*
	Yetersiz	108	26,4167	3,09695		
Rekabet Yönelimi	Yeterli	110	28,1909	1,81480	-3,142	,002*
	Yetersiz	108	28,9074	1,53791		

*p <.05, ** p<.01

Tablo 9'da görüldüğü gibi sporcuların hedef ve rekabet yönelimleri alt boyutları ile kulüp imkânlarını algılama arasında bir ilişki belirlenmiştir. Kulüp imkânlarını yetersiz bulanların

hedef ve rekabet yönelim alt boyutlarının daha yüksek değerlerde olduğu belirlenmiştir.

Sporcuların spora yönelim alt boyutları ve sosyal beceri düzeyleri ile antrenör yaklaşımlarını

algılama biçimleri, kulüplerin başarı durumları ve aile gelirlerini algılama biçimleri arasında bir ilişki belirlenmemiştir.

TARTIŞMA

Çalışmamızda; TFF Coca-Cola Akademi Ligi'nde Ege Bölgesi gruplarında ilk 3 'e girerek Türkiye Finallerine gitme hakkı kazanan takımların oyuncularını ile bu hakkı elde edemeyen sporcular arasında yarışma yönelimleri ve sosyal beceriler düzeyleri arasında bir farklılık olmadığı belirlenmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda sonuç odaklı olmayan sistematik gelişimin ön planda tutulduğu bu ligin, (Turhan 2011:33) hedefine ulaştığı söylenebilir.

Çalışmaya katılan sporcuların antrenörlerinin yaklaşımlarına ilişkin görüşleri incelendiğinde (Tablo 5); antrenörlerin %83,9'unun demokratik yaklaşıma sahip antrenör tipi olarak algılandığı ve %16,1'inin de otoriter yaklaşıma sahip olarak algılandığı belirlenmiştir. Serbest antrenör yaklaşımına sahip antrenör ise belirlenmemiştir. Bu durum olumlu bir sonuç olarak düşünülebilir. Özellikle akademi liginde çalışan antrenörlere verilen özel eğitimlerin (ALÇS) ve statüdeki zorunlulukların; bu durumun ortaya çıkmasında etkili olduğu söylenebilir. İyi bireyler, iyi vatan- daşlar ve iyi sporcular yetiştirmenin yollarından birisi antrenör ve sporcu arasındaki doğru iletişim becerileridir. Antrenörlerin yaklaşımları sporcuların gelişiminde önemlidir.

Akademi ligindeki sporcuların ailelerinin gelir düzeylerini algılama biçimlerini incelediğimizde; sporcuların aile gelir düzeylerini orta (%68.8) ve iyi (%24.8) düzeyde algıladıkları belirlenmiştir. Ekonomik düzeyi orta ve yüksek

olan ebeveynlerde çocuklarını futbol branşına yönlendirmekte olduğu söylenebilir. Bu durum; futbol branşındaki popülerliğinin artmasının bir sonucu olarak yorumlanabilir. Sporcuların yarışma yönelimlerinde ve sosyal beceri düzeylerinde ekonomik durumun etkili olduğu düşünülebilir fakat bizim çalışmamızda gelir düzeyini algılama ile yarışma yönelimleri ve sosyal beceri düzeyleri arasında bir ilişki bulunamamıştır.

Çalışmamızda sporcuların yarışma yönelimlerinde ve sosyal beceri düzeyleri ile antrenör yaklaşımları arasında bir ilişki bulunamamıştır fakat daha yüksek katılımlı ve longitudinal yapılacak çalışmalarda farklı sonuçların çıkabileceği düşünülmelidir.

Futbolcuların sosyal beceri düzeyleri ve yarışma yönelimleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde; sporcuların olumlu sosyal becerileri ve kazanma ve rekabet yönelimi arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir (Tablo 6-7). Sporcuların olumlu sosyal beceri düzeylerinin arttıkça kazanma ve rekabet yönelimleri de artmaktadır. Bu durum sporcuların birbirleri ile doğru ilişkiler kurma becerilerinin önemini ortaya koymaktadır. Karşılıklı saygı çerçevesinde geliştirilen sosyal beceriler; sporcuların hem kendi özgüvenlerini hem de arkadaşlarına olan güvenlerini artmasını sağlayabilir. Bu durum sporcuların çevresi ile birlikte hareket etme becerisini geliştirebilir ve daha zor rekabet durumlarına hazır olmasını sağlayabilir. Sporcuların kazanmaya ve özellikle beraber hareket ederek rekabet durumlarına girme isteklerini artırabilir şeklinde yorumlanabilir. Bu durumu destekleyen bir başka sonuçta olumsuz sosyal beceri düzeyleri ve rekabet yönelimi arasındaki ilişkidir. Sporcuların, olumsuz sosyal beceri

düzeyleri arttıkça rekabet yönelimi seviyeleri düşmektedir (Tablo 6-8). Olumsuz sosyal becerilerin yüksek olması bireyde özgüven ve iletişim becerilerinin zayıf olduğu anlamına gelebilir. Bu durum da sporcuların rekabet yönelimlerini düşük olmasına, girişkenlik, yaratıcılık ve kendine güven gibi duyguları da olumsuz etkileyebilir.

Sporcuların, kulüp imkânları görüşlerine ilişkin sonuçları incelediğimizde ise; kulüp imkânlarını yetersiz bulanların yarışma yöneliminin hedef yönelimi ve rekabet yönelim alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlendi. Kulüp imkânlarını yetersiz bulanların hedef yönelim ve rekabet yönelim alt boyutlarının ortalamalarının kulüp imkânlarını yeterli bulanlardan daha yüksek olduğu belirlendi. Bu sonuç kulüp imkânlarının sporcu açısından önemini vurgulamaktadır. Kulüp imkânlarını yetersiz bulan sporcuların daha iyi imkânlara sahip kulüplere gitme istekleri hedef yönelimlerini, daha iyi imkânlara sahip kulüplerle mücadele isteği ise rekabet yönelimini arttırıyor olabilir. Bu doğrultuda kulüp imkânlarının standart hale getirilmesi sporcuların yarışma yönelimlerinin daha dengeli bir şekilde gelişmesini sağlayabilir.

Sonuç ve Değerlendirme

Gerçekleştirilen çalışmada; 2008-2009 futbol sezonunda U14 ve U15 yaş gruplarında akademi liginde yer alan sporcuların, sosyal beceri düzeyleri ve hedef yönelimleri incelenmiştir.

Kazanma ve rekabet yönelimleri ile sosyal beceri arasında pozitif yönlü bir ilişki bazı kuramsal nedenlerden dolayı akla daha yatkın gibi görünmektedir. Ancak, bu çalışma da kazanma, rekabet yönelimi ve olumlu sosyal beceriler

arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuç; akademi liginin oyuncular üzerinde olumlu bir etki yaptığına işaret etmektedir. Bir başka deyişle Akademi Ligi oyuncuları kazanma ve rekabet yönelimlerine rağmen olumlu sosyal beceri kullanmaya devam edebilmektedir. Oyuncuların bu özellikleri ilerleyen yıllarda devam ettirmeleri üst liglerdeki fair play düzeyine olumlu yansıtacaktır.

KAYNAKÇA

1 st EUPEA SYMPOSIUM ON QUALITY PHYSICAL EDUCATION PROCEEDING BOOK (2002). Belgium :43

ACAR, M. F.(2000). “Futbolda Çocuk Gençlerin Antrenmanları” İzmir: 1-7

BACANLI, H., ERDOĞAN, F. (2003). “Matson Çocuklarda Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin (MESSY) Türkçe’ye Uyarlanması” Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 3(2): 351-379

BALYAN, M., VURAL, F., ARIKAN, N., TUNÇER, Y. (2009). “Farklı saha boyutlarında oynanan U13-U14 Futbol Müsabakalarının Bazı teknik ve Taktik Verilerinin İncelenmesi” 3. Futbol ve Bilim Kongresi, 9-11 Ocak, Antalya.

BAŞER, E. (1996). “Futbolda Psikoloji ve Başarı” Ankara:36

ÇAMLIYER, H. ve ÇAMLIYER H.(1997). “Eğitim Bütünlüğü İçinde Çocuk Hareket Eğitimi ve Oyun” Manisa;40

- ENİSELER, N.(2009).** “Çocuk ve Futbol Antrenmanı” TFF Yayınları, İstanbul: 7,13
- GILL, D. L. ve DEETER, T.E. (1988).** “Development of The Sport Orientation Questionnaire” Research Quarterly for Exercise and Sport, 59 (3),191-202 <http://www.tff.org/Resources/TFF/Documents/0002012/Ligler/Statuler/Gelisim-Ligleri-Statusu.pdf>
- KİREMİTÇİ, O., GENÇER, R.T., ENGÜR, M., DEMİRAY, E., BALYAN, M., (2010).** “Profesyonel Sporcuların Yarışmaya Yönelik Algıları; Cinsiyet, Yaş ve Spor Türü Farklılıkları”, 11. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, 10-12 Kasım, Ankara.
- MARTIN, J., MUSHETT, C.A., SMITH, K.L.,(1995).** “Athletic Identity and Sport orientation of Adolescent Swimmers with Disabilities Adapted Physical Activity Quarterly”, 12:113-123
- ÖZMEN Ö. (1999).** “Çağdaş Sporda Eğitim Üçgeni” İzmir: 29
- PAUER, V., PANGRAZZI R.P.,(1996).** “Dynamic Physical Education For Elementary School Children” United States ;3-5
- ROTHIG P., (2002).** “Grössing S.,Sport und gesellschaft” Limpert Verlag Wiebelsheim: Limpert, :11
- SMITH, D., BAR-ELI, M., (2007).** “ Essential Readings in Sport and Exercise Psychology”, Human Kinetics, Champaign ,IL.
- TURHAN C.; (2011).** “ Elit Genç Futbolcu Gelişimi” , 3. Ulusal Futbol ve Bilim Kongresi,Antalya:33
- YÜKSEL G., (2001).** “ Öğretmenlerin Sahip Olmaları Gereken Davranışlar” Milli Eğitim Dergisi-Sayı 150, Mart-Nisan-Mayıs.

ÜNVANI	ADI SOYADI	BAĞLI OLDUĞU KURUM
DR.	A. Hamit GÜMÜŞLÜ	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Abdulkadir YUVALI	ERCİYET ÜNİVERSİTESİ
DR.	Adalet KANDIR	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Adülkadir OĞRAK	BARTIN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ahmet ACAR	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ahmet ÜSTÜN	AMASYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Akartürk KARAHAN	YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ali GÜREŞ	CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ali KIZILET	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ali Serdar YÜCEL	FIRAT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ali Volkan ERDEMİR	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ali ÖZARBOY	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Alper ASLAN	NEVŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ani AGOPYAN	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Arslan TOPAKKAYA	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Arzu ÖZYÜREK	KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Aslı SAĞIROĞLU ARSLAN	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Aslı Özlem TARAKÇIOĞLU	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Atabey KILIÇ	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayfer ONAN	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Aygül ALAN ERNEK	MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayhan HELVACI	ULUDAĞ UNIVERSITY
DR.	Aylin ZEKİOĞLU	CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Aysel PEHLİVAN	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Aytekin ALPULLU	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayşe ATALAY	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayşe KARADUMAN	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayşe N. YARELİ	CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayşe TÜRKSOY	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayşen CANDAS	BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ
DR.	Bahar GÜDEK	ON DOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
DR.	Bahri ÖZTÜRK	İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Banu AYÇA	MARMARA ÜNİVERSİTESİ

DR.	Belkız Ayhan TARHAN	LEFKE AVRUPA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Berna YAVUZ	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Birsen KOLDEMİR	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Burak KARTAL	CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Burçak KAYA	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Canan ALBAYRAK	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Celil ARSLAN	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Cem ÖZEN	KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ
DR.	Cemal YILMAZ	FIRAT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Cevdet Alptekin KAYALI	CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Çiğdem GÜLER	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Derya AYDIN OKUR	İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Durmuş TEZCAN	İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Dursun ARIKBOĞA	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Duygu SÖKEZOĞLU	AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ekrem ALBAYRAK	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Elnur Hasan MİKAİL	KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
DR.	Emel Funda TÜRKMEN	AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Emre YANIKEKREM	CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Erdinç ALTAY	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ergun YOLCU	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Erol SOLMAZ	MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Esin KUMLU	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Evrin ÖNEM	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Fatma ÇELİK KARAPINAR	MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
DR.	Fatma TEZEL ŞAHİN	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Feryal ÇUBUKÇU	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Filiz ERBAY	MEVLANA UNIVERSITY
DR.	Filiz GÖLPEK	GAZİKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Gülden ERTUĞRUL	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Gökhan BOLAT	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Gökhan DELİCEOĞLU	KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Habib YILDIZ	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

DR.	Hacı Ömer KARPUZ	PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hakan CAVLAK	DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hakan KOLAYIŞ	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Halil KALABALIK	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Halil TEKİN	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Halil İbrahim BAHAR	POLİS AKADEMİSİ GÜVENLİK BİLİMLERİ FAKÜLTESİ
DR.	Haluk ÖZSARI	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hanifi ASLAN	GAZİKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Harun ÖĞMÜŞ	SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hasan ABDİOĞLU	BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hasan BAKTIR	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hatice ANIL DEĞERMEN	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Havva YAMAN	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hülya GÜLAY	PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hüseyin AKTAŞ	CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Işık BAYRAKTAR	GENÇLİK VE SPOR BAKANLIĞI
DR.	Kadim ÖZTÜRK	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Kerim TÜRKMEN	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Kurtuluş Yılmaz GENÇ	GİRESUN UNIVERSITY
DR.	Kürşad SERTBAŞ	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Levent BAYRAKTAR	ATAKENT VETERINARY MEDICINE
DR.	Lütfiye OKTAR	İZMİR EKONOMİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Macide ŞOĞUR	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mahmut HIZIROĞLU	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet ANIK	BARTIN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet BULUT	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet GÜNAY	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet Hayrullah AKYILDIZ	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet Metin HÜLAGÜ	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet İNBAŞI	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet YORULMAZ	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet ÖZDEMİR	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Melike Lale GÜLER	MARMARA ÜNİVERSİTESİ

DR.	Mesut İDRİZ	GAZİKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Metin AYCIL	GAZİKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Metin AYCIL	GAZİKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Metin SAYIN	CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Metin YILMAZ	AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mustafa ARGUNŞAH	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mustafa ÇOLAK	ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mustafa KESKİN	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mustafa UĞURLU	MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mustafa ÖNER UZUN	AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mustafa ŞANAL	ERCİYES UNİVERSİTESİ
DR.	Mutlu TÜRKMEN	TÜRKİYE HERKEZ İÇİN SPOR FEDERASYONU
DR.	Mümtaz SARIÇİÇEK	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Naim DENİZ	ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nalan TÜRKMEN	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Natık RZAZADE	AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Necdet AYSAL	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nejla GÜNAY	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Neylan ZİYALAR	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nilah YETKİN	İZMİR EKONOMİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nilay KARAKAYA	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nur DİLBAZ ALACAĞAN	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nuray EKŞİ	İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nurgül ÖZDEMİR	ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nurhan TEKEREK	ULUDAĞ UNIVERSITY
DR.	Nusret RAMAZANOĞLU	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Okan TUNA	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Osman KABAKÇILI	MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
DR.	Osman TİTREK	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Osman YILDIZ	SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Osman İMAMOĞLU	ON DOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

DR.	Ramazan ERDEM	SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ramazan GÖKBUNAR	CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
ÖĞR.GÖRV.	Ranamarcella ÖZENÇ	HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Recai COŞKUN	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Recep KAYMAKCAN	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Recep TARI	KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sacit ADALI	TURGUT ÖZEL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Salih Zeki İMAMOĞLU	GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ
DR.	Salih ÖZTÜRK	GAZİKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sami MENGÜTAY	HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Selahattin KARABINAR	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Selami GÜNEY	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Selçuk Bora ÇAVUŞOĞLU	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Semih YILMAZ	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Semih YILMAZ	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Serap MUNGAN AY	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Serdar AYAN	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Serdar ERDURMAZ	GAZİKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Serdar TOK	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Servet YAŞAR	AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Seviç KÖSE	CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sevinç GÜNEL	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sibel ARSLAN	KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sibel KARGIN	CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sinan BOZKURT	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sinem TUNA	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Soner ESMER	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Suat CANOĞLU	MARMARA UNIVERSITY
DR.	Sultan Bilge KESKİNKILIÇ KARA	MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
DR.	Suzan Suzi TOKATLI	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Süleyman DEMİRCİ	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Süleyman ÖZDEMİR	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Süphan NASIR	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

DR.	Süreyya SAKINÇ	CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Tarkan KAÇMAZ	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Tunç ÖZBEN	BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ
DR.	Turgay BİÇER	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Türkay BULUT	HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Uğur TÜRKMEN	AYFON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ufuk ALPKAYA	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Vahit CELAL	AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Vedat BAL	GAZİKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Veysel KÜÇÜK	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Yağın TAŞMEKTEPLİGİL	ON DOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
DR.	Yavuz YILDIZ	CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Yaşar TATAR	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	İbrahim ÇAM	CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	İbrahim EROL	CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Yener ÖZEN	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Yeşim Bektaş ÇETİNKAYA	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	İlhami YÜCEL	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	İlyas YAZAR	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	İrfan GÜLMEZ	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	İrfan GÜNSEL	YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
DR.	İsmail AYDOĞAN	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	İsmail GÜLEÇ	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	İsmet EMRE	BARTIN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Yusuf MİRİŞLİ	AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Yılmaz KARADENİZ	MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Zahit SERARSLAN	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Zeynep Çiğdem UYSAL ÜREY	ÇANKAYA UNIVERSTY
DR.	Özay ÖZPENÇE	PAMUKKALE UNIVERSITY
DR.	Özbay GÜVEN	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Özgür AY	AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Özgür Kasım AYDEMİR	PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Özlem GÖRÜMLÜ	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

DR.	Şaban KAYIHAN	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Şahika KARACA	ERCİYES UNİVERSİTESİ
DR.	Şakir BATMAZ	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
DR.	Şebnem ARIKBOĞA	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Şerif Ali BOZKAPLAN	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Şükran Güzin ILICAK AYDINALP	KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
DR.	A. Gamze Yücel İŞILDAR	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	A.Evren ERGİNAL	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Adem ÇABUK	ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ahmet AKIN	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ahmet AKŞİT	NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ahmet ERGÜLEN	NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ahmet İMANÇER	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ahmet İNAM	ODTÜ
DR.	Ahmet Burçin YERELİ	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ahmet Ercan GEGEZ	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ahmet Faruk AYSAN	BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ahmet Faruk DOĞAN	BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ahmet GÜNAY	BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Alev FATOŞ FARSA	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Alev Fatoş PARSA	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ali HALICI	BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ali Osman UYSAL	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ali PULAT	UŞAK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Alptekin YAVAŞ	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Arif TUNÇEZ	SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ash ERİM ÖZDOĞAN	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Atik KULAKLI	BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayda ÇELEBİOĞLU	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayfer BUDAK	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayfer TANRIVERDİ	GAZİ ÜNİVERSİTESİ

DR.	Ayhan AYTAÇ	TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayhan ÖZŞAHİN	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Aykut LENGER	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Aykut GÜL	OSMANİYE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayla ALTINTEN	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Aylin NAZLI	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayşe Sezen BAYOĞLU	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Aytekin ALBUZ	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayten AKATAY	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayşe ÇAYLAK TÜRKER	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayşe OKANLI	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayşe Meral TÖREYİN	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayşe MURATHAN	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayşen HİÇ GENÇER	BOSTON ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayşen KORUKOĞLU	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayşen TEMEL EĞİNLİ	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayşen TOKOL	ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ayşen Altun ADA	DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Banu KEMALOĞLU	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Barış KARAELEMA	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Barış KAYA	ZONGULDAK KARAELEMAS ÜNİVERSİTESİ
DR.	Belgin AYDINTAN	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Belgin GÖKYÜREK	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Belma FIRLAR	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Besim AKIN	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Beyhan ÖZTÜRK	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Bilgehan GÜVEN	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Biröl DOĞAN	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Burcu ARACIOĞLU	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Burhanettin FARİZOĞLU	BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ

DR.	Bülent GÜLÇUBUK	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Cahit AYDEMİR	DİCLE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Cahit GÜNGÖR	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Cemal ZEHİR	GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ
DR.	Cengiz AKBULAK	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Cengiz ÖZMETİN	BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Cevat BİLGİN	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Cumhur ASLAN	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Çağlan Karasu BENLİ	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Çetin BEKTAŞ	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Çetin YAMAN	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Çiller HATİPOĞLU	ODTÜ
DR.	Dilek DEMİRHAN	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Dizar ERCİVAN ZENCİRCİ	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Doğan BIÇKI	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Durmuş Ali BAL	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ebru Özgül ÇETİN	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ebru Özgül GÜREL	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Eda PURUTÇUOĞLU	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Efsun Ezel ESATOĞLU	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ela Ayşe KÖKSAL	NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Elçin MACAR	YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Elif ÇEKİCİ	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Elif ÖZMETİN	BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Emine ÖZMETE	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Erdal EKİCİ	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Erdal ZORBA	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Erdemir GÜNDOĞMUŞ	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Erdiñ KARADENİZ	MERSİN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Erdoğan GÜNEŞ	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Erhan IŞIKLAR	EGE ÜNİVERSİTESİ

DR.	Ertuğrul GELEN	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Esin ÖZKAN	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Esmâ Görkem KAYAALP ERSOY	BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Eva ŞARLAK	İŞIK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Faruk KARACA	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Fatih KILIÇ	SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Fatma ALİSİNANOĞLU	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Fatma PAKDİL	BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Fatoş GERMİRLİ BABUNA	İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Fehmi TUNCEL	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Feriha YILDIRIM	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Figen GÜRİSOY	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Fikret GÜLAÇTI	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Filiz GİRAY	ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Fusun TOPSÜMER	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Gaye ÖZDEMİR	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Gögçe UYSAL	BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Görkem MERGEN	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Gülcan ERAKTAN	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Güldeniz EKMEK	MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Gülşen KIRLA	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Gülten BULDUKER	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Gülten HERGÜNER	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Gülşen ERYILMAZ	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Güran YAHYAOĞLU	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Gürbüz GÖKÇEN	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hacer ÖZGEN	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hadiye ÖZER	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hakan SARIBAŞ	ZONGULDAK KARAELMAS ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hakan YILDIRIM	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Halil TANIL	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Halil FİDAN	ANKARA ÜNİVERSİTESİ

DR.	Halil İbrahim SAĞLAM	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Halil İbrahim TANÇ	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hamdi GÜLEÇ	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hanifi KURT	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Harun ÜRER	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hasan TATLI	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hasan İlhan TUTALAR	DİCLE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Havva ÖZKAN	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hidaye Aydan SİLKÜ	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hilmi SÜNGÜ	BOZOK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hülya İz BÖLÜKOĞLU	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hüseyin AĞIR	KAHRAMAN MARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
DR.	Hüsnü ERKAN	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Işıl AKGÜL	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	İbrahim BUDAK	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	İbrahim YILMAZ	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	İlyas KARABIYIK	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	İlyas SÖZEN	BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	İnci KAYHAN KUZGUN	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	İnci Kuyulu ERSOY	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	İsa ÇELİK	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Kağan ÖĞÜT	BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Kazım GÜNER	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Kerime ÜSTÜNOVA	ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Kürşat YILMAZ	DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Lale GÜREMEN	AMASYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Lale ORTA	OKAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Lokman Hakan TECER	BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mahir GÜMÜŞ	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mahmut AKBOLAT	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet KAYA	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

DR.	Mehmet METE	DİCLE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet ÖZBAŞ	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet TANYAŞ	MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet YÜCE	ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet Ali HAMATOĞLU	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet Barış HORZUM	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet Devrim TOPSES	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet TOP	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Meltem GÜRÜNLÜ	MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Meltem DOĞAN	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Meltem Kutlu GÜRSEL	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Meltem YILMAZ	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Meneviş Uzbay PİRİLİ	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Merih Tekin BENDER	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mesut TEKSAN	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mehmet GÜÇLÜ	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Metin KAYA	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Metin SABAN	ZONGULDAK KARAEKİMLİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Metin UYAR	BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Metin YAMAN	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mevhibe ALBAYRAK	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mine SARAN	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mirza TOKPUNAR	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Muhammet Fatih KESLER	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Muhammet Hanefi PALABIYIK	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Murat AYDOĞDU	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Murat ERCAN	BİLECİK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Murat KUL	BARTIN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Murat NİŞANCI	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Murat ÜNAL	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Musa BİLGİZ	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ

DR.	Mustafa AKSOY	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mustafa BAYRAKÇI	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mustafa KAYA	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mustafa KOÇ	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mutlu TÜRKMEN	TÜRKİYE BOCCE BOWLING FEDERASYONU
DR.	Muzaffer ERCAN YILMAZ	BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Müjde KER DİNÇER	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Mümin KARABULUT	BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Münevver YALÇINKAYA	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Münir ÖZTÜRK	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Münir ŞAKRAK	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	N.Oğuzhan ALTAY	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nalan AKDOĞAN	BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nazan GÜNAY	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nergiz ÖZKURAL	BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nesrin ADA	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nesrin BAYRAKTAR ERTEN	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nevin YILDIRIM KOYUNCU	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nezahat GÜÇLÜ	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nezihe ŞENTÜRK	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Neşet AYDIN	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nihal ARIOĞLU	İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nilgün AÇIK ÖNKAŞ	MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nilgün TOKER KILINÇ	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nilgün TUTAL CHEVİRON	GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nilüfer DALKILIÇ	DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nimet ÖNÜR	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Niyazi KURNAZ	DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nuray ALTUĞ	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nurdan KALAYCI	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nurdan SARAÇOĞLU	GAZİ ÜNİVERSİTESİ

DR.	Nurettin ARSLAN	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nurettin BİROL	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nurhayat ÇELEBİ	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nuri BİLGİN	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Nurşin ATEŞOĞLU GÜNEY	YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Oğuz BAL	GEBZE MESLEK YÜKSEK OKULU İKTİSAT BÖLÜMÜ
DR.	Oğuz ÇETİN	NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ömer TURAN	ODTÜ
DR.	Ömer İSKENDEROĞLU	NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ömer Faruk ÇETİN	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ömer Rıfık ÖNDER	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Özcan SEZER	ZONGULDAK KARAEMLAS ÜNİVERSİTESİ
DR.	Özlem CANKURTARAN ÖNTAŞ	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Paşa YALÇIN	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Pınar TINAZ	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Rahmi YAĞBASAN	BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ramazan ABACI	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ramazan AKSOY	ZONGULDAK KARAEMLAS ÜNİVERSİTESİ
DR.	Özcan GÜNGÖR	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Rasim KALE	KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Recep BOZTEMUR	ODTÜ
DR.	Recep ÖZKAN	NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Remzi ALTUNIŞIK	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Rezzan TATLIDİL	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ruhettin YAZOĞLU	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ruhet GENÇ	BİLGİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sabiha SEVİNÇ ALTAŞ	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sadık KILIÇ	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Safiye AKDENİZ	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sahavet GURDAL	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sayın DALKIRAN	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ

DR.	Sebahat ERDOĞAN	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Seda ŞENGÜL	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Selahattin GÜRİŞ	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Selçuk BİLGİN	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Selçuk KENDİRLİ	HİTİT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Selçuk YALÇIN	DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Selçuk ÖZTEK	MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Selman CAN	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Selver ÖZÖZEN KAHRAMAN	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Selver YILDIZ	ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sema BUZ	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sema Altun YALÇIN	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Semiyha DOLAŞIR TUNCER	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Semra DAŞÇI	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Serap ALTUNTAŞ	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Serap ÇABUK	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Serap SÖKMEN	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Serdar PİRTİNİ	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Serkan BENK	ZONGULDAK KARAEKİMLİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Serkan EKİZ	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sevim BUDAK	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sevinç ÖZER	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sevinç ÜRETEN	BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sibel SÖNMEZ	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Siret HÜRİSOY	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Solmaz ZELYUT	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Soner AKKOÇ	DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Soner YAĞLI	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Suat UĞUR	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Sudi APAK	BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Süleyman ÖVEZ	İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

DR.	Ş.Emet GÜREL	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Şafak Ertan ÇOMAKLI	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Şahamet BÜLBÜL	MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Şebnem BURNAZ	İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Şebnem TOPLU	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Şehnaz ERTEM	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Şengül HABLEMİTOĞLU	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Şeref ULUOCAK	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Şinasi SÖNMEZ	ZONGULDAK KARAEMLAS ÜNİVERSİTESİ
DR.	Şule YÜKSEL YİĞİTER	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Tamer BUDAK	ZONGULDAK KARAEMLAS ÜNİVERSİTESİ
DR.	Tevhit AYENGİN	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Timur Han GÜR	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Tuğçe TUNA	MİMAR SİNAN ÜNİVERSİTESİ
DR.	Tuncay AYAŞ	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Turhan KORKMAZ	ZONGULDAK KARAEMLAS ÜNİVERSİTESİ
DR.	Tülin SÖYLEMEZOĞLU	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Uğur BATI	YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ülkü GÜNEY	MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ümit GÜNER	DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Ünal BİLİR	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Valide PAŞEYEV	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Vasif NABİYEV	KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
DR.	Veli DUYAN	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Veli Özer ÖZBEK	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
DR.	Volkan ÖNGEL	BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
DR.	Yakup HACI	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Yasemin KÖSE	ZONGULDAK KARAEMLAS ÜNİVERSİTESİ
DR.	Yasemin YAVUZER	NİĞDE ÜNİVERSİTESİ

DR.	Yasemin İNCEOĞLU	GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
DR.	Yavuz SOYKAN	DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Yaşar ÖZBAY	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR.	Yener ATASEVEN	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Yusuf ÇELİK	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Yusuf GÜMÜŞ	DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
DR.	Yücel BAŞEĞİT	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Zafer AKBAŞ	DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
DR.	Zafer ÖNLER	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Zeki PARLAK	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Zekiye UYSAL	ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
DR.	Zeliha KAYAALTI	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR.	Zeynep ZAFER	ANKARA ÜNİVERSİTESİ

UHBAB Uluslararası Hakemli Beşeri ve Akademik Bilimler Dergisi

Adres : Atakent Mah. Akasya 1 Evleri C2-23 Blok Kat 4 Daire 17 Halkalı Küçükçekmece İstanbul



UHBAB

<http://www.uhbabdergisi.com>

<http://www.uhbabdergisi.net>

<http://www.uhbabdergisi.org>

<http://www.uhbabdergisi.info>

<http://www.uhbabdergisi.biz>